

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies octavus et nonus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1865 [erschienen] 1866

De S. Abraham Patriarcha In Palæstina Commentarius Historico-Criticus

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72229](#)

- A *exstat inscripta ad diem* xv Octobris.
SS. Martyrum Maurorum cum aliis ccxxx depositio Coloniae Agrippinæ *hodie in Epternaciensi*, quod S. Gereonem sociosque Martyres pridie ibidem commemoravit, Hieronymiano apographo signatur; verum de sanctis illis Martyribus agemus ad diem, quo in pluribus aliis Hieronymianis Codicibus, Beda, Adone, Usuardo atque ipso Martyrologio Romano hodierno reperiuntur, xv Octobris.
Ad fanum S. Andreae Turgoti episcopi consecratio *hodie legitur in Dempsteri Menologio*; verum, si Turgotus in *Opere nostro locum sibi fortassis Sanctos inter exigat, dari poterit ad diem, quo ipse in eodem Menologio celebratur*, xxiii Octobris.
S. Aidanus (quem Vita S. Cormaci facere videtur Colmani filium) colitur ix Octobris in ecclesia de Cluain-Eocuille in regione Corann, et in ecclesia de Seanbhofha in regione Kiselach. *Ila in Appendice, Vitæ S. Colmani, Duacensis in Hibernia episcopi, subjecta, ad tertiam Februarii diem pag. 248 Colganus. In*
B *Vita S. Cormaci seu Corbmaci, quam laudat, quamque pag. 751 et quatuor seqq. exhibet, Aidanum monasterio cuidam, Lagenie seu Lugnix, provincie Hibernicæ, adjecto, praefuisse, cap. 16 indicatur; quod cum ita sit, nec illus, nomine Aidanus, qui ibidem monasterii cuiuspiam seu praefectus seu abbas existierit, in Sanctorum Hibernorum Catalogis tum excusis, tum MSS., penes nos magno numero extantibus, occurrat, distinctiorem ac certiorem tam de Aidano, quam de cultu, lo-*
- D
cis a Colgano assignatis ei delato, notitiam requirimus; quod si autem hanc nacti temporis lapsu forsan fuerimus, agi de illo poterit vel in Operis Supplemento, vel ad diem, ad quem majores nostri a die tertia Februarii Colmanum jam remiserunt, xxvii Octobris.
S. Victor episcopus Virodunensis *hodie a Ferrario in Catalogo generali, et a Saussayo in Supplemento ad Martyrologium Gallicanum memoratur. Sub Clodoveo I, Francorum rege, clariusse illum, ambo innunt; quod cum ita sit, tuncque temporis S. Vitonus, qui Videnus etiam ac Victo appellatus reperiitur, Virodunensem ecclesiam moderatus sit, hunc abs illis designari autumo, maxime cum in episoporum Virodunensium Catalogis nullus omnino, nomine Victor, qui ecclesia Virodunensi aliquando praefuerit, occurrat facile que e nomine Victonis natum esse per corruptionem nomen Victoris queat. Res prorsus indubitate appareat; verum nos cum Castellano aliisque de S. Victore seu potius Vitono, Virodunensi episcopo, agemus ad diem, quo etiam in ecclesia Virodunensi, uti hujus penes E nos existans Breviarium fidem facit, quotannis colitur,* ix Novembris.
S. Lucii regis et confessoris Curia in Rethlia translatio a Ferrario in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, hodiore notatur, ejusdemque Sancti mentio etiam fit a Galesinio; verum de sancto illo rege cum Martyrologio Romano agemus ad diem, quo in hoc natalis illius signatur, iii Decembris.

DE S. ABRAHAM PATRIARCHA

IN PALÆSTINA

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS

J.G.

§ I. Rei tractandæ dignitas et methodus: Sancti pater consanguineique status controversiæ de ejus anno natali: hic anno patris ejus centesimo trigesimo innectendus esse ostenditur.

Exponitur
rei tractan-
de dignitas
et methodus.

Quam non mediocris, quam non otiosa res sit, Moysis celerrisque sacræ fontibus eruere ac per ordinem illustrare, satis superque intelligi datur ex magno illo Mediolanensium antistite Ambrosio, qui, tametsi moralem dumtaxat simplicem Tractatum de illius gestis, uti lib. 1 De Abraham cap. 1 fere loquitur, in lucem edere constituisset, hoc tamen institutum suum non mediocre negotium appellare non dubitavit, imo contra tanti momenti esse asseruit, ut non perfunditorum minimeve otiosum deberet videri, si scrupulosus quoque versaret ejusdem Patriarchæ vestigia. Cujus quidem rei triplicem hanc S. Ambrosio probatam lego fuisse causam, nempe quod Abrahamum Dominus Deus locupleti benedictionis sua dote donaverit, ut ejus gratia Octobris Tomus IV.

provocaret ceteros, institutio corrigeret; quod Moyses quoque eum nobis imitandum descripsit, ut corda hominum, in vilium labentia, hujus Viri contutu, velut e quadam terreno busto resuscitaret; ac denique, quod talis tantusque vir fuerit Abraham, ut eum votis suis Philosophia sequare non potuerit, minusque etiam sit, quod illa finxit, quam quod ipse gessit. Faciunt enimvero recensitæ ea Ambrosii Opere rationes, ut multo minus prepostorum minusque a re alienum videri possit, si et nos in hocce Commentarij critico-historico operosius subinde de nonnullis tantiviri gestis ipsisque etiam ejusnatalibus disseramus, quo sic vel evidenter illustretur veritas, vel impactus. Viro sancto calumniae magis magisque coerceantur, imo et subvertantur radicitus. Quod vero ad ea attinet Abrahami gesta, de quibus

76 aut

AUCTORE
J. G.

aut nulla aut levior tantum inter eruditos agitatur controversia, in his referendis breviores erimus, nec alias sanctorum Patrum, historiorum atque interpretum commentationes Moysicæ narrationi adjungemus, quam quæ et concisæ sint et literali sacrorum codicum sensu recte ratione ac denique lectoris instructioni magis conformes visæ fuerint. Nunc rem ipsam aggrediamur, ducto a Viri sancti natalibus exordio.

De Abram, cuius consanguinei et patria assigantur,

2 Quo patre natus sit Abram, quem Abraham divinitus dictum fuisse, suo loco videbinus, quos fratres, quod natale solum habuerit, Pentateuchi Scriptor, de cuius fide dubitare nefas est, cap. xi Geneseos aperte satis memoriae prodidit, ut de his omnibus prudens dubium moveri nequeat. Et patrem quidem ejus fuisse Tharam, fratres vero Nachorem et Aranum, diserte testatur cit. cap. i. 26 ita loquens: Vixitque Thare septuaginta annis, et genuit Abram, et Nahor, et Aran, et rursus i. 27: Haec sunt generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor, et Aran; cum vero postremum hunc in terra nativitatibus sue in Ur Chaldeorum ante patrem suum obiisse, i. 28 subdat, ac i. 31 rursusque cap. 18 i. 7 Abramum de Ur Chaldeorum, veluti de terra sua patria, egressum scribat, idem, quod Arano fratri, natale solum Abram, fuisse, huncque in Ur Chaldeorum et natum et educatum fuisse, luce clarius demonstrat. Fuit adeo Sanctus noster gente Chaldaeus, familia vero Nachoris Senioris, ex progenie Sem orti, nepos, Nachoris Junioris et Arani frater, patruus autem Loti, utpote Scriptura teste Genes. cap. xi i. 27, ab Arano geniti, ac probabilius quoque Sarai, uxoris dein sue, per Aranum patruus, qua de re infra sermo erit.

*natali anno
variae sunt
eruditorum
opiniones, ex
verbis Moy-
sis,*

3 Nunc discutienda venit perplexa admodum circa Abrami ortum quæstio, in eo nimirum sita, si tunc ejus natalis in terris annus septuagesimo parentis sui Tharæ anno, num vero centesimo trigesimo illigandus. Habet utraque sententia, uti inferius patebit, varia, quibus propagetur, rationum momenta, suosque nacta est patronos a sacra eruditione plurimum commendatos, quos in suo Prolegomeno Geneseos, pag. 473 et seq. longo ordine recenset R. P. Wilhelmus Smits, Ordinis Minorum Recollect, eruditissimus in Scripturam sacram lucubrationibus haud mediocriter clarus, quem, tametsi in hoc arguento mihi adversantem, totius controversie originem ac difficultatem propriis verbis exponentem sisto. Ita ergo ille cit. Prolegomeno, num. 103, pag. 472: Si solus, inquit, hac in re supererset nobis locus Genes. xi, 26, "Vixit Thare septuaginta annis, et genuit Abram, et Nachor, et Aran;" ne hasitaremus quidem, Sanctum Patriarcham anno patris sui lxx mortalem hanc lucem aspexisse. Cum enim Moyses, ut fere supra (*nempe de Sem, filio Noë apud ipsum num. 74*) rationabamur, assignet annum determinatum aliorum patriarcharum natalibus; quomodo illum, de Abraham agens, plane neglexisset, ac loco illius enigma, prorsus simile illi, de quo num. cit. diximus, lectori suo obrusisset, quo offuscaretur magis, quam illustraretu? De ABRAHAMO, inquam, agens; de patriarcharum maximo, dignissimo: de ABRAHAMO, cui prima et illustrissima, eaque sepius repetita de Messia facta est promissio; cujus gesta cæteris latius Sacer Scriptor prosequitur, et quem so-

lum directe attingit, ubi Nachoris (*Junioris nempe*) D et Arani indirecte dumtaxat reminiscitur, eorumque acta, ob id tantum, ut elucidaretur Abraham et posterorum eius historia, perstringit.

3 Verum (*ita prosequitur laudatus auctor*) ^{et S. Stephanus} quemadmodum in re, apud Moysen clarissima, tenebras offundunt supra LXX (*nempe interpretes, Cainanum Juniores inter Arphaxad et Sale interserentes*) et S. Luca Euangelium; ita et hic pariter; ut, dum de Moyse ad S. Stephanum transieris, jam statim caliges. Expendamus, inquit, sancti Protomartyris verba, quæ Act. vii, 2 et seqq., dum in concilio staret, ad Judeos protulit: "Viri fratres, inquit et patres audite. Deus gloriae apparuit patri nostro Abraham, cum esset in Mesopotamia, priusquam moraretur in Charan, i. 3; et dixit ad illum: Exi de terra et de cognatione tua, et veni in terram, quam monstravero tibi i. 4. Tunc exiit de terra Chaldeorum, et habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus (*μετώπου ἀντὸν εἰς τὴν γῆν ταῖς τρισὶν*) transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitat. i. 5. Et non debet illi hereditatem in ea nec passum per E di: sed repromisit dare illi eam in possessionem, et semini ejus post ipsum, cum non haberet filium." Post quæ ita Smitius pergit: Adverte hic dumtaxat, juxta S. Stephanum, Abrahamum de Haran in Chanaan profectum esse post mortem patris, qui vixit in toto annis ccv. Gen. xi, 32. At ibid. c. xii, 4 constat. Abrahamum de Haran proficiscentem, egiit annum ætatis lxxv. Igitur post mortem patris Abraham erat annorum lxxv, quibus subductis ab annis ccv, quos in toto vixisse patrem diximus, restabant cxxx pro anno Abrahamæ natiali.

5 Tum adducit S. Hieronymi de eadem difficultate verba, quæ Operum ejus tom. 2 editionis anni 1699 col. 518 ita habent: Indissolubilis nascitur quæstio (*nimirum ex verbis Moysis Genes. cap. xi i. 26, et cap. xii i. 4 secum collatis*): Si enim Thara, pater Abramæ, quem adhuc esset in regione Chaldaea, septuaginta annorum, genuit Abram; et postea in Charram (*seu Haran*) ducentesimo quinto ætatis sue anno mortuus est; quomodo nunc post mortem Thare, Abram exiens de Charram, septuaginta quinque annorum fuisse, memoratur: quum, ut subdit S. Hieronymus, a nativitate Abramæ usque ad mortem patris ejus centum triginta quinque fuisse anni doceantur. Habes nunc, inquit rurus laudatus Smitsius, praesentis controversie originem et difficultatem, que, ut in istiusmodi obscuris solet, preter varias alias, hic signanter duas opiniones perperit, admodum disparatas. Altera verbis Moysicis strictius inhaerens, Abrahamum anno ætatis Thara septuagesimo natum asserit; cum iisque, quea S. Stephanus protulit, conciliare nititur. Altera, vice versa, potissimum Sancti Protomartyris verbis ducta, natales Abraham anno patris cxxx definit; idque Moyses satis designasse credunt. * Hactenus Smitsius, qui et priorem sententiam cit. Prolegomeno a num. 188 non modo pro viribus propagnat, sed etiam, quod plerique alii edicere ausi non sunt, tam sibi certam pronunciat, ut ea vix quidquam certius arbitretur.

6 At vero, salva eruditæ viri ejusque sequacium pace, ego contra, utut opinionem illam probabilem esse, non negem; alteram tamen multo

*uti ex S. He-
ronymo
Smits ob-
servat, oris;*

l. credit

quarum verisimilior nobis est,
qui cum anno patris sui 130 in-

to probabiliorem esse, contendeo, non tam obfir-
mate quidem, ut vice versa via quidquam hac
certius esse, contendam, at satis confidenter, ut
via dubitem, quin hanc firmioribus, quam prior-
rem, argumentis rationibusque niti, eruditum com-
plures assensu sint. En modo quid mihi in hac
controversia fundamenti instar ac veluti pro in-
dubia regula sit: si quando scirorum Codicum
testimonia in speciem sibi adversentur, ea inter-
se non collidenda, sed concilianda sunt, atque ita
quidem, ut unum, idque non dilucidum, revo-
candum sit ad plura et a diversis scriptoribus,
inspirante Numine, prolata, eaque sat clara te-
stimonia; non vero haec ad illud. Censeo itaque,
haec Moysis verba Genes. cap. xi §. 26: Vixitque
Thare septuaginta annis, et genuit Abram, et Na-
chor et Aran, ad alia Moysis verba, Genes. cap.
12 §. 4 existantia, ad eaque pariter, quae Act.
cap. 7 in hac rem leguntur, revocanda esse,
eoque exponenda sensu, quem bina haec testimoni-
a prae se ferunt, ac vel propterea quoque, quod
Moyses cap. 12 §. 4, et Stephanus Act. cap.
7 §. 2, 3 et 4, de solo Abramo specialem di-
B seruitque sermonem habeant, Moyses vero cit.
cap. xi §. 26 non nisi mixtum cum fratribus ejus
obiterque de Abramo meminerit, et eo quidem
modo, ut potius ipsum tempus, quo Thare liberis
operam dedit, pro suo more indicare, quam sin-
gulorum aut unius filiorum ejus natalem annum
exprimere voluisse, censendus sit. Igitur, cum
litteralis obviusque sensus verborum Moysis Ge-
nes. cap. 12 §. 4, et Stephanus Act. 7 §. 2, 3 et 4 pre-
se ferat, Abram post mortem Thare, anno aetatis
ducentesimo quinto defuncti, annos dumtaxat
numerasse septuaginta quinque, ex binis hisce
testimoniorum natalem Abram annus anno patris ejus
centesimo trigesimo, non vero septuagesimo in-
nectendus est.

tum ob ver-
ba Moysis
Genes. cap.
12, tum
ob narratio-
nem S. Ste-
phanii,

7 Negue adversus sententiam hanc multum
militat dissentientium argumentum, quo S. Ste-
phanum cit. cap. 7 Act. oratoris, Moyses ve-
ro Genes. cap. xi historici partes egisse, ac proin
re historica potius verbis Moyses cit. cap. xi,
quam verbis S. Stephanii inhærendum esse, con-
tendunt. Etenim, si Moyses cit. cap. xi §. 26
historici partes egerit, atque adeo stilo plano et
intelligibili locutus fuisse censeri debeat, haud
dubie, quidquid dissimilunt adversarii, histori-
C ci partes etiam egit cap. 12 §. 4, ubi, post nar-
ratum cap. xi Thare, cum ducentorum quinque
annorum esset, obitum, Abram filii ejus seces-
sionem ex Haran septuagesimo quinto aetatis ejus-
dem Abram anno illigat, ita loquens: Septua-
ginta quinque annorum erat Abram, cum egre-
deretur de Haran, atque adeo et hic quoque stilo
plano et intelligibili locutus fuisse, ac natu-
le Abram tempus indicasse censendus est, quan-
doquidem intelligi neguit, quo pacto Abram anno
patris sui ducentesimo quinto septuaginta quin-
que annos dumtaxat numerarit, nisi patris sui
anno centesimo trigesimo in lucem editus fuerit.
Cum ergo, uti adversarii statuant, verbis Moy-
sis, ut qui historici partes egit, standum omni-
no sit, quidni verbis ejus, cap. 12 §. 4 conscri-
pit, eque ac ejusdem verbis, cap. xi §. 26
prolati, inhærente nobis liceat? Imo vero cur
non potius Mosaicus narrationi cap. 12 inhære-
mus, utpote S. Stephanii narratione testimonio-
que, ipsorumque etiam Judæorum pontificum,
judicium seniorumque consensu comprobatae ac
stabilitate?

8 Quod enim adversarii regerunt, S. Stephanum oratoris partes egisse, id profecto aut nihil, aut certe parum ad rem facit, cum profanum oratorem inter et sacrum ingens sit discrepancia, presertim si hic talis sit, qualis Stephanus fuit, cuius nempe ore Spiritus sanctus, quo is plenus erat, loquebatur, cuius sapientia resistere non poterant Judæorum pontifices virisque omnium doctissimi, quique redarguerent Oratorem non neglexissent, si vel tantillum in instituta narratio-
na a genuino Moysis sensu aut ab exactissima veritate aberrasset. Adde, quod, eliamsi Acta Apostolorum ad Genesim exigenda essent, ut vult Abram Bucholcerus in sua Isagoge chronologica, non vero Genesis ad Acta, hinc tamen con-
sequens non foret, ut, neglectis prorsus Genesios verbis cap. 12 §. 4, aliisque, de quibus postea agendum erit, sacris testimoniorum, ad solum uni-
cumque capituli xi versum 26 examinanda ne-
cessario essent. Etenim lignum, ut adversarii loquuntur, ad normam exigendum, non contra normam ad lignum exigendam esse, lubens eis concedo; at non video, cur in designando Abrami anno natali normæ instar haberi debeat tea-
tus, quo tres ex Thare geniti filii mislim confus-
se nominantur, uti fit cil. §. 26; illa vero
verba cap. 12, quibus de solius Abram post
mortem patris aetate specialis dissertaque mentio fit, non secus ac S. Stephanus eodem pertinentia
verba rudiis instar incompositique ligni habenda
sint.

9 At, inquires, per haec Genes. cap. xi §. 26
verba: Vixitque Thare septuaginta annis et ge-
nuit Abram, Nachor, et Aran intendit Moy-
ses præcise natalem annum denotare Abramii,
cuius genealogiam texit, sicuti, dum cap. 5, §.
31 dicit: Noë vero, cum quingentorum esset
annorum, genuit Sem, Cham et Japheth, præ-
cise annum, quo natus est Sem, denotare inten-
dit; ut adeo potius ex prefato cap. xi, §. 26,
quam ex sequenti Genezes capite verbisque Ste-
phanii natale tempus Abram definiendum sit. Sed
ipsummet præ ceteris Smitium laudatum, suam
ex Bellarmino de Sacramento Matrimonii cap.
28, col. mihi 1854, sententiam stabilire conan-
tem, audiamus: Recte, inquit, Bellarminus de
Sacram. Matrimonii cap. xxviii: Scriptura in Ge-
nesi semper indicat tempus nativitatis eorum,
quorum textit genealogiam, ut sciamus aetatem F
mundi, alii praetermissi, qui ad istam chronolo-
giam non pertinent. Ita videmus, Scripturam Genes. iv prodiisse, quoto anno aetatis Adæ
natus sit Seth, per quem texitur chronologia,
non autem quoto anno ejusdem Adæ natus sit
Abel vel Cain: et Genes. v dicitur Noë, cum
quingentorum esset annorum, genuisse Sem,
Cham et Japhet, ubi notatus præcise annus,
quo natus est Sem, quia per illum deducitur
chronologia: et in reliquo idem observare licet.
Cum ergo solus Abraham ex filiis Thare sit is,
cujus explicatur genealogia, et per quem texitur
chronologia, necesse est dicere, illo anno
(nempe septuagesimo patris sui) natum esse, alios
autem antea.

10 Sistamus hic paulum et singula expendamus. Ac primo quidem, si laudatum Smitium quod hic discutitur num 108 pag. 476 disserentem audiamus, Abra-
mi fratres antea seu ante ipsum natu fuerunt,
atque adeo ex his Smitii verbis, fuit Abram
suorum fratrum natu minimus, utpote ex ejus-
dem sententia in lucem editus anno patris sui
septuagesimo,

AUCTORE
J. G.
cui fides ha-
benda esse
demonstra-
tur:

AUCTORE
J. G.

septuagesimo, cum alii fratres ante hunc patris sui annum geniti essent; et tamen, quod mirari satis non possum, idem ille Smilius in suis ad Genes. cap. xi §. 26 annotationibus, Abramum, quem anno patris sui septuagesimo natum rursus statuit, fliorum Tharæ natu-maximum his verbis facit: Nos Abramum PRIMOGENITUM statuimus, atque dicto anno septuagesimo patris sui natum. Conciliat antilogiam hanc, qui potis est; ego me, ut concilium, viam aliam non invenisse fateor, quam ut Bellarmini verba qua Smilius ipsa Characterum forma indiscriminatum sua fecit, retamen verum non omnia sua facere voluisse dicatur. Sed ad propositi a Smilius argumenti vim discutiendam veniamus. Haud inficior, natalem Sethi annum designatum a Moyse fuisse, omissos vero Abelis et Caini natales; fateor quoque, designatum contra a Moyse fuisse tum Sem, filii Noë, tum Abrami, filii Tharæ, natale tempus, idque factum etiam esse, quia hi directe ad venturi Messiae genealogiam spectabant; ino et Moyses a scopo suo aberralurum fuisse admittam, si patriarcharum, quorum genealogiam texit, a posteriorum Patriarchæ nostri natale tempus omnino neglexisset. Hec, inquam, omnia lubens adversarii concedo.

ac refelli-
tur

B 11 At, queso, num propterea consequens fit, ut non alio loco, quam Genes. cap. 5, §. 31 natales Sem, nec alio, quam cap. xi §. 26, natales Abrami expresserit vel exprimere potuerit? Aut num dicendum erit Moyses patriarcharum Sem et Abrami natale tempus plane neglexisse, nisi iis ipsis locis, quos pro suo arbitrio adversarii prescribunt, illud exactissime definitisset? Ita quidem ipsi volunt, at, quam non jure merito, jam ostensus eo. Ponamus tantisper, aut numquam a Moyse binos versus citatos conscriplos fuisse, aut eos, quocumque fingere velis modo lapsue temporum, e Genesi excidisse; nonne aliunde ex propriis item Mosis verbis utriusque natale tempus eruvi posse? Procul dubio certe. Nam, ut id paucis de Sem exictum dem, cum Moyses Genes. cap. 7 §. 6 diserte scribat, diluvium contigisse, cum Noë, pater Sem, sexcentorum annorum esset, rursusque cap. xi §. 10 testetur, Semum fuisse centum annorum biennio post diluvium; haud nullum arithmeticæ artis peritus esse quis debet, ut ex verbis Mosaicis conficiat, naturam esse Semum anno patris sui quingentesimo secundo, si r. post diluvium, uti passim admittitur, exactum a fine diluvii tempus designet.

ex ipso li-
bro Gene-
scos

C 12 Id ipsum nunc de natali Abramis tempore demonstro. Si Abram, cum post mortem Tharæ, teste Genes. cap. xi §. ultimo, anno ætatis ducentesimo quinto defuncti, ex urbe Haran in terram Chanaan egredieretur, septuaginta quinque annorum fuit, uti Genes. cap. 12 §. 4 diserte testatur Moyses, apertissime ex hisce duobus textibus consequitur, ut anno centesimo trigesimo patris sui mundo editus sit, cum post mortem patris, anno ætatis ducentesimo quinto defuncti, non plures, quam septuaginta quinque annos numerari Abramus, qui anni, si aliis centum triginta addantur, integrum vita Tharæ seriem, seu annos 205 exactissime conficiunt. Gratis itaque adstrinxunt adversarii, non alio loco, quam Genes. cap. 5 §. 31, natale tempus Sem, Abramum vero non alio, quam cap. xi §. 26, a Moyse indicatum fuisse; atque adeo non minus infundate contendunt, natale utriusque tempus a Moyse prorsus neglectum dici debere, nisi ambo illi versus, ubi Noë tres filios, ac Thare totidem ger-

nuisse narratur, sic intelligantur, ut qui primo D loco utrobique recensetur, eodem illo anno, quo liberis pater operam dedisse memoratur, revera genitus fuerit.

13 Et sane non eo sensu, quo volunt adversarii, Geneseos cap. xi, §. 26 necessario intelligendum esse, etiam manifeste satis indicavit S. Augustinus, quæst. in 25 in Genes. edit. anni 1689 tom. 3, col. 384 his verbis citatum versum commentans: Scriptura, que dixit: "Cum esset Tharra annorum septuaginta, genuit Abraham et Nactor et Arran, " non utique hoc intellegi voluit, quia eodem anno septuagesimo ætatis sue omnes tres genuit; sed ex quo anno generare coepit (abstrahendo nimurum, a quo determinato filio) eum annum commemoravit Scriptura. Fieri autem potest, (salvo utique genuino verborum sensu) ut posterior sit generatus Abraham, sed merito excellentias, que in Scriptura valde commendatur, prior fuerit nominatus: id autem alibi in sacris Litteris plus semel etiam fieri, hisce verbis Sanctus Doctor declarat: Sicut propheta priorem nominavit minorum, " Jacob dilexi, Esau autem odio habui: " et in Paralipomenon, cum sit quartus nascendi ordinis Judas, prior est commemoratus, a quo Iudaica genti nomen est propter tribum regiam. Itaque, judge Augustino, verba illa Genes. cap. xi, §. 26, negative, ut scholæ loquuntur, exponi possunt, ut sensus sit: cum alii patriarchæ postdiluviani, puta Arphaxad, Sale, Heber ceteraque Tharæ progenitores sub annum ætatis suæ trigesimum liberos procreassent, Tharam ipsum non ante vitæ suæ septuagestimum annum filios genuisse, singulare tunc temporis exemplo, quod proin speciali memoria hoc loco dignum censuerit Moyses, servans sibi sequenti capite opportuniorem locum, quo, cum seorsum a fratribus agendum de Abramo esset, natale ejus tempus non obscurare indicaret.

14 Non est igitur, cur in hac sententia Moyses inutile prorsus ænigma nobis obtrusisse, aut inconstantiae, vel in profano scriptore minime ludiabilis, arguendum esse, tam confidenter adversarii quidam reponant. Etenim, si nec utile ænigma nobis obtrusisse, dici possit Moyses, nec merito argui inconstantiae, cum in fine capituli 4 Genes. nullo addito chronologico charactere, ex Adamo Seth, ex hoc vero Enos genitum enarrat, sequenti vero capite §. 3 et 6 utriusque natale tempus definit; cur inutiliter obscurus aut inconstans propterea dicendus foret, quod Genes. cap. xi §. 26 tres filios Tharæ, e quibus paternum maternumque genus Israélitarum natio traxit, nominatim, at non expresso singulorum natali anno, recenseat, Abramis vero natale tempus sequenti capite §. 4, quo nempe seorsum de eo agit, sat manifeste assignet? Profecto innumere occurrit in sacris Litteris sententia, que prius obscurius prolate, deinde opportuno loco lucem accipiunt; ex quibus tamen nemo scriptores sacros inutiliter obscuros aut inconstantes jure merito appetit. Accedit, nuspian edidisse Moyses, quod tamen adversarii volunt, hoc sibi perpetuo consilium sedisse, ut in enumerandis patriarcharum filiis solius eorum ætatis, non autem etiam dignitatis, rationem haberet; ac prout haud satis videtur, cur vetuti neglecti officii argui deberet Pentateuchi scriptor, cum dignitatem Abramis potius, quam minorem ejus ætatem respiciens, primo loco illum cit. §. 26 recensuit.

15 At dices, uti apud Gasparem Sanctum in nihil duri, Commentariis

AUCTORE
J. G.

A Commentariis in Actus Apostolorum pag. 142 adversarii arguantur, durum videri, ut, cum in generationibus alius in toto illo cap. xi, quoto quisque parentis anno fuerit natus, expressum sit aperte, obscurius id in Abrahami ortu notari. Verum cum eodem Sanctio ad objecta illa respondeo, non esse necessarium, eodem semper modo narrationis ordinem texi: neque esse id in Scriptura perpetuum, maxime cum institutus narrationis cursus aut interrupitur, aut finitur. Exemplum, *inquit*, cape ex Genes. v, ubi, cum omnes generationes ab Adamo usque ad Noë eodem ordine essent descriptae, ubi ventum est ad Noë, id est, ad postremum, narrationis ordo mutatus est; tum quia non idem dicendi modus, tum quia non unus, ut in aliis, sed tres filii nominatio dicuntur generati. Sic etiam, quia ordo a Noë usque duxit cessat in Thare, mutata est in eo describendas generationis ratio, sic tamen, ut paulo post utriusque patriarchæ, *Sem nempe et Abrami, natale tempus Scriptura definiat, ut superius num. xi et 12 ostendimus.*

B 16 Nunc aliud nobis hic adversantium argumentum audiamus: Nisi, *inquit*, dixerimus, Scripturam sacram signanter expressisse tempus nativitatis Abramii illis verbis: "Vixitque Thare septuaginta annis, et genuit Abram et Nahor et Aran," sicuti præcium expresserat tempus nativitatis singulorum primæ ac secundæ mundi atætatis patrum, qui ipsum Abram præcesserant, perturbari sacram illorum temporum chronologiam, necesse omnino fit. Ita ipsi apud Torniellum in Annalibus sacris Veteris Testamenti tom. I, pag. 252, num. 3. At veteri huic objectioni vetus hec sit apud eundem Torniellum responsio: Responderi potest, *inquit ille cit. num. 3.* Scripturam sacram non modo in his, quæ ad chronologiam pertinent, sed etiam in his, quæ ad historiam ipsam, et item ad doctrinam moralem aut spiritualiæ spectant, non semper dilucide omnia exprimere, sed aliqua interdum suboscure, prout Spiritui sancto visum est, tradere consuevit, ut vel sic ad veritatem curiosius avidiusque indagandam ingenia magis provocarentur. Ac mox, adductis in medium paucis pro multis, quibus responsum suum firmet, sanctorum Patrum testimoniis, ita objecta cetera diluit:

C Quod attinet ad sacram chronologiam, de qua nunc agimus, frequenter deinceps palam fiet, quod et diffiteri non possunt, qui seu Judicum seu Regum libros aliosque commentarii sunt, quam multa sint in sacro Eloquio (nempe uno altero loco) obscure tradita, et vir aliquo modo insinuata, ut propterea non, nisi multo labore ac diligentia textum discussione, accurataque eorumdem collatione, disquiri ac dilucidari possint.

nihil perturbat,
17 Non igitur dicendum est, sacram perturbari chronologiam, aut incertam reddi, si concesserimus, Scripturam non expressisse annum ortus Abramii, quemadmodum ceterorum patrum, qui ipsum præcesserant: satis enim est, quod ex his, que ipsa tradit (nempe Genes. cap. 12) ille evidenter nobis innescere possit, sicuti in principio hujus tractatus jam ostensum est, *uti et a nobis num. 6 et 12.* Posset etiam dici (subdit Torniellus, idque adversus citatum Smitius non parum facit) Scripturam sacram intenisse quidem Abramii pariter genealogiam chronologiamque ab orbis initio deducere, sed genealogiam imprimis, chronologiam vero non

aque principaliter. Scimus enim et aliorum excellentium hominum, puta Esdræ, Judith, Mardochæi et demum ipsius Christi genealogias honoris cause esse traditas; chronologias autem non item. Quare si tempora ortus nostri Redemptoris Scriptura sacra non nisi obscure admodum indicavit; quid miramur, si præcium nativitatis Abramii annum non expressit, illo videlicet determinato loco, quo mixtum et confuse de Abram eojeusque fratribus egit, cumque duntaxat ex sequenti capite i. 4 colligendum reliquit. Quocumque igitur modo atque ubicumque Scriptura Abramum anno patris sui centesimo trigesimo, seu ante hujus mortem septuagesimo quinto natum indicet, nihil hinc detrimenti patitur ordinanda a diluvio ad usque Abramii ortum ejusve vocationem chronologiam mundi, uti consideranti patebit.

18 Atque ita quidem præcipuo, quo Smitius nihil quantum ad Abramini ex Haran

E nihil quantum ad Abramini ex Haran

occurredum a me esse arbitror, ut dubitem, num, qui æqua lance rationum adductarum momenta expanderit, assensurus laudato Smitio sit asserenti, ad rem totam aduersus nos conficiendam E primum illud suum argumentum omnino sufficere, tantumque etiam robur habere, ut via quidquam sua sententia existimari certius possit. Alterum nunc, quo jam szepe memoratus scriptor suam firmare nützt sententiam, argumentum expendamus. Ita ille cit. Prolegomeno Genes. num. III, pag. 478: Incertum, *inquit*, relinquitur ex verbis Stephani, quemadmodum ea ab adversariis sumuntur, num Abraham anno CXXX patris, an vero serius natus sit. Idem relinquitur ex narratione mortis Thare apud Moysen. Stat cum proprietate sermonis, Abraham, LXXV annis natum, exiisse et a Deo translatum esse in aliam terram, post mortem patris, licet etiam plures anni ab eadem morte intercesserint. Non sequitur: Petrus duxit uxorem post mortem patris; ergo immediate a morte patris. Quo autem plures anni intercesserint, eo serius natum Abrahamum, illo in systemate necesse est. Hæc Smitius.

19 Cui ego repono: Se mortem Thare, veluti protectionis notam egressus Abramii ex Haran, tum a Moysi, epocham in certi a nobis asseri, ostenditur;

F

toties in sacris commendatam litteris consideremus, dubium non relinquiri, quin eodem anno, quo defunctus est Thare, Abraham ex Haran alio secesserit, cum nempe, parenti suo persolutis justis, nihil jam eum a promptissima divini mandati executione retrahere posset. Néque vero nullum Smitio favet scholasticum illud argumentum a nuptiis Petri exempli gratia deductum; etsi enim in rigori logico, ut aiunt, nullisque rei spectatis adjunctis, necessario consequens non sit, ut Petrus, qui post mortem patris uxorem duuisse scribitur, hanc immediate a morte patris duxisse, duci debeat, quia scilicet particula illa post aliquam temporis latitudinem ex se patitur; atamen, si aliunde perspectus habeatur promptissimus Petri animus ad execuenda post patris mortem ea omnia, ad quæ seu expropria promissione seu legitimo præcepto aliaratione adstrictus fuerit, nec ulla procrastinatio executionis causa intercessisse noscatur; quis est, qui mox, ut hujusmodi hominem post mortem patris duxisse uxorem audierit, non eum primo, quo licuit, tempore, seu eodem anno, id fecisse, credat?

AUCTORE
J. G.

credat? Itaque nisi Abramis promptissimæ in Deum pietati et eximie in primis obedientiæ detrahere non parum velimus, necesse est, ut, sublati per mortem Thareæ prosequendi itineris impedimentis, quam primum eo, quo se vocari a Deo norat, sese illum contulisse, fateamur.

*nec adver-
sus illam ex
facto verbis
que Abramis,*

20 Sed ne confutandis ejusmodi scholasticis tricis diutius inhæreamus, lubeat modo, an de sumptum ex Genes. cap. 17, §. 17 argumentum adversariorum sententiam satis stabilis, adductis ipsismet Smitti verbis, examinare. Si Abraham, inquit ille cit. Proleg. num. 110, natus sit anno patris sui cxxx, nullus Genes. xvii, 17 stupri et admirationi Abrahe fuisse locus. «Putasne centenario nascetur filius, et Sara «nonagenaria pariet?» Exemplum sane recente habuisset in patre, quem centenario longe majorem generandi virtute prædictum cognovisset. Ac mox, ne sibi ab adversariis regeri possit, non mirari Abraham, si sibi centenario nascetur filius, sed si centenario ex uxore nonagenaria, eaque antea sterili, nascetur, observat laudatus scriptor, textum adductum bimembrem esse, atque indicare Abrahami stuporem non tantum circa uxoris, sed et circa propriam grandavitatem versatum esse et rem illam comparative ad Abraham fuisse illo tempore insolitam. Ita ille: verum respondeo, Abramum, tametsi se anno patris sui contesimo trigesimo natum fuisse, optime sciret, rationem tamen non unam habuisse mirandi, si sibi jam centenario et ex Sara nonagenaria nascetur proles.

*ex se cente-
nario et ex
Sara pro-
blem nasci-
turam esse,
mirans,*

21 Ac primo quidem compertum habebat, se ex Agar, secundaria sua uxore, et omni dubio procul secunda, post procreatum ex ea Ismaelem, ab anno ætatis sua 86, seu toto deinceps tredecim annorum spatio nullam suscitasse problem; atque adeo, cum jam centenarius esset, mirari jure meritissimo poterat, si tunc rursus generaret problem, ex Sara præsertim, que, teste Genes. cap. 18 v. xi narratur, desiderant fieri muliebria, quæque propterea rei conjugali, seu, ut Scriptura loquitur, voluptati, nempe connubiali, ulti potest multis annis infruitiosæ omnino renuntiarat. Adhuc, tametsi Sara vel 50 annis C junior fuissest, ino et ex se prorsus secunda, nihilominus tamen, cum Abrahamo jam centenario, ut Apostolus ad Romanos 4, v. 19 et ad Hebreos xi, v. 12 tradit, emortuum esset corpus ac proin generandæ proli impar, summam mirandi causam habere potuit Abraham, dum sibi centenario nascituram ex Sara problem esse, audivit, utul a suo patre, multo magis vegetò robustoq[ue] sene, ab anno ejus septuagesimo ad usque centesimum trigesimum tres filios procreatos esse, novisset.

*quidquam
vinci po-
test.*

22 Denique, cum apprime perspectum esset, quo remotius a diluvio nascebantur homines, eo breviore debilioreque senectute uti, et sic quidem, ut, cum Sem, sexcentis vixisset annis et Arphazadum fere centenarius genuisset, Abrahami tamen avus Nachor non ultra centum et quinquaginta annos protraxisset vitam, nec, ut problem gigneret, ultra vigesimum nonum ætatis annum exspectasset; habebat sane Abraham, cur sibi, a diluvii temporibus magis, quam Nachor, remoto, et centenario insuper, nascituram etiam problem desperaret; atque adeo, tametsi

unicum in suo patre Thare contrarium vidisset D exemplum, mirari jure merito potuit, si patri suo potius, quam avo ceterisque passim sui temporis viris non vulgari beneficio similis evaderet, procreata in tam proœcta ætate et ex sterili quidem conjugé, prole mascula, cui se multis modis benedicturum esse, Dominus Deus promittet. Judicet nunc eruditus lector, an, quæ supra produximus, adversantium nobis argumenta id re ipsa ponderis habeant, ut animus præjudicata opinione non laborantem in eam inclinent, imo viam non necessario abripiant partem, quæ Abramum anno patris sui septuagesimo natum esse, tam præfiderent statut, ut viæ quidquam eo certius, haberi possit. Nunc, quibus nos oppositam magis stabilitate nimirum sententiam, rationes æquo animo expendat lector.

§ II. Stabilitur magis sententia nostra, et dissentientium varia effugia præcluduntur.

E

Contra vim
argumenti,
quæ nostra
stabilitas
sententia.

Tria istæc, ut obiter supra ex oblata occasione insinuavi, divinarum Litterarum auctoritate explorata nobis sunt, ac proin extra controversiam posita: Nimurum, Tharam, Abram patrem, non ante ætatis suæ annum 205 in Haran esse mortuum, prout Genes. cap. xi aperte asserti Moyses, ubi, cum Tharam ejusque filios usque Haran venisse atque ibi habitasse, §. 31 dixisset, mox sequenti § subdit: Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, et mortuus est in Haran. Alterum est, Abramum ex Haran egressum esse in terram Chanaan, uti Genes. cap. 12, §. 4, 5 et 6 manifeste refertur: Septuaginta quinque annorum erat Abram, CUM EGREDIETUR DE HARAN, tulitque Sarai uxorem suam et Lot, filium fratris sui, universam substantiam, quam possederant, et animas, QUAS FECERANT IN HARAN: ET EGRESSI SUNT, UT IRENT IN TERRAM CHANAAN. Cumque venissent in eam etc. Quibus addenda S. Stephani verba Act. 7 §. 4: Et inde (nempe ex Haran) postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum (Dominus Abramum) in terram istam, in qua nunc vos (Iudeos allegoq[ue] Stephanus) habitatis. Tertium est, quod et mox recitata verba liquido testantur, Abramum in suo ex Haran egressu institutoque ad terram Chanaan itinere, fuisse annorum præcise septuaginta quinque. Igitur, cum egressus fuerit Abram ex Haran post suæ patris mortem, ætatem ipse habens annorum 75; cumque et pater ejus non minus, quam annis 205 vixerit; manifeste consequens fit, ut, 75 annis, qui Abram, ex Charan egredientis, ætatem consti- tuunt, detractis, supersint 180 anni ritæ Thareæ, quorum anno postremo natalis Abramini innecti debeant.

24 Quid ad argumentum hoc adversarii, qui Abramum anno patris sui 70 mundo editam statuant? Mirum est, in quam varias se convertant formas, ut tenebras huic ratiocinationi offundant, quamque dissimiles quibus nodum hunc solvant, adhibeant cuneos. Alii quippe in eo dissolvente, tamquam re conclamata, nihil definiunt, aut nihil, quod in manifestam Sancti Spiritus

inter varia
effugia nihil
adversari
juvat Samo-
ritanus te-
tus,

A ritus injuriam non cedat, in medium producunt. Horum disertus testis est Smitius supra laudatus Proleg. Genes. num. 112 et 115, quem de hisce curiosus lector audeat. Alii Stephanum, quem tamen plenum Spiritu Sancto, et cuius sapientiae Iudeorum principes resistere non potuisse, sacri codices testantur, nihilominus aut memoria lapsum, aut profani inepte declamatoris instar, enigmatisce minusque propriolatum fuisse, adstruere non verentur; quos ego indignatione potius, quam seria confutatione dignos censeo, nec aliud de iis in rem nostram observe, quam deductum a nobis ex Stephani et Moysis testimoniosis argumentum, vel ipso adversariorum iudicio inexpugnabile esse, utpote cuius robur, non alio, quam modo isto absurdissimo, eludere se posse desperant. Alii denique, ut ejusdem argumenti pondere sese expediant, Hebraicam textum, atque adeo et ei hic consonas Septuaginta interpretum versionem et Vulgatam Latinam, ut authenticam approbatam, ad Samaritanum textum, qui vita Thare annos 145 dumtaxat tribuit, refingendas reformandasque esse, adstruunt; et, quod

B nonnullos mecum miraturos arbitror, fatente ipsomet Smitio cit. Proleg. num. 112, id certo sibi probatur potius, quam Moysis textum Genes. xi. 24 (imo s. 26) cum adversariis in suspenso relinquere.

C quicerte pro indubita norma Hebrei, Græci et Latini haberi nequit. 25 Hicne igitur, ne versu 26 lucem addi ex §. 4 sequentis capituli, fatendum sit, Samaritanus textus, cuius mendositates (verbis Smitii utor) corruptiones, errores, contextus originalis mutilationes, aliaque via libe ipse Smitius Proleg. Pentateuchi a num. 133 ex professo enumerat atque oculos ponit, habendus erit pro norma, ad quam originaliter Hebreum textum, Septuaginta versionem, Vulgatam quoque et Concilii Tridentini decreto probatam editionem conferas, et hocce loco restituas? Videant ipsi, qui accuriatore, quam illa sit, norma non utinatur, aut normam modo hanc, modo istam pro libidine adhibent, ne opus eudant sibi male coherens, quodque facilitate pari, qua exstructum est, dissolvi etiam possit. At enim, si laudatum Smitium cit. num. 112 audiamus, non plures, quam 145 annos Abramis patri tribuant præter alios Bochartus ad calcem sua Geographie sacre pag. 863, et novissime Whistonus in Conatu Textum Hebraicum restituendi, qui et ad Philonem de Somniis et ad Josephum lib. i Antiq. cap. 7 provocat. Verum, quid tum? An, etiamsi assertiones haec veræ essent, standum potius esset Samaritano, quam veteri Hebreo eoque genuino textu? Minime gentium, opinor. Sic itaque senserit, per melicet, Bochartus ad calcem Geographie sacre pag. 863, apud quem tamen in editione, quator, Cadomii anno 1651, sub ejus, ut ita dicam, oculis facta, ne verbum quidem unum hoc spectans citato loco, aut alibi inventire potui; sentiat ita etiam Whistonus provocetque ad Philonem de Somniis et ad Josephum lib. i Antiq. cap. 7, quid id nostra refert, etiamsi uterque antiquus scriptor a Whistono laudatus revera id, quod ipsis Whistonus tribuit, suis scriptis inseruisset?

et cui etiam neutiquam hic adstipulatur Philo et Josephus; 26 At vel id ipsum alienum a veritate est, si quidem antiquioribus Operum Philonis ac Josephi editionibus fides sit. In editione Operum Philonis, Græce et Latine ex Sigismundi Gelenii interpretatione Colonix Allobrogum anno 1613 vulgata, a pag. 440 usque ad pag. 467 librum

de Somniis invenio, et de eodem arguento alterum a pag. 857 usque ad 888; verum ad quem ex hisce libris Whistonus provocet, non indicat Smitius, nedum sat prope locum, qui huc faciat, desinit. Investiganti mihi locum, ubi ita, ut laudatus a Smitio Whistonus vult, Philo Judeus scripsisset, nullus plane occurrit, qui Whistono faceat; at contra hæc se mihi pag. 445 obtulerunt Philonis verba, quae potius nostram confirmant sententiam: Λέγεται γάρ δι Αβραὰμ ἦν ἐπών ιθόμηκοτε πέντε, ὅταν εἰπῆται οὐχ Χαϊδάν· id est: Legitur enim Abraham natus esse annos LXXV, quando ex Charran (seu Haran) exivit, mortuo nempe, ut Philo subdit, patre ejus Thara, de cuius vite spatio ad annos 145 contracto neverbum quidem unum subdit. Tantum etiam abest, ut Josephus cit. cap. 7 libri i Antiq. ad annos 145 vitam Thara contrahat, ut contra disertissimis verbis sub finem ejusdem capituli eum annos 205 vixisse, affirmet. Όμως δὲ Θάρης τελευτήσατο Σάπτουσι, εἰτε βιώσαται πέντε καὶ διατίσια: seu: Ubi (de Haran sermo est) etiam Thare defunctum sepelierunt, cum vixisset annis ducentis quinque. Atque ita legunt, quotquot nancisci potui, Josephi editiones, E quas sollicite hac de re consului. In canum igitur ad Philonem et Josephum adversarii provocant, ut versum ultimum capituli xi Geneseos, quo Thare annos ducentos quinque vixisse asseritur, ad Samaritanum textum, qui vitam ejus annis solum centum quadraginta quinque circumscribit, revocandum ac refingendum esse, evincere queant.

F 27 Ceterum et hic obiter observatum velim, ipsos adversarios, dum ejusmodi rimas, quibus evadant, ubicumque querunt, vel sic invitato ostendere, Pentateuchi auctorem Genes. 12, §. 4, et Stephanum Act. 7 non enigmatisce aut impropriè, sed dilucide proprieque annum vite Abramis septuagesimum quintum, quo is ex Haran discessit, cum postremo seudentesimo quinto anno Thare connexuisse, quod et nos tum hic, tum supra contendimus. Verum, quia sententiae illi, quæ ad Samaritanum textum refungi debere Hebraicam, adstruit, non tam obfirmate adhæret Smitius, quin ad alias, quibus difficultatem, ex citatis num. 23 textibus exortam, rite expediti posse, credit, mox sese convertat expositiones illas etiam audire et expendere, operæ pretium erit, transmissis videlicet iis omnibus, quæ cit. Proleg. num. 112 prænolanda Smitius prescribit, utpote quæ nihil adversus nos facere, ex dictis num. 8 sat manifestum est. Si Smitium num. 113 et duobus seqq. loquentem audiamus, non displicet, neque immerito suos patronos nacta est opinio illa, quæ Abramum duabus vicibus de Haran exisse, affirmat; primo quidem, vivente adhuc patre, dum per annos 60, ut hujus sententie patronis definire luet, in Chananaea peregrinatus est; ac secundo, dum causa morientis Thare ex Chananaea in Haran profectus, inde iterum post justa patri persoluta aditamque hæreditatem regressus est in Chananaam; ac mox illi de priori exitu Moysen, de posteriori Stephanum intelligendum esse, decernunt, ita nimis sublatam omnem difficultatem existimantes.

G 28 At sciscitari liceat, ex quo fonte hauserint adversarii, Abramis discessum ex Haran, quem cap. 12 v. 4 memorat Moyses, ab eo, quem alludens ad Moysen Stephanus Act. 7 refert, omnino diversum esse, et sic quidem, ut inter utrumque

nec prodest
adversariis
adstruere ge-
minam Abra-
mi

ex urbe Ha-
ran in Cha-
nanam pro-
fectionem,
Scripturis
non nizam;

AUCTORE
I. G.

trunque sexaginta annorum intervallum necessario statuendum sit? *Enimvero hic rursus haeret ipsis aqua, nec ullum, quo duplice illum discessum probent, Scripturæ sacre testimonium inveniunt. Quid?* Quod tantum absit, ut asserto duplice discessu Scriptura sacra licet suffragetur, ut contra, si varia Genesios testimonia excludantur, tot ex illo duplice itinere absurdum ac vero minime similia consequantur, ut principium, unde haec profluant, non minus quam ipsa, a vero alienum esse, diffiteri non valeas. Etenim, si Abram, in sententia adversariorum anno patris sui 70 natus, atque adeo post mortem patris annos ipse numerans centum triginta quinque, ex Chanaan profectus fuerit in Haran, iusta patri persolutus adiuturusque hereditatem; cur tunc Isaaco suo, jam annis 35 nato, de uxore non providit? Satis certe fuisse, ut tunc vel Rebeccam filio suo adduxisset, vel Isaacum viæ suæ comitem sumpsisset, jungendum eodem tempore Rebeccæ, quam ut post annos pauculos, quinque scilicet, non sine magnis impendiis eo servum suum propterea ablegasset. Horum tamen neutrum tunc fecisse legitur, providius ille sollicitus que Isacco Pater; quod qua ratione sat vero similiter exponi in adversariorum sententia possit, haud facile dictu est.

sed potius
non uno ex
capite con-
trariam,

29. Adhaec si Abrahamus ex Chananitide, quo primum eum ante medium seculum secessisse, adversarii volunt, occasione mortis Tharæ regressus sit in Haran, cur quinquennio post Abrahami economus de rebus domini sui, de ejus opulentia, di suscepto ex Saro filio, quæ res non potuissent non in Haran notissima esse, nihilominus tamen, tamquam de novis plane incognitisque rebus, sermonem habuit, ut videre est Genes. cap. 24, a §. 35. Ac rursus, cur nuntiatum est Abraham cap. 22 §. 20, Nachori, fratri suo, natos fuisse filios, eosque ex primaria uxore numero octo, quos inter erat Bathuel, jam tum fere nubilis Rebeccæ pater, si ipse Abraham, ea Chananitide, ut adversarii volunt, reversus aliquando in Haran, eos coram videre omniaque haec perspicere potuit? Postremo, si Abraham, teste Apostolo ad Hebreos cap. xi, obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem (qui utique terra Chanaan fuit) et exiit, nesciens, quo iret, ac propterea fide demoratus est in terra repremissionis, tamquam in aliena, atque ita quidem obfirmare, uti Apostolus indicat §. 15, ut terræ ipsius, de qua exierat, ne amplius quidem Abramus meminerit, cum lament revertendi tempus haberet; si insuper, urgente fame, de qua vide Genes. cap. 12 a §. x, Aegyptum potius, nec sine vita discrimine, adire, quam ad suos reverti voluit; si demum, ut Genes. cap. 24 narratur, pius Pater sollicite carit, ne dilectus sibi Isaac, eo, unde ipse (Abrahamus scilicet) discesserat, aliquando revertetur; qua, obsecro, veri specie Virum sanctum, ex quo semel ex Haran, Deo jubente, cum suis omnibus emigrarat, eo post sexaginta annos revertsum esse, sine ullo sacro rade aut teste affirmari potest?

enjus qui-
dem adstru-
enda occa-
sionem de-
dit S. Augu-
stini,

30. Scio quidem, S. Augustinum Quæst. 25 in Genesim, et lib. 16 de Civitate Dei cap. 15 nonnullis duplice illum Abrahami profectionem adstruendi occasionem dedisse; verum, præterquam quod S. Chrysostomus Homilia 81 in Genesim, editionis Parisiensis anni 1721 tom. 4 pag. 308, diserte affmet, Abramum non antea ex Chanan secessisse, quam cum mortuus esset Thare,

pater ejus atque adeo alteram illam, ab adversariis D adstructam peregrinationem, plane rejiciat; notandum sedulo est, S. Augustinum priori loco non tam asserendo, quam viam soleundæ difficultatis inquirendo, disputasse, ac nullus modo minus, quam confidenter, geminum illud Abrahami iter in Chananitam adstrusisse; ut contra difficultatem illam rectius solvi posse, existimet, si Abrahamus filiorum Tharæ natu minimus statuatur, seu saltus non eo anno, quo Thare liberis operam dare coepit, at potius eo temporis intervallo natus, quod septuagesimum Tharæ annum inter et centesimum trigesimum primum intercessit; ut adeo ex hoc Augustini loco nihil presidii adversariis suppetat. Quod vero ad ejusdem Doctoris verba lib. 16 de Civit. Dei cap. 15 attinet, ea quidem, ut iacent, pro adversariis magis, quam priora, faciunt; at iis opponi rursus potest laudata Chrysostomi auctoritas, et preter hanc brevis istæ in Augustini argumentationem, seu potius conjecturam, observatio.

31 Non magis firma validaque censeri potest Augustini hac in re auctoritas, quam ipsa capitatis 7 Act., qua ille nititur, versio: cum ergo, uti fateri debet Smitius, omnesque linguae Graecæ bene periti consentiunt, hic versus Act. 7: καὶ οὐκέτι, μετὰ τὸ ἀποδεῖσθαι τὸν πατέρα αὐτοῦ μετόπιστος εἰς τὴν γῆν ταύτην εἰς ἡμέρας νῦν πατούσατε, non nisi admodum improprem ab interprete, quo usus est Augustinus, expositus fuerit hocce modo: Et inde, postquam mortuus est pater ejus collocavit eum (Abrahamum Deus) in terra hac, in qua nunc vos habitatis quandoquidem vox illa μετόπιστος per τὸ transtulit, aut per τὸ migrare seu sedem mutare fecit, non vero per τὸ fixe collocavit vertenda est; consecratum fit, ut exigui ponderis sit de promptum ex his Augustini verbis argumentum. Imo vero, etiam aduersariis, quod nullo tamen jure dandum est, liberaliter gratis demus, hoc verbum μετόπιστος de se indifferens esse, ut tam significet stabiliter collocare, quam simpliciter transferre, aut praecipere, ut quis sedem mutet, aut alio migret; tamen priori sensu intelligi nequaquam potest, si S. Stephani verba subsequentia cum prioribus istis conferantur, Quippe, cum S. Stephanus subdat, Abrahamum, postquam excivisset ex Chanan et translatus esset in Chananitidem, nondum habuisse filium; necesse fit, si, quod aduersarii volunt, τὸ μετόπιστον stabilem Abrahami in Chananitide habitationem agrique et speluncæ in eastera possessionem, Genes. cap. 23 memoratam hoc loco denotet, ut Isaac, qui, teste Genesi cap. 23, moriente matre, annos 37 numerabat, non nisi post mortem matris in lucem editus fuerit; quo nihil absurdius dici potest. Evidens igitur est non posse hic Stephanum intelligi de fixa Abrahami habitatione seu collocatione in Hebron, ubi is nempe non ante uxoris mortem agrum et speluncam emil, et utriusque possessionem adiit, ut Genes. cap. 23, §. 2 et seqq. liquido patet.

32 Ruit adeo nullo Scripturæ testimonio nixa, imo non uno ex capite ei contraria, asserta ab aduersariis Abram ante mortem Thare in Chananitide profectio, ruitque itidem expositio illa, qua S. Stephani verba in alienum a Moysæ narratione sensum aduersarii detorquent, ut nempe aliæ a Moysæ, aliæ a Stephano Abram ex Haran translationem seu profectionem in Chananitide memorari, persuadeant. Restant examinandæ duæ expositiones, quarum subsidio aduersarii de promptum a nobis ex verbis Moysis et

Aliud Smithi
refugium, ex
recepta, ut
vult,

A et Stephani argumentum elevarе nituntur. Unam, cui Smitius Proleg. Genes. num. 115 Se plane acquiescere facetur, hisce verbis exponit. Notamus, *inquit*, ex S. Hieronymo, esse "Con-suetudinis Scripturarum, ut opinionem mul-torum si narret historicus, quomodo illo tem-pore ab omnibus credebatur" etc., quamquam res ipsa se vere ita non haberet. Si id, sub-dit Smitius, Salva scripturae veritate, de ipso hagiographo dici queat, quanto magis de quo-libet alio, etiam illuminatissimo, quem loquen-tem introducit? Ergo sine piaculo, dicere pos-sumus, S. Stephanum juxta opinionem, tunc temporis apud Judeos, maxime Hellenistas, qui illum accusabant Act. vi. ix et seqq. obti-nentem, aut quam a magistris suis hauserat, ea protulisse. Et vero hos tale quid de Abra-hami exitu credidisse, Philo, atati S. Stephanii suppar, aperte testatur supra, apud Smitium nempe num. 105, ubi hec ejus ex Libro de Mi-gratione Abrahe verba recitat: Neminem latere potest, qui Legibus (seu Libris Mosaicis) studium adhibuerit, quod Abraham primum quidem e Chal-daeorum terra venientia habitavit in Charan: ibi vero defuncti ipsius patre, ex ea quoque profectus est. Tum ita concludit laudatus Smitius: Lapsus vero aut erroris minime insimulari possumus, si illa, quæ propositi nostri sunt, per sententias probabiles, a magistris traditis, exequimur et confirmamus. Hactenus ipse.

temporibus. Stephanus opiniione desumptum,

33 Verum enimvero discutere liceat, ecquid tandem intelligi possit per τὸ Tale quid, quod Smitius tunc temporis a Judæis, maxime Helle-nistis, creditum, asserit. An forte creditum tunc temporis, Abrami patrem anno ætatis sue 145 obiisse, atque adeo Abramum, cum post patris sui mortem anno 75 ætatis sue Haran pro-fectus sit natum fuisse anno patris sui septuage-simo? At tantum obest, ut Judæi, et maxime Hellenistæ, Abram patrem annis dumtaxat 145 in vivis degisse, tunc temporis persuasum habue-rint, ut contra tum Hebreus textus, tum LXX Inter-preatum versio ipsis notissima receptissima que oppositum ostendant, quibus et consentiunt Josephus lib. I Antiq. Judaic. cap. 7, (de Philone infra dicam) ceterique veteres, qui vitam Thar-wæ ad ducentos quinque annos protrahunt. An per τὸ Tale quid indicare voluit Smitius, du-plicem Abrahami in Chanantidem projectionem, ut veram, a Judæis et maxime Hellenistis ha-bitam fuisse? Ast id quo teste, quove monumen-to fide digno probabitur? Id enim ex Philonis, quæ Smitius laudat, verbis, extundi minime potest; cum iis nuspian vel levissime insinuat Philo, Abramum, postquam ex Charan migrasset in Chanantidem, annos scilicet 75 natus, ad pri-orem illum locum ullo tempore reversum fuisse, quod sane non fuisse omissurus Philo in suo de Migratione Abrahami libro, si id suo tempore fuisse passim creditum.

34 At fortassis per τὸ Tale quid id solum Smitius indicare voluit, receptionem passim Stephani tempore fuisse sententiam illam, quæ Abramum non anno patris ejus septuagesimo, sed cen-tesimo trigesimo, seu ejusdem Thar-wæ mortem septuagesimo quinto natum statuit. Sit ita, per me licet. Ergo vel hinc consequens fit, natalem Abram annum, videlicet annum vite patris ejus trigesimum supra centesimum, tam dilucide in-dicatum a Moysi fuisse, ut etiam tunc temporiis nullam de eo dubium esset, nec vel unus ex Octobris Tomus IV.

legis peritis inveniretur, qui Stephano, hæc con-fidentissime asserenti, obstrepere ausus sit, quod sane apertissimæ veritatis convincens indicium est. Itaque, nisi quis antiquam sententiam qualem-cumque, ac singillatim illam Stephani propterea falsi arguere velit, quod eam Synagoga constanter teneruit, quodque sacer et Sancto Spiritu repletus Orator in Judeorum concilio manifeste eamdem asseruerit, necesse is habet, ut evidentes afferat rationes, quibus falsitatem ejus demon-strat; atque ubi id evicerit, tunc demum Stephanum, quo se suis auditoribus commodaret, sententiam, non re ipsa veram, sed pro vera vulgo habitam, in Judeorum concilio, protulisse, ad-struere cum Smitio poterit. At, quodcumque tandem sit illud Tale quid, quod designare citatus auctor Proleg. num. 115 voluit, mihi quidem tanti momenti esse non videtur recitata superius ejusdem ratiocinatio, ut ei, quod tamen ipse vult, merito acquiescere licet.

35 Ad alteram ejus expositionem pergo, qua congrue, ut ei semper visum fuit, nodus ille (nempe depromptum supra ex Genes. 12 et Act. 7 argumentum) dissolvitur. Hisce eam verbis cil. Proleg. num 116 proponit. Dicamus, non E innui a Stephano terram Chanaan universim; sed eam partem dumtaxat, quam Judæi, dum ista Levita Christi proferebat, solam fere, ut suam, inhabitantab: aut, si velis, in qua Judæi Hiero-solymitanus, quas alloquitur, degebant. Respic-tur igitur Abrahami habitatio in Mambre, et quidem, ait Drusius, postquam empto (prope Hebron in mediollio Tribus Judæa) agro, Genes. xxiii, ḥ. iv et seqq. firmam sedem ibi fixit. Erat tunc Abra-ham 173 (imo cxxxvii) annorum; agebat enim tunc Sara, decennio junior, annum ætatis cxxvii ibid. ḥ. i. Dictæ summae 173 (imo cxxxvii) si annos LXX patris, dum nascebatur Sanctus Patriarcha, addideris, provenient anni ccvii, qui totum vite patris cursum dimetiuntur, ita ut adhuc duo post patris mortem supersint. Ita rursus laudatus jam ex se Smitius, in eo dumtaxat a Ludovico de Dieu, apud Usserium laudato, discrepans, quod, cum hic sollemnmodo dixisset, non videri innui verbis Stephani terram Chanaan universim, sed speciatim determinari eam partem, quæ Tribui F Judæe cesserat, hoc ipse non subtimide, sed omni-no confidenter affirmatque asserat, quodque id plane innui affirmet emphatica locutione, quam Græcum exhibet hocce modo: Εἰς τὴν γῆν ταῦτα, IN TERRAM, ut ipse exponit, HANC IPSAM. Suffecisset profecto, inquit ibidem, Εἰς τὴν γῆν, IN TER-RAM, si de tota terra illius latitudine, et prout olim a Judæis inhibitata et patrum peregrinationibus nobilitata fuit, intelligi voluisse. De-mum, post nonnulla, quæ infra expendentur, illa num. 18 loquitur Smitius: Dicimus igitur, trans-lationem, de qua Stephanus, si spectetur terminus a quo, (qui est Haran) vivente adhuc patre, et Abraha agente annum LXXV, factam; secus, si spectetur terminus AD QUEM, quo ipsa translatio completerit.

36 Num hæc omnia Smitii effata veritatem nilan-tur, non abs re erit nunc inquirere. Ac primo quidem, Abramum, postquam reversus ex Agypto in Bethel esset, moto dein tabernaculo suo, HA-BITASSE juxta convallem Mambre, quæ est IN HEBRON, testatur Moyses Genes. cap. 13 ḥ. ul-timo; id autem factum esse vel ipso anno, migra-tionem Abram ex Charan proxime subsequente,

AUCTORE
J. G.

vel saltem antequam Abramus Agari jungetur, ipsem cit. Proleg. num. 126 statuit, et eatenus rectissime. Quero nunc, an hanc Abramii in Mambre habitationem a S. Stephano designatam voluerit. Si affirmet, consectarium sit, ut non modo Abramus, vivente adhuc patre, ex Haran in Chananiitudem profectus fuerit, sed et insuper, eo vivente, mo 50 saltem annis ante ejus obitum fixam sedem illic habuerit; quod omnino repugnat Stephano. Abramum tunc demum, postquam mortuus esset pater ejus, in terram istam, quam Stephani tempore Iudei incolebant, translatum a Deo fuisse, asserenti. Si autem non de tempore, quo primum Abram habitavit in Hebron, sed de alio intelligi Stephanum oportere, contendat, de illo scilicet, quo post diutinam in Bersabee commemorationem, ab Ephron agrum et speluncam emit, ubi mortua in Hebron uxoris corpus sepeliret; fateor quidem, hinc consequens non fieri, ut ante mortem Tharæ Abramus a Deo translatus in Chanaan, dicendus in ea sententia sit; at quero, quibus verbis seu Moyses, seu fidissimus ejus interpres Stephanus

B utcumque saltem innuerit, tunc demum Abramum ex Haran in Chananiitudem a Deo fuisse eductum seu translatum, vel, ut Smitii verbis utar, tunc demum translationem ejus completam fuisse, cum anno post suum in Chananiitudem ex Haran adventum sexagesimo secundo uxori suæ sepulcrum emit.

37 Noti quidem, et Smitio lubens do, in omni de uno in alterum locum translatione perirri terminos, a quo et ad quem in scholis nominatos; ast non video, quid præsidii eis scholasticis istis tricis Smitianæ sententiae accedat. Nec enim sepulcri, quo quis uxorem suam condat, legitima emplo sic in idea translationis involvitur, ut nemò de una in alteram regionem complete eductus seu translatus dici possit, quin suæ uxori sepulcrum emerit. Ecce igitur Abramus non ante in Chanaanam translatus dici posset, quam agrum, quem possideret, speluncamque, ubi mortuam uxorem conderet ab Ephrone coemisset? Profecto nequid Abramus agrum speluncamque emerat, cum annos numeraret 75; et tamen Genes. 12, §. 4 et 5 egressus ex Haran et in terram Chanaan venisse asseritur; ac rursus ipse Abraham Genes. 20, §. 13 se a Deo de domo patris eductum in Chanaan profletur, priusquam de uxoris morte vel de emendo ei in Hebron sepulcro cogitasset. Adhaec, ipso Smitio in Proleg. Pentateuchi num. 217 pag. 125 fatente, probabilius est, Abramum tunc sedem suam in Bersabee retinuisse, cum Isaacum, quem habitatione, a paterna disjuncta, nupsiam usum esse, legimus, etiam post Sarx mortem in terra Australi, nempe in Bersabee, vel certe in loco, haud procul a puto viventis et Videntis silo, habuisse, ex Genes. cap. 24 §. 62, compertum sit.

vel etiam S.
Stephani
proposito
non con-
gruere, pro-
batur,

38 Quod vero ad verba S. Stephani, à Smitio jactata, pertinet, litigare cum eo nolo, an voces hæc: εἰς τὸν γῆν τοῦτον (quas tamen Smitii antisignanus Ludovicus de Dieu non aliter, quam vulgata prefert, vertendas censuit) per Latinas hasce in terram hanc ipsam, uti ipse vult, vertende sint, aut an saltem sat recte vertantur; hanc, inquam, grammaticalem item, que versione 70 Interpretum Deuteronomii cap. ultimo §. 4 aliisque locis seu sacris seu profanis decidi adversus Smitium posset, movere nequam volo, atque unum hoc quero, cum Stephanus nec Tribum Juda, nec Mambre aut Hebron nominatim expresserit, quonam indicio

ex centenis Chananiitudis seu urbibus seu locis et D terris, quas Iudei tempore Stephani incolebant, sepulcrem Sarx agrum prope Hebron potius, quam ceteras regionis terras, etiam in his partibus, quæ Tribus Juda et Simeon postea dicta sunt, sitas, et diutina Abramii habitatione in clitas, indubie, aut saltem perspicue satis S. Stephanus designasse adstrui possit? Non utique hisce vocibus Ei: τὸν γῆν τοῦτον; cum hæc non magis Mambre vel singularem aliquem in Tribus Juda locum, quam Graeca Deuteronomii versio capite ultimo §. 4, ex se designent. Sed neque subsequentibus Stephanii verbis aut speciatim Tribum Juda aut agrum prope Hebron denotatum fuisse, reponi potest; cum tunc temporis qui de genere sacerdotali erant, non solum Tribum Juda, sed alias etiam Tribus, quam pridem ante Abrahamo divinitus promissas posterisque ejus concessas, sparsim inhabitarent. Ino vero cum S. Stephanus, in Synedrio constitutus, potissimum ad universæ gentis Iudaicæ sacerdotales prioresque, atque ad eos quoque, qui de Synagoga Libertinorum, Cyrenensium, Alexandrinorum, atque a Cilicia et Asia erant (Act. 6) sermonem haberet, non abs re vel idcirco censendum est, E iisdem illis verbis, quibus Abraham, communis omnium Iudæorum patris, translationem a Deo faciam, memorat, potius universam terram Chanaan, ei a Deo promissam, designasse, quam quidem, ut adversarii volunt, singulatim urbem Hebron aut solam Tribum Juda.

39 Postremo, ut manifestius pateat, hanc adversariorum expositionem non firmius, quam alias jam ante refutatas, subsistere, neque adeo ex S. Stephani verbis Abramum tunc demum, cum sepulcrem Sarx agrum emisset, ex Haran in Chanaan translatum posse statui, nonnulla ex jam dictis revolvere novoque modo proponere vi sum est: En illum: Quo ordine res gestæ in Scripturis narrantur, ac præsertim locis variis sibi parallelis, ut fil Geneseos cap. 12 a §. 4, cap. 15 a §. 3, cap. 17 a §. 8, Josue cap. 24 §. 3 et 4, et Act. cap. 7 a §. 4, eo etiam ordine, nisi aliunde ex clariori textu contrarium pateat, re ipsa contingit dicendae sunt; nec adversus obviū similemque narrationis ordinem apponendæ sunt scholasticæ quedam distinctiones, aut potius cavillationes, tam sacris scriptoribus quam profanis eruditis inusitatæ meritoque aspernandæ. Igitur, cum Abram ex Haran in Chanaanam translatio promissioni de tradenda Chananiitudine, tum scilicet, cum non haberet filium, seu, ut textus Græcus ad litteram habet, non existente ei nato, divinitus factæ, non solum a S. Stephano præmittatur, sed et a Moyse iidem et a Josue Abram in Chanaanam migratio memorata promissioni atque ortui Isaaci pure simpliciterque citatis locis anteponantur; consequens fit, ut ante sepulcris agri emptionem, agente tunc Isacco annum trigesimum septimum, mo et sat dudum ante natu hujus tempus completa fuerit Abram ex Haran, de qua hic quæstio est, in Chanaanam translatio migratio; atque adeo, cum clariora in contrarium non afferantur Sacrae Scripturae testimonia, consectarium quoque fit, ut corrut aduersariorum expositiō, quæ tunc demum Abram translationem ex Haran in Chanaan suo, ut ipsi loquuntur, termino ad quem completam adstruit, cum post 60 fere annorum in terra Chanaan habitationem ibi mortua uxore sepulcrem agrum coemit.

40 Nec juvat aduersarios effugium illud, quo

quam alia
quodam ar-
bitraria in-
terpretatio.

A quo conjunctionem cum, quæ tempus denotat, in adversativam quamvis, verbumque repromisit, quod rei gestæ determinatum tempus indicat, in tò pollicitus esset nulla certi temporis designatione, mutari posse, contendunt. Quippe, tametsi sic alibi forsitan sat probabiliter inverti posse Scriptura verba, adversarii doremus, hic tamen tam dissona ab obvio verborum sensu exposito sine gravissima seu alterius sacri textus seu plurimorum Patrum interpretumque auctoritate admissi neguimus debet, ne rerum omnium, quas Scriptura narrat, gestarum ordo pessumdelur, et pro uniuscujusque arbitrio susque deque vertatur. Atque hec de natali Abrami anno disputata sufficient. Nunc aliam controversiam, quæ ad ejus quoque natales atque adolescentiam attinet, discutere aggredior.

§ III. An Thare, pater Abrami, aliquando fuerit idololatra, et an etiam ipse Abram?

Præmonen-
dus lector,
etiam
Thare et
Abram ido-
lolatræ ali-
quando fuis-
sent,

Non una etiam de hac quæstione, haud se-
cundus ac de præcedente, virorum gravium
eruditorumque sententia est; nec sane abs re, cum
in utramque partem produci in medium possint
ipsa etiam Sacra Scripturæ verba, Sanctorum
patrum effata, veterumque historicorum testimoni-
onia minime contempnenda. Porro non unicam hic
agitari controversiam, sed duplicum, alteram de ipso
Abramo, perspicue satis ex ipso hujus § titulo
patet, nec id moneri pluribus opus est. Ast erunt
fortassis non pauci, (et de nonnullis expertus
loquor) quos minime frustra præmonere, imo et
edocero, non esse inter hanc quæstionem et Ca-
tholicorum de visibili Ecclesiæ indefectibilitate
doctrinam tam necessariam arctamque connexio-
nem, ut, etiamsi ad tempus aliquod non modo
Thare, sed et ipse junior Abram alienis diis ali-
quando servisse diceretur, hinc necesse foret con-
sequi, ut ante Messiae adventum tempus aliquod
C fluxerit, cum nemo esset, qui vel sacrificiis atiore
religioso ritu verum Deum adoraret, seu veram in
Deum verum fidem publice profiteretur. Etenim,
admissa tantisper opinione illa, quæ labente post
diluvium seculo tertio solum Tharam, sequenti
vero et Tharam et Abramum alienis diis ser-
vuisse statuit, haud sane difficile erit, eodem illo
tempore veri Dei cultores assignare, penes quos
proin vera in Deum fides permansisse dicenda
sit.

propterea tu-
men veteris
Testamenti
ecclesiam,

42 Et talis quidem omnino fuit Noë, vir ju-
stus et perfectus in generationibus suis, qui
cum Deo ambulavit, uti Genes. cap. 6 asse-
ritur, quique in illa etiam sententia, quæ Caina-
num Juniores inter Arphaxadum et Sale medi-
um ponit, cum Thara nonaginta octo annis con-
vicit. Talis procul dubio fuit prophætica patris
sui benedictione commendatus Sem, qui non modo
annis aliquot Abrami patri Tharæ superstes fuit,
sed ad ea usque tempora vitam protraxit, quibus
jam pridem fidelis Abraham constitutus erat omni-
um fidelium pater, nactusque fuerat Isaacum,
cui se Dominus benedictum sponderat. Ta-
tes denique fuerunt Arphaxad, Sale, et Heber,
quorum prior non paucis annis cum Thare, in

vivis fuit, alii vero cum ipso Abraham, etiam cen-
tenario majore convixerunt, quos sine ullo, non
dicam certo ac evidenti, sed ne tantillum proba-
bili arguento idololatriæ condemnare, temera-
rium ac ridiculum foret. Cum igitur eorum sin-
guli numerosam haberint familiam, cuius sal-
tem pars magna, ut fieri alias solet, sui parentis
dominice fidem sectata fuerit, manifestum sit,
non exiguum tunc temporis fuisse eorum nume-
rum, qui tum ipsius naturæm divinæ gracie lu-
mine majestatem supremi Numinis agnoscentes,
vel divina judicia in generali terrarum eluvione
linguarumque confusione aut per se experti aut a
parentibus dominis edocti, Deum verum con-
stanti pietate adorarent.

43 Quod si quis, omnia hec, ut ut Hebræi La-
tinique vulgati textus chronotaxi conformia, in
ea tamen, quam 70 Interpretæ texunt, locum mi-
nime habere posse, contendat; respondeo, ex hac

quidem, utpote in qua plures etiam, quam mille
anni inter diluvium et Abramum medii statuun-
tur, necessarii consequens fieri, ut Tharæ ejus-
que filio neque Noë, neque Sem, neque Sale et He-
ber possint synchroni statui; verum, præterquam E
quod standum potius sit chronotaxi, quam pri-
mævus textus Hebraicus et Vulgata tradunt,
quamque nunc passim omnes sequuntur; non de-
sunt rationes aliae, quibus, medio illo tempore,
quod inter diluvium et Abram vocationem inter-
fluat, veri Dei fidem cultumque apud aliquos sal-
tem permanisse, ostendit queat. Quippe, tametsi
ad tempus istud, uti S. Augustinus lib. 16 de Ci-
vitate Dei cap. x insinuat, hec Psalmi 13. v. 3 verba
spectant: Omnes declinaverunt, simul ini-
tiales facti sunt, non est qui faciat bonum, non est
usque ad unum, et hæc item Psalmi 53. v. 3: Deus
de cœlo prospexit super filios hominum: ut videat,
si est intelligens aut requirens Deum; hinc tamen
in chronotaxi 70 Interpretum, quam sequitur
S. Augustinus, evincit neutiquam posset, de-
fuisse tunc omnino homines, qui verum Deum
agnoscerent rituque adorarent vere religiosi;
quandoquidem etiam tunc Dei populum seu
divino Numini addictam plebem, utpote quam
impii decorare nitebantur, una cum incredu-
lis existisse, ex eodem Psalmo 13. v. 7 conse-
quens fit, uti et ex v. 9, quo generationem justam, F
cujus spes erat Dominus, idem Propheta comme-
morat.

44 Fuerint adeo tunc temporis ex filiis Cham
contemplores Dei, fuerintque etiam alii, qui, ut
Augustini verbis fere utar, secundum homi-
nem, non secundum Deum vitam agerent; num
propterea universum genus hominum non tan-
tum a recta morum regula, sed et simul a veri
Dei agnitione cultuque descivisse, consequens fit?
Aut num credibile est, idololatria, quam ipsa
naturalis ratio respuit, sic cunctos homines infâ-
tuatos fuisse, ut ne ii quidem, in quorum fami-
lia non poterat non frequens esse iudiciorum Dei
divinæque Majestatis memoria, verum Numen
amplius agnoscerent? Denique, cum eo tempore,
quo Abram in Chananitidem ingressus est, etiam
veri Dei cultores extiterint, puta Melchise-
dech, rex Salem et sacerdos Dei altissimi, ipse
que etiam Abimelech, rex Geraræ, (Genes. cap.
14 et cap. 20) quorum prior, Abramo atate multo
major, posterior ferme æqualis fuisse videtur;
necesse fit, ut, nisi præter veri speciem eos tum
primum cum suo populo famulitioque ad veri
Numinis cultum conversos atque ex idololatriis
genitos quis dicat, etiam in ipsa terra Chanaan
atque

AUCTORE
J. G.

orbatum ali-
quando fuisse,
minime
descendum
fuerat.

aque ante Abramis ortum fideles aliqui fuerint, qui ab avita religione nequaquam desciverant, aut saltem, ut S. Ephræm Syrus in Genesim tom. 1 Operum Syriace et Latine Romæ edito pag. 160 dicit, qui inter gentes a pietate remotas pii veri Dei cultores erant.

45 Quin imo ipsem Augustinus citato loco de Civit. Dei aperte definit, numquam terris defuisse utrumque, improborum nempe et proborum, atque adeo et fidelium, genus, quantumvis postremi a Sem, filio Nōë, usque ad Abram æcum nominatim in Scripturis a vera fide ac pietate non commendantur; et cap. xi. num. 2 suam ea de re sententiam aperte exponit, ita loquens: Etiamsi (in libro Genesis) non evidenter (nempe sicut prioribus hujus libri capitibus de Abele, et Nōë) expressum est, fuisse aliquod pius genus hominum, quando ab impiis Babylonia condebaratur, (imo etiam et deinceps) non ad hoc valuit haec obscuritas, ut querentis fraudaretur, sed potius ut exerceretur intentio. Censem itaque sanctus Doctor, quod et naturalis ratio dictat, tametsi et corrumpi mores et invalescere tunc temporis B capissent superstitiones, non sic tamen seu virtus seu superstitiones ubique invaluisse, quin et veri fideles aliqui, imo et justi proibique homines simul extiterint; quod quidem in Hebrei et Latini textus vulgati chronotaxi evidens est, et vel in ipsa, quam 70 Interpretes texuerunt, chronologia, uti jam ostendimus, vocari in dubium non protest. Hisce præmissis, in viam redeo, et num Abram pater idololatra aliquamdiu fuerit, discutere exordior.

46 Ac primo quidem Abram patrem numquam idolis serviisse, imo contra patrum suorum, puta Saruch et Nachoris Senioris (quorum tempore idololatriæ initium statuit Epiphanius) falsos deos noluisse sequi, ac proin, spretis ceremoniis patrum suorum, quæ in multitudine deorum erant, unum Deum celi coluisse, jussumque propere a Deo esse cum Abramo a Chaldeæ exire et habitare in Charan, totidem iisdemque fere verbis in sua ad Holofernem, militiae Assyriorum principem, oratione insinuare videtur Achior, Ammonitarum dux, protestans cap. 5 lib. Judith, v. 5, dicturum se in ea nihil, quod alienum a vero esset. Atque hinc S. Augustinus lib. 16 de Civit. Dei cap. 13 in fine pro C pietate Thare ita concludit: Unde manifestum est, domum Thare persecutionem passam fuisse a Chaldeis pro vera pietate, qua unus et verus ab eis celebatur Deus. Adhaec Philo Judæus in suo de Somniis libro, pag. mihi 445 et seqq., Tharam, ut virum bonum virtutisque amantem, depingit, licet tamen non aequa, ac Jacob, perfectum, qui virtutem numeris omnibus absolutam comprehendet. At, si Thare idolorum cultor fuisset, nihil minus, quam typum hominis virtutum cupidus avidique, gerere posuisset, quandoquidem vera in Deum fides virtutum omnium radix et fundamentum est: consequens igitur esse videtur, ut Thare sincerus veri Dei cultor existiterit.

47 Demum cit. lib. de Civit. Dei toto cap. 12 et 13 Augustinus mirum in modum pietatem domum Thare commendat. Verba, quibus id facit, priusquam recitem, lectore rursus præmonitum velim, eum loqui secundum 70 Interpretum chronologiam, in qua piissimum Sem coœvus Thare statui non potest, ac denique non sic Augustinum, dum unam Thare domum a Dei cultu laudat, intelligendum esse, ac si extra illam ne-

mo fidelis fuisset, quandoquidem ex jam supra D dictis oppositum manifeste liquet. Nunc ejus verba audi: Una, inquit cap. 12, Thare domus erat, de quo natus est Abraham, in qua unius veri Dei cultus, et, quantum credibile est, in qua jam sola etiam Hebreæ lingua remanserat. Et paulo post: Sicut per aquarum diluvium una domus Noë remanserat ad reparandum genus humanum, sic in diluvio multarum superstitionum per universum mundum una remanserat domus Thare, in qua custodita est plantatio civitatis Dei. Et rursus cap. 13 rationem investigans, cur Scriptura non commemoravit Nachorem, Abram fratrem, dum Genes. xi. narrat, Tharam cum Abramo et Lot et Sara eductum fuisse de terra Chaldeorum, illud idcirco verisimiliter factum fuisse censel, quod Nachor a PATERNA et fraterna pietate desciverat, et superstitioni adheserat Chaldeorum, et postea inde, sive poniendo, sive persecutionem passus, quod suspectus haberetur, et ipse emigravit. Quæ sane omnia ejusmodi sunt, ut Thare integer vitæ scelerisque idololatriæ purus semper fuisse non immerito dicens videatur.

48 Ex adverso autem, si cum Achioris, Ammonitarum ducis, narratione pauca quidem ipsius Josue Israëlitarum post Moysen ducis, sed perspicua, verba expendantur; si cum Philonis libro de Somniis ejusdem de Abraham liber, ac Flavii Josephi de Antiqui. Judaicæ liber primus, cum Augustino denique ipsem Augustinum, Ephræm Syrus, Epiphanius, Chrysostomus, alii que attente conferantur, vix dubitandi locus superest, quin Thare, uti ex dicendis patebit, aliquando idolis servierit; ut proin tum Achioris, tum Philonis et Augustini num. 36 et 47 indicata testimonia, que eum veri Dei adoratorem faciunt, non de loto ejus vita spatio accipienda sint, sed de eo dumtaxat tempore, ex quo natus fuit Abram, vel, ut nonnulli censem, ex quo ipsius Abrami opera ab idolorum cultu retractus fuit, verique Dei cognitione illustratus, falsos Chaldeorum deos adorare deinceps renuit. Ipsa nunc Josue, aliorumque tum veterum historiorum, tum sanctorum Patrum testimonia, quæ, Tharam idolis aliquando servisse, ostendunt, in medium sistamus. In ea, quam Josue sub vitæ sua fñem ad maiores natu, principes, judices et magistros omnium tribuum Israël, et universum denique populum habuit, gravissima oratione, qua beneficia, a Deo in Israëlitas collata, commemorant, quaque eos deinceps ab inanum deorum cultu perpetuum deterrere conatur, hæc cap. 24, v. 2 ad rem nostram habet: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham, et Nachor: servieruntque diis alienis. Fuit ergo aliquando tempus, cum Thare diis alienis serviret; quandoquidem non minus Josue, eum serviisse diis alienis, quam trans fluvium, Euphratem nempe, habitasse, affirmat; nec adeo unum magis, quam alterum, negari de eo potest.

49 Neque est, cur ea, quæ conjunxit Josue, ac vel ipsius S. Augustini accurate explicantur;

sic quisquam se jungat, ut habitatio trans fluvium ad omnes Hebreorum maiores ad ipsumque etiam Thare spectet; cultus vero idolorum, non ad ipsum Tharam, sed ad hujus maiores, nempe Nachorem et Saruch, referendus sit; nam expositionem hujusmodi minime patitur obvius verborum sensus; nec ullus est alicuius notæ interpres, qui, quo Tharam idololatria immunem faciat,

E
tamen, si ver-
ba Josue, Flo-
rit Josephi,

ac S. Augu-
stini immu-
nis idolola-
tria fuisse,
dici posset:

AUCTORE
J. G.

A ret, in tam alienum sensum verba Josue detor-
sisse inveniatur. Quin imo vel ipse Augustinus,
dum cit. cap. 12 unius veri Dei cultum in do-
mo Thare retransisse tradit, non minus Tharam
in Mesopotamia, quam Dei populum in Agypto
aliquando diis serviisse alienis, apertissime fate-
tur. Ita enim post ea, quae num. 47 recitavimus,
verba loquitur: Quamvis et Iesse (Thare) sicut
jam manifestor Dei populus in Egypto, ita in
Mesopotamia serviisse diis alienis, Jesu Nave
(seu Josue) narrante, referatur. Et quamquam
Operum S. Augustini editio, Parisiis studio Be-
neditinorum anno 1685 vulgata, tom. I, col.
428 loco vocis ipse, quae ipsum Tharam desi-
gnat, vocem ipsa adhibeat, quae non tam ad Tha-
re, quam ad dominum ejus referri debet, mihi
quidem via ambiguum videtur, quin lectio an-
tiquorum codicium MSS., ad quos vetustissimae
Operis de Civitate Dei editiones exactae fuerint,
eaque etiam, quam insignis noster Ms. codex Per-
gamenus praefert, eorum codicum, qui Benedicti-
ni praeluxerunt, lectioni hoc certe loco antepo-
nenda sit, ac vel idcirco in primis, quod editio-
num antiquissimum nostrumque codicis Ms. le-
ctio conformior sit ipsis Josue verbis, quibus non
universam domum Thare, sed illum ipsummet
diis alienis serviisse, affirmat.

idolis aliquo
tempore ser-
vivit,

B 50 Itaque, ut ex verbis S. Augustini liquet,
idolis aliquando servit Thare; imo, si velis
etiam partem magnam domesticorum ejus ad sui
domini exemplum alienis diis aliquandi litasse,
non repugnabo, sic tamen, ut in altera eorum
parte unius veri Dei cultus intermixerit,
quenadmodum etiam factum est eo tempore, quo
manifestiore Dei populum in Agypto serviisse
alienis diis, Augustinus dicit, nimirum, uti
apul Salianum in Annalibus Ecclesiasticis Veteris
Testamenti ad annum mundi 2508 videre est,
manente interim veri Dei cultu apud Moysen,
Josue, omnesque filios Levi, uti in vituli aurei
adoratione factum fuisse, ex cap. 32 Exodi v.
26 aliisque manifestum est. Denum, ut institu-
ta ab Augustino comparationi insistamus, quem-
admodum ea Israëlitici populi pars, quae in Aegypto
ac rursus in solitudine montis Sinai idolis
servierat, conversa dein fuit ad veri Dei cul-
tum, ita et ipse Thare parsque illa domus, quae
eum in idolorum cultu secuta fuerit, vel ipsius

C Abram opera, vel quovis alio modo ad veri Dei
cultum conversi, sic deinceps renuerunt sequi
alienos deos Chaldaeorum, ut propterea actum per-
secutionem ab iis passi fuerint, eaque etiam occa-
sione ex Chaldaea in Haran migraverit Thare
una cum tola sua familia, solo excepto Nachore,
qui postea tantum se familie sue in Haran jun-
xit. Hic ergo locum habet illud S. Augustini ef-
fatum; Distinguere tempora, et intelligere Scriptura-
ram; quandoquidem isto pacto facile conciliantur
Achioris et Josue verba, utpote quae non idem,
sed plane diversum vite Thare tempus respi-
ciunt; parique modo evanescit, quae S. Augustini
verbis inesse video potest, manifestissima anti-
logia.

wi alio loco
ipse Philo in-
muit, et Pla-
to plus

D 51 Quod vero ad Philonis librum de Somniis
attinet, quo is Tharam virtutis cupidum ar-
dumque facit, consequens quidem, si recte Philo
scriptis, hinc sit, ut, quo tempore Thare cum
Abram in Charam venit, eo etiam veri Dei co-
gnitione imbutus virtutisque vere avidus fuerit;
at minime consecularium est, ut nullo ante tem-
pore Chaldaeorum superstitionibus adductus fue-
rit, ac neque ex profana eorum opinione mundum

ipsum existimaverit Deum, et creaturam sic fe-
cerit creatori similem; quae duo ipse Philo lib.
de Abraham, pag. mihi 282, sat perspicue in-
dicat. Quin imo cum laudatus jam scriptor, eo
usque ibidem progrediatur, (recte an secus, in-
fra discutiemus) ut ipsum Abramum huic in-
nutritum dogmati et per tempus longum Chal-
daico imbutum delirio, dicere non vereatur,
vel hisce etiam verbis aperte declarat, eum, a
quo nutritus fuit Abramus videlicet Thare, a
Chaldaeorum superstitionibus impisque deliriis
aliquandiu non fuisse immunem. Id ipsum de Tha-
re insinuat Fl. Josephus, lib. I Antig. Judaic, cap.
8 Abrami prudentiam veramque fidem ita quantum
ad substantiam, sed Graece, commendans: Virtute
prudentiae major alii fuit, et opinionem (falsam
illam supra memoratam) quam de Deo tunc cun-
cti (Chaldaei) habebant, innovare et immutare
praevaluit. Primus itaque presumpxit pronuncia-
re, Deum creatorum unum esse eunctorum; re-
liqua vero ad felicitatem tendentia per precep-
tum probantis singula quæque dari, et non
propria virtute subsistere, confessus est. Hacte-
nus Josephus, ex quo etiam colligere licet, quam
non immerito Thare solidis sui Filii rationibus
E de Chaldei dogmati impietate probe instructus
et ad veri Dei fidem ejus opera conversus fuisse
dicatur.

52 Imo, si habenda fides sit iis, quae S. variique SS.
Ephraem Syrus in Genesim pag. 156 et 157, tom. I Operum, Romæ anno 1737 excusorum, exsui tem-
poris fama tradidit, non tantum idola aliquando
coluit Thare, sed et eorum cultus tam vehemen-
ter addictus fuit, ut salutaribus Abram moni-
tis, quibus a superstitione illa avocabatur, aurem
minime benignam initio præbuerit. Quid? Quod
S. Epiphanius lib. I Panarii, seu adversus 80
haereses cap. 6, editionis a Petatio adornata pag.
8, ipsum Tharam simulacrorum artificem faciat
ac propterea quod figlina arte Deum, velut æ-
mula quadam opposito, provocare cepisset, di-
gnam factis, suis mercedem reportasse, tradat,
quando nimurum etiam ipse filii sui (Arani)
factura vicissim quodammodo provocatus est. Con-
sentit hisce S. Joannes Chrysostomus serm. 9 in
Genesim pag. 695, tom. 4 edit. Paris. anno 1721,
more suo ita diserte de Abram parentibus, de-
que eo ipso loquens: Parentes Abrahæ num jus-
ti fuerunt? Num placuerunt Deo?.... An non F
impipi erant et idololatras et plusquam barbari?
Scio et ego, ac propterea laudo Justum (Abra-
ham) quod tales parentes habens, talis ipse
factus sit. Etenim valde rarum et admirabile est,
ex agresti radice dulcem fructum produci. Et
post nonnulla ita concludit: Haec autem dixi,
ut ne turberis, dilecte, cum audis, Abraham
impium patrem habuisse. Similia cum Theodo-
reto, Cyreni episcopo, in Questionibus in Jesum
filium Nave pag. 73 edit. Coloniensis anni 1573,
auctores alii doctrina et sanctitate illustres scri-
bunt, quorum verba hic recitare superfluum
existimo.

E 53 Verum, inquietus, quemadmodum Chryso-
stomus Tharam, Abram patrem, ἀπεβῆ seu im-
pium vocal, ita et S. Paulus ad Romanos cap.
4, §. 5 ipsum pariter Abramum ἀπεβῆ seu im-
pium compellare videtur, dum creditisse in eum,
qui justificat impium, cit. §. affirmat. Nonne
igitur et ipse Abramus aliquando idolis serviisse
dicendum erit? Respondeo, tametsi pro opinione,
quae id affirmat, ac de prompto ex his Pauli ver-
bis argumento nititur, non pauci a Bonfrerio in
cap.

Non tamen
ipse Abram
idololatra
unquam fuit

AUCTORE
J. G.

cap. 12 Genes. pag. 183 scriptores laudentur, ut Hebrei Rabbini, Philo lib. de Abraham, Augustinus lib. x de Civil. Dei cap. ultimo, Cyrilus tom. 3 contra Julianum lib. 3 in fine, Genebrardus in Chronographia. Andreas Masius et Serarius in Josue, imo rursus e SS. Patribus Clemens Recognitionum lib. 1, et Ephræm Syrus serm. 2 De Penitentia, quos ipse Bonfrerius forte verius sentire, existimat; nihilominus tamen non sat firma seu ea divinis Codicibus, seu ex antiquis scriptoribus produci testimonia, ut Abraham, omnium credentium pater, aliquo tempore Chaldeorum impia superstitione inquinatus fuisse probabilius dici debeat, aut etiam possit. Et pro hac quidem nostra sententia nonnulli etiam militant scriptores, ut Abulensis, Pererius, Delrio, Carthusianus, Cornelius a Lapide aliique; eamque in Annal. Eccles. Veteris Testamenti tom. 1 a pag. 388 propugnat Jacobus Salianus, laudans et ipse pro se Josephum, Suidam, Augustinum, Chrysostomum et ipsum pariter ab adversariis citatum Genebrardum.

B 54 Sed, quibus sacris testimentiis Abramum idolis servuisse, adversari contendunt, nunc audire et examinare, erit operæ pretium. Ac præ ceteris quidem eadem illa verba Josue, quibus nos Tharam idolatram aliquando fuisse, probavimus, in medium ipsi producunt, ut ex iis Abramum pariter idolatram quandoque fuisse, probent. Quam vero evincens etiam circa Tharæ Filium hoc sibi testimonium videatur, aperte ostendit Andreas Masius in suo Commentario in caput ultimum Josue pag. 332 ita loquens: Nominatum (inter maiores Israëlitarum, quitrans flumen coluerunt deos alienigenas) ponitur ante oculos Thara et ejus duo filii Abraham atque Nahor, quia ex his universa Israëlis stirps est prognata. Nam a Nahore maternum genus ducitur per Rebeccam, Lyam, Rahaëlem. Neque enim eos audire possum, qui magno conatu Abrahamum ab hoc turpissimo sceleri vindicare, nescio, quibus argutias, student. Quasi vero non tanto illustrior sit Dei gratia, qua illum est complexus, quanto ipse fuit scelerior, minusque tanto dignus favore. Ita ille. At salva, que hominis eruditum manibus debetur, reverentia, sciscitari licet, an non potius ipse, nescio, quibus argumentis Abrahamo hoc turpissimum scelus affricare

C expreconcepta opinione conatus fuerit. Etenim, si hæc sacrae Scripturae verba: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham, et Nachor: servieruntque diis alienis sensu obvio accipiantur, non profecto Abramum, sed patrem ejus Tharam, et Nachorem alienis diis servuisse, denotant; atque adeo hic erit, adhibita Latina terminazione, verborum sensus: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio Thara pater Abraham, et Nachorus: servieruntque diis alienis; que sane diversissima sunt ab his: Thara, Abrahamus, et Nachorus; quorum tamen omnium nomina in recto casu effere debuisset Josue, si non modo Tharam et Nachorem, sed etiam Abramum idolatram declarare voluisset. Jam vero tantum abest, ut nomen Abraham in recto casu protulerit, ut contra tam Nachoris, quam Abrahami nomen ex Hebreaco ac Græco texti genitivo casu ipse Masius pag. 110 et 111 effera; tametsi, quantum ad Nachorem spectat, minus recte, nealias haud satis proprieplurali numero usus fuisse Josue dicatur.

55 Ex premissis itaque verbis, quibus Thara, Abrami pater, et Nachor, ejusdem scilicet Abra-

mi frater, alienis diis in Chaldea serviisse asseruntur, non magis de idolatria convincitur Abram, quam ex historica Librorum Regum narratione, qua Josiæ majores, pula Achaz, Manasses et ipse Amon, Josiæ pater, idolatria infecti fuisse asseruntur, necesse sit consequi, ut patris sui majorumque exemplo ipse etiam Josiæ idolis sacrificari. Neque vero verba Josue ejus menseo spectant, ut deorum alienorum cultoribus Abram adnumeret; sed id unum Josue intendit, ut inter Israëlitarum parentes nonnullos existisset idolatras, ostendat, et quorum numero ne ipsum quidem Abram patrem fratremque excludit, at contra nominativum ac præ ceteris, veluti exempli gratia, designat, quod ex Tharæ filio Abraham paternum genus, ex Nachore vero per Rebeccam ejus neptem, et Liam ac Rahaëlem proneptes, maternum genus Israëlite duxerint. Non ergo Abramus sui causa, sed propter patrem fratremque suum cit. 3. obiter commemoratur, ideoque non in recto uti laudatus Salianus tom. 1, pag. 389 etiam observat, sed in obliquo, sicut ille Simon, pater Alexandri et Rufi, (Marci 15, 32) quos ridiculum, inquit, esset dicere etiam ipsos tulisse crucem post Jesum. Quod autem Josue cit. 3. plurali numero usus sit, inquiens: SERVIERUNT diis alienis, id fecit, non propter Abramum, sed ob Tharam, et Nachorem, hujus filium, qui vide Augustinum lib. 16 de Civit. Dei cap. 13) superstitione Chaldeorum aliquando adhessit, ac propterea, uti ex Genes. cap. xi 31 et Lib. Judith cap. 5 v. 9 eruitur, una cum Thara et Abram in Haran non cessit.

56 Aliud nunc adversariorum argumentum in examen vocemus. S. Paulus, inquit, Epistola ad Romanos cap. 4 de Abramij justificazione gratiula agens v. 5 fidem facil, illum credidisse in eum, qui justificat impium (Græce ιδεῖσθαι) eique reputatam fidem ad justitiam secundum propositum gratiæ Dei: cum igitur impunitas sit idolorum servitus, sicut pietas in Deum est verus ejus cultus; Abramum idolatram prius fuisse, quam a Deo vocaretur, satis aperte innuit S. Paulus. Accedit, inquit, sic tanto maiorem apparere Dei bonitatem et misericordiam, atque gratuitam magni Patriarchæ vocationem tanto elucere clarius, si ex idolatria ad veram fidem, divina adjacente gratia, pervenerit. Ita illi: quibus cum Saliano pag. 389 respondeo, argumentum hoc vim magnam non habere, nam si F ex verbis illis Apostoli elici possit, Abramum ante vocationem fuisse impium idolatram, pari jure ac modo eliciam ego ex sequentibus Apostoli verbis, fuisse eum tunc mortuum, imo plane nihil fuisse, cum 3. 17 etiam dicatur credidisse ei, qui vivificat mortuos et vocat ea, que non sunt, tamquam ea, que sunt. Deinde, inquit Salianus, satis patet, quam inepta sit consecutio; Abraham credit ei, qui justificat impios; ergo fuit impius. Sic enim probabit, eum fuisse angelum; credidit enim in eum, qui glorificat angelos. Denique 3. impius non solum idolatram significat, sed quemcumque etiam peccatorem; et opponitur justo et innocentem, uti profecto manifestum est ex Genes. cap. 18, v. 28 et 25, Psalm. 1 et 50, et sæpe alibi in Scripturis. Neque vero, cum Abramum ab idolatria vendicamus, propterea minorem facimus divinam in eum misericordiam, minusve gratitudinem ejus vocationem; quandoquidem non minor dici debet divina in eum bonitas, quod in medio nationis prævæ, atque ex patre, aliquando idolatra, natus, nullo suo merito præelectus, spe- ciak

adversarii
evincunt,

Aciali dicinæ gratia lumine a tenera ætate illustratus conservatusque sine crimine dein fuerit, quam si in idololatriæ, sclerumque, quæ ab illa inventur, coraginem prolapsus, ab eaque divina miseratione traductus fuisset.

*neque ex
verbis Isaix,* sarii Abramii idololatriam evincere nituntur. Isaïas cap. 43 §. 26 et 27 Deum Israëlitico populo ita loquentem inducit: Reduc me in memoriam, et judicemur simul; narra si quid habes, ut justificeris. Pater tuus primus peccavit, et interpres tui prævaricati sunt in me. Cum igitur, inquit illi, citatis verbis Pater tuus primus peccavit non designetur Adamus, utpote non Israëlitarum dumtaxat, sed et totius humani generis parens, consequens fit, ut verba illa ad Abramum, Israëlitici populi parentem, referenda sint; qui, cum in sententia nostra, uti infra eliam ostendetur, nullo modo peccarit, dum Genes. cap. 15 a Domino exquisivit, unde scire posset, se possessurum terram Chanaan; sed neque peccarit, dum Genes. cap. 12 et 20 Sarah uxorem suam esse tacuit; consectarium esse, censent, ut hæc Isaiae verba de Abramii idololatria

B intelligenda sint, vel ut is alio quovis peccato deliquesse ostendatur. Verum enimvero sciscitari licet, quonam ex capite adversarii non aliud, quam Patriarcham nostrum, citatis verbis intelligi posse, tam confiderint adstruant; Sane, si versionem 70 Interpretum consulamus, si subsequentia Isaiae verba cum jam citatis connectamus, manifestum erit, non de Abramo, sed de impiis Israëlitarum principibus, regibusve scelestis Prophetam loquuntur. Ita enim citata versio habet: Οἱ πατέρες ὑμῶν πρότοι, οἵ τις ἤρχοντες ὑμῶν πάντας εἰς ἡγεμόνας οἵ τις ἐπίσκοποι οἵ τις ἡγεμόνες πατέρες νομοῦ. PATRES VESTRI PRIMI ET PRINCIPES VESTRI inique egérunt in me, et contaminaverunt principes sancta mea; quæ profecto in Abramum, Fidelium patrem, non cadunt, uti et ex subsequenti §. satis patet, ubi hæc leguntur: Et contaminavi principes sanctos (seu sanctuarii), dedi ad internecionem Jacob, et Israël in blasphemiam; hæc enim certo certius Abramum non spectant, utpote cuius causa nusquam minatus est, perditurum se Jacob et Israël.

C 58 At erunt fortassis, qui Vulgatae verbis, ut alibi nos facimus, ita etiam hic insistendum, cœlent. Agedum insistamus, et pressissime quidem. Ast an propterea quod Isaïas, ad gentem suam Dei nomine loquens, patrem primum peccasse dicit, Abramum continuo designasse et idololatriam fecisse dici potest? Mihi quidem consideranti ejusdem prophetæ verba, quibus cap. 41 §. 8 Abramum vocat amicum Dei, et cap. 51 §. 2, quibus gentem suam attendere jubet ad Abramum patrem suum, quia (Deus) unum vocavit eum, et benedixit ei, et multiplicavit eum, dubium non videtur, quin Prophetæ omnino alium ab Abramam Israëlitica gentis patrem peccati reum designaverit. Ita existimo, quod Isaïas Patriarcham nostrum proprio ubique nomine nec sine elogio compellare solet, quodque nullum plane indicium cit. cap. 43 præbeat, unde verba illa pater tuus primus peccavit, ad Abramum potius, quam ad Adamum, etiam Israëlitica gentis patrem, et vere primum, referriri possint, ut contra, si hæc verba cum §. 28 connectantur, de Abramo, ut præc. num. monui, intelligi nequaquam possint. Videamus nunc, an, qui ab adversariis laudantur, antiqui scri-

ptores vel tantæ auctoritatis sint, vel id genus testimonia ediderint, ut ex iis majori jure quam ex objectis supra Scripturæ locis, Abramii, de qua hic controvertitur, idololatria affirmari queat.

§ IV. An Philonis et Rabbinorum Judæorum, ac denique non paucorum SS. Patrum auctoritate Abramii idololatria solide probetur?

Qui Abramum aliquandiu idololatram fuisse, Philonis de Abramii idololatria opinio contendunt, non modo ad illa, quæ jam refutavimus, argumenta, sed ad Philonem, scriptorem Judæum, Apostolis coevum, atque ad Rabbinos mox provocant, horumque testimonio, utpote hac in re sibi minime suspecto, non immiter stundum censem. Fatendum sane, tum E Philonem, tum Rabbinos illos, quos citant adversarii, in ea fuisse sententia, quæ Abramum Chaldaeorum delirio aliquando, in non brevi tempore spatio imbutum fuisse, atque adeo et idololatriam existuisse, adstruit. Verum, uti dicens aperient, fatendum minime, tanti momenti hic esse eorum iudicium, ut fidem extorqueat, ac sancti Patriarchæ idololatriam sat certam reddit. Priusquam hoc ostendam; juicerit Philonis et Rabbinorum testimonia indicasse. Ita ille lib. de Abrahamo, quem et Vitam Sapientis per doctrinam perfecti, seu de Legibus non scriptis nuncupavit, pag. 282 editionis Sigismundi Gelenii, qua utor: Dictæ migrationes (Abræ ex Chaldaea in Haran, et inde in Chanaan) juxta seriem Scripturæ, viri sapientis fuenterunt: sed juxta leges allegorice, animæ virtutis studiosæ verum Deum querentes. Nam Chaldaei cum primis exercitati siderali scientia, omnia tribuentes stellarum motibus, a quibus credebant dispensari mundi potentias, quæ constant ex numeris eorumque proportionibus, VENERABANTUR ISTAS RES VISIBILES, non percipientes invisibilium et intelligibilia, scrutantes illarum tantum ordinem F atque ita e solis, luna, stellarum erraticarum fixarumque circuitibus et anni in quatuor tempora distincti vicibus, consensuque rerum celestium ac terrestrium, MUNDUM IPSUM EXISTIMABANT ESSE DEUM, profana opinione creaturam facientes creatori similem.

60 Huic INNUTRITUS DOGMATI ET PER TEMPUS LONGUM CHALDAICO IMBUTUS DELIRIO, tamquam post altum somnum aperto mentis oculo, postquam puram lucem pro densis tenebris cœpit intueri, secutus ejus splendorem, animadvertisit quod prius non viderat, praesesse mundo quandam aurigam gubernatoremque, qui operis sui saluti provideat. Hactenus Philo, qui hisce affini seqq. pagg. subdit; quibus et consentiunt Rabbini in Talmud, ubi de Avoda Zarrah disserunt, et, Abramum stellas adorasse, ait Rambam lib. 1 Halakah 4, cap. 1 et lib. 3 Halakah, 1, cap. 8, et Rabbi Godolias in Schalscheleth fol. 8. Verum enimvero, cum Philo, quam est in rimandis rerum quarumlibet mysticis significationibus assiduus, quamque verbis copiosus moralibusque sententiis locuples, non tam sit in scrutando

et Rabbinorum quorumdam consensus

AUCTORE
J. G.

scrutando explanandoque litterali Scripturæ sensu diligens, nedium in recensendis historicis factis æque accuratus, ut contra, teste Photio, non raro peccarit ideis transmutandis, ceterisque etiam a Judaica secta alienis describendis, ino et alias in rebus historicis falsa scripsiter non pauca, uti Stillingus noster in Commentario in Vitam S. Moysis Prophetæ tom. 2 Septembri pag. 7 adverit, variisque locis demonstrat; nequaquam in hac quæstione historica maximeque controversa tanti ponderis esse possunt ejus toto illi libro parænetice potius ac symbolice, quam historice aper- teque dissenserit verba, ut non tantum circa veri D*e*i notitiam aliquando Abramus errasse, sed et religioso cultu sidera aut idola adorasse, sat tuo dici queat.

nonsatispro-
bant, Abrá-
mum fuisse
idololatram:

61 His binæ accedunt rationes, ob quas Philonis de hac controversia sententiae adhærendum minus sit: altera, quod Philo talia tradens nulla ex sacris Litteris profanis antiquis libris testimonia in medium producat; altera, quod Josephus, in recensendis Hebreorum gestis Philone accurasierit, aliique Historici infra laudandi, vel omnino siluerint de prætensiâ illa Abramum idolatria, vel ejusmodi etiam testimonia scriptis mandarint, ex quibus majore jure colligas, Abramum, etiam cum in Chaldaea degeret, fuisse semper justi verique tenacem, nec umquam aut solem aut lunam aut aliam quamplam universi partem pro Deo coluisse, uti Eusebius lib. I Demonstrationis Evangelicæ cap. 5 diserte tradid. Quod vero ad Rabbinorum, Philoni consentientium, auctoritatem attinet, ea hic nos morari non debet; cum nemo ignoret, quam fabulosa ac ridicula passim effutierint insulsi illi in suum Talmud commentatores, quamque adeo nulla ejusmodi scriptorum habenda sit ratio, præser-tim, dum, uti hic fit, nullis fidei satis probatæ monumentis nituntur.

neque id do-
cuit S.
Ephræm Sy-
rus, cum
verba, ab
adversariis

62 Hicce ergo missis, convertamur ad Sanctos Ecclesiæ Patres, quorum auctoritate, Abramum aliquando idololatram fuisse, evincere nituntur adversarii. Ac inter hos quidem luculentum hujus rei testem esse volunt S. Ephræmum Syrum, seculi iv pium eruditissimum scriptorem, citantque secundum ejus Sermonem de Penitentia, cuius initium ipsis est Discamus, o peccatores, in quo, prout, curante Gerardo Vossio, Colonie Agrippinæ anno 1603 editus fuit, pag.

C 149 haec verba leguntur; Quod si non audieris vel intellexeris de improbis actionibus et intumescientibus malis eorum, qui postea ad Christum conversi sunt, illos ego tibi enarrabo: ut et illos, quos ab errore dæmonum curavit Deus, imitari discas. Abraham primum GENTILIS erat et Chaldaeus. Latro quoque de se ipso operibus suis perhibet testimonium. Quin et magnus Moses caudem quoque patravit. Paulus antea homo persecutor et hostis fuit. Igitur, inquit illi, iudice Ephræm Syro, non magis Abram a gentilium et Chaldeorum erroribus immunis aliquando fuit, quam ab aliis criminibus ceteri, qui ab eo dein, ut penitentiae exempla efficacissima, proponuntur. Verum pro responso fit, cum in accurassima Graeco-Latina editione Operum S. Ephræm, Romæ peracta anno 1746 quæ cura et studio eruditissimi Assemani ad MSS. codices Vaticanos aliosque castigata et aucta quidem fuit, memorata verba a Sermone illo secundo de Penitentia prorsus absint, uti videre est pag. 81 tomii tertii, Graece et Latine im-

pressi; non immerito vel hinc dubium oriri, an illa Ephræmi genuina verba sint.

63 Ino vero, si, que de Moyse, tamquam ipsa tributa, revera illius non esse ostendantur, S. Ephræm in Exodum tom. I Syriace et Latine edito pag. 199 de Moyse ait, atente conferantur, via supererit dubium, quin præfata Sermonis verba re vera ipsius non sint. Qui enim, nisi Ephræmum sibi turpiter contradixisse statuamus, Moysen homicidium reum agere, degue eo penitentiam hunc egisse, pronuntiare potuit, qui Moysen legitima regis protestat etiam supra Aegyptios præfectos constitutum fuisse principem, ac sonentes ultimo etiam supplicio afficeret potuisse, in suo in Exodum Commentario eadem pag. 199 affirmat, subdens item, eum non ante in crudelissimum hominem Aegyptum, manus intulisse, quam is, a se sexpem monitus increpitusque, sapere numquam didicerat. Quibus sane verbis nequaquam Moysen injusti homicidium reum facit, nec proin penitentiam de eum agere debuisse, significat; ut adeo Ephræmi verba dici meritonon possint, que in præfati Sermonis Vossiana editione non minus Abramum gentilem, quam Moysen stricte dictum homicidium, de quæ tam gravi criminè utrumque penitentem statuant.

64 Expendamus nunc, an, uti adstruunt aduersarii, S. Cyrillus Alexandrinus lib. 4 contra Julianum sub finem, Abramum idololatram fecerit. Verba, quibus id contendit posset, non alia ego inventi, quam hæc tom. 6 Operum ejus edit. Parisiensis anni 1638 pag. 110: Itaque etiam e medio errantium eruptus (Abram) et ad vera Dei cognitionis lucem vocatus est; et illa, quibus paulo post Abramum vocatum dixit a multitudinis deorum errore ad ejus, qui re est et veritate, Dei notitiam. Verum invero, si S. Cyrilli, que hisce præmituntur, quæque etiam subduntur, verba expendamus, manifestum fiet, eum nihil aliud citatis verbis indicasse, quam Abram singulare Dei beneficio præser-vatum ab idololatria, deindeque e medio errantium, quibus nunquam consenserat, evocatum in terram Chanaan fuisse, ubi manifestiori, quam ante, veri Dei cognitione illustratus fuit. Etenim, postquam Cyrillus ea communī fama retulisset, Belum, elati supercilii hominem, exstisit primum, qui divinitatis nomen sibi ab obnoxiocepit, eique ab Assyriis viciniisque gentibus sacra fieri coepit, ac continuata sub Nino, Beli filio, quo terra Assyriorum regnum obtinente, vixit divinus Abraham; mox de hoc subdit: Assyriorum autem foedus abominabatur et Dei lædi gloriam ægro animo cerebat. Ac deinde, cum, in cuncta regione Assyriorum fuisse idolorum cultores, dixisset, de Abramo, alludens ad verba Osee cap. 9 sic loquitur: Sed, ut jam dixi, in solitudine uva, et ut in fieu scopus præcox, divinus Abraham rapta est, scilicet idololatrarum malitia aliquando mutare intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius, prout tum ultimus hisce verbis, tum alibi satis perspicue S. Cyrillus indicat.

65 Ut autem pateat, quam immerito ab aduersariis citetur laudatus S. Alexandrinus præ-sul, subdo ejusdem consona jam nunc a me dictis verba; que lib. I contra Julianum pag. 10 existant: Nino igitur Assyriorum regnum tenente, Europo Sicyoniorum, natum aiunt beatum Abraham, virum omnium rerum scientem ac peritum

S. Cyrillus
quoque neu-
tiquam ido-
latris

A peritum, idque omni studio maxime præverendum insinuantem, oportere veritatem nosse, et quisnam sit universi opifex atque dominus; rejicebat itaque quam longissime et missas faciebat Assyriorum circa deorum multitudinem errantium opiniones, cognitionemque veritatis sibi ad omnem felicitatem abunde suffecturam ratus, Deo acceptissimus fuit; ac rurus pag. 18, nullo uspiam facto indicio, quo, se quovis alio tempore aliter sensisse, inuinal, de Abrahamo ita pergit: Deum igitur unum, uti modo (*ibid. pag. 17*) docebam, certo sciebat existentem divinus Abraham eique soli purum ac sincerum cultum exhibebat. Ubi vero progressu temporis exeruit esse animus ad profectum eorum, quæ recte jam apud se conceperat, tunc certe multo efficacius de divinitate loqui adortus est. *Nihil igitur ex S. Cyriilli libris contra Julianum adversarii habent, unde Abramum idololatriæ aliquando reuunt faciant.*

66 Neque id evincunt verba auctoris libri xi in Genesim, qui Parisiis anno 1572 sub nomine S. Cyriilli editus fuit; nam quiscumque deum illius auctor sit, non propterea, quod pag.

58 Abrahamum moribus institutisque gentilium educatum asseral, idololatram continuo facit; cum, uti ex adjunctis patet, de moribus politicis ci vilibusque gentilium institutis, non vero de idololatrarum impiorum superstitionibus agat; si enim hasce secutus fuisset Abramus, quo pacto potuisse auctor ille asserere, eum suæ, cum in praeputio adhuc esset ac moribus institutisque gentilium educaretur, veræ in Deum fidei signum et sigillum, circumcisionem deinde accepisse? Postremo, tametsi Abramum superstitionis gentilium moribus institutisque educatum asservisset, quod tamen ejus verba minime declarant, tanta non est incerti hujus scriptoris auctoritas, nullo præser tim seu sacræ Scripturæ, seu antiquioris et fide digni auctoris testimonio fulta, ut Abramum idolis aliquando litasse, sat certam fidem faciat.

67 Laudatur et ab adversariis S. Augustinus, lib. x de Civitate Dei cap. 32 de Patriarcha nostro ita loquens: Qui fuit quidem gente Chaldaea, sed ut talia promissa reciperet (nempe in Semine tuo benedicentur omnes gentes) et ex illo propagaretur semen dispositum per an-

C gelos in manu Mediatoris (Christi) in quo esset ista liberandæ animæ universalis via, hoc est, omnibus gentibus data, jussus est discedere de terra sua et de cognitione sua et de domo patri sui. Tunc ipse primitus a Chaldaeorum superstitutionibus liberatus, unum verum Deum sequendo coluit, cui haec prominentis fideliter credidit. Ex quibus verbis sic argui ab adversariis solet: Si tunc primitus a Chaldaeorum superstitionibus liberatus fuerit Abram, unumque verum Deum sequendo coluit, quando memorata promissio divina ipsi facta est; consequens sit, ut, sallem ad usque annum vita 75, Chaldaeorum superstitionibus seu idololatria irretitus fuerit Abram, utque adeo et idololatria aliquando fuerit. At respondeo, S. Augustinum cit. cap. ex professo, ut, aiunt, non agere quæstionem illam, fueritne Abramus aliquando idololatra, necne; sed unice demonstrare velle, liberandæ animæ seu æternum salvandæ universalem viam esse Mediatoris gratiam, divinumque de ea oraculum Abramus quoque innoluisset, ac tantam in eo inventisse fidem, ut is divinæ loci, qua de terra sua, ubi Chaldaeorum superstitiones prævaluerant, et Octobris Tomus IV.

et de cognitione sua ac de domo patris sui in terram, sibi monstrandum, evocabatur, sine mora obsecutus sit, atque ita sese a Chaldaëis superstitionis loco et habitatione segregando, vo cantemque Deum sequendo, singulari plane exemplo eximioque modo verum Deum coluerit.

68 Cum ergo Augustinus, tunc eum primi fecisse dicitur *tus a Chaldaeorum superstitionibus liberatum, verumque Deum sequenda coluisse, scripsit, non eum prius Chaldaeorum idololatria infectum, si*

gnificare intendit, sed ex adverso, eum tunc primitus a Chaldaeorum, popularium suorum, superstitionibus, ne iis infici aliquando contingere, alia de causa divino iussu longe avocatum fuisse, egregium quereliosi animi specimen tunc edidisse, asserit, cum nempe prominenti Deo Abramus fideliter credidit, seque, quo vellet Deus, e patria sua abduci, subiectissime sivil. Et sane, nisi hoc modo, de quo etiam adi infra num. 91 et

92, recitata verba exponantur, ut ab idololatria immunis semper statuatur Abramus non facile intellectu erit, qua ratione in domo Thare, de quo natus est Abraham, unius veri Dei cultum remansisse, lib. 16 de Civit. Dei cap. 12 affirmare S. Doctor quiverit. Qui enim in illa E remansisse dici posset, si non Thare modo, sed et nobilissima ejus familia pars, Abramus, idolis aliquando servisset? Ac rursus, qui in domo Thare dici posset custodita fuisse plantatio civitatis Dei, atque in ipso Abraham manifeste patuisse procursum civitatis Dei, uti S. Augustinus cit. cap. 12 affirmat, si, ut adversarii volunt, Augustinus Abramum idololatram cit. lib. x facere voluerit. Denique cum sanctus Doctor Pelagio, Abramum inter eos, qui non modo non peccasse, verum etiam juste vixisse referuntur, nominatio commemorantur, cumque Abeli, Henocho, aliisque sanctis, de idololatria minime suspectis, parem statuenti, non aliud responsum det lib. de Natura et Gratia num. 42 et seqq., quam quod Abeli, Henocho aliisque ibi enumeratis Sanctis omnino convenit, hoc ipso, quod Abramum de eorum numero non excipiatur, non minus hunc, quam illos, idololatria immunem fecisse, censeri debet.

69 Nunc de antiquo scriptore libri i Recognitionem, cuius auctoritate adversarii Abramum idololatriæ arguant, nonnulla disseramus. Non esse libros Recognitionum, sub S. Clementis nomine editos, genuinum hujus sancti Pontificis opus, sed viri cuiusdam, philologi magis, quam theologi, et in excogitandis connectendisque conflictis narrationibus plane rudis, fictum esse, ex Cotelerio tom. i SS. Patrum, qui Apostolicis temporibus floruerunt, pag. 484 abunde constat. Vixerit autem iste, quod controvertere nolo, seculo Christiano secundo, fueritque etiam vir satis disertus; non propterea tamen, quod Abramum arte Astrologum aut in ignorantia aliquando versatum fuisse, dixerit, habenda ei fides erit, si verbis istius idololatram facere intenderit. At vehementer dubito, num vel haec scribentis talia mens fuerit, quandoquidem subdit, eum ejusmodi fuisse astrologum, qui ab initio, ceteris omnibus errantibus, ... ex ratione et ordine stellarum agnoscere potuit conditorem ejusque providentia intellexit cuncta moderari, uti cit. tom. pag. 495 legere est. Dum autem mox addit; Unde et angelus assistens ei (Abramo) per visionem plenius eum de his, quæ sentire copit, edocuit, insinuat neque ex Libro Recognitionum, *F*

AUCTORE
J. G.

*aut ex ver-
bis S. Gre-
gorii Nys-
seni,*

quidem, fuisse antea tempus aliquod, quo Abramus rerum divinarum scientia minus imbutus erat, et quo in ignorantia versatus fuisse, certo modo dici potuit; at talem fuisse ejus ignorantiam, ut ne verum quidem Deum agnoverit, aut pro eo adorari idola, tantum abest, ut scriptor ille affirmet, ut potius oppositum tradidisse videatur.

70 Atque ita quidem adversariis, apud Bonfrerium citatis, qui pro tuenda sua opinionem ad Ephraeum, Cyrillum, Augustinum et auctorem libri Recognitionum, tamquam ad fidos testes, provocant, nihil subsidiis eorum sibi suppetere, abunde ostensum reor. Sed quoniam alii quidam ejusdem opinionis patroni eam quoque SS. Gregorii Nysseni, Chrysostomi et Ambrosii auctoritate fulcire nituntur, visum est, ea itidem, quæ ipso adducunt, testimonio expendere, quo sic manifestius pateat, non fuisse olim communem Ecclesie sanctorumque Patrum sententiam, quæ Abramum idololatriam aliquando existisse, affirmat. Nyssenū igitur, quem in Oratione de S. Basilio suæ sententiae patrocinatum esse, adversarii volunt, ante alios consulamus. Is in cit. B Oratione, tom. 2 Operum, Parisiis anno 1615 editorum, pag. 913, commendans divinam Providentiam, quæ curationis expertem non sinit esse mortalium morbum, quæque diversis temporibus diversos mundo largitur eximiae virtutis viros, hos inter, veluti illustria ejusdem Providentia documenta, nominatim recenset Abramum, Samuëlem, Heliam, Joannem Baptistam, Paulum, ipsunque fratrem suum, Basilium Magnum; tum de Abrahamo inter alia hæc ad rem, quam agimus, verba profert, quæ adversarii avide sibi arripunt: Quasi via fidei, quæ est in eum, qui revera Deus est, posteris extitit, cum ipse, relicto patro errore, ... dux ad eam fidem fuisse. Ex quibus ipsis, Abramum, antequam patrum errorem reliquisset, idololatriam fuisse, conjecturum censem.

*quorum ex-
positio da-
tur,*

71 Verum, si adducta Nysseni verba cum antecedentibus, uti infra fiet, connectantur, nec tam Græcae Latinæque vocis strictissima grammaticalis significatio, quam tota Sermonis series sensus spectetur, Abraham non idololatriam, qua imbutus aliquando fuisse, reliquise, sed potius errorem philosophicum, suis popularibus communem, invicto animo contempnsisse ac declinasse, ex eodem illo Sermone consequens erit. Nam alludens, ut videtur, Nyssenus ad Apostoli verba ad Rom. 1 v. 20, Invisibilis enim ipsis (Dei) a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellectu conspicuntur, sic eum contemplandis siderum motibus animum applicuisse, dicit, ut quasi scala usus ejusmodi discipline (astronomica) investigarit illum, qui per res, quæ videntur, intelligitur, ac quasi via fidei, quæ est in eum, qui revera Deus est, posteris extiterit, cum ipse, relicto (seu ut sensus verborum innuit, declinato seu spreto) patro errore, atque ea, quæ sensuum instrumentis esse dicitur cum ea quæ appareat in astris, creatura, cognitione, dux ad eam fidem fuisse. Quæ quidem non video satis apte a Nysseno dici potuisse, si is Abramum credidisset hujus aliquando fuisse sententia quæ supremam aliquam virtutem sideribus presidere negabat, mundumque ipsum pro Deo habebat ac superstitionis cultu venerabatur.

72 Venio nunc ad Chrysostomum, cuius auctoritate Abramum idololatriam facere adversarii nituntur, hæc Homilia sextæ de Pœnitentia,

quam eidem Chrysostomo adscribunt, verba addentes: Infidelitate peccavit Abraham. At ponamus tantisper, quod tamen falsum esse, infra ostendemus, Homiliam hanc, quæ ita incipit: Ecce nobis hodie, genuinum Constantinopolitanum Antistitis Opus esse, ne sic quidem consecutarium erit, ut Abramus idolis aliquando servisse dicendus sit; cum præter idolatriam aliæ etiam sint, ut nemo theologus ignorat, infidelitatis species; ut adeo a genere infidelitatis ad determinatam hujus speciem, idolatriam nempe, nulla sit, quam adversarii quidam eliciunt, philosophica consecutio. Porro Homiliam hanc, quam videsis tom. 5 edit. Basileensis pag. 870, S. Chrysostomo adscribi non posse, ac proin cujuslibet infidelitatis notam perperam Abramo inuri, patet vel ex ipsis assertionis, cui citata verba inseruntur, absurditate, quæ in peritissimum illum sacra Scripturæ interpretem minime quadrat. Etenim, dum Genes. cap. 15 fideli jam procul dubio, justoque Abraham Deus prædicti, peregrinum fore semen ejus in terra non sua, affigendumque quadringentis annis, ac reversurum in terram Chanaan generatione quarta, non aliam tante dilatioris causam, quam istanc, commemorat, quod Eendum completae essent iniquitates Amorhaeorum; contra vero citate Homilia auctor causam hanc, diversam plane Deique verbis oppositam, comminiscitur, quod infidelitate sanctus peccasset Abraham, et propterea poenam non effugerit a Deo, ut serviret semen ejus annis quadringentis. Quæratio quam sit contraria illi, quam S. Chrysostomus, insistens suo more Scripturæ verbis, Homilia sua 37 in cap. 15 Genesis suppeditat, nemini non manifestum fiet, qui oculos in hanc conjecterit.

73 Quid? Quod sanctus Doctor locis plurimi, et, ut unum pro multis exemplum adducam, Homilia 32 in cap. 12 Genes. num. 4 Abram, etiam in Chaldaea existentis, fidem commendet, eumque, quasi lumine quoddam latens et absconditum in Chaldaeorum terra, illinc a Deo evocatum asserit, ut eos, qui in tenebris errorum sedebant, puta Palæstinos passim et Egyptios, ad veritatis viam introduceret; ut adeo, nisi S. Chrysostomum sibi turpiter contradixisse statuas, illius non sit Homilia, sed potius scioi cuiusdam Græculi, qui Abramum infidelitate peccasse, ac proin semen ejus quadringentis annis dira servitute afflictum fuisse, somniavit. Postremo in accuratissimo Operum S. Chrysostomi editione Parisiensi anni 1718 Homilia illa sexta de Pœnitentia, quam adversarii laudant, inter genuinas S. Chrysostomi Homilias de Pœnitentia locum prorsus nullum habet, sed alia plane ab illa discrepans repertur; quod non alia de causa factum fuit, quam quod Homilia Ecce nobis ut minimum suspecta, imo potius aperte spuria habenda sit.

74 Quod vero ad S. Ambrosium attinet, saepe, eum in Psalmum 118 sermone 17, num. 6, aliisque etiam locis eum in modum disseruisse, ut dubium vix sit, quin nonnullis Chaldaeorum erroribus Abramum aliquando implicitum fuisse, censuerit. Verum enim vero, tametsi S. Ambrosius, ductus auctoritate Philonis Judæi, quem et in seconde rerum fere omnium mystica seu allegorica significatio passim sequitur, Abramum Chaldaeorum impetrata aliquando pollutum fuisse, existimasset; non tamen in hac re historica illius magis, quam Philonis ducis sui, auctoritas pondus habet, ac vel idcirco etiam, quod nulla quoque

sed nec es
Homilia qua-
dam, S. Chry-
sostomo

perperam tri-
buta, Abra-
mus idolola-
trix argu-
potest,

neque id valis-
evincit S.
Ambrosii au-
toritas.

A que quibus suam stabiliret opinionem, testimonia ex sacris Litteris adduxerit, nec ullum laudari antiquum scriptorem, qui Abram gesta ex historiæ criticese legibus recensens, eum aliquando idololatram fecerit. Denique etiam si præter Philonem et S. Ambrosium, unus alterve insuper e sanctis Patribus Ambrosio consensisse ostenderetur; non propterea tamen solo eorum iudicio sat firme adversariorum opinio stabiliretur, neque idcirco communis sanctorum Patrum sententia dici ullo modo posset. Nunc discussis nubibus, quibus nostræ sententiæ veritas obscurari poterat, eam in aprico statuamus.

§ V. Abramum idololatriæ purum semper fuisse, variis argumentis testimoniisque ostenditur.

Ex alii-
mo sacra-
Scriptura

Est id librorum tum veteris tum novæ legis scrip-
toribus familiare, imo, ut ita dicam, per-
petuum, ut virorum pietate illustrum, quos
B memorant, non virtutes modo præclaraque eo-
rum gesta ob oculos ponant, sed et eorum, si
qui fuerunt, graviores casus vel peccata publice
comissa, veluti ex professo diserte enarrant. Ita
in Novi Testamenti libris, ut alia mittam exempla,
Pauli probra, Thomæ incredulitatem, sancti latronis sclera, Petri trinum negationem,
Matthæi peccata; et in veteris legis codicibus Da-
vidis cum Bethsabee adulterium, secutumque Uriæ
homicidium, Moysis ad Aquam contradictionis dif-
fidentiam, Aaronis nimiam in confidendo vitu-
lo aureo obsequientiam, quorundam filiorum Ja-
cob peccatum, idololatriam Thare, ebrietatem
Noe aliorumque delicta, neutiquam in sacris
voluminibus dissimilares cernimus. Cujus rei hanc
Bellarminus de Officio principis in Vita S. Jo-
seph Patriarchæ optissimam rationem reddit,
quod veridica et liberrima Spiritus sancti vox sit,
quodque Spiritus sanctus in Scripturis suis neque
aduletur improbus, neque justis peccantibus par-
cat, et ubiqutam bona, quam mala opera detegat,
ut S. Gregorius in principio libri 2. Moralium
C docet. Atque hinc, cum Scriptura peccata filiorum Jacob in medium protulerit, ut incestum Ruben, crudelitatem Simeonis et Levi, fornicationem Iudeæ, et odium filiorum Jacob adversus innocentem fratrem Joseph, nec tamen grave aliquod delictum a Joseph admissum narraret, rectissime laudatus Bellarminus colligit, eique omnino consentit Benedictus XIV PP. tom. 3 de Canoniz. Sanctorum cap. 39 num. 4, ab eo (Patriarcha Joseph) non fuisse ullum peccatum (grave nempe) commisum, quandoquidem sacra Scriptura nullum ejus peccatum commemo-
rat.

de prætesa
Abrami ido-
lolatria si-
lentio,

Sed quorsum ista, inquires, quave ratio-
ne hæc ad argumentum, quod hic tractatur, at-
tinet? Respondeo, hæc ideo a me in antecessum
disputata atque ob oculos posita fuisse, ut pari
modo, numquam ab Abramo, idololatriæ cri-
men admissum fuisse, evineam. Etenim, cum
Scriptura sacra, ut supra num. 51 ostensum fuit,
inter idololatras Israëlitici populi majores non
recenseat Abramum, nec eum paterni erroris
participem statuat; non minus hic gravissimo
idololatriæ crimine immunis haberri debet, quam

ipse Joseph a fornicationis alterius fraterni
delicti suspicione vindicandus sit. Quin imo quod
ex sacrorum codicum de Abrami idololatria si-
lentio conficitur, argumentum non uno ex capi-
te pro illius potius, quam pro Josephi innocen-
tia militat. Etenim, præterquam quod in illis
longissime frequentior si Abrahami, quam Jose-
phi, mentio, atque adeo magis mirum videri de-
beat eorum de illius idololatria quam de hujus
fornicatione similive criminis, si uterque reus fu-
isset, allissimum silentium; occurruunt tum in Ve-
teris tum in Novi Testamenti libris loci complu-
res, quibus, si revera in idololatriam aliquando
prolapsus, indeque divina gratia retractus postea
fuisset Abramus, tam memorabilis facti mentio
non omitti potuisse videatur.

77 Ac primo quidem omnino mirum videri
debet, cur ea tot prophetis, qui Israëlitæ, in
idololatriam frequenter lapsos, ad veri Dei cul-
tum delictique rationibus adducere conatisunt, ne-
mo unius reperiatur, qui ipsis ante oculos posue-
rit communis sui omnium patris exemplum, ad-
hortatusque eos sit, ut, qui deos alienos vel mi-
litiam coeli adorando, seculi fuerant Abramum
errantem, sequerentur etiam et pœnitentem, ve-
rique Dei culti dein constantissime devotum :
quod iis sane, qui patre Abraham tantopere E
gloriabantur, non potuisse non esse potentissi-
mum ad detestandas impias superstitiones incita-
mentum, exemplumque non minus efficax, quo ad
constantem perpetuunque supremi Numinis cultum
deinceps impellerentur. Adhæc, quamquam in Israëlitica gente non defuerint homines, inge-
nio ad excusandas, ut Scriptura loquitur, excu-
sationes in peccatis versatili et perarguto pollentes;
nusquam tamen ipsi, cum ob præstylum ali-
quandiu alieni diis cultum seu a prophetis seu ab
aliis viris piis acerrime objurgarentur, culpam
suam communis Parentis sui exemplo excusare,
illore se vel tantillum tueri, in animum induxisse
leguntur.

78 His adde, quod in Actis federis, Esdræ et Nehemia opera a Judæorum principibus, sa-
cerdotibus et Levitis cum Deo iicti et obsignati,
quo ii, uti legere est Esdræ lib. 2 cap. 9 v. 2,
confitebantur peccata sua et iniquitates patrum
suorum, et ita quidem singillatim, ut patrum
suorum in deserto superbiam, et idololatriam,
aliaque dein in ipsa terra Chanaan admissa fla- F
gitio non prætermittant, nulla tamen de Abramis
in idololatriam lapsu mentio fiat; ut contra,
cum v. 7 Abramum a Deo electum, eductum
que de igne, de quo infra agetur, Chaldaeorum, ac
v. 8 eis ejus fuisse coram Deo inventum fidele,
asserant, non obscure eum ab omni idololatriæ
suspicione vindicent. Quæ sane, ut alia mittam
ex Veteri Testamento exempla, non lexe indici-
um præbent, non fuisse unquam Sanctum fidelium
Patrem turpissimo idololatriæ crimine pollu-
tum, uti etiam Perierius in cap. xi Genesis disp.
17, pag. mihi 430, adductis ea Novo pariter
Testamento exemplis, in hunc modum con-
tentit: Et vero, inquit, si aliquando fuisset
Abraham impia falsorum deorum superstitione
obstrectus et contaminatus, et fuisset ex ea per
Dei gratiam extractus; ejus rei tam memorabilis
et tam insignis ad commendationem divinae
misericordiae erga peccatores exemplum
et documentum non fuisset tacitum in sacris lit-
teris.

79 Usus in primis fuisset eo exemplo Paulus
in

AUCTORE
J. G.
ius et S.
Pauli de
Abraha
dissentis,

in Epistola ad Romanos, cum illud disputat:
"Omnes peccaverunt et egent gloria Dei: justificati gratis per gratiam ipsius." Et quemadmodum exemplo Abrahæ argumentatur Paulus, hominem non haberi justum apud Deum ex propriis ipsis operibus, sed per gratiam Dei gratuito condonantis peccata, hominemque in suam gratiam et amicitiam recipientis, ita ejusdem Abrahæ usus esset exemplo ad demonstrandum inenarrabilem Dei benignitatem, qui ex impio faciat justum, ex hoste amicum, ex mancipio diaboli filium Dei. Et, cum paulo post disputationem: "Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia," ad id vel comprobandum vel illustrandum, hujusmodi exemplum Abrahæ mirifice accommodatum fuisse. Denique, ficut ipse fatetur ingenue et præ se fert, se contumeliosum, blasphemum et persecutorem ecclesie Christi fuisse, sed misericordiam esse consecutum a Deo, ut per ipsum Deus inestimabiles bonitatis et clementias sue erga peccatores dvitias ostenderet: ita quoque tam illustri exemplo Abrahæ id ipsum confir-

B masset.

utque ex
verbis Chri
sti Abramus
idolatrie pu
rus statu
debet:

80 Hactenus laudatus Pererius; cuius argumentis, nescio, an non et aliud ex Evangelio Joannis capite 8 adjungi merito queat. In eo enim Christus adhortans Judæos, ut se verum Dei filium crederent, agnoscerent veritatem, patremque communem Abraham, quo verbis tantopere gloriabantur, factis suis imitarentur, ita v. 39 eos alloquitur: Si filii Abrahæ sitis opera Abrahæ facite, qui nempe, ut a. 56 subditur, exultavit, ut videret diem Christi, ac vidit et gavissus est: quæ guidem tam absolute ac sine ulla inter Abrahæ opera distinctione dicta nonvidetur illa ratione cum illa sententia coherere, quæ Judeorum patrem sat longe temporis spatio non modo non agnovisse, quod super omnes homines signatum est, lumen vultus Domini, sed et, sectando impium idolorum cultum, gravia non secus, ac quæ ipsi tum Judæi meditabantur, crimina perpetrasse, contendit. Neque vero ex solo sacrorum Codicum de Abramis in imprias superstitiones lapsu constanti silentio eum idolatriæ criminis purum statuimus, sed et non paucis aliis Scripturæ sacrae veterumque scriptorum testimonias sententia hec nostra stabiliri potest.

C idque aucto
ris Libri

81 Ac primo quidem auctorem libri Sapientiae, quem divinitus afflatum fuisse, nemo Catholicus negat, in rem nostram dissidentem audiamus. Hic auctor sacer, propheta simul et doctor, ostensurus cap. x primorum Patriarcharum exemplis, divinam Sapientiam in servandis tenuisque hominibus elucere, ab Adamo, quem divina sapientia a delicto suo eductum fuisse, v. 2 testatur, progressiatur ad Noë, virum justum, quem, cum aqua diluvio deleret terram, eadem divina Sapientia servatum, v. 4 affirmat, ac mox, priusquam justi Lot, a pereuntium Pentapolitarum excidio liberati, v. 6 exemplum proponat, in hunc modum v. 5 de eadem Sapientia loquitur: Hæc et in consensu nequitate cum se nationes contulissent, scivit Justum et conservavit sine querela Deo, et in filii misericordie fortè custodivit: quæ verba non de alio Justo, quam de Abraham, intelligenda esse, tam sacri scriptoris scopus, ordoque, quem in enumerandis patriarchis sercat, tum Abrahæ, tot tantisque præ ceteris divinis Sapientiae Bonitatisque documentis illustrati, præstantia, tum denique ipse sacer contextus demonstrat, ac tam perspicue qui-

dem, ut ipsem Calmetus in hunc locum, tametsi alibi Abramum idololatram aliquando fuisse, contendat, de eo tamen cit. cap. Sapientiae sermonem esse, non inficiatus sit, rectissime nimis censens, postremis versus ejusdem verbis nimis perspicue mirandam Abrahæ fortitudinem ad immolandum filium suum designatam fuisse, quam ut negari possit.

82 Igitur, cum Scriptura ex eorum numero, qui in consensu nequitate se contulerunt, seu post tentatam turris Babel extictionem in idolatriam aliquaque peccata prolapsi sunt, manifestissime excipiunt Abramum, utpote quem divina Sapientia scivit, seu, ut Greca habent, quem inventit justum et conservavit sine quarela Deo; quid est, quo minus, invalescente idolatria, hujus nequitate immunem illum et semper veri Dei cultorem fuisse, credamus, præsertim cum auctor libri Sapientiae, qui paulo ante Adamum a delicto suo eductum fuisse, retulerat, simile nihil de Abramo narret, at contra sine ulla temporis distinctione eum, ut mox dixi, justum et sine querela, deficientibus passim aliis, inventum a Deo conservatumque, diserte scribat. Nec video, cur, E

ut contendit Calmetus, generalia hec Scriptura verba ad illud vitæ Abrami spatium, quo evocatus a Deo fuit; nam, cum sacer scriptor Abramum pari modo justum ac sine querela Deo conservatum vocet, quo S. Lucas Joannis Baptista parentet cap. i a. 6 Justos et incedentes... sine querela vocat, consequens sit, ut Abramus æque, ac ipsi, sine ulla temporis exceptione Justus et sine querela Deo conservatus fuisse statuatur, utque adeo verus Dei cultor, nihilque minus, quam insanus idololatralia aliquando fuerit.

83 Atque ita quidem memoratum capitiū x Sapientiae versum intelligendum esse, erudit ostendit Laurentius de A. Ponte tom. 2 Comment. in Sapientiam Salomonis a pag. 140, adductus etiam variis rationibus, ut Abramum nullo modo in idolatriam lapsum, sed sine ulla querela Deo conservatum fuisse, evincat, quarum unam hoc transcripsisse non pigebit. Quia, inquit, cum ipse sit pater fidei et credentium juxta Apostolum ad Rom. cap. iv, a. xii; credentium, inquam, non solum Judaorum sed gentilium; "Ut sit pater," inquit "Apostolus, omnium credentium per præceptum: Fuit reputetur et illis ad justitiam, et sit pater circumcisio, non iis tantum, qui sunt ex circumcisione: sed et iis, qui sectantur vestigia fidei; ac si dicaret, inquit sanctus pater Remigius hic, alii in verbis: Non illis tantum Judeis est Abraham pater, vel reputatur fides Abraham ad justificationem, qui descenderunt a progenie illius, postquam Circumcisionem accepit; sed et iis gentibus, qui imitanti exempla fidei, quæ est in præcepto patris nostri Abrahæ." Ergo quomodo idololatralia, qui pater fidei etiam dicitur gentilium? Dissonum quippe a ratione videtur, ut pater futurus veræ fidei omnium gentilium, ipse infidelis prius ac cum illis gentilis [fuerit:] rationabilius ergo dicetur, nunquam sanctum Parentem a vera fide descivisse semper verum Dei tenuisse cultum.

84 Id ipsum etiam innuit Jesus, filius Sierach, dum Ecclesiastici cap. 44 viros gloriosos parentesque suos virtute insignes laudans, Abramum Henoch et Noë observatione legis Excelsi parem, ino superiori in gloria facil, eumque, haud secus atque ipsos, placuisse Deo, justumque inventum fuisse, scribit. Hæc enim de priori vitæ ejus spatio, quo necdum is in carne sua sta-

re

et auctoris
Libri Eccle
siastici,
quod ex
S. Paulo fir
matur,

A re fecerat testamentum, intelligi oportere, non obscure Ecclesiasticus indicat, ita loquens §. 20 et 21: Abraham magnus pater multitudinis gentium, et non est inventus similis illi in gloria: qui CONSERVAVIT LEGEM EXCELSI, et fuit in testamento cum illo. In carne ejus stare fecit testamentum et in tentatione inventus est fidelis. Quibus sane verbis non minus ab Abramo, quam a Noë et Henoch, perpetuis Dei cultoribus, turpissimum idololatria scelus removisse sacer Scriptor dicendus est, ac vel idcirco etiam, quod eum e falsorum deorum superstitutionibus divina gratia extractum aliquando fuisse, nuspam dicat, id alioquin, ut ex cap. 47, §. 18 colligere, est, aperte commemoraturus, si quemadmodum aliquando David, ita etiam Abramus in grave aliquod crimen prolapsus fuisset, atque, uti Davidis, ita pariter Abrami, peccata Dominus purgasset. Hisce bina nunc subno minus certe dilucida testimonia, quæ, quamvis de prompta non sint ex libris, quos sacra Tridentina synodus pro canoniciis habuit, non exigui tamen in hac re historicæ ponderis esse debent, utpote profecta ab auctoribus admodum antiquis, quos nonnulli e B sanctis Patribus, etiam velut sacros, laudarunt; ut proin parem certe, ac quilibet antiquis rerum que Judaicarum peritus scriptor, imo etiam multo majorem fidem mereantur.

tum et Oratione Monostichis regis

55 Exordior ab insigni illa Manasse, regis Iuda, Babylone in vinculis delenti, ac peccato rum suorum veniant deprecantis, Oratione, quam vetustissimus auctor, eidem regi forte coeversus, scriptis mandavit. In hac ita Deum alloquitur penitens rex: Tu igitur, Domine Deus justorum, non posuisti penitentiam justis, Abraham et Isaac et Jacob, iis, qui TIBI NON PECCAVERUNT: sed posuisti penitentiam propter me peccatorem, quoniam peccavi super numerum arenæ maris, videlicet adorando omnem militiam cœli et colendo idola, ut lib. 4 Regum cap. 21 narratur. Cum ergo Oratione illa non inducatur Manasses idolatriam, a se exercitam, exemplo Abrami, aliquando etiam idololatreæ, excusans, ut contra inter justos, qui numquam penitentia eguerunt, Abramus præ ceteris illis commendetur; nemo est, qui non videat, ab Orationis illius auctore ac verisimilius a tota cum eo antiqua Judæorum synagoga Abramum habitum fuisse, ut idololatria C criminis omni vilie sua spatio immunem, tantumque divino munere prædictum justitia, ut de amissione graviori aliquo peccato penitentiam agere necesse non haberetur.

et verbis Libri 4 Esdræ,

86 Alterum nunc habe ejusmodi testimonium ex lib. 4 Esdræ cap. 3. In eo Esdras, relato Adæ lapsu, ex quo in eum posterosque omnes inducta mors fuit, §. 8 et xi asserit, eo ipso tempore, quo gentes omnes ambulabant in volvante sua Deique præcepta spernabant, derelictum unum ex his fuisse (Noë scilicet cum dono sua) et ex eo prodidisse justos omnes, qui post diluvium extiterunt; ac dein a §. 12 subdit, sic itidem ex ipso tempore, quo gentes coepissent iterato impietatem facere coram Deo, electum ex his fuisse Abramum, quem dilexit Deus, cui et voluntatem suam demonstravit et testamentum dispositus aeternum. Itaque, cum hic auctor Abramum, ingravescente inter gentes impietate, a Deo electum dilectumque eodem modo fuisse asserat, quo modo Noë ante diluvium derelictus seu inventus fuerat justus; consecratio ex hoc testimonio fit, ut non magis post diluvium Abr-

mus, quam ante illud Noë, gravi aliquo criminis, neendum idolatria pollutus fuerit. Atque ita quoque vel ipsi, quos Eusebius lib. 9 Præparationis Evangelice a cap. 16 laudat, antiquissimi gentilium scriptores de Abramo sensisse videntur dum eum non modo a siderum ac idolorum cultu alienum, sed et ut virum summa sapientia, morum integritate ac singulari pietatis studio constanter prædictum, passim depingunt, eumque suis virtutibus divinam gratiam seu amicitiam sibi conciliasse, narrant.

87 At nonnulla quoque eorum testimonia, quo scriptorum, quos laudant adversarii, auctoritati auctoritas, eaque melioris note, opponatur, huc ac parte transcribamus. Laudatus a Flavio Josepho lib. 1 Antiq. Judaicarum cap. 8 Berossus de Abramo his verbis apud eum loquitur: Post diluvium autem decima aetate (nempe secundum chronologiam illam, quam etiam 70 Interpretes secuti sunt) apud Chaldeos ERAT QUIDAM JUSTITÆ CULTOR vir magnus, et sideralis scientiae peritus. Ex Eupolemo vero Polyhistor Alexander, apud Eusebium cit. lib. cap. 17 laudatus, in hunc modum de Abramo scribit: Idem (Eupolemus) aetate decima Camarinæ, quæ Babylonie civitas est quamque Urien (alias Ur Chaldaeorum) nonnulli vocant, Græci Chaldaopolim interpretantur, Abraamum natum esse tradit, qui cum nobilitate ac SAPIENTIA OMNIBUS ANTEVERIT, tum vero astrologiam pariter et Chaldaicam (nempe rerum cælestium scientiam) invenerit, et SINGULARI STUDIO PIETATIS DIVINAM SIBI GRATIAM CONCILIARIT. Hunc porro divino jussu, collocato rerum suarum in Phœnicia domicilio, solis lunæque conversiones ac reliqua id genus omnia Phœnices docuisse; quæ res summe gratiosum eum apud regem effecit.

88 Melo quoque, tametsi adversus Judæos Opus integrum ediderit, Abramum tamen sapiens laude insignem fuisse, apud Eusebium cit. lib. cap. 19 testatur, nullo prorsus addito indicio, ex quo, Sapientem illum eo unquam insaniæ devenerit, ut creaturis pro Creatore divinos honores impenderet, conjicere queas. Quid? Quod illis omnibus etiam antiquior Orpheus, ab Eusebio lib. 18 Præparationis Euangelica pag. mihi 665 laudatus, non obscure omnem idolatriæ laborem ab Abramo removeat, dum ab eo, ex solis siderumque motu, genitorem rectoremque orbis Deum agnitus fuisse, scribit, ita inter cælera, ex Latina Francisci Vigeri versione, canens:

Ergo age, carpe viam; solum, interituque carentem

Suspiciens Genitorem orbis. Quem talibus ecce

Prisca virum nobis olim monumenta loquuntur.

Unus, et ex sese Deus est, idem omnia condit,

Ac mundi late partes se fundit in omnes.

Mortales fugit ille oculos, animoque videatur...

Unus eum imperio mortalia fata regentem NOSSE ALIQUIS POTUIT CHALDEO A SANGUINE CRETUS:

Norat enim, qua magnus iter sol flectat in orbem etc.

89 Audiamus modo, quid de Israëliticæ gentis Patre Flavius Josephus lib. 1 Antiq. Judaicarum cap. 8 memorie prodiderit. Cum (Abrahamus)

ac singillatim Flavii Josephi auctoritate confirmatur,

AUCTORE
J. G.

mus / jam esset annorum LXXV, monitus oraculo / veri Dei / Chaldaem terram mutavit Chananaea, quam et ipse habitavit et posteris reliquit : vir sapiens ex aequo et eloquens et in conjectando sagax. Cumque ob virtutem eximiam (inter Chaldaeos etiamnum degens) sapiens esset prae ceteris habitus, ausus est vulgo receperat de Deo persuasionem convellere, et in melius vertere. Ergo primus omnium clara vox predicavit, unum esse Deum rerum universitatis conditorem; de cetero, si quid ad felicitatem conferat, non nostris nobis viribus, sed illius voluntate contingere; quapropter huic uni (Deo) honorem deberi, huic gratias agi oportere. Quam ob rem cum Chaldei Mesopotamiaeque ceteri contra se insurgerent, consilium migrandi cepit, et voluntate ac favore Dei freatus terram Chananeam tenuit ; ubi sedibus positis Deo struxit aram et hostias mactavit. Teste igitur Josepho, tantum abest, ut Abramus aliquando alienis diis litarit, ut contra simul ac per etatem ac sapientiam licuit, receptam vulgo idolatriam convellere, indigenisque unius veri Dei fidem religiosumque cultum suadere fidentis B sime cooperit ; que, nescio, an aggredi ausus fuisset, si ipse aequo, ac contributes sui, idolorum cultui fuisset addictus.

90 Nec praefatos modo auctores gentiles, Remque Judaicarum scriptorem Josephum, sed et, praeter sanctos ecclesie Patres, quos § iv nobis, si Ambrosium excipias, non adversari, at potius favere ostendimus, alios quoque etate et eruditione præstantes viros huic sententia adstipulantes habenus, quorum, ne longior sim, tria dumtaxat subjeciam testimonia. Et Eusebius in primis, enumerans lib. i Preparationis Evangelicæ cap. 8 viros illos, quos Deus præcipuo amore, ob summam eorum pietatem morumque integratatem, complexus est, postquam de Enos, Henocho, Noë et Melchisedecho verbis fecerat, de Abraham ita pag. 309 prosequitur: Atque hoc in numero (nempe eorum, qui unius a natura inditæ rationis legumque scripto nullo comprehensarum ductu et rectam virtutis viam feliciter tenerunt etc... ad vitam singulari cum sapientia tum religione cultuque divino transvolarunt). Abramus etiam ille, quem generis (Israélitici) principem universi predican, jure a nobis meritoque censeatur. Hujus enim justitia divinorum C quoque oraculorum testimonio commendatur.. et tanta ejus profecto, si cujusquam alterius, integritas atque religio, eadem quo superiorum illorum (Enos nempe ceterorumque) prædicacione celebratur. Quibus sane verbis dilucide Eusebius testatur, Abramum non minus, quam Enos, Henochum et Noë, fuisse omni ritu sua spatio veri Dei cultorem, tantumque ejus quantum priorum illorum patriarcharum, semper fuisse integratam atque religionem, ac pari prædicatione celebrandam,

91 Id ipsum, uti ante innui, dissertissimis verbis alibi confirmat laudatus Eusebius, nimirum lib. i Demonstrationis Evangelicæ cap. 5, pag. 9, ubi de ratione novi Testamenti disputans, quam recte ait ita oportuisse institui, ut omnibus gentibus ad vitam prodesse posset, ut ne prorsus ullo modo, ullave ratione, qui hoc vite institutum ingredi vellent, impedirentur; neque aut regionis, aut generis, aut loci, aut alterius cuiuspiam rei omnino causa, possent excusari, mox ad rem nostram hæc subdit: Talis

porro et lex et vita plane exstitit ea, quæ a Salvatore nostro Jesu Christo instituta est, quæ præsca illa et ipse Moses antiquior instauratur religio, ad cuius normam et Abraham et ejus maiores (puta Heber, Sale, Sem, Noë, atque antediluviani patriarchæ) vixisse, facile demonstrantur. Quod si velis Christianorum vivendi rationem, atque eam, quam Christus per omnes gentes disseminavit, religionem, cum eo et religionis et justitiae instituto comparare, et contendere, quo et Abraham et Abraham similes usus, divinas Litteras prædicant, facile unum atque idem agnosces. Siquidem illi a multorum deorum cultu atque errore recedentes, et ab ea, quæ simulacris addicta erat, superstitione avertentes seipso, mentis oculos super omnem, quæcumque oculis cerni possit, naturam substulerunt: NEQUE VERO ILLI AUT SOLEM AUT LUNAM AUT ALIAM QUAMPIAM UNIVERSI PARTEM PRO DEO UNQUAM COLUERE: sed ad unum supremum, ipsum utique altissimum cœli et terra opificem se ipsos attollere non dubitabant.

92 Hactenus Eusebius postremo hoc loquendi modo perspicue monstrans, quo sensu intelligenda sint, tum quæ ipse alibi, tum quæ sancti Patres num 64 et seqq. de Abramo scripserint verba, quibus eum a simulacrorum cultu recessisse indeque evocatum a Deo fuisse, tradunt; videbile, non quod ex idolatria, cui prius addictus fuisse, retractus ad veri Dei cultum fuerit, sed quod supremi Numinis gratia et naturali lumine illustratus, dum plerique sui temporis homines creaturam pro Deo habebant, ipse verum Deum agnoverit colueritque, atque ita a simulacrorum cultu recesserit, patruumque reliquerit errorem, seu, ut Augustinus loquitur, a Chaldaeorum superstitionibus liberatus fuerit. Recensisit supra Eusebii verbis consona tradit S. Joannes Chrysostomus Homil. 36 in caput 14 Genes. tom. 4 editionis Parisiens. col. 362 et seq. ita de Abramo disserens: Attende itaque, obsecro, quomodo AB INITIO postquam indole sua et insita natura nostræ scientia bene usus est, nullum externum sortitus doctorem, sed et ab infidelibus parentibus educatus divina apparitione potitus est. Nam, QUA PRIMA ETATE NON SEQUITUR EST ERROREM PATERNUM, sed pieta tem erga Numen exhibuit, ideo supernam visitationem statim obtinuit, cum adhuc in Chaldaea F esset.

93 Denique his affinia tradit Suidas in Historicis, seu in Lexico, verbo Abraam, ubi et dictor suorum vadem facil Philonem libro, qui ΒΙΟΣ ΠΛΟΑΤΙΚΟΥ seu Vita viri civilis inscribitur. Fatendum tamen, in omnibus, quas quidem vidi, hujus libri editionibus, nullum prouersus verbum hoc spectans repertum a me fuisse. Verum, sive Suidas interpolatum Philonis Opus præ oculis habuerit; sive revera Philo, quæ de Abrami idolatria ante scripsera, postmodum retractarit, eaque lucubratio demum excederit; equidem eo saltēm conductit Suidæ testimonium, ut manifeste pateat, quan sit scriptorum pene omnium etatūm judicio probata ac stabilita nostra sententia, quamqua adeo probabilior opposita dicenda sit. En modo ipsa Suidæ verba ex editione anni 1619 pag. 24: Hoc autem, inquit, quod ego dico, et Philo Hebraeus philosophus in Viri civilis Vita suo testimonio confirmabit..... Testabitur autem, imaginum

consentienti-
bus Eusebii,
lib. Prepa-
rationis
Evangelicae

etrurus Li-
bro Demon-
strationis
Evangelicae

A num (*imo idolorum, ut vox Græca sonat*) cultum cœpisse a Serucho, et viguisse usque ad tempora Tharae, patris Abrahami, qui Abramus NATUS QUATUORDECIM ANNO, ET DEI COGNITIONE DECORATUS AC ILLUSTRATUS, suum patrem admonuit his verbis : Quid seducis homines, ob lucrum perniciosum, hoc est ob imagines? (*imo idola.*) Non est alius Deus, nisi ille, qui in celis est et regnat, qui etiam universum mundum fabricavit. Quibus et alia adjungit Suidas, unde Abramum nullo unquam tempore idolis serviisse, at contra acerrimum, quantum in se erat, iis indixisse bellum, testatur.

§ VI. Abramus uxorem dicit, quæ vera ejus soror fuisse non probatur

B

Abramus uxorem duci-

Cum jam id ætatis esset pius veri Dei Famulus, ut pro recepto tunc more liberis operam daret, suadente, aut certe consentiente patre Thara, uxorem duxit decennio se juniores virginem, sibi consanguineam, egregiaque formam conspicuam, qua divini Nuninis jussu postmodum vocata est Sara. Hæc partim sacrae Litteræ Genes. cap. xi ſ. 29 et cap. 17 ſ. 15 et 17 diserte tradunt, partimque suadent solita Abramis in Deum pietas et digna tam sancto Filio in patrem reverentia. At magna rursus inter sacrae Scripturæ interpretes de hoc Abrami coniugio controversia est, aliis, Saram fuisse filiam Tharae stricte dictam, seu ab eo proxime, ex diversa tamen ab Abræ matre, uxore genitam; aliis contra, non nisi per Aranem ex Thare ortam, seu non Tharae filiam, sed neptem fuisse, contendentibus. In omnibus, qui Saram nec Tharae, nec Aranis, nec Nachoris, sed, nescio, cuius Abrami fratris filiam fuisse, volunt; alii vero, qui, quidquid sit de proprio ac naturali patre ejusdem Saræ, eam filiam Tharae adoptivam, atque ita Abræ sororem faciunt. Verum cum utraque postrema opinio obscuris incertisque conjecturis tantummodo nitatur, visum est in utraque confundenda operam non perdere; at potius studiosis, atque, quod id ac veram aliquot Scripturæ sacre locorum, scriptorumque veterum intelligentiam conducit, penitus examinare, utra ex duabus prioribus probabilior, atque adeo amplectenda videatur sententia, illane, quæ Abramum sui patris filiam, ex alia tamen matre natam, uxorem ducuisse, adstruit; num potius ea, quæ eum, non nisi sui fratris Aranis filium, seu neptem, ut vulgo vocant, ducisse uxorem, contendit.

95 Priorem ex his cum Clerico, Calmeto aliisque aliquot recentioribus tuerit jam sèpe laudatus Wilhelmus Smitius in sua Prolegomena Geneseos, citatque num. 119 Clementem Alexandrinum lib. 2 Stromatum sub finem, S. Hieronymum lib. Questionum Hebraicarum in capit. 20 Geneseos ac denique Lippomanum in Catena, Cajetanum ad Genes. xi et 20, nec non Dominicum Sotum lib. 2 de Just. et Jure; ac mox num. 120 opinionem, quæ Saram a Thara proxime progenitam adstruit, altera probabiliorē reddere hocce ratiocinio conatur. Videntur, inquit, id verba Gen. xx, 12: ALIAS AUTEM ET VERE SOROR MEA EST, FILIA PATRIS MEI, ET NON FI-

LIA MATRIS MEÆ, aperte innuere; neque clarioribus uti poterat Abraham, ut illum consanguinitatis gradum se inter et Saram designaret. Hinc S. Hieronymus in locum cit. in QQ. alteram reji- ciens sententiam, " Magis sonat," inquit, " quod " Sara soror Abraham fuerit, " atque addit: " In excusationem ejus dicimus, needum illo tempore tales nuptias Lege prohibitas. " Se loqui VERE, nude, aperte, sine ambage, absque equivoco ullo, protestat Abraham, dum eam sororem ac filiam patris asserit. Quid rei est, ut nos istud per ambages explicemus; nec simpliciter, ut sonant, Viri sancti verbis assentiamur? Hactenus Smitius mox ex eodem Calmeto, quem potissimum hic ducem sequitur, hæc subdentes: Hujusmodi connubia eo tempore apud Hebreos vetita fuisse aut irrita, nulla lego docemur.

96 Aque hec sunt Achillea, quibus hæc op- ex verbis
Abrami Ge-
nes. cap. 20

natio propugnari solet, arma; quæ tamen an non occulo aliquo vitio laborent, aut saltem an non soliditate armis adversantium cedant, diju- dicandum æquis arbitris relinquon. Et vero, dum E sacrae Scripturæ verba ejusmodi occurunt, ut geminos, in quo plures etiam sensus litterales diver- sos pati videantur, tunc nulla ex parte melius certiusque, quam vel ex divini scriptoris scopo, vel ex illius, quem loquentem sistit, proposito, rerumque ac temporum adjunctis, genuinum eorum sensum eruvi posse, non inficiabitur, arbitror, quisquis est in sacrarum Litterarum stu- dio vel mediocriter versatus. Dispiciamur igitur, in quo rerum satatu, quove ex fine verba illa Alias autem et vere soror mea est protulerit Abrahamus, de uxore sua sermonem cum Abimelecho habens. Scriptura teste, Vir Sanctus uxori sue persuaserat, ut in omni loco, ad quem si- mul ingredierentur, diceret ea se ejus sororem; reque ipsa Sara Geraram, Abimelechi regiam urbem, ingressa, maritum suum vocaverat fra- trem, ipse vero eam vicissim compellarat sororem: factum inde, ut captus Saræ pulchritudi- ne Abimelech eam sibi uxorem tolli juberet, propter Abramam et Saræ verba minime suspic- tus, eam, qua illius soror dicebat, eidem si- mul uxorem esse posse. At rei veritatem eductus in somnis, nec levi plaga ob sublatam Abrahamo uxorem affectas, nihil prius habuit, quam ut cum eo, veluti de aperto mendacio, expostu- laret. Itaque, cum vicissim nihil prius haberet F sanctus Vir, quam ut hanc labem a se removeret, ostenderetque, se, dum Saram sororem dixit, nequaquam fuisse metitum, expostulanti regi ita cap. 20 ſ. 12 respondet: Alias autem et vere soror mea est; quæ verba in eo rerum statu ita sonant, ac si diceret: Alias autem et absque mendacio affirmare potui, eam mihi sororem esse, cum nimis illa non remotiori consanguinitatis gradu me attingat, quam ipse Lot, quem recepto more et ex usu gentis nostræ fratrem quoque vere, seu absque mendacio, compe- lo.

97 Et hic quidem solus videtur fuisse Abramam regi respondentis scopus, ac proin adver- bium vere ab eo adhibitum potius fuit, ut suorum ante Saræ raptum dictorum veritatem ma- nifestam redderet, quam ut significat eo vellet, se vere, nude, aperte, sine ambage, et absque equivoco ullo protestari, uxorem suam im- mediate, ut aiunt, ea Thara patre suo, licet non ex eadem matre, fuisse progenitam. Neque vero expositioni huic obstant subsequentia hæc

non satis
probatur;

Abra-

AUCTORE
J. G.

brahami de uxore verba : Filia patris mei et non filia matris meæ; quippe, uti in Glossis litteralibus in Genesim cap. 20 recte advertit Martinus Delrio, vocum harum sensus est, esse illam sibi sanguine paterno, non materno junctam, ab eodem Thare, ut se FILIUM, sic illam FILIAM vocatam : et vicissim a Sara patrem Abraham, PATREM, sed matrem Abraham non vocatam MATERM. Q. D. Est patrelis mea, non matrelis. Ac mox laudatus auctor assertionem suam in hunc modum probat : Tum, quia Hebreis receptum, ut nomine BEN ET BATH pro omnibus descendantibus in recta linea uterentur, sicut et Germani Belgæ et Galli vocant avos, MAGNOS aut BONOS PATRES, GRAND PERRE, GROOTE vel BESTE VADER ; tum quia cap. xi §. 31 Sara vocatur NURUS THARE ; tum denique, quis licita erant conjugia in secundo gradu collateralium, non vero in primo, ne ex altero quidem parente. Ita ille, Augustinum testem laudans lib. 22 contra Faustum cap. 35. Cum igitur, uti ex jam dictis facile est colligere, particulae Et vere non sint cum sequenti vocabulo soror connectenda, at contra cum præcedentibus Abrahami verbis, ut sensus sit : Et vere dixi, seu Et minime mentitus sum; non, uti prima facie videri potest, tantum revera ponderis habet laudati Smitii argumentum, num. 95 recitatum, ut communiora historicorum veterum Sanctorumque Patrum sententia, quæ Sarah Aranum filiam et Abrahami patrellem statuit, opinionem ejus probabiliorum reddat.

neque id
cuiuscum ex
Clemente
Alexandri-
no,

98 Videamus nunc, an, qui a Smitio laudantur suæ opinionis patroni, vel sola sua autoritate, vel adductis a se rationibus plus virium eidem opinioni tribuant. Ac primo quidem laudatus a Smitio Clemens Alexandrinus, tametsi sub finem libri 2 Stromatum Abrahamum ita de Sara loquentem inducat : Mihi soror est ex patre, sed non ex matre, fuit autem mili quoque in uxorem; nequaque tamen verbis istis Sarah ex ipso Thare genitam affirmare intendit, sed id unum hoc loco agit, ut in contrahendit nuptias consanguinitatis rationem habendam esse, præclaro aliquo exemplo comprobet, ut que cognitionem antiquissimum esse conjugij impedimentum, ostendat; atque hinc Abramum numerum cum Sara inituram nuptias fuisse, asserit. C si illa ex eadem, qua Abramus, fuisset matre progenita. Porro, taret citato loco ex Abraham facta verbisque id unum contendat, eas, quæ ex EADEM MATRE RATE sunt, non esse ducentas uxores; alibi tamen, nempe lib. 6 Stromatum editionis anni 1616 pag. 478 non obscure indicat, eam pariter, quæ ex eodem patre nata est, non esse ducentam uxorem, dum conjugem illam, quæ susceptis prius liberis, conjugali jure cum marito abstinere decrevit, ei judicari, seu habendam esse, affirmat, tamquam quæ sit EADEM PATRE DATA, utpote cum qua itidem nulla est habenda carnalis conjunctio. Et paulo post pag. 479 Sarah quidem ab Abrahamo aliquando sororem fuisse nominatam, scribit, non ex eadem matre et nec quidem ex eodem patre genitam, uti hæc ejus verba : οὐδὲ ἡμετέρης σύζυγος καὶ ἑταῖρας ἀπει τεσταντο. Igitur ex Clemente Alexandrino, ut qui lib. 2 Stromatum non satis dilucide pleneque de Abrami cum Sara consanguinitatis gradu loquitur, non nisi tenue, imo contra, cum alio loco utrique diversos parentes assignet, nullum, prorsus subsidium adversariis suppetit.

99 Neque vero meliori jure S. Hieronymum, D Genes. caput 20 §. 12 commentantem, suæ opinioneis patronum adversarii probant. Quippe, neditum ex S. Hierony-
mo.

cum eo ipso loco, quo adversariis favere videtur, diserte etiam dicat, Sarah fuisse filiam Aranis, qui Abraham frater erat, ac rursus, commentas versum 29 capituli xi Geneseos, asseveranter tradat, Aranem, filium Thare, fratrem Abraham et Nachor, duas filias genuisse, Melcham et Sarai, cognomento Jesca, διώνυσον, e quibus Melcham accepit uxorem Nachor, et Sarai Abraham; vel ex his consequens sit, ut saltem ambiguum sit S. Hieronymi, in Genesim scriptentis, de hac questione judicium. Ex adverso autem, cum de perpetua B. Mariæ virginitate contra Helvidium disputans, disertissimam 4, part. 2, col. 140 testetur, Sarah fuisse fratris Abrahami, seu Aranis filiam addatque, non commissuram unquam fuisse Virum justum, ut sui patris filiam uxorem sumeret, propterea quod ejusmodi conjugium, propagato jam humano genere, pro opprobrio ac peccato habendum videatur; consecularium hinc sit, ut vel perperam hic Heliudivm redarguerit S. Hieronymus, vel diversis locis sibi contradicerit, vel, si neutrum admittere liceat, ut ejus, in caput 20 Genes. scribentis, posteriora verba, quibus tantopere adversarii nituntur, hypothetice potius, quam absolute exponi debeant, talisque adeo sit verborum illorum sensus, ac cum præcedentibus verbis nexus, ac si S. Doctor ita disseret : Si eo loco Geneseos Hebraici textus sono magis, quam jam bis a me ante exposito sensui, et Abrahami loquenter scopo, inhærendum esse, quis velit, atque Abrahamum sororem suam duxisse uxorem contendat, nos, ad alias Geneseos difficultates explanandas properantes, contentiosum funem cum eo non trahemus, ast huic in Abrahami excusationem respondebimus, nequid illo tempore, si, quod contenditur, verum esset, tales nuptias lege, scripta nempe, prohibitas fuisse, cum illiciis nuptiis Virum justum operam dedisse, nefas sit suspicari.

100 Quod autem ad recentiorum Scripturæ sacræ interpretum Theologorumque auctoritatem attinet, eam non majoris in re historica ponderis esse, quam quidem sint allatae ab ipsis rationes, notius est, quam ut probari debeat. Illas ergo examinemus. Lippomano judice fol. 240 verso Catena in Genesim, Nisi dixerimus, fuisse Sarah vere sororem Abrahæ, multas difficultates inextricabiles incidemus, in quibus tam Judæi, quam nostri, laborant plurimum et multa confingere coguntur non admundum verisimilia. At bona verba, quæ. Quænam illæ tandem sunt inextricabiles difficultates, aut quænam illa vero absimilia, quæ oppositæ sententiæ patroni configere coguntur? Horum saltem unum producere debuisset Lippomanus, quo fidem dictis suis faceret; quod tamen nec ipsum, nec eorum quemquam, qui ipsi consentiunt, præstitisse, video; imo contra vias ipsi ulcumque plausibilem rationem fingere va. ent, cur Abimelech, si fratres sororibus non uterinis matrimonio tum jungi potuerint, audita, Sarah Abraham sororem esse, illico judicavit, eam uxorem ejus esse non posse; aut, si Abraham verba, quibus adversarii nituntur, de stricte dicta sorore, ut ut non uterina, intellexerit, quamobrem idem rex non statim ei hæc aut similia responderit : Enimvero singularis tu homo es, Abraham, qui timorem Dei in hoc loco, seu apud nos non esse, existimasti,

neque addu-
cis tum a
Lippomano,

qui

A qui ducendo sororem conjugem facere veritus non es, quæ nos attentare, nefas ducimus.

tum a Ca-
jetano,

101 Neque vero, quod laudatus num. 95 Cajetanus ex verbis Thamar, filia Davidis, 2 Reg. 13. §. 12 contendit, nimurum, non modo ante legem Mosaicam, quin et ipsa lege obtineri potuisse, ut frater sororem non uterina duceret, id probari ullo modo potest, quandoquidem Liber Leviticus cap. 20 §. 17, ubi ejusmodi coniugia ea se detestanda mortisque supplicio digna declarantur, contrarium omnino ostendit. Et sancne ex hisce Thamar, ab Amnone fratre opprimenti formidantis, verbis: Noli, frater mi... facere stultitiam hanc;... quin potius loquere ad regem, et non negabitis me tibi, aliquid nihil elici potest, quam hanc, vel inopinata facinoris immanitatem perturbatam, nescisse, quæ diceret; vel si regem, ut vulgo aiunt, omnia posse, nec Leviticci lege teneri censuerit, egregie falsam in eis fugisse; vel denique, si promptiore, præ mulierum vulgo, animi praesentia prædicta fuerit, non alia mente verba illa protulisse, quam ut immensis sibi probrum amoveret, dum ille, spe falsa du-

B clus, effrenata cupiditas impetum tantisper cohiberet, aditurus regem, a quo ex legis, ejusmodi connubium prohibentis, præscripto repulsa acceptur esse, noverat. Nequaquam igitur hæc juvant, ut ipsis Abraham temporibus licitas fuisse fratrem inter et sororem nuptias, demonstretur, nedum ut Abraham reipsa sororera suam sibi connubio junxit, ostendatur; quod tamen Lippomanus et Cajetanus propugnant.

etiam in Ge-
nesim scri-
bente, tum a
Dominico
Soto rationi-
bus,

102 Porro cum præcipuum ultimi hujus scriptoris adversus nos ratiocinium a laudatis supra Smitii argumento quantum ad substantiam non differat, illud hic loci repetere ac refutare necesse non est, ne jam ante num. 97 actum agamus. Additquidem laudatus Cajetanus pag. 87 in cap. 20 Genes. : Sicut MATERIS nomine (Abraham Abimelecho loquens) utitur proprie, ita et PATRIS; verum aut satis ego video, qua ratione suam hanc assertionem probet, aut cur potius Genes. cap. 20 §. 12, quam cap. 2 Luce §. 48 nomen matris et patris proprie et eodem omnino sensu adhibitum fuisse, dicendum sit. Si potuit Maria S. Josephum ex recepto usu Jesu patrem vocare quidini et Abraham ex recepto usu Tharam uxoris sue patrem dicere potuit, qui tamen re vera ejus avus erat? Adhæc quoniam argumtum probabitur, Hebraicam vocem Bath, Latine filiam, de qua hic unice questio esse debet, non sumi alio prorsus modo, ubi Abraham Sarum sui patris filiam dicit, quam ubi matris suæ filiam esse negat? Et vero Abrahamum hac voce Bath diverso modo cit. §. usum fuisse, huncque etiam diversum modum ab Abimelech satis intellectum fuisse, ea iis, quæ supra num. 100 diximus, pronum est eruere. Cajetanum hic sequens Dominicus Soto, volensque de suo etiam peniargumentum depromere, quo sanctum Patriarcham nostrum sorori suæ, ut ut non uterine, conjugio junctum fuisse, probabilius ostendat, mirum in modum hallucinatur, ita loquens lib. i de Just. et Jure quæst. 3, art. 8, fol. 42 verso: FILIA enim PATRIS durum est pro eo usurpare quod NEPIS AVI MEI.

quarum po-
nestis vim
prorsus nu-
lam habet.

103 Quasi vero eorum, qui per z. filia patris mei cit. §. 12 ab Abrahamo sui patris neptem designatam fuisse, contendunt, vel unus aliquis tam imperitus fuisset, ut Seniorem Nachorem, Abrami avum, cum ejus patre Thara Octobris Tomus IV.

confuderit, ac Saram non proxime ex Arane, sed ex eodem Nachore, hujusve filio, progenitam fuisse, asseruerit. Si autem Dominico Soto durum videtur, orbatam suo patre pueram, azi sui, qui ei loco patris est, filiam aliquando dictam apud Hebreos fuisse, non poterit non ei esse durissimum, non raro in Scripturis sacris sub patris aut matris nomine commemorari, qui tamen eorum, quorum patres aut matres vocantur avi vel avie dumtaxat, ino e majoribus tantum extiterunt. Durissimum ergo ei sit, Jesum Christum filium Abraham, ac filium David, et hunc utrumque Christi patrem vocari; durissimum rursus ei sit, Elizabetham dici de filiabus Aaron; atque, ut e veteri quoque Testamento, exempla aliquot producam, durissimum ei sit, Jairem Numerorum cap. 32 §. 41 filium Manasse dici, qui hujus ab nepos ex matre, teste lib. i Paralip. cap. 2 §. 21, dumtaxat fuit, tum et Baltassarem Danielis cap. 5 Nabuchodonosoris filium vocari, qui hujus nepos solum erat, tum denique, Macham, qua regis Asa aria fuerat, quæque hunc matris loco educaverat, ut Thare patris loco Sarah, hanc, inquam, lib. 3 Reg. cap. 15 plus semel matrem Ase compellari. Quod si haec ei dura non videantur, eccl. queso, adeo ei durum erit, filiam Thare vocari eam, quæ ejus neptis, seu filii ejus proles erat?

104 Reliquum nunc est, ut num ea, quæ Smitius cit. Prolegomeno pag. 485 sub finem producit, ut fratris cum sorore non uterina matronum nec vetitum nec irritum fuisse, atque adeo ab Abram inibi potuisse, demonstret re ipsa subsistant, singillatim, ut rei gravitas excidit, examinemus. Verba ejus haec sunt: Hujusmodi enim connubia eo tempore apud Hebrewos vetita fuisse aut irrita, nulla lege docebatur; et contra liquet, antiquitus apud alios populos, recte institutos, ea licita fuisse et permisita. Id de Atheniensibus refert Philo lib. De specialibus legibus. « Atheniensis Solon » inquit « permisit ex eodem patre sorores ducere, ex eadem matre vetuit. » Eundem morem Phœnicibus tribuit Achilles (imo Achilles) Tattius lib. i. « Egyptis statutum esse, ut preter communem aliorum hominum morem cum sororibus matrimonium ineatetur, » testis est Diodorus lib. i. De Jove sic loquitur Lucianus lib. de Sacrificiis: « Junonem sororem duxit, idque juxta Assyriorum et Persarum mores. » Plura apud Clericum, Calmetum et alios Ita Smitius. Rem modo aggrediamur.

105 Ac primo quidem non diffiteor, vivente Abramo, needium illam legem scripto latam fuisse, qua, uti Leviticus cap. 20 §. 17 fit, fratris cum sorore sua conjugium, sive hæc dumtaxat ejusdem patris, diverse vero matris, sive ejusdem matris, diversi vero patris filia sit, nefarium, iniquum et publico mortis suppicio dignum declaratur, severissimeque a Deo prohibetur. At vero, tametsi lex illa corporeis tabulis commissa non existaret, nihilominus tamen existabat hominum mentibus inscripta naturalis verecundiae lex, indecoram omnem vitæ rationem vetans, prohibensque adeo extra inevitabilem propagandæ humani generis necessitatem, qualis quidem mundi exordio, at Abrami tempore non erat, ne quii ei, quacum tam propinquo strictoque nexu in alterutro saltem parente unius est, ut quasi idem reputetur, connubiali insuper connectatur

Imo, sicut dis-
sentiat Smiti-
us, commu-
nia fratrum

AUCTORE
J. G.

vinculo. Si enim, inquit Augustinus lib. 15 de Civit. Dei cap. 16, iniuum est, aviditate possidendi transgredi limitem agrorum, quanto est iniuius, libidine concubandi subvertere limitem morum? Quem nempe ipsa verecundia naturalis lex gentiumque recte institutarum consuetudo tam aperte ante oculos statuit, ut etiam impii deorum multorum falsorumque cultores eum agnoscant, et, cum sorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit, sic illud aversentur, quasi numquam licere potuerit. Ita fere ibidem S. Doctor, multo plura eruditae disputans, ut ante latam Levitic cap. 18 et 20 divinam legem fraternalia quilibet conjugia illicita, seu nefaria fuisse, probet. Quia de re consulari etiam curiosus lector S. Chrysostomum Homil. 34 in Epist. 1 ad Corinth. tom. x novae editionis pag. 315, S. Thomam in Suppl. q. 54, a. 3, in Conclusione, et Grotium de Jure belli et pacis lib. 2, cap. 5, num. 18.

*ab antiquis
sapienibus
que scripto-
ribus, et no-
minatis a
Philone,*

106 Quod attinet ad citatos supra a Smilio auctores, quorum testimonio apud populos recte institutos id genus conjugia licita fuisse, contendit, lectorem præmonitus velim, eos ad unum omnes, si forte Achilles Tatius, mihi non visus; B in obscenissimo, teste Photio in Biblioth. col. 206, abominandoque suo Opere excipiatur, vel eo ipso loco. ubi de istiusmodi nuptiis agunt, vel certe in sui Operis decursu eas manifeste improbase, ac sic comparatos animo fuisse, ut vel eas gentes, apud quas hoc genus conjugia in usu erant, pro corruptis depravatisque in hac re haberent, vel leges, quibus huc tolerabantur, perversas vocarent, vel denique ea ipsa conjugia, veluti illicita et a republica bene constituta maxime aliena, improbarent. Ut id manifestum cuilibet fiat, Philonis libro de Specialibus Legibus, quem primo loco Smilius pro se laudat, integrum textum primo etiam loco, Latino scilicet versum, ob oculos pono. Ita ille, pag. mihi 601 et 602: Deinceps precipitur, ne sororem quidem esse ducentam; honestum sane præceptum et aptum continentiae; quamvis Atheniensis Solon hoc observat in uterinis tantum germanis, eodem patre prognatis relinquit liberum; contra Lacedæmoniorum legislator uterinis non interdicit connubio, sed solis eodem patre genitis; cuiusmodi tamen conjugia, uti mox patebil, etiam Philo improbat. Sed cetera prosequentem au-

*cujus verba
recitantur,
improbata;*

107 At Ægyptius, inquit, ridens utriusque (Solonis et Lycurgi) simplicitatem et semiperfecta placita, laxavit libidinem, et auxit in corporibus animisque insanabile malum intemperantiae, permissa licentia ducendi sorores, sive per alterutrum parentem, sive utrumque cognatas, maiores pariter et minores aequaliter, ne gemellis quidem exceptis, quas natura ipso natali sejunxit, intemperantia vero societate copulavit insociabili et male comparata juncta. Tum mox subdit Philo, quæ hic maxime faciunt. Quas leges (Atheniensium, Lacedæmoniorum et Ægyptiorum) abominatus Moyses sanctissimus (imo ipse Deus Moysi legem dictans) UT ALIENISSIMAS A BENE CONSTITUTA REPUBLICA, et INCITANTES AD OMNEM TURPITUDINEM, modis omnibus prohibuit congressum cum sororibus, sive utrumque sive alterum dumtaxat parentem communem habentibus. Quid enim opus est deturpare pudoris pulchritudinem, et virgines, ne erubescant, assuefacere? Quorsum autem attinet obstare,

quo minus affinitates jungantur cum aliis, et intra demesticorum parietum angustias rem honestissimam concludere? Hactenus Philo, qui et alias adducit rationes, unde fraterna conjugia a recta ratione beneque constituta republica aliena esse, perspicias.

108 Ita quoque censuit Diodorus Siculus, vel a Diodoro ipso, quem laudat Smilius, loco. Nam, etsi Siculo pro perversis habita,

Ægyptiis usitatum cum sororibus matrimonium fuisse, scribat, addit tamen pag. 13, id fieri praeter communem aliorum hominum morem, nec magis ejusmodi conjugia recta rationi beneque constitutæ reipublica consona esse tradit, quam quidem Isidi Osiridisque, unde hæc ortum duixerunt, nefandas nuptias, earumque occasione exortum apud Ægyptios perversum morem, quo plus potestatis et honoris sibi penes reginam, quam regem, quoque in tabulis totalitatis inter privatos imperium feminæ in virum assignetur, hi vero uxoris per omnia se obtulerint, propter, propter teneantur, uti mox verbottenus fere idem auctor subdit. Ut hisce unum pro pluribus exemplum etiam addam, non magis auctor, illæ fraterna conjugia sanæ rationi beneque ordinatae civitati congrua judicat, quam occasione Isidis Orisidisque natum apud Ægyptios morem adoranda bruta animalia, puta fœles, canes, lupos aliasque etiam res, quarum nomina prodere pudor vetal. Videat, cui ad id animus est, Diodori narrationem eodem lib. 1 pag. 74, 76 ac 70 et in editione Stephani a pag. 52, et hinc dijudicet, an inter gentes honestis moribus imbutas censerit tunc debuerint Ægyptii, atque an ex eorum prava consuetudine et detestata sapientibus licentia fraternalis nuptias recte ratione conformes, jureque naturæ extra necessitatem licitas esse, sat solide probari queat.

109 Quod vero ad Lucianum, a Smilio quoque laudatum, spectat, scribit quidem ille auctor Sermonē de Sacrificiis, fol. mihi 56 verso, a Jove complures uxores fuisse ductas, ac postrem loco Junonem germanam, idque juxta Persarum et Assyriorum institutum; at vel hoc ipsum Lucianus improbat, idque toto illa Sermonē agit, ut, qui de Jove aliisque diis similia credunt, eos non nisi impia ridiculaque de ipsis credere, luce clarius demonstret. Hunc porro Persarum morem, imo vero abusum, multis seculis Abramo juniores esse, neque ulla seu naturali F seu positiva lege fuisse tunc permisum, testis luculentus minimeque hic suspectus est Herodotus in Thalia lib. 3, num. 31 pag. mihi 173, ubi sic loquitur: Quum antehac Persæ sorores in matrimonium accipere nequamque consuevissent, Cambyses unius sororum amore captus, cupidus deinde ducenti illam uxorem, quem propter rei insolentiam laboraret efficere, acserit eos, qui regii judices nominantur: sunt autem delecti e Persis viri, suntque perpetui, nisi delicti aliquius comperti fuerint. Iste apud Persas jus dicunt, et legum patriarcharum sunt interpretes, et ad eos omnia referuntur. Hos Cambyses percontatur, num qua lex sit, qua sinat volentem cum sorore contrahere matrimonium. Judices et juste et ingenue respondentes, NEGANT ULLAM SE INVERNIRE LEGEM, QUAE SINAT FRATRI NUBERE SOROREM; quamdam tamen inventire legem, qua licet regi Persarum facere, quidquid libeat. Ita nec legem abrogarunt metu Cambysis: et NE LEGEM TUENTES, ipsi perirent, aliam invenerunt adiutricem ejus, qui sororem in matrimonium ducere vellet.

110 Profecto

AUCTIONE
J. G.

A 110 *Projecto si antiquitus ac vel a temporibus antiquitus usitata, Abramii apud Persas, aliasve Orientales gentes honestis moribus imbutas, usitata aliquando fuissent ejusmodi fratres inter et sorores conjugia, id certe sciissent Persarum sapientissimi, nec prætermisssent, antiquum Orientalium morem, pro lege, quæ tales nuptias sinit, obtendere, quo sic et regi placerent, mortisque discrimen a se amoverent longius. Tantum igitur abest, ut ex auctorum, quos laudat Smitius, testimonio id, quod contendit, manifestum fiat, ut contra ii ipsimet auctores, quibus addi possent Plutarchus, veteres Romani, aliique bene morati populi, ejusmodi nuptias pro illicitis, ac recte constituta hominum societati consuetudinique contrariis, imo et pro impiis Deoque invisis habuerint, uti apud Grotium de Jure belli et pacis lib. 2, cap. 5, num. 13, cujus verba inferius partim transcribam, omnino videre est. Adhuc tametsi, multis post Abramum cum Sarum conjugium transactis seculis, apud Orientales gentes in usum deductas fuissent fratrum cum sororibus non ute- rinis nuptiae, nihil hinc tamen pro temporibus*

B Abramii evinci posset. Etenim, si tunc in usu, ut ut rarissimo. *Ægyptiis, Chananeis aliisque Orientalibus id genus conjugia fuissent, cur prius prudensque Vir, ut Sarum uxorem colet, hocque pacto vitam suam in tuto colloget, eam sororem vocavit? An forte Pharaonem, *Ægypti regem, et Abimelech, regem Gerarum, tam simplices aut tam obesæ naris homines credidit, ut, quod apud se Chaldaeosque usitatum aliquando, nossent, id de se peregrino et advena suspicari non auderent, aut ne olfacere quidem possent?**

C neque res-
pectu Abr-
ah verisimi-
tia esse pro-
bantur;

111 *Imo vero an non ex adverso, si tum temporiis licita credebantur, aut usitata quandoque erant fratrum cum sororibus qualibuscumque conubia, omnino anceps et sibi prorsus periculose tutandæ vita consilium innisset Abraham, vocando Sarum Sororem, que ex usu gentis una uxor esse potuisse, quaque adeo, cum ejus amoribus accensos principes, minime rudes in conjiciendis investigandisque ejusmodi rebus fore, animo præsumeret, vel ipso adventus sui die primo daturam raptui suæque neci occasionem esse, ignorare minime poterat? Quid? Quod,*

C tantisper dalo, jam tum vivente Abramō apud Orientales initas quandoque fuisse inter fratrem et sororem non uterinam nuptias, non propterea tamen consequens faret, ut Abramus, vir sanctissimus, ejusmodi nuptias etiam contraxerit, quæ post propagatum genus humanum, non tunc primum, cum Leviticus cap. 20 lex data est, illicite factæ sunt, sed generatim extra humani generis propagandi extremam necessitatem illicitam, imo nefarizæ et iniquæ eadem lege declarantur, uti et Leviticus cap. 18, ubi a §. 25 tum hujuscemodi conjugia, §. 9 et xi memorata, tum alii incesti istiusmodi concubitus inter scelerata, abominationes et execrationes a Deo recensenter.

**iisque Gro-
tius, quem
pro se Smi-
tius, sed abs-
re, lauda-
vit,**

112 *Audiri ea de re meretur laudatus supra Hugo Grotius, ac vel idcirco etiam, ut dis-
picial lector, an eum Smitius cit. num. 120 sua
sententiae patronum jure merito fecerit, Ita loquitur
Vir eruditissimus cit. lib. 2 de Jure belli et pacis cap. 5, num. 13, pag. mihi 133: Hebrei veteres, non spennendi hac in parte juris
divini interpres, et, qui omnia eorum legit
summoque judicio digessit, Moses Maimoni-
des, aiunt, earum legum, quæ capite Leviti-*

ci xviii de matrimoniis (*adi in rem nostram v. 9 et s. xi*) sunt proditæ, causas esse duas: priorem naturalem quamdam verecundiam, que non sinat ortus auctores cum sua sobole, aut in se ipsis, aut etiam per personas sanguine aut nuptiali sanguinis commixtione proxime cohærentes misceri: alteram vero ne quarumdam personarum convictus, nimis quotidianus atque inobservatus, stupris et adulteris occasionem daret, si amores tales nuptiis possent conglutinari. Atqui has duas causas nemo non videt etiam inter fratrem et sororem non uterinam quammaxime locum habere; consecutarium itaque fit, ut vel Abramus non duixerit sororem stricte dictam, vel, si duxerit, ut contra naturæ legem egerit, quod nullus certe aut Christianus aut Judæus admittet

**113 Sed Grotium eruditissimum prose-
quamur: Has autem leges (*de quibus proxime
egerat*) et **NE FRATRES SORORIBUS MISCREN-
TUR** censem datae Hebrei simul cum lege de Deo colendo, jure dicendo, non fundendo san-
guine, non colendis diis falsis, non rapienda
re aliena: sed ita ut leges conjugales vim suam
non exsererent, nisi post multiplicatum jam satis **E** humanum genus, quod ipso initio sine fratrum et sororum nuptiis contingere nequivit. Neque referre putant, quod id a Mose suo loco narratum non sit: quia satis habuit, hoc in lege ipsa tacite indicasse, cum gentes extraneas eo nomine damnata. *Dein paulo post hanc Michaelis Ephesii ad quintum Nicomachiorum de fratrum sororumque connubio verba transcribit: Fratrem cum sorore concubere, ab initio res media erat: at, (cessante nimis necessitate) lege ad versus tales concubitus posita, jam multum refert, observetur lex, necne. Tum ita pergit Grotius: Diiodorus Siculus (*idem ille, de quo num. 108 egimus*) vocat κοινὸς ἔθος τῶν ἀνθρώπων COMMUNEN HOMIMUM MOREM, ne fratres sororibus jungantur, a quo *Ægyptios eximit*, Dion Prusseensis barbaros. Seneca scripsérat: "Matri-
monia deorum jungimus et **NE FIE QUIDEM, fra-
trum scilicet et sororum.**" Plato de Legibus octavo talia conjugia vocat μηδαμός δσια, καὶ Σερπιη MINIME FIA, SED DEO INVISA.***

**114 Que omnia, inquit, ostendunt veterem famam de lege divina adversus id genus conjugia, unde et vocem NEFAS de talibus usurpari videmus. OMNES autem FRATRES et SORORES comprehendit lex ipsa indicat, tam AGNATOS quam COGNATOS ejus gradus, sive foris sive domi natos atque educatores comprehendens. *Hacenus Grotius, qui cum veterum Hebraeorum sententiam approbat, non tantum quorūcumque fratrum cum quibuscumque sororibus conjugia naturali vere-
cundie lege ac recta ratione prohibita, sed et antediluviano tempore, non urgente amplius propa-
gandi humani generis necessitate, ac postdiluvia-
no item Leviticus cap. 18 divina lege vetita, seu po-
tius, illicita solenni ritu declarata, censuisse,
dicendus est, contra tamen ac Smitius cit. Proleg-
sui num. 20 contendit. Atque hec jam disputata
sufficient, tum ut ne Abramus sui patris filiam stricte dictam, seu veram sororem sibi conjugem sumpsisse, certo credatur, tum ut id genus conjugia, etiam Abramii temporibus, pro illicitis habita-
fuisse, manifestum fiat.***

sententia no-
stræ, addu-
ctis variis
argumentisquampluri-
mum patro-
cinatus est.
F

ACTORE
J. G.

§ VII. Abrami uxor probabilius fratri ejus, Arani nempe, filia fuit. Inquiritur, an Abramus cum Arano a Chaldaeis in ignem conjectus, indeque prodigiose eductus fuerit.

Abrami
uxor
fuisse filiam
fratris ejus,

Tametsi, ut jam ostendimus, eo tempore, quo Abramus in vivis erat, imo et multo ante, diversi sexus liberorum, iisdem parentibus, aut ex alterutro dumtaxat natos, conjugio neci, non licebat; fratr�� tamen aliorumque longinquieris gradus consanguineorum liberos nulla lege, nulla potestate prohibita consulendo nectebat, prout S. Augustinus lib. 22 contra Faustum Manicheum cap. 33, tom. 8 editionis anni B 1694, col. 382 verbottenus fere tradit, omnes que eruditii consentiunt. Potuit ergo Abramus sine ulla noxa sui fratris filiam, vel aliam quamcumque ejusdem gradus feminam uxorem ducere. Ast num revera Sarai, quam Abramus sibi uocorem adscivit, sui fratris, et Arani quidem, filia fuerit, haud parum, ut ante monui, inter eruditos controvertitur. Probabilior tamen mihi videtur sententia affirmans, utpote quae Scripturae sacræ conformior est et veterum scriptorum testimoniis firmius stabilita. Ac primo quidem, licet Moyses cap. xi Genes. diserte non edixerit, Sancti nostri uxorem ejus fratris filiam fuisse: id tamen nuspam negat, neque quidquam suspectavit, unde hęc fratris Abramii proles fuisse merito negetur. Imo potius, dum cit. cap. 8. 29 Abramum et Nachorem uxores duxisse, narrat, moxque, Nachorem sui fratris Aranii filiam sumpsisse, subdit, Abramum quoque, cuius conjugium illuc commemorat, sui fratris filiam itidem duxisse, insinuare videtur. Verba sacra, quae huc spectant, audi ex Genes. cap. xi. §. 27: Thare genuit Abram, Nachor, et Aran. Porro Aran genuit Lot. Et §. 29: Duxerunt autem Abram et Nachor uxores: nomem uxoris Abram Sarai: et nomen uxoris Nachor, Melcha, filia Aran, patris Melchae et patris Jescha.

nomine Aro-
ni, inquit
Moyses,

116 Adhac cum Sarai procul omni dubio Matri sui consanguinea fuerit, ac talis quidem, ut ex recepto tunc more Sororis nomine compellari posset, consecrarium fit, ut, cum ex dictis vera ejus soror non fuerit, vel alterutrius Abramii fratris, vel ignoti cuiuspiam consanguinei ejus proles fuisse, adstratur. Itaque, cum postremum hoc veri speciem non habeat, ac ne levissima quidem auctoritate nitatur, residuum nihil est, quam ut Sarai vel Nachoris, vel Arani filia dicatur; ac proin, cum itidem verisimile non sit, uxorem Abra fuisse Nachoris, Abramifratris, filiam, nihil denum restat, quam ut alterius ejus fratris, Aranis nempe, filia statuatur. Et vero, cum Moyses Genes. cap. xi. §. 29 ita loquatur: Duxerunt autem Abram et Nachor uxores, haud abs re hinc colligitur, non prius Nachorem, quam Abramum, fuisse conjugio nexum, ac proin Sanctum nostrum Nachoris filiam uxorem ducere nequissime. Contra vero, dum non tantum §. 27 ex Arano, Abramii fratre, Lotum fuisse antea genitum, sed et §. 29 duas filias

itidem progenitas scribit, quarum una, nomine D Melcha, Nachori nupsil; nihil sane obest, quo minus Abrami uxor etiam proles Arani fuerit, ut contra nihil non suadeat, tam hanc Arani filiam suo patruo Abram, quam alteram, nomine Melcham, suo patruo Nachori, connubio fuisse junctam.

117 Ut autem ligueat, quam antiqua, quamque recepta istae sit sententia, nonnulla veterum testimonium in medium producere visum est. Ac primo quidem Fl. Josephus, plus semel supra laudatus, qui sine gravi in contrarium ratione, nec ignorantia, nec fictionis, nec mendaci arguendus est, lib. 1 Antiquitatum sua gentis cap. 7 sub finem in hunc modum scribit: Abrahamus autem fratres habuit Nachorem et Aranem. Ex his Aranes, relicto filio Loto, et filiabus Sara et Melcha, in regione Chaldaeorum est mortuus in urbe, quae URA CHALDEORUM vocatur, et sepulchrum ejus nunc usque ostenditur: neptes vero ex fratre duxerunt conjuges, Melcham Nachores, Sarah Abramus; et cap. 8: Abrahamus vero Lotum, Aranis fratris sui filium, SARAE CONJUGIS SUAE FRATREM, adoptavit, quod germano careret; ac denique cap. 12 de Abraham facta, cap. 20 Genes. relato, mentionem faciens, ita habet: Hęc locuto (Abimelecho) Abrahamus nec omnino fictam consanguinitatem aiebat: esse enim (Sarah) FRATRIS FILIAM, nimirum Aranis, ut supra cap. 7 aperte edidit.

118 Josepho consentit S. Augustinus lib. 16 de Civitate Dei cap. 19 ita scribens: Deinde tradit S. Augustinus, adjudicato ibi (in Sichem) altari, et invocato Deo, Abraham prefectus est inde, et habitavit in eremo, atque inde ire in Aegyptum famis necessitate compulsus est. Ubi uxorem suam dixit SOOREM, nihil mentitus. Erat enim et hoc, quia propinquia erat sanguine: sicut etiam Lot EADEM PROPINQUITATE, cum fratris ejus esset filius, frater ejus est dictus. Censuit itaque sanctus Doctor, quemadmodum Lot frater Abraham dictus fuit, Abraham ejus esset patruus, ita et Sarah Abraham sororem dictam fuisse, cum pariter ejus patruus esset sanctus Patriarcha, eaque illius dumtaxat propinqua, seu fratris filia esset. Ex quibus, quod hic obiter monuisse juverit, cuilibet haud difficile erit intelligere, in quam alienum a mente S. Augustini sensum Calmetus in Genesim pag. 447 quædam verba ejus deltorserit, quibus nempe sanctus Doctor contra Faustum disputans ait, justum esse, ut in ea re, quam noverat Abraham, nos autem non novimus, Patriarchæ potius credamus loquienti, quod scit, nempe Sarah sibi ex patre consanguineam, seu more Hebraico sororem esse, quam Manicheo criminanti, quod nescit, ac contendenti, Sarah non fuisse Abraham consanguineam, ac proin hunc fuisse mentitum. Ubi sane, ut verba ejus cit. tomo 8 col. 382 expendenti patet, ne verbo uno indicat, se credere, fuisse Sarah Abram sororem stricte dictam, idque ab Abramo aperte significatum fuisse.

119 Neque S. Augustinus tantum, sed et tametsi aliter quidam existimat, in nostram sententiam pariter ivit S. Chrysostomus Hom. 45 in Genes., dum exponens illa verba Soror mea est ex patre etc ita scribit tom. 4 nova edit. pag. 462: Quia (Sarah) cumdem patrem vocat, inquit (Abraham) quem et ego, ideo et Sororem ipsam vocavi, ne igitur condemnatis me; nimirum non quia Sara naturalis filia Tharæ erat, sed quia eum Hebraico more, mortuo præsertim patre

insinuante
S. Chrysostomus;

AUCTOR.
J. G.

A patre Arano, nomine patris compellabat, ideo et suæ gentis more Abramus ipsam vocavit sororem; neque sic mendacium ab eo dictum fuit, nec adeo mendacius condemnandus Abraham. Quæ Chrysostomi opinio recensite. S. Augustini sententia omnino congruit. Nec est sane, cur propterea, quod Moyses de Sarai, jam Abramo nuptia, loquens, hanc non appellari filiam Aranis, sed tantum nurum Thare, uxoremque Abramæ dixerit, hanc idcirco Aranis filiam fuisse, negemus; nam, si quid roboris hoc argumentum habet, id certe contra adversarios nostros potius, quam contra nos habere debet; cum simili ratione adversus eos reponi a nobis possit, Saram non fuisse filiam Thare, quandoquidem, si talis fuisset, propter maiorem, que avum inter et nepitem, quam inter socerum et nurum, intercedit necessitudo sanguinisque connexio, Saram potius filiam aut neptem Thare, quam ejus nurum appellasset. Sed de hoc sat.

B 120 Dispiciamus modo, an non et alia ratione Abramis uxori Arani filiam probabiliter fuisse, ostendi queat. Si Jescha, teste Moyse Genes. cap. xi, § 29, Arani filia, binominis fuerit, eademque, quæ Sarai; necesse omnino fiet,

ut Abramis coniux ex Arano genita fuerit. Cum ergo non modo Hebreorum in Seder-Olam, S. Ephræm Syri in Genesim tom 1 Operum pag. 156, S. Hieronymi lib. Quæst. Hebraicarum in cap. xi Genes., S. Augustini de Civitate Dei lib. 16. cap. 12, aliorumque eruditorum auctoritate, sed solidis etiam rationibus probabilius omnino sit, memoratam Jescham binominem eandemque cum Sarai fuisse; consequens est, ut et Abramis conjugem Aranis filiam fuisse, probabilius quoque fiat. Audi pro ceteris S. Hieronymum et S. Augustinum, quorum ille cit. loco ita loquitur: Aran filius Thare, frater Abraham et Nachor, duas filias genuit, Melcham, et Sarai cognomento Jescan, δύονυμος; et quibus Melcham accepit uxorem Nachor, et Sarai Abraham; Augustinus vero citato pariter loco in hunc modum: Iste Aran pater Melchae fuit et pater Jescae, qua Jesca creditur ipsa esse etiam Sarai, uxor Abramæ. Et sane non abs re creditam fuisse eandem, nonnullas rationes suadent. Quorsum enim Moyses, qui vel virorum, ex quibus linea recta originem non traxit Hebreicus populus, genealogiam ipsumque eorum, nomen silentio præterire solet, tam disertam, uti cit. § 29 facit, hujus mulieris mentionem in ejusdem populi genealogica descriptione ingessisset, nisi ex illa Israeliticus populus maternam traxisset originem? Proinde cum Jescha haec nec Thare, nec Nachor, nem Aranis uxor fuerit, ut omnes salentur, consequens fit, ut, si ad maternam, uti vix dubilari potest, Israeliticis populis genealogiam spectet, Abramis, qui ex tribus Thare liberis solus superest, matrimonio juncta fuerit, alique adeo, cum Aran duas dumtaxat filias unumque filium habuisse legatur, ut Jescha illa eadem sit cum Sarai, Abramis uxori.

C 121 Adhuc, si tantisper ponamus, diversam a Sarai esse Jescham, quid, queso, causa excogitabimus, cur Moyses potius Jescha, ignota certe quoque mulieris, nihilque ex adversariorum sententia ad sui populi stirpem attinet, genus proavosque sollicite descriperit, quam uno saltem verbo indicari stirpem genusve Saræ, personæ longe dignioris, quæ non minus, quam Abraham, Israeliticis populis vera parens erat? Quodsi ex adverso Jescham illam eamdem cum

Sara faciamus, evanescit ultro difficultas illa, prodilque se statim ratio, cur Moyses Jeschæ avum, patrem, patruosque tam sollicite recensuerit, ac denique cur non minori diligentie diversa, quæ diverso tempore Sara gesserit, nomina posteriorum memorie commendaril, nimur apud id dignitas matris electa a Deo populi exigere, quodque non parum Israeliticæ gentis interesset, tam matris suæ, quam Patris sui hujusque nepotis Jacob diversa nomina comperta habere. Quaroppter eam Moyses primo sub Jeschæ nomine Genes. cap. xi, § 29 designari, quod a tenera ætate pulchritudine fuisset conspicua, uti Hebrei Jeschæ etymon exponunt, et Genes. cap. 12 § 11, 12 et 14 consonant; ac dein ejus, jam Abramino nuptiæ, nomen Sarai, Latine princeps mea § 30 expresserit, quod ipsa dominus Abra mater-familias esset; tum denique inditum ei Dei jussu nomen Sara seu absolute princeps, quod nempe omnium gentium futura princeps esset, cap. 17 § 15 ac sape alibi celebraverit. Ut ut haec habeant, equidem si Hebreicum Jeschæ etymon spectetur, hocque nomen Hebreorum more ex ipsa re puellæ inditum credatur, nulli ea Thare posteris mulieris aptius, quam Saræ, speciosissimæ feminæ, attributum potest.

E 122 Ex his dijudicet æquis lector, an sententia nostra, quæ Abramum sui fratris Arani filiam, usitato tunc, uti ex Nachoris cum Melchæ conjugio patet, apud Hebreos more, uxorem duuisse, atque adeo eamdem cum Sarai Jescham esse, statuit, non sit adversariorum, Saram Abramii veram sororem facientem, opinione probabilior, quodque ex his consecutarium est, annon etiam ea hoc capite multo verisimilius fiat, Abramum non fuisse filiorum Thare primogenitum, nec anno patris suis septuagesimo natum, quandoquidem si Aran eo junior statuatur, necesse fit, ut idem ille Aran, nondum decennis puer filiam suam, utpote Abramio decennio tantumjuniorem, genuisse itidem statuatur; quod nemo sane sibi in animum inducat. Sed de Abramis in Chaldeæ natibus conjugioque jam nunc dicta superiusque disputata sufficiant. Reliquum nunc est, ut, prius quam Virum sanctum e terra sua in alienam Dei jussu proficiscentem prosequimur, questioem quoque illam tractemus, quæ ex Genes. cap. xi, § 28, ubi lamen expressa Abramis mentio non fit, suam traxit originem.

F 123 In eo scilicet controversiæ totius cardo vertitur, num Abramus cum Arano, quod ignem more Chaldeorum adorare voluerit, conjectus ab illis fuerit in ignem, indeque salvus et incolamus divino beneficio ereptus. Prodigii hujus adstruendi ansam præbui diversa citati mox versus lectio, cum pro eo, quod legitur in Vulgata: Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum in terra nativitatis sua in UR CHALDEORUM, in Hebreo habedatur: In UR CHESDIM, quod per r̄ In igne seu In incendio Chaldeorum, uti Hieronymus Lib. Quæst. Hebraic. in Genes. col. 517 scribit, verti etiam potest. Accessit ortæa hujus selectionis occasione Hebreorum traditio, eodem Hieronymo teste col. 518, ita ferens, ut egressus sit Thare cum filii sui de igne Chaldeorum, etc... Abram Babylonio vallatus incendio, quin illud adorare solebat, Dei sit auxilio liberatus, cum lamen Aran. Abramis frater, ignem pariter nolens adorare, igne consumptus sit, uti col. 517 ex Hebreorum narratio, quam S. Hieronymus non improbasse dici posset, verbotenus ferme refertur. Hisce alia a nullis

AUCTORE
J. G.

solumque in-
de divinitus
liberatum
fuisse,

124 Verumtamen ea mihi sedet sententia, Hebraicam illam relationem, ut ut primo fronte variò firmata presidio videatur, neutiquam pro vera admittendam esse. Etenim, uti Salianus in Annalibus Eccles. veteris Testamenti ad annum mundi 2086 num. 3 bene advertit, minime probabile est, in utroque fratre (Abramo nempe et Arane) tantum fuisse fidei et charitatis in Deum, ut pro ipso ambo in ignem se mitti permettarent, et tamen eorum alterum (ut illa narratio adstruit) Deus in igne perire pateretur in gravissimum piorum atque impiorum scandalum. Adhac, cum, uti lauditus auctor ibidem etiam observat, Rerum Judaeicarum scriptor Josephus, nimurum lib. i Antiquit. cap. 7, Aranem in urbe, quæ Ura Chaldaeorum vocatur, mortuum esse, ejusque sepulcrum ad suum usque tempus ostensum fuisse, testetur, nec quidquam tamen memoret, unde eum incendio exustum, aut violento modo occisum fuisse, conicias, ut contra naturali morte ante patrem suum obiisse, insinuet; quis non videt, illam Hebreorum narrationem, si tamen jam tunc sparsa fuit, eruditis receptam non fuisse, nec majori in pretio fuisse habitat, quam populares quaslibet narratiunculas, quas eruditii historiographi ne levi quidem mentione dignantur.

haud satis
ostenditur
ex cap. XI
Genes.;

125 Nec est, cur factum illud a Moyse cap. xi Genes. §. 28 aut §. 31 indicatum satis fuisse, dicatur, ac proin ejus testimonio satis esse stabilitum; quippe, licet hæc voces Hebraicæ Ur Chesdim, si seorsum spectentur, tam Ignem Chaldaeorum, quam Uram, Chaldaeorum urbem, denotare ex sese queant; tamen in eis, de quibus agitur, Genesios versibus tam manifeste proprium Chaldaeorum urbis nomen, quam vox subsequens Chanaan regionem Syrie, et vox Haran, Mesopotamie urbem, designat. Et vero nisi quis vocem Chanaan appellative, ut vocant, exponere per negotiatorem aut humilem, vocemque Haran seu Charran per foramina vel iram, uti appellative sumpta apud Hebreos sonant, interpretari itidem hoc loco malit; quod profecto perquam esset ridiculum, necesse is habet, ut tam

C Ur Chesdim, quam Chanaan, et Haran propria locorum nomina esse, faleatur. Adhac, si Ur Chesdim seu Ur Chaldaeorum, contra ac Josue cap. 24, septuaginta Interpretes, Josephus alii que hoc exponunt, citato Genes. § 31, non pro Chaldaæ, aut Mesopotamiae, latiori sensu acceptæ, loco, sed pro igne aut incendio, uti adversarii volunt, accipiendum sit, ecce, obsecro, Abramo in Chaldaeorum ignem aut incendium projecto non binos addunt comites, Lotum nempe et Sarai, quos æque ac Abramum, de Ur Chesdim Thara educuisse eodem § 31 legitur?

cum illie per
Ur Chaldaeo-
rum non
ignis suppli-
cium, sed
regio desi-
gnetur,

126 Quod si nec Lot, nec Sarai, eorum jugo, in Chaldaeorum ignem injecti fuerint, cur ex eo versus Abramum in Chaldaeorum ignem injectum adstruant? Dicamus potius, quod res est. Cum Moyses cit. § ita loquitur: Tulit itaque Thare Abram filium suum, et Lot filium Abram, filium filii sui, et Sarai nurum suum, uxorem Abram filii sui, et eduxit eos de Ur Chaldaeorum (Hebraice Ur Chesdim) ut irent in terram Chanaan, veneruntque usque Haran et habitaverunt ibi, tantum abest, ut singulare aliquod Dei omnipotentis prodigium strenuumve Famuli Dei pro fide certamen enarrare volue-

D rit, ut ex adverso solos assignaverit terminos, unde et quo sese Thara cum familie sua parte longe maxima contulerit, quod ad intelligendam vocationis Abrami historiam scilicet necessarium erat. Argumento huic alia quoque, que in rem nostram Pererius in Genesim lib. 16, Disput. 15 scite congressus, hoc loco adjungere vel idcirco non abs re erit, quod ratiocinationis, a nobis supra adhibita, eo majorvis sit, quo plures adducuntur scriptores, qui, si revera Abram conjectus religiosus causa in ignem, indeque divinitus extractus fuisset, illud opportuno loco, ubi nempe de praestantia fidei Abrahæ agunt, commemorare non neglexissent, cum tamen, uti jam mox patebit, allissimum ubique de eo servarunt silentium.

127 Ita igitur citata Disputatione Pererius: Auctor quoque libri Ecclesiastici cap. 45 laudes Abrahæ prædicans, hoc factum ejus (de quo hic questio est) summa dignum predicatione, non prætermisset. Nec vero B. Paulus id reticuisset in Epistola ad Hebreos cap. xi, ubi magnis laudibus effert magnitudinem et devotionem fidei Abrahæ, quod divinis jussis obtemperans, derelicto natali solo, in extraneam sibi atque ignotam venisset terram Chanan: quod E contra spem in spem credens ex sterili uxore præter omnen naturæ cursum et ordinem filium procreasset: quod denique, Deo filii cædem imperante, immolare eum paratissimus fuerit. Cum igitur, si Abram propter unius veri Dei confensionem et predicationem vivus flammisuri non recusasset, in hoc maxime ejus præstantia fidei enitiueret, non id profecto Paulus in præteritis dereliqueret, sed, ut maxima dignum admiratione et commendatione, ante omnia celebrasset. Quid? Quod Josephus in primo libro Antiquitatum, que insignia erant ad laudem Abrahæ, non tantum ex sacris, verum etiam profanis scriptoribus carpens et colligens, nullum de hoc Abrahæ facto verbum fecit. Nam neque vir rerum Judaicarum peritissimus istud ignorasse credendum est; nec, si non ignoravit, (cum esset in primis memorandum) prætermittere voluisse. Philo quoque nullam hujus rei mentionem fecit, qui tamen duos libros de Abraham edidit, virtutes et facta ejus diligenter exponens.

F 128 At erit forte, qui reponat, insigne illud, quo de hic agitur, prodigum indicatum satis ab Esdra fuisse Lib. 2, cap. 9, ubi Levitas quosdam ita Deum orantes §. 7. inducit: Tu ipse, Domine Deus, qui elegisti Abram et eduxisti eum de IONE CHALDAEORUM etc. Verum respondeo, cum in cit. §. 7 primævo textu legatur Ur Chesdim quod S. Stephanus, Spiritu Sancto plenus, Act. 7 non de Chaldaeorum igne, sed de terra Chaldaeorum interpretatus est, quodque 70 Interpretates de regione Chaldaeorum, Græce ιωνοὶ χρήσαντες την Χαλδαιον, Josephus vero lib. i Antiq. cap. 7 de urbe Chaldaeorum, nomine Ur, intellexerunt, horum potius versioni, quam levitarum illorum opinioni (si tamen hæc opinio adscribi eis possit) inhærendum esse, quandoquidem illorum multo maior quam quorundam Levitarum, auctoritas est. Dixi jam nunc: Si tamen hæc opinio adscribi eis possit, propterea quod, dato etiam, τὸ Ur Chesdim appellative, ut aiunt, adhibitus ab illis fuisse, quod tamen neutiquam admittendum videtur, non idcirco magis hinc consecrarium fieret, ut Levite illi Abramum in ignem conjectum, indeque singulari prodigio salvum et incolument eductum fuisse, crediderint

A 129 Nam, ut laudatus Pererius in cap. xi cuius verba alter, quam designis supplicio, exponit possunt

Genes. pag. mihi 423 bene advertit, persæpe in sacris Litteris Ignis ponitur pro tribulatione, ut in Psalmis: Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas: et alio loco: Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium; et apud Hieremiam in Lamentationibus cap. 1: De excelso misit ignem suum in ossibus meis et erudit me. Hoc ergo sensu Abramus, ob veri Dei cultum a Chaldaeis gravem passus persecutionem, eamque ob causam divinitus a Chaldaeis evocatus, de Igne Chaldaeorum eductus fuisse dici a Levitis illis vere potuit, tametsi a Chaldaeis in ardente rogo non fuerit conjectus indeque extractus, non sine summo prodigio, uti adversarii contendunt. Atque hæc quidem jam data orationis Levitarum expositio et pugnantes in speciem Vulgaræ nostra textus conciliat, et iis, quæ Josephus lib. 1 Antiq. cap. 7, ac S Augustinus lib. 16 de Civit. Dei cap. 13 de illata à Chaldaeis domui Tharae persecutione perhibuerunt, non modo non contraria est, ut potius illi lucem non exiguum superaddat. Deinde ita etiam illa Levitarum verba, appellatione, ut volunt, sumpta, exponi possunt, ut per lignem

Chaldaeorum, unde eductus fuerit Abramus, ipsa Chaldaeorum idolatria (ab iis enim ignis pro Deo colebat) designata fuerit, silique adeo eorum sensus, fuisse Abramum, Deo duce, et medio idolatria Chaldaeorum in terram aliam, ei aliquando concedendam, eductum, quod inter singularia Dei beneficia, suis patribus collata, merito recensere Levitæ potuerunt.

Negre jactatum illud prodigium cap. 13 Gen.

130 Nunc argumentum aliud, quod ex hisce verbis: Ego Dominus, qui eduxi te de Ur Chaldaeorum, adversarii nostri deducunt, in examen vocemus. Praefatis hisce Genes. cap. 15 v. 7 divinis ad Abramum verbis voluit Deus, inquit illi, significare, translationem illam Abrae ex Ur Chaldaeorum fuisse in primis mirabilem, ac summi beneficii loco habendam: cum vero, aiunt iidem, eduxisse illum ex terra Chaldaeorum in terram Chanaan, non admodum mirabile nec adeo insigne beneficium sit; consequens esse, argunt, ut verbis illis non aliud beneficium singulare, quam quo divinitus ex incendio Chaldaeorum eductus fuerit, significatum a Deo C sit. Verum, uti Pererius supra laudatus rectissime rursus advertit cit. Disput. 15, num. 239, pag. 423 alia profecto est, quam quidem adversarii volunt, verborum Dei sententia. Nam, inquit, ut excitaret atque firmaret Deus in animo Abraham fidem fiduciamenti ejus promissionis, quam tunc ei dabant de innumerabilis multiplicatione posteritatis ejus, et de possessione terræ Chanaan, in qua tunc Abraham versabatur, renovare voluit in eo memoriam ejus promissionis, cum jussit proficiunt eum ex Mesopotamia, in terram Chanaan. Sic enim ei locutus est, ut narrat Moses cap. 12: «Egredere de terra tua et de cognatione tua et de domo patris tui, et veni in terram, quam monstravero tibi: faciamque te in gentem magnam, et benedicam tibi, et magnificabo nomen tuum, erisque benedictus: Benedic et benedicibus tibi: maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicent universæ cognationes terre.» Haec Deus tunc dixit, et promisit Abraham.

131 Hujus igitur prime Dei promissionis commemoratione voluit ipse firmare animum Abraham, ut sine ulla dubitatione fore crederet

ac speraret quod ei promittebat. Ergo sententia illorum Dei verborum haec est: Ego, qui nunc tibi promitto possessionem terra Chanaan et multiplicationem posteritatis, sum ille ipse Deus, qui te ex ex Mesopotamia (*nempe latius et* ^{to} *dicta*) transmigrare jussi in terram Chanaan, et hæc tibi tam magnifica promissa tunc primum dedi, ut omnino certus esses de hujusmodi promissis sepius a me datis atque confirmatis. *Never hæc Pererii expositio aut omnino nova gratis excogitata dici queat, libet S. Joannem Chrysostomum Homilia 37 in Genesim tom. 4 Operum col. 373 de iisdem Dei verbis dissecentem sistere. Vide, inquit, quonodo Deus dicens ad Abraham: Ego sum Deus, qui eduxi te etc.) se humana infirmati attemperet, quomo modi fidem illius corroborare velit, eique persuadere, ut de iis, quæ promissa fuerant, minim dubitet: quasi diceret: Memor esto, me a domo tua te evocavisse. Certe, quæ a Domino dicuntur, consona sunt beati Stephani dictis, qui et de domo et de Chaldaea Domini præcepto evocatum eum dicit, non vero, ut volunt adversarii, eductum divinitus de igne, in quem conjectus fuisset.*

E 132 Et post pauca ita pergit sanctus Chrysostomus: Itaque in mente ei revocat (Deus) hoc loco, quantam ab initio ejus curam gesserit, declarans ei, se, ut eum ad magna proveheret, et tot illi bona polliceretur et impleret, tantum itineris confidere jussisse. «Ego sum Deus, qui eduxi te de regione Chaldaeorum, ut darem tibi terram hanc, ut in hereditatem possideres eam.» Num te absque causa illinc evocavi? Num frustra et in vanum te illinc eduxi? Propterea ego præcepi, ut te in Palestinam conferres et relicta paterna domo venires in terram hanc, ut in hereditatem eam possideres. Cogitans igitur quanta fruoris mea providentia, ex eo tempore, quo CHALDAEAN RELIQUISTI,... et quomodo clarus sic ac per meum subsidium et curam quotidie clarior evadas, dictis meis confide. Hactenus S. Chrysostomus, qui dum eo præsertim tempore, quo Chaldaeum Abramum jam reliquerat, supremi Numinis providiam curam in eo eluuisse asserit, nulla prouersus de ignis supplicio, unde ante divinitus ereptus fuisset, ingesta mentione, vel sic etiam perspicue indicat, factum illud ab Hebreis aliquot jactatum, sibi alienum a vero F videri, nec alium verborum Dei cap. 15 Genes. sensum esse, quam qui supra a nobis ex Pererio relatus fuit.

133 Nec favel adversariis Chrysostomus Oratione 8 aduersus Judæos tom. 1 operum novæ editionis pag. 686, ubi Abramum appellat Martyrem; quippe hunc non alio sensu, quam quo Noë, Isaac et Jacob martyres vocal, Patriarcham nostrum martyrem facit, nimirum, non quod pro dicti Numinis nomine aul honore morti traditus fuerit, aut ea passus tormenta, quæ ex se mortem inferre nata erant, sed quod sic adheserit Deo, ut potius optaret mortem cum pietate, quam cum illa impietate conservationem vilze. Denique, tametsi adversariis omnino daremus, non eo modo ac sensu, quo Pererius vulnus, sed recensione eximii aliquius beneficij voluisse Deum Genes. cap. 15 Abramum animum firmare, ut divinis promissis plenissimam fidem adjungeret, eique propterea in memoriam revocasse translationem ex Ur Chaldaeorum divinitus factam; non propterea consecrarium

AUCTORE
J. G.
indicatum
fuit, prout
recteato Pere-
rii argumen-

nec denique
ex dato Abla-
ha Martyris
titulo,

AUCTORE
J. G.

ctarium foret, ut Abramus a Chaldaeis conjectus in ignem indeque singulari prodigio ereptus a Deo fuerit, quandoquidem absque hoc prodigio singulare satis beneficium ei erat, eductum fuisse de medio iniquitatum et de Chaldaeorum idolatria, ut hereditate terram Chanaan possidentem acciperet; sed nec translatio illa, quæ Dei, Abramo apparentis, speciali mandato facta fuerat, propterea minus divinitus facta esse dicenda foret, quod Abramus igneo Chaldaeorum supplicio non fuisset a Deo ereptus.

*neque ex
verbis S.
Hieronymi
satis solide
probatur.*

134 Restat modo, ut in S. Hieronymi verba, quibus memoriam Hebraorum narrationem veram esse, tradit, nonnulla observemus. Et inter alia quidem, notandum est, S. Hieronymum Questiones suas Hebraicas in Genesim tunc temporis scripsisse, cum neclumasset in Sacris litteris ex omni parte exercitatus, ac non modo sexdecim post annis cum librum Genesim Latine venteret, priorem suam in Quæstionibus Hebraicis opinionem non probasse, at contra tam. §. 28 cap. xi Genes., quam §. 31 Ur Chesdim interpretatum fuisse per Ur Chaldaeorum, in qua terra nativitas sua mortuum Aranem scribit, cuius sepulchrum suo etiā tempore ostensum fuisse, Josephus lib. I Antiq. scribit, et ex eo ipsem Hieronymus Lib. de Situ et Nominibus locorum Hebraeorum tum. 2 Novæ edit. Operum col. 491. Adhac si Hieronymus illam Hebraeorum traditionem, quam prius, nempe col. 517, ut fabulam, aut certe ut narratiunculam vulgo sparsam habuerat, paulo post, nimurum col. 518, in iisdem Quæstionibus Hebraicis pro vera haberri posse, adstruxit, non nisi admodum invitus, timidusque tale suffragium tulit, paratus ceteroquin opinionem mutare, si questionis, quam tum tractabat, solvendæ alia eaque aptior via se aperiret. Nimurum, cum sanctus Scriptor Abramum anno patris sui septuagesimo natum fuisse, tunc existimaret, legeretque tamen Genes. 14 A. 4 Septuaginta quinque annorum fuisse Abram, cum egredetur de Haran; necesse habuit, epocham aliquam, a natali Abraham diversam, unde illi 75 anni computari possent, alicunde querere; cunque alia ei in hac de Abram natali anno opinione non superesset ex plananda difficultatis via, quam illa, qua annos illos ab insigni aliquo Abram facto computare posset, difficultate C pressus, narrationem illam, quæ istiusmodi factum suppeditabat, tantisper arripuit, addens tamen, per se licere, ut, qui aliam afferret difficultatis solutionem, hæc a se dicta improbare; sicque sat dilucide indicavit, talem sibi visam non esse eam Hebraeorum narrationem, ut ei sat toto haberi fides posset.

D
§ VIII. Prima Abrami vocatio divinitus facta in Chaldaea: Abrami exitus ex Ur Chaldaeorum: varia spectantia.

Jam attigerat Abramus septuagesimum, ut plerisque placet, suæ vitæ annum, modo prosperis, modo adversis rebus, ut se passim habent humana, exercitatus, uxorem nempe nactus in primis speciosam, seque moribus ac pietate dignam, at quæ sterilitatis sua certiora indies documenta dabant; ex alia item parte jam tum retracto, ut ex verbis Achioris Lib. Judith cap. 5 §. 7 verisimilius est, ad veri Dei cultum patre suo non mediocriter latitatus, ob immaturam vero fratris sui Arani mortem dolore confectus; denique, ut alia mittam popularibus suis idolatriis ob veri Dei cultum odiosus, supremo vero Numini probisque familiaribus eandem ob rem summopere dilectus. In tali ergo rerum statu versabatur in Chaldaea Abramus, cum Deus, seu Dei locum tenens angelus, in ea gloria ac maiestate, quæ gravi denunciatione percellendum confirmare posset, se ei conspicuum præbuit haecenusque inaudito præcepto injunxit, ut terram suam, Ur nempe Chaldaeorum, quæ Mesopotamia, latiori sensu accepit, urbs erat, idololatrica, qui se seu consanguinitate seu affinitate contingenter, fratremque, ac patrem ipsum, si manere hi in Chaldaea vellent, desereret; si secum abiire inde malent, viæ comites non resqueret, veniretque in terram, sibi pro divino beneplacito indicandam.

136 Ita fere rem totam concipere possumus ex et cum Tha-
is, quæ Moyses Genes. cap. XI sub finem, et
va patre suo,
S. Stephanus Act. cap. 7 de divina Abrami vo-
natur sua,
catione deque ejus e Chaldaea exitu memoriae pro-
et Lot profi-
diderunt, hic nempe, dum in celebri illa ad Ju-
ciscitur in
daicum populum oratione profectionis Abras
caum exponens, in hunc modum a §. 2 disserit:
F
Viri fratres et patres audite: Deus gloria appa-
ruit patri nostro Abrahe, cum esset in Mesopo-
tamia, priusquam moraretur in Charan, et
dixit ad illum: Exi de terra tua et de cognatione tua, et vent in terram, quam monstraveri tibi; ille vero, dum ejusdem profectionis mo-
dum enarrans, in Genes. cap. XI §. 31 loquitur: Tulit itaque Thare (ut qui totius familie
pater et caput erat) Abram filium suum, et Lot filium Aran, filium filii sui, et Sarai nurum suum, uxorem Abram, filii sui, et eduxit eos de Ur Chaldaeorum, ut irent in terram Chanaan. Vocanti Deo statim paruisse Abramum, dubitare nos non sinit S. Stephanus, mox post re-
latum Dei præceptum adjiciens, Tunc eum exiisse de terra Chaldaeorum, et habitasse in Charan, eadem scilicet illa Mesopotamia, stricte dicitur, urbe, quæ Moyses cit. cap. XI Haran vocat, dum, Abramum non incolitum e Chaldaea exisse, referens, de Thara, ipsoque Abramo, itemque Lot et Sarai hæc subdit: Venerunt usque Haran et habitaverunt ibi.

137 Hanc porro Abrami habitationem in Ha-
ran

ubi usque ad ran durasse usque ad annum etatis ejus septuagesimum quintum, quo demum is post patris sui obitum cum Sarai uxore, et Lot, sui fratri filio, inde egressus est versus terram Chanaan, ex Moysis et Stephani narratione dilucide intelligitur. Verba prioris Genes. cap. 12 v. 4 et 5 audi : Septuaginta quinque annorum erat Abram, cum egredetur de Haran. Tulitque Sarai uxorem suam, et Lot filium fratris sui, universamque substantiam, quam possederant, et animas, quas fecerant in Haran : et egressi sunt, ut irent in terram Chanaan. Audi et S. Stephani verba Act. cap. 7, v. 4 : Et inde, (nempe ex Charan seu Haran) postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum (Dominus Abramum) in terram istam, in qua nunc vos habitat. Verum, priusquam hic ex Haran proficiscentem Abramum longius prosequamur, subsistere nos tantisper cogunt nonnulla, que circa divisionem ejus vocacionem existimique et Chaldaea in controversiam adduci possunt et ampliori indigent commentatore.

B 138 Et ante alia quidem, cum Moyses, divinam hanc vocacionem referens, Deum, seu Dei vicarium angelum, Abramo tunc apparuisse, nupsiam testetur, non abs re institui questio potest, an sola interiore voce, que ejus mens affiebat, Abramus a Deo vocatus fuerit jussusque e Chaldaea excedere; an contra sub visibili spectabilique forma Deus, seu Dei locum tenens angelus (hunc enim Dei nomine hic intelligimus) Abramo apparuerit, externaque etiam voce praecipuum de relinquenda Chaldaea ei manifestari. Si apparitionum, sub visibili seu spectabili forma in veteri Testamento factarum, chronologiam seriem, quam lib. 3 de Servorum Dei beatificatione etc. cap. 50 num. 2 eruditissimus Cardinalis de Lamberti texuit, attentius consideramus, necesse erit fati, vel laudatum jam nunc scriptorem in recensendis chronologico ordine ejusmodi apparitionibus hallucinatum fuisse, vel Dei angelum sub visibili specie non apparuisse Abramo, nisi tunc primum, cum jam vixinti quatuor annis habitasset in terra Chanaan. Si enim, ut scribit eminentissimus auctor, apparitionum hujusmodi ordine prima sit, que primis nostris parentibus; secunda, que Cain; tertia, que Noe; quarta, que Agari Genes. cap. 16 facta est; quinta vero, que Abrahamo; consecularium hinc omnino fit, ut tunc tantum se Deus Abre conspicuus derit, cum hic esset centenarius, jussusque fuerit nomen Abram in Abraham mutare, ut Genes. cap. 27 narratur.

C 139 Verum, quidquid sit de eruditissimi scriptoribus ea de re assertione, existimo, ex hisce S. Stephani verbis : Deus glorie apparuit patri nostro Abraham, cum esset in Mesopotamia, et dixit ad illum etc. Sat dilucide haec duo confici : alterum, visibili quadam in gloria ac majestate Deum Abra illic apparuisse : alterum, non interiori tantum voce ejus mentem, sed et corporis aures extera voce perculisse, qua eum de terra sua exire jussit. Ita, praeter alios, S. Chrysostomus Hom. 31 in Genes. tom. 4 pag. 308 Deum, cum imperavit Abre, ut ea Chaldaeorum terra migraret, illi visum fuisse, scribit, eique simul externa voce locutum insinuat, quod postremum laudatus eminentissimus Cardinalis num. 2 aperte fatur. Nec, quia Moyses Genes. cap. xi ad alia properans, tam haec, quam cetera hujus apparitionis adjuncta, non enarravit, propterea S. Stephani Tomus IV.

phani perspicua narratio minorem fidem mereatur, aut verba ejus alio, quam quem praeseferunt, accipienda sensu sunt, ac certissime quidem nequaquam illo, quo non Deum, seu Dei vicarium angelum, sed patriarcham Sem Abre se conspicuum dedisse et Dei jussu locutum fuisse, sectarius quidam contendit.

D 140 Est et de regione, in qua haec apparitio facta est, non una Scripturæ sacræ interpretum sententia; fuitque inter eos, qui terram, unde Deus Abramum exire primum jussit, non Chaldaam, seu Ur, hujus regionis urbem, sed civitatem Haran esse, atque in hac postrema urbe eum natum atque educatum contenderet. Verum, cum sit certo certius, Abramum natum esse in Chalda, indevenisse primum in Haran, hinc vero profectum esse in Chanaan, refutandæ huic opinioni, quam et ipse auctor postea deseruit, insistere opera pretium non est. Diversam quoque ab ea, quam hujus § initio secuti sumus, opinionem tueretur S. Augustinus lib. 16 de Civit. Dei cap. 15 asseritur, non in Chaldea, sed in Mesopotamia strictius dicta, Deum Abre apparsisse ac locum esse, nimisrum cum jam una cum patre exisset a Chalda, neandum tamen pervenisset in Haran. Quia vero adversus hanc sententiam opponi poterant haec Dei ad Abramum verba : Exi de terra tua etc., in hunc modum cit. capite de iis disserit : Quid autem jam in Mesopotamia constituto, hoc est jam egresso de terra Chaldaeorum, dicit Deus, "Exi de terra tua et de cognatione tua et de domo patris tui, " non ut corpus inde ejiceret, quod jam fecerat, sed ut animum avellet, dicitur. Non enim exierat inde animo, si spe redeundi et desiderio tenebatur, quæ spes et desiderium, Deo jubente ac juvante, et illo obidente, fuerat amputandum.

E 141 Verum, quod salva sancti Doctoris reverentia dictum sit, haud satis recte verborum S. Stephani, quibus sententiam suam superstruit, genuinum sensum percepit. Nec enim sanctus Levita utens Act. cap. 7 v. 2 Mesopotamia vocabulo, Mesopotamiam illam, quæ diversa a Chalda regio est, designare voluit, sed totum illum terrarum tractum, Tigrim inter et Euphratem situm, qui Mesopotamiam Syriæ, Hebreæ Paddan Aram, Chaldaam aliasque minoris regiones complectebatur, idque ex ipsis S. Stephani verbis dilucide eruatur. Etenim, cum retulisset, Deum apparuisse Abre, cum esset in Mesopotamia, eique præcepisse, ut exiret de terra sua, mox, ut hoc præceptum ab eo impletum fuisse, ostendat, haec subdit : Tunc exiit (Abram) de terra CHALDAEORUM; quod sane verum non esset, nisi Mesopotamia vocabulo terram Chaldaeorum, natale solum Abre, S. Stephanus comprehendisset; quemadmodum et Josephus lib. 1 Antiq. cap. 8 aliisque cum eo illam comprehendent. Hoc igitur, utpote genuino, S. Stephani sensu admisso, evanescit omnis eum inter et Moysem apparenſis repugnantia, idque etiam commodi inde excorilur, ut ad duram illam, nec satis probabilem, interpretationem necesse non sit confugere, qua istæ Genesios verba : Exi de terra tua etc., non de corporali egressu, ut lamen littera sonat, sed de spirituali quodam, haud salis Abre honorifico exitu, apud Augustinum exponuntur. Fixum itaque certumque maneat, quod ante diximus, Abramo, in ipsa adhuc Chaldaea existenti, apparuisse Deum, eique præcepisse, ut inde exi-

AUCTORE
J. G.

facta fuit,
non in Meso-
potamia stri-
ctius dicta,

AUCTORE
J. G.

unde versus
terram Cha-
naan,

ret veniretque in terram, quam ei monstraret Deus, quemadmodum et S. Stephanus eodem Act. cap. enarrat.

142 At alia rursus ex verbis Moysis et Stephanii una collatis exoritur difficultas; nimurum, cum Moyses Genes. cap. xi §. 31 dicat, Thare, Abramum, Lot, et Sarai exivisse de Ur Chaldaeorum, ut irent in terram Chanaan; Stephanus vero dumtaxat referat, evocatum fuisse Abram in terram, sibi divinitus dein monstrandam, non immerito quis ambigat, an Abræ, in Chaldea adhuc existenti, terram Chanaan, in quam eundum illi esset, nominatim expresserit Deus, an contra, nullo instituendi itineris termino nominatim designato, solummodo e Chaldea excedere jusserrit. Torniellus in Annalibus sacris ad annum mundi 2113 num. 3 pag. 279 probabilius esse censem, jam ante, quam exirent de Ur Chaldaeorum, revelasse Deum ipsi Abram et Abram patri suo Thare, ut irent in terram Chanaan. Ila etiam cum eo existimat eruditii quidam Scripturæ sacre interpretes, tum quod non videantur iter suum in terram Chanaan, uti cap. xi Moyses scribit, directuri fuisse, nisi hic via terminus a Deo fuisse indicatus; tum etiam quod Abram, nisi regionis, ad quam sibi eundum erat, nomen stlumque a Deo intellexisset, incertus fuisse, sibine versus Orientem aliasve mundi plagas potius, quam versus Occidentem proficiscendum esset.

143 Nihilominus tamen cum Pererio tom. 3 in Genes. Comment. in cap. 12 num. 7, pag. mihi 5, aliisque pluribus existimo, Deum, cum hoc mandatum dedit Abræ, ei nomen terræ Chanaan non indicasse. Ut ita sentiam, facil Apostolus Paulus cap. xi ad Hebreos §. 8 his verbis Abrami fidem cœcamque commendans divinæ voci obedientiam: Fide, qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem: et exiit, nesciens quo ieret. Atqui, si jam tum Deus, cum ei primum apparuit, terram Chanaan nominatim expressisset, certissime scivisset Abram locum, quo ieret; nec esset, cur ex hoc capite cœca Abræ obedientia tantopere ab Apostolo commendaretur; consectarium igitur sit, ut terra Chanaan, ad quam Dei ductu venturus aliquando erat, si ex Chaldea secedere festinanti nondum designata a Deo fuerit, eoque titulo Viri sancti fides promptaque ad quælibet Dei mandata exequenda animi alacritas evaserit illustrior, magisque adeo digna, quæ posteris imitanda proponeretur. Adhæc, si Deus, Abramo primum apparens, ei dixisset: Veni in terram Chanaan, uti dixisse volunt adversarii, cur id, utpote et brevius et expressius et ad historiac narrationis naturam accommodatus, S. Stephanus non expressit; imo contra vagam illam longioremque simul phrasim adhibuit: Veni in terram, quam monstravero tibi?

144 Ego quidem non aliam ob causam postremo modo locutum fuisse arbitror, quam quod Deus, Viri justi obedientiam ab initio exercere volens, non illico regionem certam, ad quam ei eundum esset, designarit, quemadmodum et S. Chrysostomus suo more eruditissime assertit cit. Homil. 31 in Genesim pag. 308 ita inter alia scribens: Considera, quomodo ab initio exercetur Justus, (Abram) ut præeligat non apparentia præ apparentibus, et futura præ iis, quæ in manibus sunt. Neque enim vulgare et parvum aliiquid erat id, quod ei, ut faceret, præcipiebat Deus; nempe ut terram relinque-

D
ret, quam inhabitarat tanto tempore, et omnem cognitionem et totam patris domum, IRETAQUE NESCIENS ET IGNORANS QUORUM. Non enim dixit ei, in quam regionem transferre eum vellet, sed mandato indefinito pium Patriarcham exercuit. VENI enim, inquit, IN TERRAM, QUAM MONSTRARERO TIBI. Et post pauca pag. 309 subdit: Quem non turbarent verba ista? Neque locum, neque regionem certam ei designat, sed indefinito precepto mentem explorat Justi. Nam si quis alius, et e vulgo fuisse est, qui mandatum accepit, dixisset utique: Esto, præcipis, ut relinquam terram, quam inhabito, cognationem, domum paternam: quare non etiam locum declaras, in quem me proficiere jubes, ut certior rem reddas, quantum sit iter agendum... At Justus nihil horum vel dixit, vel cogitavit: sed respiciens ad magnitudinem eorum, quæ imperata erant, iis, que in manibus habebat, incerta præferebat.

145 Quod autem scribat Moyses Genes. xi, exivisse ex Ur Chaldaeorum Abramum et Thare, ut irent in terram Chanaan, id profecto sententia nostræ non nullum officit; cum voces illæ per anticipationem a sacro Scriptore adhibitæ videantur, ut sensus earum sit, eos in terram, quæ, uti postea revelatum a Deo est, reipsa erat terra Chanaan, suum iter direxisse, tametsi tamen eam sub particulari seu determinata terra Chanaan notione necdum animo conceptam habent. Illis igitur verbis voluerit tantummodo Moyses indicare itineris eorum terminum, seu finem a Deo intentum, nondum tamen ipsis viatoribus, cum primum migrarent, nominetens exploratum. Nec mirum videri debet, Moyses hoc loco anticipatione usum fuisse, cum hæc ad majorem narrationis ejus brevitatem perspicuitatemque multum conduceret, eoque pacto non cogeretur uti longiori illa vocum phrasí, qua eos ivisse dicebat in terram, quam se Deus Abræ monstraturum promiserat, quæ, ut postea patuit, non fuit alia, quam ipsa terra Chanaan. At, inquires, si Abram, si itineri accingens, nomen loci, quo evocabatur, nescivit, cur potius versus Chanaan, quam versus Orientales Septentrionaleste plagas iter ingressus fuit?

F
146 Respondeo, factum id fuisse vel ex eo, quod Deus eum evocans in terram, postmodum expresse indicandam, solam ei viam, cui inservendum erat, aperte tunc manifestarit; vel ex eo, quod insolito quodam interiori instinctu, aliave divino indicio motus fuerit Abram, ut viæ, ad Occidentem ducenti potius, quam oppositis quibuscumque viis, sese committeret, divinæque circa se voluntati subserviret. Proximum nunc est, ut reliqua hujus peregrinationis adjuncta non nihil illustremus, ac vel idcirco etiam, quod nonnulla etiam ex iis sint, quæ sua difficultate non carent. Ac primo, quandoquidem Abram a Deo jussus fuit non modo exire de terra sua, sed et de cognitione sua et de domo patris sui, sciscitabitur quispiam, qua ratione dici possit hoc Dei preceptum implevisse, qui una cum patre et sui fratris filio Lot, ipsoque, ut videtur, paternæ domus famulitio in Haran venit, indeque, uti Moyses cap. 12 Genes. scribit, non discessit, nisi martuo Thara, natus ipse annis 75, ut adeo quinquennium ferme illic cum patre transegerit.

147 Ad hæc pro responso sit, Abramum, diuinio lumine illustratum, præcipientis Dei voluntatem

tametsi non
nulla argu-
menta, quibus
hic satis fit,
E

Jam tun ci-
terram Cha-
nanum indica-
tam fuisse,
videtur ei-
demur,

non sine
valde singu-
laris obedi-
tis docu-
mento seces-
sit,

et, licet etiam patrem suum habuevit itineris comitem, luntatem apprime cognitam habuisse; cum autem probe intelligeret, non injunctum sibi divinitus fuisse, ut consanguineos, qui secum ex idololatriarum consortio recedere cuperent, seu verbis seu factis a se arceret, at eo vim pracepti divini spectare, ut nullius rei desiderio, nec amore patriæ, cognitionis paternæque domus se ab instituendo itinere impeditu aut retardari sineret, vel ex hoc ipso, quod sic etiam comparatus fuerit animo, reque ipsa de Ur Chaldaeorum exiviril, praeceptum Dei re vera numerisque omnibus impieceris, dicendus est, nec propterea minus integræ perfectæ ejus obedientia censeri potest, quod Thare ac Lot cum suo famulitu ei e Chaldaea abeunti sese viæ comites junxerint, ipseque dein, jam extra Chaldaeam constitutus, una cum eis in Haran, teste S. Stephano, habitabit. Ut enim id ficeret, justissimæ aderant rationes, tum ut fesso de via patri respirandi otium daret, tum ut ducentenario seni solatio foret ac præsidio, ac denique ut mortuo justa persolveret; qua sane omnia ingenui piissimum in parentem amoris testimonia neutiquam sibi a Deo vetita esse, cognoscetabat. Neque vero hec Abram in Haran mora eum tarditatis aut cunctationis in exsequendo primo præcepte utcumque arguit, sed promptissimam potius, uti Salianus loco supra cit. num. 3 advertit, obedientiam ejus probat, utpote qui jesus exire e Chaldaea, exiit; subsistere in Haran, substitit; proficisci in Chanaan, profectus est, prout ex jam dictis ac porro dicendis manifestius patebit.

a Moysi non immerito veluti profecitionis dum memoriatur;

148 At alia rursus ex supra dictis exoritur difficultas, cur nempe Moyses, si Abram divino præcepto impulsus hujus itineris auctor fuerit, sibique adhædere volentem patrem viæ socium admiserit, non ipsi Abramo, sed Thare, patri ejus, discessum ex Chaldaea adscripterit, ita videlicet Genes. cap. xi §. 31 scribens: Tulit itaque Thare Abram filium suum et Lot filium Aran, filium filii sui, et Sarai nurum suam, uxorem Abram filii, sui et eduxit eos de Ur Chaldaeorum? Quidquid alii ea de re sentiantur, existimo ego, ita Moysen cil. capite locutum esse, propterea quod, cum Abramo filio suo Thara e Chaldaea sponte sua excesserit, vel captus amore filii, cuius consortio solatioque carere solebat, vel ita animo comparatus, ut, etiamsi Filius e Chaldaea evocatus divinitus non fuisset, eum tamen ipse cum ceteris domesticis inde educeret, tum ul fugeret impietatem et idololatriam Chaldaeorum, uti cap. 5 libri Judith Achior, Ammonitarum duæ, insinuat, tum ut se familiamque suam subducereat odio et persecutione Chaldaeorum, quemadmodum et ejusdem capituli textus Græcus, narrans Thare et Abram per Chaldaeos a facie deorum suorum ejectos fuisse, itidem indicat, et S. Augustinus lib. 16 de Civit. Dei cap. 13 disertissime tradit. At quacunque demum de causa e Chaldaeo Thare cum Abramo excessisse dicatur, excessit certe cum eo, ejusque adeo auspiciis et ductui, utpote totius familie patris ac principis, Moyses decorum servans egressionem illam non immerito adscriptis, sic tamen, ut divinam Abre vocationem ejus e Chaldaea profectionis præcipuum causam fuisse, non inficietur, ut contra Abram ob divinam vocationem ex Chaldaea exivisse, diserte alibi affmet.

quam Abram insignem obedientiam Philo

149 Nunc, explanatis primæ vocationis Abram ejusque e Chaldaea profectionis adjunctis, haud abs re erit, coronidis loco adjungere Philonis verba, quibus factum hoc in universum illustrans

mirum in modum Abrami alacrem divinæ voci obedientiam commendat. Ita igitur libro, quem de Vita Sapientis per doctrinam perfecti, seu de Abraham inscriptis, editionis anni 1613 pag. 281 loquitur: Oracle percussum (Abram) quo jubebatur migrare, deserta patria, cognitione, paterna que familia, haud secus, quam si e peregrinatione domum redire jesus esset, iter acceleravit in regionem extaram, rem factam se habere putans, si mandatum exequeretur celeriter. Quis alius putas, tam constans fuisset ac pertinax, * *i. immotus* ut non flacteretur affecti cognitionis et patriæ, quarum innatum et coalitum est cuique desiderium, magis, aut certe non minus, quam membra corporis. Testes sunt legislatores, qui secundum dam ab extrema capitali poena atrocissimorum criminum convictis statuerunt exilium: profecto non secundam, quantum equidem vere judicare possum, sed aliquanto graviorem: si quidem mors calamitatum finis est, exilium vero non finis, sed novorum malorum initium, dum, evitata una sensu carente, innumere mortes sentiuntur. Alli negotiationis augendæque rei familiaris causa navigant, alli legationis: nonnulli amore visendi E regiones exterias, aut eruditio parandæ, ad peregrinationem tracti luci cupidine, aut juvandæ patriæ temporibus difficilibus, aut cognoscendi, quæ prius nesciverant, delectandi et adjuvandi animi gratia. Quantum enim cæci cedunt videntibus, tantum præstant peregrinati numquam egressis patriam.

150 Post quæ sic pergit: Omnes tamen ad *mirifice laudavit.* patrium solum properabundi, videre id et salutare gestiunt, complecti familiares, frui gentilium et amicorum mutuo conspicu longe juendissimo: adeo ut aliquoties remorantibus se negotiis, propter quæ reliquerunt domesticos, abrumptant ea, non ferentes gratissimam necessitudinem desiderium. At hic Noster cum exiguo vel pene nullo comitatu, quam primum jesus est, demigravit, animo prius in novam coloniam profectus, quam corpore, mortalium rerum desiderio cedente amori celestium. Seposita igitur cura popularium, tribulum, familiarium, amicorum, cognatorum paterno maternoque sanguine, ad haec patriæ, morum consuetorum, simul educatorum et vita sociorum, quæ singula magnam vim habent ad retrahendum a proposito, libero expeditoque conatu quamprimum potest, demigrat, primum e Chaldaea, regione illo tempore admodum fortunata, in Carrensem agrum: deinde non multo post hinc quoque in locum alium, de quo dicturi sumus. Hactenus Philo, cuius sequentia verba, utpote quæ ad moralèm seu allegoricam horum intelligentiam atque ad Abrami ex Haran in Chananiitudem recessum pertinent, hoc loco transmitto, et ad alia Abram gesta progreder, id tamen obiter monito lectore, non tam presse Philonis verbis tum jam transcriptis, tum deinceps transcribendis inhærendum esse, ut, quando in rerum historiarum adjunctis apprime non consonant indubitate aut saltem melioris notæ documentis solidisque rationibus, Philoni potius, quam illis, fides adjungatur.

AUCTORE
J. G.

§ IX. Divina Abrami vocatio, Genes. cap. XII relata, diversa est a jam ante memorata: promissio, Abramo eodem cap. XII facta, multis nominibus amplissima fuit: Ejus profectio versus terram Chanaan: hujus epocha.

Divina vocatio Abrami cap. 12 Genes. relata, differet a priore,

Haud paucos, arbitror, subibit mirari, ecce precedenti § divinam Abrami vocationem in Ur Chaldaeorum factam, ejusque praeципua adjuncta singillatim exponens, verborum Dei, quibus Moyses cap. 12 Genes. §. 1, 2 et 3 eum evocatum narrat, nullam prorsus mentionem fecerim, cum tamen complures sacrae Scripturae interpres verba haec: Dixit autem Dominus ad Abram: Egressere de terra tua... Faciamque te in gentem magnam etc. ad vocationem illam spectare, assentantur, immo tam necessario ad illam referenda esse, doceant, ut propterea jam mox citata verba ab obvio suo et communis sensu in alienum transferre, ac verbum dixit per verbum dixerat exponere non formidaret. Quia me causa impulsi, ut eorum vestigiis non insisterem, al contra postmodum dumtaxat de iis verbis agam, haec est, quod illa, quam Moyses cit. cap. 12 refert, divina Abrami vocatio, ab ea, quam in Ur Chaldaeorum, seu priusquam (Abramus) moraretur in Charan, factam esse, S. Stephanus Act. cap. 7 scribit, omnino diversa esse mihi videatur; quodque non satis urgentem videam rationem, cur istae Abrami vocatio, quam Moyses post relatam cap. XI Thare mortem cit. cap. 12 a §. 1 narrare instituit, per hysterologiam ibi posita esse dicendis. Quam autem non temere ab illorum sacrae Scripturae interpretationem sententia recedam, palam, ni fallor, facient jam nunc in medium producendas rationes.

C **152** Ac prima quidem haec est, quod vocatio Abre, a S. Stephano Act. cap. 7 §. 2 relata, de qua nos supra egimus, loco differat ab ea, quam Moyses Genes. cap. 12 §. 1 et 4 seqq. recenset. Prior enim, teste Stephano, facta est Abre, priusquam moraretur in Charan, atque adeo, uti §. superiore ostensum est, in ipsa urbe Ur Chaldaeorum; illa vero, quam refert Moyses cap. 12 Genes. §. 1 et 4 seqq., nequaquam in Ur Chaldaeorum facta esse, assertur; ut contra, cum eam Moyses post Thare in urbe Haran obitum collocat, ac statim post vocationis hujus narrationem §. 4 subdat: Egressus est ITAQUE Abram, SICUT PRÆCUPERAT EI DOMINUS ET IIVIT CUM EO LOT, NIMIRUM EX HARAN, UTI EODEM §. INSINUAT HIC VERBIS: Septuaginta quinque annorum erat ABRAM, CUM EGREDERETUR DE HARAN; non obscure hoc loquendi modo indicat idem sacer scriptor, hanc, de qua agit, in ipsa Urbe Haran vocationem Abre contigisse. Accedit et altera ratio, quod nempe, ut vel ex iam dictis utcumque colligi potest, vocalio Abre a Stephano relata, tempore etiam differat ab ea, quam citato cap. 12 Genes. Moyses enarrat. Illa

enim, utpote facta priusquam Abram moraretur in D Charan, contigit, in vivis adhuc existente Thare, quocum nempe, teste Moysi Genes. cap. XI §. 31, Abram venit in Haran; illa contra, quam cap. 12 a §. 1 Moyses recenset, facta narratur, cum Thare ducentesimo quinto ætatis suæ anno mortuus esset, uti cap. XI §. ultimo idem divinus scriptor testatur, ac S. Stephanus satis aperte cap. 7 Act. §. 4 prodit his verbis: Et inde (ex Charan) postquam mortuus esset pater ejus (Abre) transiit illum (Deus, vocatione nempe et imperio) in terram istam, nimirum Chanaan, in qua Iudei tum habitabant.

153 Adhæc, si ad profectionis Abre, divino mandato, seu, ut verbis Moysi ular, sicut præcepérat ei Dominus, institutæ, comites animum advertamus, et hos reperiemus esse diversos. In priore proficiscenti divino jussu ex Ur Chaldaeorum Abre viæ comites adjunguntur Thare, pater ejus, Lot, et Sarai, et, quod notatum dignum est, non tam Abramum, quam ejus patrem Tharam, profectionis hujus autorem Moyses facit Genes. cap. XI §. 31 ita loquens: Tulit itaque Thare Abram... et Lot... et Sarai etc., in altera vero, qua Abram ex Haran in terram Chanaan E secedit, sicut præcepérat ei Dominus, nuspiam comparat Thare, quodque notari hic pariter matur, non aliud, quam solum Abramum hujus ex divino mandato suscepit peregrinationis auctorem facit Moyses, ita cap. 12 §. 4 et 5 loquens: Septuaginta quinque annorum erat Abram, cum egresseretur de Haran. Tulitque Sarai uxorem suam, et Lot, filium fratris sui, universamque substantiam, quam possederant, et animas, quas fecerant in Haran (*id est* mancipia, que sibi comparaverant, aut forte servos clientesque, quos ad veri Dei cultum convertendo lucrificerant Deo) et egressi sunt, ut irent in terram Chanaan.

154 Adde, quod tam Moyses Genes. cap. XI §. 31, quam Stephanus Act. cap. 7, §. 2 et 3, referentes Abre ex Ur Chaldaeorum dissectionem in Haran, ne verbo quidem uno de illa promissione divina, quæ ei prævie facta fuisset, mentionem ingerant, cum tamen divinæ illi vocationi, quam Moyses post mortem Thare in Haran collocat, promissionem divinam, eamque ex omni parte amplissimam, adjunctam fuisse, disertissimis verbis idem divinus scriptor testetur. **P** Denique, cum Moyses eodem cap. 12 Genes. §. 4 de Abram, cum Sarai et Lot ex Haran secedente conceptis verbis dicat: Egressus est itaque Abram, sicut præcepérat ei Dominus etc., oportet, ut ex eundi de Haran divinum præceptum ibidem pariter ei datum fuisse statutur, cum in Ur Chaldaeorum nequeat intelligi datum fuisse præceptum egrediendi de Haran, quam urbem fortasse in rerum natura existere, tum temporis ignorabat, aut saltem in quam hactenus pedem non intulerat; ut adeo tam sit altera vocatio ab altera diversa, quam sit profectio ex Ur in Haran diversa ab illa, quæ ex Haran in terram Chanaan facta fuit.

155 Auditatur hic rursus S. Chrysostomus Homilia 36 in Genesim tom. 4, pag. 362 et 363 ita in rem nostram loquens: Quia prima aetate (Abram) non sequutus est errorem paternum, sed pietatem erga Numen exhibuit, ideo supernam visitationem statim obtinuit, cum adhuc in Chaldaea esset: et hoc nobis beatus Stephanus exponit manifestius, sic dicens: « Deus glorie vi-
sus est patri nostro Abraham, cum adhuc esset

*tum itineris,
ex vocations
subsecuti, co-
mitibus,*

*tum aliis ei-
iam adju-
vans,*

*nti S. Chrys-
ostomus quo-
que tradidit;*

in

AUCTORE
J G

A " in Mesopotamia, priusquam habitaret in Charan. " Vidisti, quomodo eum INDE visio amo-
verit? Verisimile enim est, eum cum sedula
in Deum pietate parentibus quoque reverentiam
exhibuisse: tantoque amore patrem sibi conci-
liavisse, ut inde ad relinquendam amore filii pa-
triam suam et ad inhabitandam alienam motu-
sit. At diligenter vide, obsecro, quomodo et haec,
que a Deo fuit ob priorem virtutem ejus visitatio
iterum clariorem ejus virtutem reddiderit. Elegit
enim PATERNAM REGIONEM RELINQUERE et alienam
inhabitare, ut praeceptum Dei perficeret: et pa-
ratus erat etiam absque cognatis, ut mihi videtur,
peregrinationem suspicere: sed, ut dixi, Viri
virtus et insignis erga parentes pietas effectit,
ut pater comes fieret itineris. Deinde, cum per-
venissent in Charan, illic tabernaculum fixerunt.
Et postquam morte functus est Tharra; hoc
enim patri ejus nomen erat, iterum praece-
ptum est ei a Deo, ut exiret inde. " Egredere
" enim, " inquit, " de terra tua et cognatione
" tua, et veni in terram, quam monstravero
" tibi. " Hactenus magnus ille et doctrina non mi-
nus, quam sanctitatem, illustris Antistes Constan-
tinopolitanus.

B neque con-
trarium in-
dicant ver-
ba Genes.
cap. 12 v. i.

156 Sed enimvero, inquies, relatis cap. 12 v.
1 Genesis verbis jubetur Abram egredi de terra sua
et de domo patris sui; ac proin, cum urbs Haran
non fuerit natale ejus solum, nec dici videatur
posse Abram tunc exisse de domo patris sui,
utpote jam inde ex nostra sententi in Haran
defuncti, necesse fit, ut illa capit 12 Genes.
verba: Dixit autem Dominus ad Abram: Egre-
dere de terra tua etc. per historiogram illuc a
Moysen relata dicantur, utque adeo illud ver-
bum dixit per rō dixerat exponendum sit. Verum
respondeo, tametsi urbs Haran natale solum
Abrae non fuerit; nihilominus tamen urbem hanc
per voces illas: Egredere de terra tua designatam
fuisse, tum ob fixum illuc aliquandiu Thara,
patris Abre, domicilium, tum ob ipsius Abre
stabilem, cuius Achior lib. Judith cap. 5, § 9, et
S. Stephanus Act. cap. 7, § 4 meminere, habita-
tionem, tum ob substantiam, ut Moyses Genes.
cap. 12, § 5 loquitur, quam illuc pleno jure pos-
sidebat, puta agros, pascua, pecora, armenta,
servos vernaculaos emptitiosque, aliaque ejusmodi
bona; ob que Abram urbem Haran pro fia
cum sede seu terra sua non immerito habere potuisse,
nemo non videt.

C cum Abr-
amus urbem
Haran pro
terra sua

157 Et sane, non tunc tantum, cum ante
secundam sui vocationem, in Haran degereret, sed
multo etiam post, quam inde dicino jussu ex-
vessel, ita animo comparatum fuisse Abramum,
ut urbem illam pro terra sua haberet, luculente
patet ex cap. 24 Genes., ubi, dum Eliezerum,
œconomum suum, in eam urbem missurus erat,
his verbis eum allocutus esse v. 4 narratur:
sed AD TERRAM ET COGNATIONEM MEAM profici-
scaris et inde accipias uxorem filio meo Isaac; atque ita pariter sui Domini sensa intellexit ac
dein declaravit Eliezer, dum in sua ad Laba-
num et Bathuelēm oratione, qua legationis sua
causam exponit, in hunc modum illius manda-
tum a v. 37 recensel: Et adjuravit me Dominus meus, dicens: Non accipies uxorem filio
meo de filiabus Chananæorum, in quorum
terra habito: sed AD DOMUM PATRIS MEI perges etc.
Ex quibus verbis, cum nemo melior, quam
ipsem Abram, sui sensus interpres, ac præter
eum, fidelissimus intimusque ejus œconomus ha-

beri queat, perspicuum sit, Abramum hanc ur-
bem pro terra sua, fixamque tunc in ea fratri sui
Nachoris familiam pro domo patris sui habuisse,
eoque sensu, quo Abram hanc urbem terram suam,
familiamque Nachoris domum patris sui intelligebat, intelligenda pariter esse Dei verba, quibus
urbem hanc familiamque fratri sui relinquere
Iesus fuit.

158 At, repones, num dici potest, Abram
exisse de domo patris, qui jam ante mortem
obierat? Sed, quid ni, queso? An non tunc,
cum Abram senex admodum esset, natusque
sibi centenario filius Isaac quadraginta annos
jam haberet, jam satis diu mortuus erat Thare
pater ejus? Imo vero certissime quidem; ni-
hilominus tam an non cit. cap. 24, § 38, Abram
œconomum suum ad domum patris sui in
urbe Nachor seu Haran mittit, ut inde filio sue
accipiat uxorem? An non, cum Isaac Rebec-
cam duceret, jam ante mortuam erat Sara mater
ejus? Et indubie omnino; audi tamen quid de
eo Moyses eodem cap. §. 67 narret: Qui (Isaac)
introduxit eam in TABERNACULUM SARÆ MATRIS
sue, et accepit eam uxorem, et in tantum E
dilexit eam, ut dolorem; qui ex morte ma-
tris ejus (Isaaci) acciderat, temperaret. An
non denique, ut aliarum hujusmodi locutionum
exempla mittam, jam pridem ante Juditham
mortuus erat Manasses maritus ejus? et indubi-
tate rursum; et tamen lib. Judith cap. 16 §. 28
vidua hæc mansisse narratur IN DOMO VIRI SUI
annos centum quinque, seu usque ad ætatis sua
annum centesimum quintum, quo ipsa demum
obiit. Non est igitur, cur ob illas voces Genes.
cap. 12 Egredere de terra tua neganda sit facta
esse in Haran divina Abræ vocatio, aut cur ob
illas: de domo patris tui, tunc tantum facta sta-
tui debeat, cum pater ejus in vicis adhuc esset,
vel priusquam Abram exisset de Ur et moraretur
in Haran.

159 Nec asseriam a nobis secundam hanc
Abræ vocationem exercit S. Stephanus Act. cap.
7, § 3, iisdem fere verbis exponens vocationem
Abræ, in Ur Chaldeorum factam, quibus eam,
quam nos in Haran contigisse, et a priori di-
versum asserimus, capite 12 Genes. Moyses ex-
ponit. Elenim, dum S. Stephanus asserit, Abra-
mo in Ur existenti, seu priusquam moraretur
in Charan, dicta a Deo hæc verba fuisse: Exi
de terra tua et de cognatione tua, et veni F
in terram, quam monstravero tibi, nequaquam
propterea iniiciatur, eadem fere ipsa, quæ
Moyses Genes. cap. 12 refert, divina verba,
nempe: Egredere de terra tua et de cognatione
tua et domo patris tui, et veni in terram, quam
monstrabo tibi, tum etiam prolata fuisse, cum
Deus Abram ex Haran evocavit, hieque inde
egressus est, sicut præceperat ei Dominus, uti
eodem cap. §. 4 asseritur. Fateor, si voces tum
Hebraice, tum Græce, tum Latinæ, quibus in
sacris Codicibus hoc Dei mandatum exprimitur,
ejusmodi essent, ut dumtaxat natalem terram
Abra designare possent, tuhūc recitatu tum ex
Moysi tum ex Stephano verba ad solam in Ur fa-
ctam divinam vocationem necessario referenda
fore; at, cum universum tam terram omnem, quæ
quolibet titulo terra Abræ dici poterat, quam
natalem ejus, aperte designent; necesse non vi-
deo, cur propterea, præseritum ubi tam multæ in
contrarium rationes militent, Abramum divinitus
in Haran vocatum, indeque novo Dei præ-
cepto

AUCTORES
J. G.

Hujus voca-
tions occa-
sio.

cepto egressum insiciemur, aut geminam ejus, quam tot argumentis probavimus, vocationem, in unam confundamus.

160 Maneat itaque in suo obvio ac genuino sensu, quæ initio capituli 12 Genes. ecstat Moysaïca sententia, siisque adeo verbum dixit sine ulla hysterologia illius narrationis exordium, quam nunc illustrare aggredior, et ex qua, uti infra patebit, rerum, a sancto Patriarcha deinceps gestarum, ordo seu chronotaxis firmo nexu dependet. Jam ergo patri suo Tharæ, quem post quinquenalem circiter in urbe Haran habitationem, in fide, spe et charitate venturi Messiae animam Deo inter piissimi sui Filii manus reddidisse, credibile est, pro recepto tunc more justa pie persolverat Abram, aditique una cum fratre Nachore, quam in Haran reliquerat pater, amplissima hereditate, ad urbem hanc, cum terram aliam sibi necludum Deus monstrasset, sese a Deo in Ur Chaldaeorum vocatum fuisse, non uno titulo sibi inducere poterat in animum; cum ei, propterea tamen ulteriorem divini Numinis circa se suaque voluntatem sedulo exquireret non desinenter, ac sapienter fortasse in corde dicentibus:

B Domine, quid me vis facere? rite altera Dominus, seu Dei locum tenens angelus, sese manifestavit, vel in simili gloria ac maiestate, quæ in Ur Chaldaeorum conspicuum ei dederat, vel eo certe modo, ut, quin re ipsa sibi Deus adcesset secumque loqueretur, ambigere Abram nequiret.

adjunctaque
ei divina
promissio,
multis no-
minibus

161 Quale vero tunc ad eum factum sit verbum Domini, sacer Scriptor initio capituli 12 Genesios verbis jam nunc recitandis, eademque opera obiter a nobis illustrandis, in hunc modum enarrat: Dicit autem Dominus ad Abram: Egregere, seu, ut Hebraice est, vade aut egredere tibi, non jam, ut ante, paterno, sed proprio tui ipsius ductu, de terra tua, seu de stabilitate jam in Haran paterna sede, quæ hereditario iure tua est, et de cognitione tua, fratris namque Nachoris jam eo advecti, familia, et de domo patris tui, quam inhabitas, et veni in terram, quam monstrabo tibi, cum mihi ita visum fuerit. Hanc autem noreris, fore alacris tuæ minimeque curiosæ obedientiæ mercedem, quam non pelenti tibi ultra defero: Faciam... te in gentem magnam, non carnalem tantum, exquandam numero stellis cœli et arenis maris, claritate vero et gloria ceteris omnibus gentibus, sed et spiritualiæ, adoptandam in Dei populum, cuius adeo et ego Deus ero, quamque ego, magnus Dominus, magnificabo et honorificabo præ ceteris populis; Et benedic tibi, bonorum omnium tum temporalium tum spiritualium affluentia, ac dignitate, corporis incolumitate et vita longæva, et magnificabo nomen tuum, ea fama et gloria nominis que celebritate, quæ toto terrarum orbe in perpetuum propagetur, quæ et fidei luce, religionis, pietatis, et obedientiæ præstantia pleno ore ab omnibus laudetur, erisque benedictus, seu, ut in Hebreo est, et sis benedictio, non utcumque tantum et ex parte felix, sed ita cumulatus bonis omnibus, ut ipsa quodammodo benedictio vocari possit.

amplissima,
riconcenetur,

162 Neque hic stetit supremi Numinis largitas. Audi ex Moyse promissa etiam ampliora: Benedicam benedicentibus tibi, futurus in tui gratiam amicus ac beneficus amicis tuis; contra vero maledicam maledicentibus tibi, futurus et inimicus eorum, eosque pro meritis possit.

multetur, ut adeo idem mihi, qui tibi, futuri sint amici aut inimici. Postremo, quod est bonorum omnium, quæ tibi nunc promitto, longitude summum ac præstantissimum, in te, seu in semine tuo benedicent universæ cognationes terre, nimirum, uti ad Ephesios cap. 1, §. 3 Apostolus Paulus loquitur, omni benedictione spirituali in caelisibus, in Christo, per quem in gentibus benedictio Abramæ feret... ut pollicitationem spiritus accipimus per fidem, quemadmodum et ad Galatas cap. 3 §. 14 idem Apostolus exponit. Hæc cum Vir piissimus divinoque lumine illustratus intellexisset, mox alterum sui ad exequendis Dei mandata promptissimi studii documentum dedit, atque, quam primum fieri potuit, omnibus, quæ ad iter opus erant, recte dispositis, egressus est... (ex Haran videlicet, uti Moyses eodem §. 4 asserit, latiusque ostensus supra a nobis est) sicut præcepérat ei Dominus, ac præter individuam ejus ritæ comitem carissimamque uxorem Sarai, ivit cum eo Lot, cum nempe septuaginta quinque annorum esset Abramus, Sarai vero, ejus uxor, sexaginta quinque, utpote decennio marii suo junior, ac Lot, uti sat verisimile est, annos viii numeraret sexaginta sex.

663 Ut ut hoc prostremum se habeat, Tulit, certe Abram (§. 5) Sarai uxorem suam, et Lot filium fratris sui, universamque substantiam, quam possederant, puta pecora, armenta, argenteum et aurum, aliaque bona mobilia, et animas, quas fecerant in Haran, nempe ancillas, servos vernaculaos emptiiosque non exiguo numero, uti ex cap. 14 Genes. §. 14 colligitur, vernasque ex illis natos, quos sibi acquisierunt Abram et Lot, forte clientes etiam inferiorisque sortis homines, quos ad veri Dei cultum traductos sua familie adstrinxerant, et egressi sunt ut irint in terram Chanaan, non quidem jam tum sibi a Deo monstratam, aut nominetenus expressam, quasi vero jam tunc Abram, itineris dux, hanc illam esse scivisset regionem, quam sibi monstraturum Deus promiserat, quamque a Deo accepturus aliquando erat in hereditatem; sed sic institutæ in Chanaan ducenti, ut, quemadmodum Apostolus ad Hebreos cap. xi §. 8 fere loquitur, obediret in locum exire, quem quidem accepturus erat in hereditatem, nesciret tamen quo iret, quisve nominatim ille locus esset; quod et Moyses per particulam ut, non quatenus causam et intentionem Abræ, sed quatenus rei evenitum denotat, hoc loco adhibitat, verbis supra recitatis expressissime videtur. Sed de divina Abræ in urbe Haran vocatione, amplissimaque ei tum facta promissione jam nunc disputata sufficeret arbitror, ut, sitne nostra, an adversariorum, de ea re sentientia Scripturæ sacrae rectæque rationi magis consona, dijudicare quibet facile possit, præsertim, ubi etiam evicero, nihil quod ad chronotaxim attinet, assertum supra fuisse, quod cum divinis Codicibus aut optime non cohaereat, aut non conciliari cum illis facillime possit.

164 Et vero, quamquam nec Moyses, nec Stephanus, nec quisquam alijs sacer Scriptor ipsum annum, quod Abrami in Ur Chaldaeorum vocatio facta sit, expresse determinarit, ac proin pro indubitate nequeat asseri, eam anno ejus septuagesimo contigisse; nonnulla tamen suppeditant idem sacri auctores, ex quibus merito colligamus, inter secessionem Abrami ex Charan seu Haran, anno Redditur ratio, cur inter vocacionem, fuetam in Ur, et etiam in Haran, anno ejus 75, anno

A anno ejus septuagesimo quinto factam, interque ejus in Ur Chaldeorum vocationem non breve temporis intervallum debere medium statui. Ast an propterea quinquennale circiter? Respondeo, cum tam ex Moyse cap. ix Genes. §. 31, quam ex S. Stephano Act. cap. 7, §. 4 indubitatum sit, Abramum medio illo tempore habitassem in Haran, hoc est, firmum illuc domicilium habuisse; ea Moyse autem cap. 12 Genes. §. 5 etiam manifestum sit, eum in ipsa urbe Haran non exiguum substantiam acquisivisse, pula pecora, agros, pascua, servos, ancillas, conceptos illuc natosque ex iis filios filiasque, seu animas, ut loquitur idem scriptor, quas fecerant in Haran; omnino, uti ante diximus, verisimile fit, Abrami moram in Haran, seu fixam ejus illuc habitationem ad quinque circiter annos protractam fuisse; præsertim si simul advertamus annum, urbem Haran ab Abram pro terra sua et veluti altera patria fuisse habitat, cuius rei aptior non videtur reddi posse ratio, quam quod notabili tempore, quale est advenæ in eadem urbe quinquennalem habitatio, in Haran sedem fixisset, eoque interim temporis spatio et famulitum B ejus ceteraque ejus bona non mediocriter accrescissent.

165 Scio quidem, S. Augustinum lib. 16 de Civit. Dei cap. 16 variosque Scripturæ interpretes unius eidemque anno Abra septuagesimo quinto ejus primam vocationem, adventum in Haran, inde discussionem in Chanaan illigasse, eo nempe consilio, ut spatium quod inter promissionem divinam, Abræ factam, et latam Legem interjectum scribit Apostolus, assignare exacte ipsi possent; verum, cum et in nostra sententia, qua multo probabilius, non in Ur Chaldeorum, sed in Haran, primam illam promissionem statuit, eoque accurate illud temporis spatium, ut infra patet, assignari queat, nihil causæ invenio, cur a jam stabilita sententia recedat, aut cur etiam contra Achioris Lib. Judith cap. 5 testimonium, quo, ut 70 Interpretes habent, ἡμέρας πολλά: seu multis diei in Haran habitasse Abramum, testatur, mihi inducam in annum, uniuersi anni curriculum, uti adversari contendunt, vocatum in Ur fuisse Abramum, indecum patre evisse, venisse in Charan, illuc sedem statuisse, multam acquisisse substantiam, a familis ejus procreatos illuc C sat multis liberos, Tharam ibi mortuum, ejusque funere expleto, Abramum totam suam familiam, omniaque bona sua mobilia collegisse, et denun in terram Chanaan fuisse ingressum. Cumigitur tantum absit, ut Scriptura sacra ac sana ratione varia facta, et quorū non pauca sat amplum temporis spatium ea se requirunt, in unum annum congerere cogant, ut ex adverso hæc annorum aliquot spatio configentes, suadeant, aliunde autem pro quinquennali tempore, inter Abramum in Ur vocationem ejusque in terram Chanaan adventum medio, non modo Hebraeorum, quam Geberardus refert, communis traditio, sed et eruditorum Scripturæ sacræ interpretum sententia, solidis, uti videtur, rationibus nixa, militet, pluribus assertionem nostram probare supersedeo, et ad aliam quæstionem chronologicam, et multo quidem, quam sit præcedens, majoris momenti, illustrandam, gradum facio.

165 Eruditis sat multis, iisque non vulgaris famæ, hæc sedet sententia, Abramum vocationem, iam nunc memoratam, ejusque exitum ex Haran, non anno ætatis ejus septuagesimo quinto ad

finem vergenti, sed anno ejus septuagesimo sexto, paucis mensibus, ut nonnullis placet, sat multis vero mensibus, ut alii volunt, inchoato, innecenda esse, atque adeo verba Moysis, quibus Abramum de Haran egredientem septuaginta quinque annorum fuisse, scribit, intelligenda esse de totidem annis completis, ut Abram, non septuagesimo quinto ætatis sue anno, sed septuagesimo sexto, jussus sit a Deo exire de Haran, indeque non nisi tunc re ipsa exicerit, sicut præcepit ei Dominus. Opinionis hujus auctorem faciunt Eusebium Salianus in Annal. Eccles. V. T. ad annum mundi 2114, num. 1, et, uti ipse ibidem tradit, Mariam Scotus, Joannes Lucidus, aliique, quos hic recenserenon vacat. Verum, quod ad Eusebii Chronicon attinet, vel ego oculis captus sum, vel Eusebiani Chronicæ editiones, et, quos, præter Vallicellensem olim Ms. codicem insigne, consului, manuscripti codices ad unum omnes mendosi sunt; vel falluntur ipsimet Salianus, ceterique, ab eo laudati, mo et citatus jam sepe a nobis Wilhelmus Smitius in suo Prolegomeno Exodipag. xxix num. 31, dum ad anni Abramini septuagesimi sexti exordium primum annum reprobationis Dei ad Abraham ab Eusebio signatum assurerunt.

167 Quo certius controversia hæc decidi continuo possit, videat peritus lector sat notam ejusdem Chronicæ editionem, ab Arnaldo Pontaco, episcopo Vazatensi, ex 28 MSS. Gallicis, Italicis et Hispanicis, octo vetustis editionibus, aliis que documentis adornatam, aut, si hæc ad manum non sit, consulat ejusdem Chronicæ editionem, cura Josephi Scaligeri anno 1606 Lugduni Batavorum factam, pag. 10 et pag. 60, ipsumque Eusebii Græce editum Chronicon pag. 19 ac pag. 78; et, ubi citatis locis ab hoc auctore ad annum Abramini septuagesimum sextum nihil de eo notatum viderit, contra vero vocationem divinam, de qua quæstio, connecti ab eo conspexerit cum divino adloquio et ea reprobatione, quæ, ut proxime Eusebus præmittit, ad eum facta est anno ejus ætatis septuagesimo quinto, a quo usque ad... egressum gentis Hebraeorum ex Aegypto supputantur anni cccxxx, quorum meminit Paulus.... et ipse quoque in Exodo Moyses etc. tunc æquum ferat judicium, num ego fallar, qui sententiam illam Eusebio abjudico, an illi contra jam memorati auctores, qui hanc F illi adscribunt. At, inquires, ubique apud Eusebium annus Hebraeorum octogesimus quintus signatur ut decimus reprobationis seu ἐπιχείρισις: Ita res habet. At tantum abest, ut, quod null Salianus, hinc fiat manifestum, anno Abramæ septuagesimo sexto illigandum ejus esse exitum de Charan; ut potius contrarium inde eruat.

ad annum
Abrami, ut
quidam vo-
lunt, septua-
gesimum sex-
tum,

nes id ex alio
loco evinci
ostenditur;

168 Ponamus enim, quod ex dicendis infra patet, Deum Abram in Haran existenti, præceptum inde excedunt amplissimasque promissiones supra memoratas declarasse bimestri circiter spatio, antequam compleret Abram ætatis sue annum septuagesimum quintum; hujus autem factie pocham figuram primam diem mensis Tisri seu septimi, primi postea dicti, qui nostris Septembri et Octobri ex parte respondet; sic annus primus reprobationis, seu ἐπιχείρισις a prima die mensis Tisri in cursu erit usque ad primam diem ejusdem mensis anni sequentis seu septuagesimi sexti, constabilius partim ex undecimo duodecimoque mense anni Abramæ septuagesimi quinti et decem primis mensibus

quinquen-
num inter-
cessione, eu-
pra dictum
sit;

hanc autem
vocationem
promissio-
nemque di-
vinam non
statui ab
Eusebho

AUCTORE
J. G.

anno contra
hunc nostrum
sententia
narrationem
Moysis

variis locis
apprise con-
grueret,

C

mensibus anni ejus septuagesimi sexti, et sic deinceps fluent ceteri anni usque ad mensem undecimum anno octogesima quinti Abra; ac proin cum mense undecimo anni Abra octogesimi quinti concurret annus decimus repromotionis, ei in Haran facit, uti calculos hosce expendenti patescet.

169 Quam recte hæc mea sententia cum rerum ab Abramodeinde gestarum chronotaxi cohæreat, tubet ex ipso libro Geneseos jam demonstrare. Teste Moyse Genes. cap. 16 §. 16, Octoginta et sex annorum erat Abram, quando PEPERIT ei Agar Ismaëlem; hanc autem ancillam suam non accipit uxorem, nisi post annos decem; quam habitare coepit in terra Chanaan ibid. §. 3. Igittur inter vocationem Abræ, in Haran factam, et inter ortum Ismaëlis, qui contigit, cum octoginta et sex annorum erat Abram, certissime intercesserunt primo menses novem, quibus Ismaël a matre gestatus fuit in utero, secundo integrum decennium habitationis præviæ in Chanaan, tertio unus insuper altero mensis, qui inter vocationem ejus in Haran et adventum in terram Chanaan probabilitus mediis fuit. Exsurgunt igitur anni decem et menses decem undecim utcumque completi, qui inter vocationem Abræ et Ismaëlis ortum indubie intercesserunt. Retrogradò ordine ab anno Abrami octogesimo sexto, nonnullis minus hebdomadis, completo, hosce deducamus ad ejus annum septuagesimum quintum, uno altero minus mense completum, exactissimo calcu prodiunt undecim anni completi, quos inter ortum Ismaëlis anno Abræ 86, et hujus vocationem, in Haran anno septuagesimo quinto factam, medios statuere videtur Moyses; eoque pacto necesse non erit, ut ubi Moyses, et ex eo Eusebius alii, nascente Ismaële, Abramum 86 annorum faciunt, eum tu jam tunc 87 inchoasse dicas, aut ubi eum, cum egredieretur de Haran, septuaginta quinque annorum fuisse, asserunt, jam ejus septuagesimum secundum annum in cursu fuisse, statuere pariter cogaris.

170 Et sane, præterquam quod communius dicatur quis septuaginta quinque annorum esse, qui totidem annos uno altero minus mense vivit, quam qui septuaginta quinque annos aliquandiu jam complevit ac secundum supra septuagesimum agit, manifeste ostendit Moyses cap. 17, se, cum aliquem, puta Abramum lxxv annorum fuisse, dicit, annos illos ex omni parte completos non numerare, nec adeo egressum Abræ ex Haran cum ejus anno 76 esse connectendum. Etenim citato capite §. 17 agens de circumcisione Abramæ in hunc modum loquitur §. 24: Abraham nonaginta et novem erat annorum, quando circumcidit carnem preputii sui, nimis rur mox ut ei hoc a Deo injunctum erat. Si et hos velis, eodem modo, quo ceteros contendis, completos esse, habes tibi contradicentem Moysen eodem cap. §. 1, ubi ita loquitur: postquam vero nonaginta et novem annorum esse cooperat, apparuit ei Dominus, qui nempe in signum initii cum Abraham foderis circumcisionem præcepit, quam et obedientissimus Abraham illico executioni mandavit. Habes et contradicentem Josephum lib. i Antiq. Judaic. cap. xi, ubi Abramum tunc tantum, cum ei Deus apparet carnemque circumcidijussit, nonagesimum nonum etatis annum attigisse, memorat. Ac denique, ut mittam Chronicum Alexandrinum pag. 125, habes contradicentem Eusebium in Chronico, ubi anno Abræ 99 Sodomam et Gomorram successas scribit, quod utividere est Genes. cap. 17 et cap. 19, dumtaxat contigit post Abramami cir-

cumcisionem. Si autem illos 99 annos, ne Moysi, D Josepho et Eusebio contradicas, non omnisui parte, longe tamē maxima, completos admittis, cur non et alios septuaginta quinque aut octoginta sex supra relatos, quos simili loquendi modo sacer Scriptor expressil, quique, qua parte incompleti sunt, cum excurrente ultra completos annos mensium numero connexi, annos conficiunt solidos?

171 Nec refert, quod se Abramus centenarium Genes. cap. 17, §. 17 vocet; cum el pari recepto que modo septuagenarius aut octogenarius senectudicatur, qui ab initio anni sui septuagesimi aut octogesimi una tantum altero mense abest. Ut vero evidenter etiam pateat, Abramum, cum se centenarium vocavit, non egisse annum etatis nonagesimum nonum jam inde completum, seu tunc necdum inchoasse annum centesimum, audi rursus Moyses Genes. cap. 21 §. 5 testantem, tunc esse natum Isaac, cum (pater ejus) centum esset annorum; hac quippe aetate patris natus est Isaac. Cum igitur inter apparitionem divinam, cap. 17 Genes. memoralam, interque ortum Isaaci intercedat primo tempus illud, quod se Abraham circumcidit vulnusque curavit, secundo, quo in Australem plagam profectus, habitavit inter Cades et Sur et peregrinatus est in Gerarum; tertio, quo Sarra, necdum utique uterum gestans, pro Abramæ sorore habila est, et, postquam Iussu regis sublatam fuisse, Viro suo redditum est intacta; ac quanto demum, quo conceplam ex Abraham prolem gestavit in utero, novem nempe vel decem mensibus; necesso omnino fit, ut vel Isaac, contra ac Moyses cit. §. 5, et Eusebius in Chron. testatur, centesimo anno patris sui natus non fuerit, vel ut Abraham, cum se centenarium cap. 17 recepto more vocavit, nondum tunc inchoasset centesimum suum etatis annum, sed tantum egerit nonagesimum nonum, mensibus decem circiter provectione. Atque hæc de Abrami divina in Haran vocatione, factaque ei promissione, nec non ultriusque epocha uberioris disputare visum est, ut gressu dein magis firmo et expedito cetera, quæ cum his conneixa sunt, prosequi mecum curiosus lector queat.

§ X. De annis cccxxx, qui inter divisionam promotionem, Abramo factam, exitumque ejus posterorum ex Ægypto intercesserint: tempus horum habitationis in Ægypto definitur; variæ celebriæ versus cap. 12 Exodi Lectiones.

Vocationem divinam, quæ Abramum ex Ur Proponitur Chaldaeorum excitivit, ab ea, quæ ei, in Haran existenti, facta est, quæque adjunctam habuit Euangelici foderis promotionem, omnino esse diversam, jam satis, arbitror, manifeste ostendi, ut ad celebrem illam questionem, ex vocationis ejus Israelitarumque ex Ægypto egressus epocha ortam, unde tertiae mundi etatis initium et finis definiri debet, jam progredi nobis liceat. Rem hanc non parei momenti esse, perquam sol-

ne caput 17
Genes. refrar-
garii, probatur.

AUCTORE
J. G.

A sollicite monuit S. Hieronymus lib. 2 Comment. in Epistolam S. Pauli ad Galatas, tom. 4 novissimæ editionis col. 262; quam vero itidem diff. cili sit, idem ille sacrarum Litterarum peritissimus interpres mox palam facit, cum ait, a multis esse quiesitam, dubitare tamen se, an ab aliquo inventa sit. Nec immerito sane; quippe, si de tertia illa mundi ætate, seu de temporis spatio, quod inter divinam promissionem, Abramam factam, interque latam in monte Sina Legem effluxit, Apostolum disserentem audiamus, illud ad quadragecentos et triginta annos ex dictis ejus contrahi necessario debet. Ita enim in Epistola ad Galatas cap. 3 §. 16 et 17 loquitur: Abramam dictæ sunt promissiones, et semini ejus.... Hoc autem dico, testamentum confirmatum a Deo: que post quadragecentos et triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem.

circa annos 450, quos in ter promissionem, Abramam factam.

173 Quippe, ut Cornelius a Lapide in hunc locum observat, tantundem verba Apostoli valenti, ac si ita dissereret: Si, ut dixi §. 15, hominis testamentum et pactum nemo irritare audit aut potest: multo ergo minus testamentum, id est, pactum Dei cum Abramam initum in CHRISTUM (ut addunt Graeca) id est, DE CHRISTO, omnes gentes benedicturo, irritare potuit lex longe posterior, utpote quæ denum postccccxxx annos ab hac promissione data est in Sina. Nec longius, quam 430 annorum, spatium inter eamdem promissionem divinam subsecutumque Abrahami ex Haran egressum, interque exitum filiorum Israël de Ægypto ipse etiam Moyses statuit, Genes. 15 a §. 13 referens, Abramam divinitus suisse prædictum, fore ut semen ejus (quo nomine Isaac, anno 25 post promissionem, in Haran factum, natus, hujusque posteri intelligi debent) peregrinum esset in terra non sua quadragecentis annis, et ex illa post servitatem afflictionemque cum magna substantia reverteretur generatione quarta in terram Chanaan, sibi a Deo concedendam in hereditatem sempiternam.

et inter Israëlitorum exitum ex Ægypto

174 Verum, dum meridianam firmissimam que lucem nos hic intueri credimus, idem ille Moyses, quo extende manum in celum, tenebrae factæ sunt horribiles, ac tam dense, ut palpari possent, (Exodi cap. x §. 22) mox nebulam obducere densissimam, lucemque omnem depellere videtur, ita cap. 12 Exodi §. 40 scribens: Habitatio autem filiorum Israël, qua manserunt in Ægypto, fuit quadragecentorum triginta annorum. Etenim, si, ut Hebreorum codicum, qui S. Hieronymo ad manum fuerunt, et Vulgate nostra ac Chaldaica Paraphrasis verba sonant, quadragecentis et triginta annis filii Israël manserint in Ægypto, et quinquagesimo die ab eorum exitu promulgata Lex sit; cum ab ingressu Jacob in eam regionem usque ad factam Abramam promissionem divinam computari etiam debeant anni omnino ducenti quindecim, descendens illum in Ægyptum prægressi, videlicet a promissione jam mox memorata usque ad ortum Isaac anni viginti quinque, Genes. cap. 21 §. 5; a nativitate Isaac usque ad ortum Jacob sexaginta, Genes. cap. 25 §. 26; a nativitate Jacob usque ad descensum ipsius in Ægyptum eum sua familia anni centum et triginta, Genes. cap. 47 §. 9; iidem illi anni 215, juncti annis 430, de quibus Moyses cit. cap. 12 Exodi loquitur, summam conficiunt secentorum et quadraginta quin-

que annorum, atque adeo multo plurimum, quam ab Apostolo et ab ipso Moyse alibi designatos vidimus.

175 Et hæ quidem densissimæ tenebrae sunt, quas ubi accedente aliunde divini verbī luce discusseris, alia sat obscura nubes subsequitur. Quippe, cum Apostolus cit. cap. 3 ad Galatas non tantum de illa promissione divina, qua in semi-ne Abramam benedicende erant omnes cognationes terre, sed et quodam testamento confirmato a Deo disertam mentionem faciat, nequaquam statim perspicuum facit, an a promissione, Abramam in Haran facta, de qua superiore § actum est, an de alia, ei centenario facta, de qua Genes. cap. 17, an denique de tertia, qua ei, ut Genes. cap. 22 refertur, post immolatum filii sui Isaaci loco arietem facta est, deducendum sit initium illorum quadragecentorum et triginta annorum, quos usque ad Legem datum in monte Sina inde excurrisse, idem Apostolus scribit. Ut hisce lucem afferrent et sacrorum Codicum sartam stimul tectamque servarent auctoritatem, mirum est, quam variū sacræ Scripturæ in terpretes variōs intenderint conatus; quos ego, quia enumerare necesse non est, silentio hic prætero, missisque cunctis ambagibus, meam de difficulti hac quæstione sententiam aperio, aliam lubens amplexurus, si qua melior a quovis prodierit.

176 Sic igitur statuo: Tametsi verba Exodi cap. 12 §. 40, si nude, prout jacent, et in rigore Logico sumuntur, solam filiorum, ac posteriorum patriarchæ Jacob habitationem in Ægypto ad usque quadragecentos et triginta annos protrahere videantur; non propterea tamen plures, quam totidem annos debere medios ponit inter annum Abra septuagesimum quintum, 215 annis mansionem illam prægressum, interque latam in monte Sina Legem post exitum filiorum Israël de Ægypto: ac rursus: Licet Apostolus ad Galatas cap. 3 §. 17 etiam a Testamento confirmato a Deo videri possit computare eosdem illos 430 annos, nihilominus ab eodem illo anno Abramam septuagesimo quinto, seu a prima promissione divina, ipsi in Haran facta, non vero ab hujus postmodum facta confirmatione, desunendum esse eorum, quos memorat, quadragecentorum et triginta annorum, seu æræ Abramam exordium. A stabilienda priore assertione, quod altera multo diffi- ciolor sit, quodque ea priore hæc dependeat, initium duco, alteram sequenti §, ne alias hic prolixior esset, suis testimonii firmaturus, mox ubi de variis celebrem illius versum cum ceteris Scripturæ verbis conciliandi modis pro rei gravitate disputatum fuerit.

177 Cum eodem Spiritu veritatis dictante, conscripta sint tam novi, quam veteris Testamenti volumina, fieri nequit, ut horum scriptores re ipsa sibi contrarii sint, aut ut in alterutros vel negligenter vel erroris suspicio cadat. Dum ergo a se invicem dissidere evidentur, non collaudanda inter se, sed concilianda sunt, ut etiam supra num. 6 docui, opposita in speciem testimonia, ea nimis ratione, ut, dum textus unus pluribus refragari videtur, non hi ad illum, si cetera nempe, ut in scholis loquuntur, sint paria, sed ex adverso unus ille ad plures exigi et per eos exponi debeat, pari fere modo, quo civiles leges, sibi in speciem oppositæ, a juris peritis, et dissona prima fronte probatorum historiographorum dicta ab eruditis criticis in concordiam adduci vel exponi solent. Itaque, cum so-

Scriptura sa-
cra medios
intercessisse,
tradit: ac de
priore qua-
stione

ita statuitur:
Licet Moyse
cap. 12 Exodi
v. 40 solo
Israëlitorum
in Ægypto
habitationi

AUCTORE
J. G.

lus sit capituli 12 Exodi versus supra citatus, qui, si verba magis, ut jacent, quam latentem in iis sensum consideremus, soli filiorum Israël habitationi in Aegypto 430 annos tribuat, quique adeo inter promissionem Abrahā divinitus factam, Legisque in monte Sinā promulgationem sexcentorum et quadraginta quinque annorum, ut, numeri 174 ostendi, intervallum ponat; ex adverso autem non tantum Apostolus ad Galatas, sed et ipse Moyses Genes. cap. 15 ac variis locis Libri Exodi, itemque S. Stephanus Act. cap. 7 aut aperte affirmit, aut saltem non obscurè innuit, inter prefatam promissionem divinam exitumque Israëlitarum de Aegypto, tamquam adeo quinquagesimo post die Legem, quatuor dumtaxat secula annosque non certe plures, quam triginta, intercessisse medios; ex iam posita regula, quam et sana ratio dictat et prudens critica fulcit, consecrari omnino fit, ut ad tam multa tamque dilucida testimonia, tamquam ad veram significacionis sua normam, exigendus sit unicus ille libri Exodi textus, cum iisque, meliori, quo fieri poterit, modo adducendum in concordiam.

B 178 At, quia varia illa, qua jam paucis perstrinxii, sacræ Scripturæ testimonia quibusdam non adeo decretoria fortassis videbuntur, haud abs re erit, ea utcumque illustrasse, priusquam citatum Exodi versus ad illa, veluti ad genuinam normam, expendere et latenter in eo sensum indicare aut certe investigare aggrediamur. Redeo igitur ad laudatam num. 175. S. Pauli ad Galatas Epistolam. Ac primo quidem fuisse hujus auctorem, etiam antequam ad Christum converteretur, rerum Hebraicarum peritissimum legis que admodum peritum, extra omnem controversiam est. Adhæc, quod caput est, theopneustia seu Spiritu sancto, afflatum, nihil non in veritate locutum, nulloque, quod ineptum vel falsum esset, argumento usum fuisse, vocare nemo in dubium potest. Cum ergo citata Epistola ad Galatas, uti in eam S. Hieronymus col. 262 advertit, docere Apostolus intendat, non posse per Legem, quae postea data est, reprobationes, que ante facta sunt ad Abraham, destrui, et posteriora prioribus prejudicare; quum reprobationes ad Abraham ante quadringentos triginta annos date sint, quod benedicerentur in illo universæ nationes; Legis autem observatio, quod qui fecisset eam, viveret in ea, post quadringentos triginta annos Moysi data sit in monte Sina; consequens fit, ut, si sola mansio filiorum Israël in Aegypto fuerit 430 annorum, atque adeo inter promissionem illam, et Legis promulgationem anni 645 intercesserint, iners, enerve, imo et plane falsum sit illud, quod Apostolus a quadringentis illis et triginta dumtaxat annis desumit, argumentum.

179 Alio igitur sensu, quam quem citatus capituli 12 versus 40 prima fronte præfert, necessario intelligendus est. Id quoque omnino persuaderet, de quo superioris paucis egimus, facta Abraham divina missio. Etenim, uti S. Augustinus Quest. in Exodum lib. 2, quæst. 47, num. 6, col. 436 observat, cum dicit Deus Abramo Genes. cap. 15 §. 13: "Sciendo scias, quia peregrinum erit semen tuum in terra non propria et in servitudinem redigent eos, et nocebunt illis quadrungentos annos," non sic accipendum est, tamquam in illa durissima servitude quadringentos annos Dei populus fuerit: sed quia scriptum est: "In Isaac vocabitur tibi semen," ex anno nativitatis Isaac usque ad annum eges-

sionis ex Aegypto computantur anni quadrigeniti quinque. Cum ergo de quadringentis triginta (annis) detraxeris viginti quinque, qui sunt a promissione usque ad natum Isaac, non mirum est, si quadringentos et quinque annos summa solida quadringentos voluit appellare Scriptura, quæ solet tempora ita nuncupare, ut, quod de summa perfectioris numeri paululum excrescit, aut infra est, non computetur.

180 Non itaque quod ait: "In servitutem redigent et eos nocebunt illis (seu, uti Vulgata nostra habet: Subjicent eos servitutem et afflictionem) ad quadringentos annos referendum est, tamquam per tot annos eos habuerint in servitutem: sed referendi sunt quadringenti anni ad id, quod dictum est: "Peregrinum erit semen tuum in terra non propria (seu non sua) quia sive in terra Chanaan, sive in Aegypto, peregrinum erat illud semen, antequam hereditatem sumerent terram ex promissione Dei, quod factum est postea quam ex Aegypto liberati sunt: ut hyperbaton hic intelligatur, et ordo verborum sit, "Sciendo scias, quia E peregrinum erit semen tuum in terra non propria quadringentis annis;" illud autem interpositionem intelligatur: "Et in servitutem redigent eos et nocebunt illis," ita ut ad quadringentos annos ista interpositio non pertineat. In extrema enim parte annorum summae hujus, hoc est, post mortem Joseph, factum est, ut in Aegypto populus Dei duram perageret servitutem. Hactenus S. Augustinus, et apposite prorsus ad sensum narrationis Mosaice, quæ descensus Jacob, nepos Abrahæ, in Aegyptum, posterorum ejus illic servitus et ex eadem regione exitus recensentur.

C 181 Quippe, uti loco citato num. 3 sanctus Doctor etiam advertit, anni servitutis Israëlitarum in Aegypto computari dumtaxat possunt a morte Joseph, illo enim vivo, non solum ibi non servierunt, verum etiam regnaverunt Israëlitæ. Cum igitur ab eo tempore, quo, teste Moyse cap. 1 Exodi §. 8, Surrexit... rex novus super Aegyptum, qui ignorabat Joseph usque ad exitum filiorum Israël de Aegypto vix centum annis, ut Bonfrerius in caput 1 Exodi ostendit, ino vix nonaginta, uti ex cap. 7 Act. §. 20 intelligere datur, mediis intercesserint; consequens F omnino fit, ut prædicti quadringenti anni, de quibus hic questio, non ad solam seminis Abrahæ servitudinem Aegyptiacam, sed maxima ex parte ad peregrinationem Isaaci et Jacobi, eorumque posterorum in terra non sua habitationem referendi sint, sicut adeo prædictionis divinæ, cap. 15 Genes. relate, verus ac genuinus sensus, quem Augustinus supra recensuit, quique Apostoli verbis ad Galatas plenissime consonat.

182 Et sane tantum abest, ut a morte Joseph, qui ab anno ætatis sua trigesimo (vide Genes. cap. 41 §. 46) usque ad centesimum decimum (vide Genes. cap. 50 §. 25) Aegypti prorex fuit et via non rerum summa potitus est, usque ad exitum filiorum Israël de Aegypto quadringenti ac triginta anni effluverint; ut contra ab ipso descensu Jacob in Aegyptum, quem anno ætatis ejus centesimo trigesimo Genes. cap. 47 §. 9 Moyses innectit, non plures, quam ducenti quindecim anni elapsi fuerint, nimirum a prefato descensu usque ad mortem Josephi anni 71, inde ad usque nativitatem Moysis anni 64, ac demum a nativitate Moysis usque ad exitum Israëlitarum de Aegypto anni 80, atque adeo universim 215 anni, uti Usserius pag.

171 Chronologæ

verborum
Moyses verus
sensus,

et spatium
servitutis
Israëlitarum
in Aegypto,

ac filiorum
Israël gene-
logicæ tabulae

nec plures
etiam com-
putandis sunt
si cum S.
Augustino

A 171 Chronologiae sacrae ex Genes. cap. 50 §. 22 et Exodi cap. 7 §. 7 recte ostendit. Hisce accedunt argumenta non pauca, quæ ex tabulis genealogicis a Moyse lib. Genesis et Exodi descriptis, desummi possunt, quorum unum tantum, speciminis loco, hic ex laudato Ussorio subtexam. Caath, filius Levi, cum aro suo Jacobo descendit in Agyptum, uti ex Genes. cap. 46 §. 11 manifestum est. Hujus vita anni fuerunt 133, prout ex cap. 6 Exodi §. 18 indubium pariter fit. Amram, filius Caathi, annos vivit 137, teste Moyse cap. 6 Exodi §. 20; Moyses, filius Amrami, octoginta erat annorum, quando cum fratre Aaron Pharaonem adiit, ut educeret filios Israël de Agypto, Exodi cap. 7 §. 7.

attento anno expendatur;

B 183 Hi omnes anni, simul juncti, 350 dumtaxat annorum summam conficiunt, ex qua sat multi demundi sunt, ac præ ceteris illi, quos Caath post ortum filii sui Amrami vivit; secundo illi, quos Amaram post Moysis ortum egit (nec enim sine antiquo teste credibile est, eos tam proiecta xatae genuisse, aut saltem non genuisse, nisi ultimo vita sua anno;) tertio demundi paritersunt B anni, quos Caath numerabat descendens in Agyptum, ne alias iidem annis bis numerentur. Statuamus modo, hosce omnes annos summam conficer centum triginta quinque; nimur vivinti quinque jam transactæ ætatis Caathi, dum in Agyptum una cum suo patre Levi et aro Jacobo descendit; nonaginta circiter, quibus Caath, anno ætatis sua quadragesimo tertio masculo prole auctus, partim cum Anram filio suo, partim cum Moyse, nepote suo, vixerit; et viginti circiter quibus post Caathi mortem Anram solus cum suo filio Moyse in vivis fuerit; prior illa trecentorum et quinquaginta annorum summa contrahenda ex dictis erit ad ducentos dumtaxat et quindecim annos, eritque adeo constans mansio Jacobi et filiorum ac nepotum ejus in Agypto, non annorum quadragecentorum triginta, sed ducentorum ac quindecim; servitus vero et afflictio eorum, utpote non inchoata nisi sat diu, uti ostendit Bonfrerius in caput 1 Exodi, post centesimum decimum annum Josephi, proregis Agypti, vix integrum seculum tenerit, nedum 430 annos.

C 184 Cetera hujusmodi argumenta, quæ genealogicae series, libris Genesis et Exodi expressæ, suppeditant, videat curiosus lector apud Ussorium in Chronologia Sacra a pag. 124 et apud Sanctum in caput 7 Act. Apost. a pag. 145, adeaque etiam laudatum Bonfrerium in caput I Exodi pag. 344 eruditile de persecutionis Agyptiacæ duratione disputantem. Reliquum nunc est, ut et S. Stephani verba Act. 7 nonnulli dilucidemus. Sanctissimus ille et Spiritu dieino plenus orator cit. cap. 7 de Seminis Abrahami tum peregrinatione tum servitute ex instituto agens, ac propterea in computum non deducens illud 25 annorum spatium, quod Isaaci, filii Abrahæ ortum præcessit, pari modo, quo Deus Genes. cap. 15 futuræ peregrinatione ac servituti seminis Abrahamæ quadragecentos annos numerorotundo assignat, ipse quoque totidem, ut fidelissimus verbi Dei interpres, utrique simul adscribit, ac viæ non iisdem, quibus Moyses cit. cap. 15 Genes., verbis et apicibus uititur. Verba audi Act. 7 a §. 6: Locutus est autem ei (Abraham) Deus: Quia erit semen ejus accola in terra aliena, et servitutem subjiciet, et male tractabunt eos annis quadragecentis: Et gentem cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus. Et post haec exhibunt et servient mihi in loco isto,

videlicet in terra Chanaan, Abramo divinitus promissa.

185 Cum igitur verba hæc (Adi S. Augustinum num. 179 et 180) non secus ac illa capitis 15 Gene-
ses, ita intelligi debeant, ut non majus, quam quadri-
gecentorum ac quinque annorum intervallum,
inter vaticinium illud et exitum de servitute Aegy-
ptiaca patiantur, evidens fit, a descensu Jacob in
Aegyptum usque ad jam mox memoratum exitum
non posse medios statui annos quadrigecentos et
triginta, ac multo minus totidem annos posse
adscribi soli Israëlitarum servituti et affectio-
ni Aegyptiacæ, quos tamen huic adscribere co-
guntur ii, qui verba sacra ad Grammaticæ ac
Dialecticæ potius prescripta, quam ad receptum
sacris scriptoribus usum eorumdemque intentum
finem, exigere atque expendere volunt. Pluribus
supersedeo, quæ tum ex Veteri, tum ex Novo
Testamento hic congeri et urgari possent, argu-
mentis, quæque inter factam Abramo ante ortum
Isaaci promissionem divinom, interque latam in
monte Sina Legem, non longius, quam quadri-
gecentorum ac triginta annorum spatium effluxisse,
plenissime persuadeant, simulque adeo evinc-
cant, sensu alio, quam, quem primo aspectu præ-
se fert, celebrem illum cap. 12 Exodi versum 40
exponi oportere, quo cum recitatis jam testimo-
nis adduci in concordiam queat. Id priusquam
sequenti § tentemus, non abs re erit, de varia ejus-
dem versus in sacris Codicibus lectione nonnulla
præmississe.

186 Cum Hebrei casibus careant, atque adeo præ-
pronomen Hebraicum, respondens Latino relati-
vo qui, ambiguo sit relationis; hinc versus ille
non uno ab omnibus modo Latino redditus fuit.
In Vulgata hodierna ita, ut ante monuimus, ha-
bet: Habitatio autem filiorum Israël, qua man-
serunt in Agypto, fuit quadrigecentorum triginta
annorum; contra vero Hebraicum textum ita
vertit S. Hieronymus tom. i Operum edit. anni 1693, col. 76: Habitatio autem filiorum Isra-
ël, qui manserunt in Agypto, fuit quadri-
gecentorum triginta annorum; atque ita etiam Biblia
Polyglotta, Antverpiensis regia, et Jayana Pa-
risiensis legunt: quo postremo sensu, qui et apta
est Hebrei textus interpretatio, non determina-
tur chronographia, quo soli Israëlitarum in
Agypto habitationi 430 anni tribuantur, sed tan-
tum exprimitur prosographia seu descriptio il-
lius populi, Israëlitici nempe, cuius universa
παροχή, seu peregrinatio usque ad 430 annos
pervenit. Septuaginta vero Interpretes, ut li-
quet ex antiquissimo illo codice Ms., ad quem
Sixtina editio exacta fuit, memoratum versum
ita vertierunt, ut non tam verbum et verbo, quam
sensem et sensu expresserim, addentes claritatis
ergo has voces: ζαὶ εἰ γένεται; ut adeo ex ver-
sione Graeca ita citatus Exodi versus sonet: Ha-
bitatio autem filiorum Israël, quam habitaverunt
in terra Agypto et in terra Chanaan, anni quadri-
ginti triginta.

187 Multo plura superaddit Samaritanus tex-
tus, et ea quidem, quæ, si S. Hieronymi, Ori-
entalium idiomaticum perillissimi doctoris, tempo-
re, multoque prius pro genuinis verbis Moysis
recepta, aut in Samaritanis Hebreis codicibus
alicuius notæ exarata fuissent, nullam plane, aut
certe exiguum de illo textu disputandi materiem
liquissent; quandoquidem, admisso semel, uti ab
Hieronymo aliisque fit, hasce Apostoli voces Te-
stamentum confirmatum a Deo aliud non signi-
ficare,

AUCTORE
J. G.

ut adeo cele-
bris versus
40 capitis 12
Exodi,

cujus varie
lectiones in-
terpretatio-
nesque

hic recen-
suntur, exposi-
tione indi-
geat, ut cum
aliis testimo-
niis sacris
concilietur.

AUCTORE
J. G.

ficare, quam pactum a Deo primum initum cum Abramo de benedicendis in ejus semine omnibus cognitionibus terrae, ne umbra quidem difficultatis ex ea parte supererit, ut Samaritanus textus cum reliquis supra adductis testimonii concilietur, uti ex dictis dicendisque manifestum est. Ipsum nunc audi Samaritanum textum, seu potius primigenii textus Hebraici glossema, ita ad litteram Latine sonans : Commoratio autem filiorum Israëli ET PATRUM EORUM, quam habitaverunt IN TERRA CHANAAN et in terra Ægypti, fuit quadrigentorum et triconta annorum. Sed de variantibus hujus textus lectionibus jam satis. Ad ipsum modo investigandum Hebraici, uti Hieronymi temporibus multoque ante legebatur, textus Vulgatae nostra sensum progreder, quo cum jam saepè citatis sacrorum Codicum testimoniis concilietur, ac salva interim in columnis maneat tum Hebrai textus, tum Vulgate nostræ auctoritas, quam recentiores quidam hocce loco mendi seu erroris arguentes temere nimis, meo quidem iudicio, concellere ausi sunt.

^B § XI. Celebris de Patriarchæ posteris versus libri Exodi, etiam in eo non admisso mendo, exponitur. Testamenti, a S. Paulo memorati, epocha anno Abrami 75 innectitur.

In celebri
illo versu
idiotismus
quidam,

Inter varios modos, quibus famosus ille versus cum ceteris divinorum Codicum testimoniis, salva sacri Scriptoris sinceritate, conciliari posse videtur, primus se mihi offert magisque arridet ille, quo Hebraicus quidam idiotismus citato loco cubare statuit, cuius idiotismi ea natura seu energia est, ut plus indicet, quam verba ipse primo auditu sonent, ita ut, dum nominatim posteris facta quedam adscribit, horum tamen maiores, qui in hisce partem habuerent aliquam, hinc neutrliquam excludingens signifet. Atque ita, dum

C Moyses cit. §, habitationem filiorum Israël in Ægypto quadrigentorum triginta annorum fuisse, narrat, habitationem palrum eorum, et Abrahami presertim, hinc minime excludere voluisse, nec re ipsa verbis suis exclusisse, censendum erit. Ne autem idiotismus ille a me gratis excogitatus fitiusque dici queat, visum est, per varios Libros sacros paulo latius excurrere, quo duo haec manifesta fiant: alterum; non modo vaticinia seu promissiones, sed et ipsa facta historica idiotismo simili proavis adscribi, in quibus tamen ipsi posteri partem habuere aliquam, imo et subinde potissimum; alterum; eadem seu promissa seu facta vice versa adscribi posteris, in quibus tamen hi per se ipsi, seu in sua persona, ut vulgo aiunt, partem habuere nullam, sed tantum in uno e majoribus suis vel in sua genti capite, cui vel facta est promissio, vel a quo res aliqua incepta magna que ex parte continua fuit.

189 Factunne id sit ob arctissimum necessitudinis vinculum, quod maiores inter et posteros intercedit, an ob aliam quamcumque specialem causam, ipsis sacris Scriptoribus notam, non opus est hic inquirere. Satis ad rem nostram est, utriusque idiotismi exempla produxisse. Ut a priori incipiam, ita plus semel in libro Genesis,

cuius exem-
pla

narratur Deus Abrahe, Isaaco et Jacobo dixisse : Tibi dabo terram hanc, Chanaan nempe, in hereditatem perpetuam, seu, uti David Psalmo 104, § xi narrat, Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestre ; cum tamen Patriarchæ illi peregrini et accolæ semper fuerint in terra ista, tantumque in eorum posteris completa fuerit promissio divina, ut Liber Josue videre est. Sic rursus Genes. cap. 12, §. 3 dicit Deus Abramo : In te benedicentur universæ cognationes terre; quæ tamen promissio, uti satis patet, in Christo, filio Abrahe intelligenda est completa re ipsa fuisse. Mitto plures ejusmodi idiotismos, quod pauci illi ad firmandam priorem assertiōnem abunde sufficient. Ad alteram progreder, quæ proprius ad rem, quam aginus, attinet.

190 Ac primo quidem Deuteronomii cap. 26 complura,
jubetur populus Israëliticus in perpetuum coram quæque hue
sacerdote, qui fuerit in diebus illis, proficeri,
sibique ipsi ea facta adscribere, quæ majoribus
suis in Ægypto contigerunt : verba habe : Et lo-
queris in conspectu Domini Affixerunt nos
Ægypti et persecuti sunt impONENTES onera gra-
vissima : et CLAMAVIMUS ad Dominum Deum
Et eduxit nos Ægypto in manu forti Et E
tradidit nobis terram lacte et melle fluentem. Et
idcirco NUNC offero primis frugum terre, quam
Dominus dedit MIHI. Ita quoque auctor Libri Ju-
dicum cap. x, §. xi et 12 Deum inducit sic Isra-
ëlitis loquentem, ut præsentibus tribuat facta
illa, in quibus eorum dumtaxat maiores partem
habuerunt. Verba sacra audi : Quibus locutus
est Dominus : Numquid non Ægypti et Amorrhaei
filiique Ammon et Philistium, Sidouii quoque et
Amalec et Chanaan oppresserunt vos, et CLAMA-
VIMUS ad me, et eruvi vos de manu eorum? Et
iterum lib. 1 Reg. cap. 12 §. xi Samuël in sua
ad populum Israël gravissima adhortatione,
qua et suam in reipublicæ Hebraicæ admini-
stratione integritatem probat, ita loquitur : Et
misit Dominus Jerobaal, et Badan, et Jephé,
et Samuël, et eruvi vos de manu inimicorum ve-
STRORUM per circuitum, et HABITASTIS confidenter;
qua profecto non in solis Israëlitis, quos Samuël
alloquebatur, sed et in eorum majoribus locum
habuerunt.

F
191 Sic itidem propheta Osee cap. 12, §. 4 Ser-
monem, quem angelus cum patriarcha Jacob ha-
buit in Bethel (vide Genes. cap. 28) sibi suisque
popularibus tribuit, ita loquens : In Bethel inve-
nit eum, et ibi locutus est NOBISCUM. Ita rursus
propheta Amos cap. 5, §. 25 Israëlitis secum vi-
ventibus ea adscribit, in quibus hi nullam, patres
vero eorum, octingentis circiter annis prius de-
functi, partem habuerunt omnem. Verba ejus haec
sunt : Numquid hostias et sacrificium obtulisti
mihi in deserto quadraginta annis, domus Israël?
Denique Achior, Ammonitarum dux, Holofer-
nen edocens, quis ille esset populus, qui adversus
eum montana obsideret, affrat cap. 5 Libri
Judith, eos noluisse sequi deos patrum suorum;
secundo eos unum Deum cœli coluisse, qui et
præcepit eis, ut exirent inde, e Chaldæa nempe;
tertio eos, urgente fame, in Ægyptum descendisse;
cum tamen in his omnibus Israëlite, qui ad-
versus Holofernem montium concluserant itine-
ra, nullam omnino partem haberent, nisi solo sue
gentis capite et patriarcha Abraham, deindeque in
Jacob.

192 Quæ cum ita sint, quidni pariter cita-
tum Exodi versus 40 per ejusmodi idiotismum,
seu

AUCTORE
J. G.

cubore ostendit, atque ita cum aliis versus illi conciliatur; seu per familiarem satis Hebreis scriptoribus locundi formulam, num. 188 indicatam, explicemus, sic ut per filios Israël, quorum habitatio seu peregrinatio in Aegypto 430 annorum fuisse asseritur, non soli Jacobi posteri, seu in terra Chanaan, seu in Aegypto nati, illic designati a Moyse fuerint, sed eorum etiam majores, Jacob nempe, Isaac et Abraham, quorum hic codem, uti videtur, anno, quo venerat in Chanaan, descendit in Aegyptum, ut peregrinatur ibi, Genes. cap. 12, §. x; ubi et Isaac, nisi aliter iussisset Deus, peregrinari etiam statuerat, Genes. cap. 26, §. 2; et que denique ipsa Jacob exortax in Chanaan famis causa sese cum tota sua familia contulit, ubi haec in immensum crevit usque ad annum a memorato Jacobi descensu, ducentesimum decimum quintum. Et sane ipsem et ex quo absurdum est

versum Houbigantium non probare, sed quasi jam ante probatum satis esset, temere ac gratis assumere: unde consequens fit, ut tota corrual. Ostendat ergo prius Houbigantius, hasce voces Filii Israël tam stricte atque in eo Dialectice rigore a sacro historiographo Moyse adhibitas fuisse ad designandos solos Jacobi seu Israëlis posteros, ut ne ipse quidem Jacob seu Israël comprehendendi illis possit. Cum autem ex dictis ipsem eorum, qui in Aegyptum descenderunt, dux et antesignanus Jacob, quique annis 17, velut eorum caput in Aegyptum cum eis habitat, excludi ab Aegyptiaca habitatione nequeat, fateatur necesse est, nullius roboris esse desumptum ex Dialecticis tricis argumentum.

195 Ceterum, quam sit ridiculum et sacrorum Codicum dignitati contrarium, ad contentiose Dialecticae præscripta hagiographorum seu Veteris seu Novi testamenti verba exigere, ipsis fere Houbiganti verbis simili in re jam nunc ostendo: Norunt omnes (vide supra Houbigantii argumentum) id omni propositione affirmante subjectum et attributum esse ejusdem, ut aiunt, comprehensionis, nec latius patere subjectum, E quam ipsum prædicatum. Cum igitur hujus propositionis, libro Judith prolate: Hebrei, qui prepararunt se ad resistendum Holoferni, noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldeorum, ut jussi sunt inde exire, cum, inquam, hujus propositionis subjectum sit Hebrei, qui prepararunt se ad resistendum Holoferni; attributum vero: Noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldeorum, et jussi sunt inde exire etc., liquet, non alios Hebreos Libro Judith intelligi, quam eos ipsos, qui noluerunt servire diis alienis in Chaldaea, quique jussi fuerunt inde exire; et, quomodo a Chaldeis excluditur Chanaan et urbs Bethulia, ita etiam ab illis Hebreis, qui prepararunt se ad resistendum Holoferni, excludi debent eorum parentes. Igitur, si Houbigantii ratiocinatio subsistat, sensus assertionis, libro Judith memoriae, erit, Hebreos illos, qui Holoferni resistere conati sunt, ipsissimos illos esse, qui mille et trecentis annis ante in Chaldaea habitarunt et inde exire jussi sunt. Quod cum Houbigantius neutiquam admissurus sit, ecce nos effatum ejus, unde haec consecutio emanat, pro vero admittamus?

196 Adhæc, si quis in exponendis citatis numeris 190 et 191 textibus potius ad Houbigantii principium, quam ad assertum a nobis idiotismum recurrendum velit, fateatur is necesse est, prophetam Osee, cui in diebus Ezechiae factum est verbum Domini, æqualem fuisse (vide ejus verba num. 191) patriarchæ Jacob, et huic æque, ac Jacobo, locutum in Bethel fuisse angelum, ac rursus Israëlitas, quos alloquebatur Amos cit. cap. 5, §. 25, eosdem fuisse, qui octingentis annis ante in deserto 40 annorum spatio degerant; et, ut alia mittam, quæ ex recitalis numeri 190 textibus pari forma eruvi possunt, argumenta, Judæos, qui, vivente Christo, ceterosque, qui deinde usque ad Evangelii promulgationem festo Pentecostes primitis frugum secundum legem Deuteronom. cap. 26 oblulerunt, vel ex præcepto divino mentios fuisse, dum insue confessionis formuladixerunt: Afflixerunt nos Aegypti... eduxit nos (Deus) de Aegypto; etc; vel, si mentiti non fuerint, uti certe neutiquam mentiti sunt, eos adeo, nempe ex principiis Houbigantii, ipsissimos illos fuisse, qui bis mille circiter annis, ac multo etiam ante, educti

*licet qualem-
cumque hu-
jus versus
expositionem
argumento*

193 Adversus omnem hujuscemodi, licet pelitam ex ipsa textus natura multisque sacre Scripturæ idiotismis stabilitam explanationem, vehementer excurgunt Houbigantius, et qui eum hic sequitur, laudatus supra Smitius, asserentes ambo, sub nomine filiorum Israël intelligentiæ hic non posse patriarchas seu illorum majores. Houbigantium de hac re apud laudatum Smittium num. 45 Prolegomeni Exodi pag. xxxviii ita fere loquuntur audi: In ea interpretatione, inquit, quæ qualicunque modo sub nomine filiorum Israël patriarchas seu majores eorum comprehendit, inest cum aperta iudicatione argumentatio falsa et fere pernihil. Enimvero sat multa uno jactu tela? Si impulsu primo haec flant, quis, nisi ista imbellia sint, reliquos impetus sustinere poterit? Sed non est, cur animus contrahatur. Videamus, quam graviter, seu, ut rectius

C loquar, quam nullo modo et in speciem tantum Houbigantii tela adversarios feriant. Quippe, inquit cil. loco, norunt omnes, in omni propositione affirmante subjectum et attributum esse ejusdem, ut aiunt, comprehensionis, nec latius patere subjectum, quam ipsum attributum. (Aduant hec Dialectici, et sublimem in modum de sacrarum Litterarum idiotismis ac de genuino sensu disserere hinc discant!) Cum igitur (verbaverimus) hujus propositionis: « Fili Israël in Aegypto habitaverunt, » subjectum sit « Fili Israël, » attributum « In Aegypto habitaverunt, » liquet, non alios filios Israël, nempe cit. §. 40, intelligi, quam eos ipsos, qui in Aegypto habitavere: et quomodo ab Aegypto excluditur Chanaan, ita etiam abs illis filiis Israël, qui in Aegypto habitaverunt, excludi eorum filiorum parentes, qui in Chanaan peregrinati fuerant.

*quodam, sed
vitiis,* 194 Hactenus ille: cui ego, si Dialecticorum more contendere luberet, mox reponerem, belam illam argumentationem falso, ut aiunt, niti supposito, idque ipsum, quod precipue in contro-

F
*multa conse-
quentur,
Houbigantius
respat,*

AUCTORE
J. G.

*Explicantur
nonnulla,
qua adver-
sus exposi-
tionem*

*educti ex Aegypto fuerunt missique in possessio-
nem terrae Chanaan. En quo abducunt nimia illa
argutia ac singularis illa in expoundis sacris Co-
dicibus subtilitas, qua potior Dialectica captiosa,
quam sat communium Scripturarum sacrarum idioti-
smorum ratio habetur.*

*197 Dicamus ergo potius, cit. libro Exodi,
utpote quo universi populi Hebraici annales con-
tinuantur, per r̄ filios Israēl integrum gentem
Hebreum seu electum Dei populum, tam in
capite, quam in membris designatum a Moyse
fuisse, eodem nempe, vel certe pari idiotismo, quo
in jam productis textibus designati fuerunt non
solum Christi, Osee prophetæ, Moyse aliorum
que hagiographorum tempore viventes Israēlitæ,
sed et eorum maiores, quatenus hi cum illis unam
eamdemque constituebant gentem, quorum adeo
gesta, utpote ad universum populum spectantia,
posterioris adscripta fuerint. At enim, inquiet ali-
quis, cum Abram in Aegyptum famis causa pro-
fectus, anno nempe ante exitum posteriorum suo-
rum quadragesimo trigesimo, non dudum illuc
manserit; sed paulo post reversus sit in terram
Chanaan; Isaacus vero in Aegyptum quidem ire
meditatus fuerit, re tamen ipsa eo non iverit, ne
toti quidem Hebreo populo, seu tam in capite,
quam in membris, spectato, habitatio seu pere-
grinatio 430 annorum in Aegypto adscribi me-
rito potest. Ad haec respondeo, in rigore quidem
Dialectico dici non posse, Hebreum populum to-
tum annis in Aegypto continue habuisse; at
nihilominus a Moyse, qui ratiocinatorem aut
calculatorem scrupulosum, sed historiographum
agit, non immerito habitationi, seu peregrina-
tioni Hebreorum in Aegypto, 430 annos, tribui.*

*198 Ita existimo, tum quia hisce annis ini-
tium fecit in Aegypto Abramus, qui, teste Moyse
Gen. cap. 12, § 2 eo descendit, ut ibi peregrina-
retur; tum quia etiam Isaac sui Patris exemplo,
veluti pro sua peregrinationis terra Aegyptum
aliquando habuit, tum quia non interrupta per
215 annos habitatio Jacobi et posteriorum ejus
Aegyptiacæ peregrinationi finem imposuit.
Adhuc, præterquam quod ex annis peregrina-
tionis trium patriarcharum in terra Chanaan
detrahendi sint anni illi, quos Jacob in Mesopo-
tamia apud arunculum suum egit, quibus fit, ut
a descensu Abræ in Aegyptum usque ad posteror-
um exitum multis annis diutius in Aegypto,
quam in terra Chanaan, Hebreæ gens degerit;
alixetiam suppetunt rationes, cur Aegyptu potius,
quam terræ Chanaan, totius peregrinationis tem-
pus adscribi potuerit. Primo quidem, illa patriar-
charum in terra Chanaan peregrinatio, in cen-
sum etiam adductis eorum servis horumque filiis,
præ posteriorum, in Aegypto degentium peregri-
natione, paucissimorum dumtaxat hominum fuit,
minusque in oculos incurrit, (de qua vide Psalm.
104. §. 12 et 13) cum tamen ex adverso Aegyptiacæ
mansi innumeram hominum multitudinem com-
plexa atque apud omnes celebrissima fuerit.*

*199 Deinde vero, ut Pererius in caput 12 Exodi
disput. 19, num. 116 observat, Aegyptiacæ ha-
bitatio posteriorum Abramæ, Isaaci et Jacob tribus
rebus insignita mirum in modum et nobilitatem
fuit, nempe Josephi per octoginta annos imperio
Aegyptiaco, magnaque ex tempore spatio He-
breorum prosperitate, eo autem sat diu defuncto
per insigne et admiranda multiplicatione, ut ut
interim laboriosissima premerentur servitute; ac
denique liberatione eorum atque exitu ex Aegy-
pto, tot tantisque prodigiis in primis memoran-*

*do. Hisce addamus, moris esse Scripturarum, D
prout ex cap. ultimo Libri judith §. 28 et ex 70
Interpretum versione cap. xi Genes. §. ultimo
patet, ut ei loco, ubi annorum numerus aliquis
completus fuit, licet tamen transactus ibi totus
non fuerit, totus tamen adscribatur. Ex quibus
omnibus manifestum fit, Moysen recepto Hebreis
more sua gentis peregrinationi Aegyptiacæ poti-
us, quam Chananeæ, illud 430 annorum spa-
tium jure merito attribuisse. Præter jam traditum
celebris illius versus cum aliis sacrae Scripturaræ
testimoniis conciliandi modum, aliis quoque sup-
petit, quo habita antecedentium Moysis verborum
ratione, versus ille cum prefatis testimoniis ad-
ducit quoque in concordiam possit, vel in ipsa el-
iam hypothesi, gratis tantisper admissa, quæ cit.
§. 40 per has voces Fili Ishaï non alios, quam Ja-
cobi posteros, designari, tradit.*

*200 En illum, Eodem cap. 12 Exodi §. 25 Pen-
tateuchi auctor Moyses ex præcepto divino ad
Israëlitæ ita locutus fuerat: Cumque introieritis
terram, quam Dominus datus est vobis, UT POLLIC-
CIRUS EST (Abrahamo nempe Genes. cap. 12 §. 7 et
dein alias) observabitis ceremonias istas, paulo
ante scilicet prescriptas ad esum agni Pascha-
lis ceteraque, redeunte quotannis Paschali tem-
pore, observanda. Quorsum obsecro, paulo ante,
quam Israëlitæ de Aegypto versus terram Chan-
nan profecturi essent, in memoriam eis Moyses
revocat divinas promissiones, illamque adeo
maxime celebrem omniumque primam pollici-
tationem, quam Deus Abramo, jam primum ter-
ram Chanaan ingresso, apparens fecerat, Genes.
cap. 12, §. 7 dicens: Semini tuo dabo terram hanc,
nisi ut Israëlitæ divino ductu auxilioque, utpote
sibi promisso, multo magis, quam humana opera,
se et servitudo educendos esse, agnoscerent, suamque
in Deo Patrum suorum fiduciam firmissime
locarent? Dum ergo eodem cap. 12 Exodi, mox
ut dixerat profectos fuisse filios Israël de Ra-
mese in Socoth, et ab ipsis Aegyptiis exire com-
pulsos fuisse §. 40 haec subdit: Habitatio autem
filiorum Israël, qua manserunt in Aegypto, fuit
quadringeritorum triginta annorum; non abs re
censeri potest, verbis istis innuere voluisse, jam
re ipsa impleri ceptam eo exitu fuisse divinam
pollicitationem paulo ante memoratam, quæ altia-
rum omnium, quarum cap. 3 et 6 Exodi, et per-
sæpe in libro Genes. mentio fit, veluti princeps et
antesignata fuit.*

*201 Hujus adeo celeberrimi versus hic sensus
erit: habitacionem, qua Israëlitæ manserunt in
Aegypto, finem seu complementum fuisse illorum
430 annorum, qui secundum factam Abramo
cap. 12 et 15 Genesis promissionem divinam,
suęque genti celebratissimam, decurisse prius de-
buerant, quam ipsius posteri de sua servitudo et
afflictione egressuri essent versus terram Chan-
nan, quam stato tempore occuparent in hereditate
tempetuum. Ellipsi ergo in cit. §. 40 uitur
Moyses, at tali, ut id, quod retinet, cum aliunde
satis apertum esset, facile subintelligi seu mente
suppleri possit, quæque adeo non magis Moysen
ineptum, absurdum aut nugatorium reddere po-
test, quam frequentes alibi ellipses harum auto-
res ineptos aut frivulos faciunt. Et huic quidem
expositioni, qua Aegyptiacæ Israëlitarum habili-
tatio 430 annorum, quos Deus Abramo præsignifi-
carat, veluti finis ac complementum, cit. §. desi-
gnata fuisse, statuitur, suffragantur, quantum ad
substantiam, Grotius, Cajetanus, a Lapide, viri
sane in primis eruditii, quos, si lubet, lector aeat.*

202 quod

*memorari
versus, a no-
bis datum,*

*opponi
possunt;*

*quo versus
ille celebri
recte exponi
queat,*

AUTORE
J. G.

A 202 Quod si quis neutram citati versus ex-positionem a me datam, nec aliam quamvis, apud insigniores sacrae Scripturae interpretes obviam, admittere velit, propterea, quod in eodem illo versu, uti S. Hieronymi tempore, ac multo ante legebatur, mendum cubuisse, pro indubitate habeat; ego contentiosum funem cum eo non traham; ast tunc demum mendum erroremque restitutum in eo s. admittam, cum manifeste probatum video, Samaritanis potius, quam Judaeis concedita a Deo fuisse sacra eloquia, majorem istorum in describendo Pentateuchu accuratem, quam sacerdotum Iudeorum diligentiam fuisse; nec non Samaritanos codices, tantopere nunc jactatos, re ipsa antiquiores esse Hebreis Samaritanisque codicibus, quos S. Hieronymus consuluit, in quibus nempe pretensus ille primogenius Moysis teutus, num. 187 sub finem recitatus, nusquam ab eo inventus fuit; seu, uti aperi-tius eloquar, tunc demum credam, in cil. s. non idiotismum Hebraicum aut Ellipsis, sed mendum ei errorem cubare, cum demonstratum video, nostri temporis magistros in Israël, qui vel

B vulgaribus usi sunt praetoribus, vel qui com-modis perdiscendi sacras linguis subsidiis ca-rerunt, linguarum sacrarum peritia et optimae no-teae codicum usu doctori eruditissimo Hieronymo peritis, quos nactus est, magistris, aut pal-mam eripere, aut saltem hanc eis deferre neuti-quam debere.

C 203 Venio nunc ad difficultatem aliam, quae ex ipsis S. Pauli ad Galatas verbis essurgit. Si contra S. Gregorii Magni effatum ad Donati regulas, ad Porphyrianæ Isagogæ placita, vel ad fori contentiosi formulais Apostoli verba, num. 172 transcripta exigenda forent, consectarium omnino esset, ut 430 anni quos a Testamento confirmato a Deo usque ad Legem in monte Sina latam ex-currisse, scribit, computari ab anno Abramis se-ptuagesimo quinto nequaquam possent, utpote quo primum ei Deus promisit fore, ut in semine ejus benedicerentur omnes cognationes terræ. Verum enimvero in ea, de qua agimus S. Pauli Epistola Donati regulæ et qua hisce superstruuntur Porphyrianæ Isagogæ placita ac fori contentiosi formula locum neutiquam habent; quippe nihil aliud S. Paulus cap. 3 s. 17 per hasce primogenias voces διεβήκε τροπεκουσιώναν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ exprimere voluit, quam quod, uti advertit S. Hieronymus in hunc locum, Hebreo sermone Berith, Latino pactum vocatur, illud nempe gratuitum, uti Usserius in Chronologia sacra pag. 181 nota-t, quod cum Abrahamo Deus primum iniit, atque ineundo sancvit, ratumque et authenticum effectit, subsequentibus ejusdem repetitionibus nihil amplioris autoritatis primævæ promis-sioni adjicientibus.

S. Paulus agit, diversum non est a divino pacto, Gen. cap. 12 memorata, 10.

C 204 Neve id gratis assertum videatur, au-diamus Corneliam a Lapide, in eundem illum versum pag. 454 ex antiquorum sententia ita scribentem: Hic et alibi, inquit, haec tria, sci-licet Hebreum Berit (seu Berith) Graecum διεβήκε et Latine TESTAMENTUM idem sunt, signifi-cantque quodvis factum. Hoc enim adequate in Scriptura significat Hebreum Berit (seu Berith) quod septuaginta vertunt διεβήκε scilicet, ut idem sit, quod επιθήκη. Ita Hieron. Chrysost. Theophil. Ecumen. Idem ex Aristophane et Demosthene ostendit Budus. S. Augustinus tamen proprie capit hic Testamentum Dei: "Quia, " in-quit, "quod mors testatoris valet ad confirman-

" dum testamentum, hoc incommutabilitas pro-missionis Dei valet ad firmandam suam pro-missionem." Quæ postrema sententia nostræ nihil officiunt. Et sane non de promissionibus seu pactis, Geneseos, cap. 13 a s. 15, cap. 15 a s. 4, et cap. 17 a s. 2 memoratis, sese eo loco agere, ipsemel Apostolus satis palam fa-cit, dum precedentem versus illam diserte indi-cat promissionem divinam, secundum quam in semine Abrahæ, qui est Christus, benedicende erant universæ gentes seu cognationes terræ, de qua nempe eodem capite s. 8 et 14 loculus fuerat, quaque adeo omnino diversa est a pos-terioribus promissis, citato Geneseos cap. 13 a s. 15, cap. 15 a s. 4, et cap. 17 a s. 2, Sancto nostro divinitus factis, utpote in quibus nul-lum de benedicendi in semine Abrahæ cunctis gentibus reperire verbum est.

C 205 Fateor quidem, promissionem, de qua hic sermo est, iteralam a Deo fuisse, statim atque Abram hærentem inter vespere arietem obtulisset holocaustum pro filio suo Isaac, imo vero eam ejusmodi verbis a Moyse descriplam fuisse, ut ad hanc potius, quam ad eam, quæ cap. 12 Genes. refertur, Apostolus respecuisse videri posset: ita enim. cit. cap. 22 a s. 16 angelus Domini loquitur: Per memet ipsum juravi, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem, et non pe-percisti filio tuo unigenito propter me: Benedi-cam tibi et multiplicabo semen tuum sicut stel-las cœli, et velut arenam, quæ est in litorie maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terra, quia obedisti voce mea, Verum, tametsi pactum, a Deo cum Abra Genes. cap. 12 initium, revera tunc confirmatum fuerit, ab ea tanen federis confirmatione dici negavit Apostolus illos 430 dinumerasse; quandoquidem incertum omnino est tempus illud, quo Isaa-cum, filium suum, immolare Abraham jussus fuit, asserentibus aliis, id factum esse anno Abraham centesimo decimo, aliis centesimo decimo quinto, aliis centesimo vigesimo quinto, aliis dent-que centesimo trigesimo tertio, vel sexto.

C 206 Consecrarium igitur fit, ut vel Aposto-lus ab incerto initio æram exordiens, imperi-tus in hoc scribendi genere fuisse dici debeat, quod vel suspicari nefas est; vel, ut non tem-pus plane ignotum, sed contra expresse in Scri-pturis divinis signatum, omnibusque notissimum, quale est atlatis Abra annus septuagesimus quintus, prima Dei promissione celeberrimus, pro statute a se ære Abramiticæ exordio certo ac-fico adhibuerit; utque adeo ab illo pacto, quod tunc Deus primum cum Abramo iniit de benedi-cendis in ipsouniversis cognationibus terræ, quod-que ineundo sancvit, annos illos computes, quos inde usque ad latam in monte Sina Legem excu-rrisse, affirmat. Adhaec, si ab illa fæderis confir-matione, Genes. cap. 22 s. 18 memorata, que inter annum Abramæ centesimum decimum quintum et centesimum trigesimum septimum statuen-da videtur, usque ad Legem in monte Sina latam designati ab Apostolo quadringenti triginta anni dinumerandi essent; consequens pariter foret, ut semen Abramæ non modo quadringentis quinque, seu neglecto exiguo numero, quadringentis annis, uti tamen Gen. cap. 15 s. 13 asseritur, peregrinum fuerit in terra non sua, sed annis omnino qua-dringentis et viginti quinque, imo quadringentis et

neque illus
Testamenti
epocha a fa-
cto incerti
temporis,
E

cap. 22 Gen.
relatio, repeti-
tio, post, sed
contra

AUCTORIS
J. G.

et triginta sex annis, si illa foederis confirmatio anno Abrae centesimo et trigesimo sexto facta statuatur. Quid? Quod, computatis ab illa confirmatione 430 annis, necesse omnino fiat, vix non ex omni parte susque deque certi fixam a Moyse ab ortu Abra usque ad Legem latam Chronotaxim, omnemque intercludi viam, qua adducta a numero 177 sacre Scripturæ testimonia cum verbis Apostoli ita intellectis conciliari queant.

ex pacto certi temporis, nempe anno 75 Abram facto, desumus cum antiquis debet.

207 Recte igitur Josephus lib. 2 Antiq. Judaic. cap. 6 ab ingressu Abra in terram Chanaan, atque adeo et a subsecuta mox divina apparitione ac promissione Evangelica 440 annorum, de quibus hic agitur, exordium sumit, ita loquens de Hebreis: Reliquerunt autem Aegyptum mense Xanthico, luna decima quinta, anno quadringentesimo trigesimo, postquam Abraham pater noster in Chananeam venit. Quibus, quod hic obiter notatum velim, minime obesse debet, quod in ejusdem libri cap. 5 librarii mendum cubat, quo scilicet pro numerali nota Graeca o, quæ ducentos sonat, irrepsit nota v, quæ quadragesimos annos Aegyptiacas servitum perperam tribuit. Consentit Josephus

B Eusebius in Chronicorum libro priore pag. mihi x, ita loquens: Quum esset LXXV annorum (Abram) divino dignus habetur alloquo et ei reprobmissione, quæ ad eum facta est: a quo tempore usque ad regressum gentis Hebraeorum ex Aegypto supputantur anni cccccxx, quorum meminit, Paulus ita dicens: "Testamentum confirmatum a Domino quæ post quadragesitos et triginta, annos facta est lex, non infirmat ad evacaundam promissionem." Hisce consona repetit in Chronicorum lib. posteriorie ad primum annum reprobmissionis Dei ad Abram cuius initium, quidquid alii secus contendant, statuit anno ejus septuagesimo quinto, non vero sexto, ut supra num. 167 docuimus. Unum hisce pro reliquis omnibus addo S. Augustini lib. 16 de Civit. Dei cap. 24 num. 3 non minus disertum testimonium, his verbis conceptum: Computantur.... ab anno septuagesimo et quinto Abrae, quando ad eum facta est prima promissio, usque ad exitum Israël ad Aegyptum quadringenti et triginta anni, quorum Apostolus ita meminit: "Hoc autem dico, inquit, testamentum confirmatum a Deo quæ post quadragesitos et triginta facta est lex, non infirmat ad evacaundam promissionem." Sed de perdifficili illa quæstione ad institutum nostrum jam dicta sufficient. Ad Abram gesta modo redeamus.

§ XII. Abram's adventus in terram Chanaan: ejus illic peregrinatio: profectio versus Aegyptum: adhucbitum ab eo, ne in Aegyptio occidatur, consilium.

Abramus ex Haran, de cuius situs,

*A*bram, cum annum ageret septuagesimum quintum bimestri spatio minus circiter compleatum, ex Haran divino oraculo evocatum fuisse, cumque uxore sua Sarai, et Lot sui fratris filio, omnique tum suo tum ejus famulitio universaque substantia sese contulisse versus terram Chanaan, ex verbis Moysis Genes. cap. 12 a f. 4 et ex dictis

§ IX a num. 162 indubitatum apparet. Eum autem in terram Chanaan etiam pervenire facile potuisse, priusquam idem ille annus ex omni parte elapsus esset, jam nunc dicenda aperient. Si urbs Haran, unde Vir obedientissimus recessit versus Chanantidem, cum S. Hieronymo lib. de Situ locorum Hebraicorum tom. 2 Oper. col. 427, statuatur esse illa Mesopotamie civitas, quæ usque hodie Charra dicuntur, ubi Romanus est casus exercitus et Crassus dux captus, quæque, uti videre est in mappa geographica a D. Anville, regio geographo, ceteris accuratius digesta tom. 2 Orientis Christiani ad col. 689, trecentis circiter milliaribus Romanis, seu septuaginta quinque leucis Belgicis a terra Chanaan distat; potuit Abram, si duas quotidie leucas Belgicas cum media conficerit unius mensis spatio in Chananeam advenire, atque adeo currente adhuc anno etatis sue septuagesimo quinto.

209 Quod si cum Frederico Spanhemio, quem Cellarius part. 2 Orbis antiqui pag. 445 laudat Haranem, utpote ex Genes. cap. xi f. 31 in itinere, quod et Chaldaea in Chanaan ducit, sitam urbem, in terra magis australi, nempe plus quam quadraginta millibus passuum infra Carras, super tamen latitudinem Nicephorii urbis collucare lubet; ut est tanto angustius urbem hanc inter et Chanantidem terrarum intervallum, ita et eo brevius temporis spatium impendere debuit Abram, ut terram Chanaan teneret. Ut ut sit de vero situ urbis Haran, quam tamen nolim cum paucis recentioribus Palmyra, aut in Cœles Syrie plane vicino Chanantidi tractu collocare; nihil equidem ex locorum intervalllo, uti ex dictis patet, contrarium occurrit, quo minus, currente adhuc anno etatis sue septuagesimo quinto sanctus Viator in terram Chanaan adveniret.

210 Verum ex alio capite emergit difficultas aliqua, videlicet ex verbis Nicolai Damasceni, antiqui scriptoris, quem Josephus lib. 1 Antiq. Judaicarum cap. 8 laudat. Ex hoc verba illius audi: Abrahamus regnavit apud Damascum advena, ut qui cum suo exercitu venerat e regione supra Babylonem sita, quæ Chaldaeorum dicitur: nec ita multo post hinc quoque migrans cum suo populo, sedem transtulit in terram tunc Chananeam, nunc Judæam nominatam: ejusque posteritis ibi crevit in immensum numerum, quorum res alibi sum narraturus. Abrahami vero nomen (hæc Josephi, Nicolai dicta commentantis, verba esse arbitror) etiam nunc est apud Damascenos celebre, et vicus ostenditur, quem vocant Abram's domicilium. Cum igitur, ex quo semel Abram ingressus est Chanantidem, inde numquam sedem suam Damascum transiit, dici queat, necesse sit, ut si recte scripserit Nicolaus Damascenus, uno salem altero mense in ea urbe manserit Abram, dum ex Haran illac in Chananeam profectus est.

211 Futeor, cum non satis constet, Abramum eamdem tenuisse viam, dum ex Haran in Chananeam venit, quam postea tenuit Jacob ex avunculi sui domo in Chanaan revertens; dici sal probabiliter posse, illum per Damasci fines ipsamque urbem iter tunc fecisse, illicque uno altero die etiam fuisse moratum, forte ut de via fessam familiam recrearet; hincque etiam factum, ut apud Damascenos celebre deinceps ejus nomen manserit; adhæc, cum haud ita multo post

hic agitur, in terram Chananae pervenit,

nomen occupato

per nos, contra

as Nicolaus

AUTORE
J. G.

A post Abram trecentos decem et octo vernaculos ad bellum expeditos, quibus quatuor regum exercitum victorem fidit, habuisse legatur, non diffiteor, utcumque vera scripsisse Damascenum Nicolau[m], dum turbam hanc nomine exercitus donavit; at, cum hujus turbæ dominum ducen-que Abramum, aliquandiu Damasci regnasse, assirerit, non possum non ab eo hic discentire. His, ut alias non recensem, potissimum ducor rationibus. Abhorret a veri specie, hominem advenan seu vi, seu precario regnum illud accepisse, acceptum autem non ita multo post reliquisse, et dein urgente fame, in Ægyptum potius, non sine vita sua periculo presentissimo, esse profectum, quam repetuisse Damascum, ubi summa rerum potitus esset, et potiri rursus facile potuisset, ubi et non sine aliquo quidem ob extortam in Syria famen incommodo vitam degisset, at procul a sua vita discrimine, aliisque multo majoribus incommodis, quibus se subjiceret in Ægyptum tendens cogebatur.

regno, quod
dein dese-
ruius;

B 212 Adhæc, si quando Abram Damasci regnasset, cur facti adeo illustris negue Moyses neque ulli Scriptores sacri meminerunt, cum et regnasse, ut Salianus supra sepe laudatus ad annum Abræ 76 num. 9 recte adverxit, et sponte regnum, obeundæ peregrinationis, divinitus mandatae, causa reliquise, magnam vere commandationis segetem subministret, quam sacri Scriptores, qui minoris momenti res ab eo gestas commemorant, neglecturi fuisse non videntur. Denique, cum Nicolaus ille nimium quantum a temporibus Abrami remotus vixerit, utpote, teste Suida, familiaris Herodis, Iudaorum regis, et Augusti Cæsaris, nec se antiquiore testem aut vadem adducat, tanta non est ejus in re tam singulari auctoritas, ut fidem mereatur, præsertim dum et Scriptura sacra non modo non faveat, sed et non uno ex capite repugnat. Similia quidem etiam tradit Justinus lib. 36 Epitoma Histor. Pompeii Trogi, pag. mihi 309 et 311 asserens, non Abramum tantum, sed et Israhelem seu Jacobum, ipsumque Moysen, quem Josephi proregis Ægypti filium perperam facit, Damasci reges fuisse; sed omnia hæc commentitia, seu tam vera esse de Abramo, quam de Jacobo et Moysे, imperitus sit, qui dubitet.

C 213 Cum jam Viator obedientissimus, neicum plane elapsus, ut credibile omnino ex dictis est, anno ætatis sue septuagesimo quinto, in terram Chanaan pedem primum intulisset, nullo illico ad dies multos substitit, sed contra, uti Genes. cap. 12 §. 6 narratur, pertransit terram, seu, uti expressius habent LXX Interpretæ, perambulavit terram in longitudinem ipsius, id est, a tractu Septentrionali, puta ab urbe Emath, aut ab huic vicina, postea dicta Dan, Australiem versus, usque ad confinia Sichem, seu usque ad convallem illustrem, qua parte loco Sichem vicina est, que regio tunc a Chananæo, hoc est, ab uno ex undecim populis a Chanaan, Noe nepote, oriundis, incolebatur, quemadmodum his verbis Moyses cit. cap. 12, §. 6 scribit: Pertransivit Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem: Chananæus autem tunc erat in terra. Illic tum paululum moranti Abram apparuit Dominus, seu Dei locum tenens angelus, dicens ei: Semini tuo dabo terram hanc Genes. cap. 12 §. 7. Ex quibus verbis denum intellectus Vir sanctus, terram Chanaan, in qua jam erat, eam ipsam esse, ad quam ex Ur Chal-

dærum ac dein ex Haran evocatus a Deo fuerat, seu quam ei Dominus pro suo beneplacito monstraturum se, pollicitus fuerat.

214 Igitur in tanti beneficij agnitionem, in acceptate possessionis, a posteris ineundæ, indicium, Deoque aliquando consecrandæ regionis monumentum adificavit ibi altare Domino, qui ap-paruerat ei, uti partim Genes. cap. 13 §. 7 legitur, partimque Salianus noster, hunc locum commen-tans, ad annum mundi 2114, ætatis vero Abra-septuagesimum sextum, num. 13 rectissime ob-servat. Verba ejus, quæ apparitionem hanc ere-ctique altaris occasionem dilucidant, haud pige-bit huc transcribere. Multum, inquit cit. num. pag. 408, jam terrarum erat emensus Abraham, ex quo erat egressus ex Charan, et inter Chanaanæos peregrinabatur sine lare, sine solo, sine domicilio; cum eum Dominus consolari volens, tercia ipsum apparitione dignatur; prima enim in Chaldaea fuit, ad jubendam migrationem e patria, altera in Mesopotamia ad eandem redintegrandam post mortem patris; (vide a nobis dicta a num. 151) tercia ad eum in suscepta peregrinatione consolandum. Prima nudam habuit jussio-nem exequendi, ut eam retulit S. Stephanus Act. E cap. 7; altera (præter præceptum exequendi de Haran) promissiones multiplices habuit, sed universe atque in genere; tercia particularem habet promissionem terræ hujus, in qua peregrinabatur, de qua, tanquam universe terra Dominus, pro arbitrio et potestate disponit; in prima Do-minum se Abrahæ demonstrabat, in altera pa-rentem, in tercia posteritatis ejus magnificum mu-neratorem.

215 Eam autem regionem Patriarcha sanctissi-mus nomine posteriorum suorum ita acceptat, ut jam tum, quasi in possessionem mitteretur, altare erigat, quod sit insigne monumentum grati in Deum animi, simulque acceptatae et acquisitæ posses-sionis indicium, denique consecrata vero Deo regionis argumentum. Hæc est terra, quam se ei monstraturum promiserat, nunc liberalior facitis, quam promissis, spondet, se ejus dominium ipsius posteritati traditurum. Hactenus ille partim secutus S. Chrysostomum Homil. 32 in cap. 12 Genes., partim Pererium nostrum, in idem caput eruditæ disserentem Disput. 2, num. 71, quos lector curiosus, si libet, aedat. An autem tunc super erectum a se altare hostias Deo immolarit F Abram publicasque preces fuderit, dubitari ut-cumque posset, quod Moyses cit. §. 7 non addat, eum ibi invocasse nomen Domini; verum, si ad versum sequentem, quo de alio altari ab Abræ erecto meminit, animum advertamus, non ægrie nobis persuadebitur, Abram, sicut a se erectum secundo loco altare, de quo infra, Dei nomine insignivit, ac super illud nomen Do-minii invocavit (quod Scripturæ phrasí Deo mactare hostias publicumque cultum exercere est) ita idem illud, dum primum Deo aram in Chananæ posuit, nequaquam prætermittere voluisse; ut adeo quod Moyses §. 8 addit de invoca-to nomine Domini, sit potius prioris versus expositio, qua, quid sit Deo altare adificare, palam facit, quam omissi prius ab Abramo sacrificii indicium.

216 Ceterum, cum non parum intersit lectoris, accuratius scire, quis ille fuerit Chananæus locus, ubi primum aliquandiu substitit Abram, veroque Deo aram exstruxit, mox ubi de tradenda poste-ris suis terra Chanaan facta ei est promissio; non

divinitus vo-catum prius
fuisse, intelli-git, ejusque
possessionem

nimurum in
convalle il-
lustri

Octobris Tomus IV.

82 nullam

AUCTORE
J. G.

nullam et nos hic moram faciemus. Chanani-
dem ab Aquilonari ad Australem plagam seu in
longitudinem traiacentibus medio fere itinere
et pari propemodum inter Mare Occidentale et
Jordanem fluvium spatio occurrit mons, dictus
postea mons Ephraim, duo habens juga, quorum
alteri nomen Garizim, alteri nomen Hebal
inditum fuisse, quidam contendunt. Ut ut sit de
hisce nominibus, in hoc monte, seu, ut ali⁹
volunt, ad radices ejus, ab Hemon Herzeo adi-
cata urbs fuit, quæ ex nomine filii ejus, de quo
vide cap. 34 Genes. v. 2, Sichem nuncupata fuit,
et cui dein Salem, Sichima, Sichar, nec non
Neapolis ac Naploza nomina adhaeserunt. Hic
loco finitima est convallis illustris, meritò sic
dicta, uti Bonfrerius in cap. 12 Genes. v. 6 ob-
servat, propter suam amoenitatem et longitudi-
nem, de qua ita S. Hieronymus lib. de Situ et
Nominibus locorum Hebraicorum tom. 2 col. 394 :
AULON (non Graecum, ut quidam putant, sed He-
breum vocabulum est) appellatur... vallis grandis
dis atque campestris, in immensam longitudinem
B se extendens, que circumdatur ex utraque parte
montibus, sibi invicem succendentibus et coher-
entibus, qui incipientes a Libano et ultra
usque ad desertum Pharan pervenient. Suntque
in ipso Aulone, id est, Valle Campestri (*Hebraice*
Elon More *vocatur*) urbes nobiles, Scythopolis,
Tyberias stagnumque propter eam; sed et Jericho,
Mare Mortuum et regiones in circu-
tu, per quas medius Jordanis fluit, oriens de
fontibus Paneadis et in Mare Mortuum in-
teriens.

*Haud procul
a Sichem;*

217 Ad clariorem hujus vocis Elon More
notitiam hæc subdit laudatus Bonfrerius pag.
184: Hinc etiam intelligas, cur Hieronymus
Deuteronomii cap. xi §. 30, cum in Hebreo ha-
beatur juxta ELON MORE, ipse verterit, "que est
juxta vallem tendentem et intrantem procul,"
hoc est, juxta vallem in longum protensam,
quibus verbis non alia, quam Aulon vallis pe-
riphrasticæ indicatur. In ea itaque hujus vallis,
latissime protensa, parte, quæ locum, Sichem
postea dictum, attingebat, et prope consitum ex-
celsis querubus locum, (ita enim Hebraicum Elon
more ea lxx Interpretibus expōni etiam potest)
C Abramo se conspicuum dedit Dei locum tenens
angelus, totamque regionem, a Chanaanis posteris
tunc habitatam, in cuius fere meditullio tum
versabatur, semini ejus seu posteris concessum
iri, pollicitus est. Posteaquam pius Viator locum
illum, ubi hæc facta fuerant, ercta suprēmo Nu-
mini ara consecrasset, eximiaeque religionis offi-
cia cumulate Deo exhibuisset, non dudum illic
quievit, uti cit. cap. 12 §. 8 Moses insinuat, et
ex eo credit S. Chrysostomus Homil. 32 in cap.
12 Genes.

*Unde transi-
versus Be-
thel, ubi et-
iam Deo al-
tare erigit,*

218 Inde ergo transgrediens (semper Austrum
versus) ad montem, qui erat contra Orientem
Bethel, venit, ac tendit ibi tabernaculum suum,
ab Occidente habens Bethel, et ab Oriente Hai,
ubi et alterum a se erectum altare Dei nomine
insignivit hostiasque in eo Deo obtulit, uti hisce
verbis indicare videatur Moyses: Edificavit quo-
que ibi altare Domino et invocavit nomen ejus jam
tum, uti S. Chrysostomus cit. Homil. observat,
opere complens, quod Apostolus Epist. i ad
Timotheum cap. 2 §. 8 monuit, in omni loco
levandas esse puras manus, agendasque de ace-
ptis a Deo beneficiis gratias. Est autem Bethel,
testis S. Hieronymo cit. libro de situ locorum He-

braicorum col. 410, vicus in duodecimo ab Elia D
(alias Hierosolyma) lapide, ad dexteram eun-
tibus Neapolim, quæ primum Luza, id est Amygdalos,
vocabatur: et cecidit in sortem tribus
Benjamin juxta Betham et Gai (alias Hai) quam
expugnavit Jesus (alias Josue) rege illius inter-
fecto. *Hai* vero, seu, uti S. Hieronymus cit.
lib. col. 447 etiam scribit, Gai urbs, teste Masio su-
per Josue cap. 7 §. 2 et cap. 8 §. xi, bis mille et
quingentis circiter passibus a Bethel abest, pa-
riique adeo spatia vicinior, quam Bethel, Jordani
est; cum ex adverso Bethel Mediterraneo ma-
ri, quod Occidentalem Chananiæ regionem al-
luit, ac quoque intervallo propior, quam *Hei*,
sit; ut adeo, licet verbis discrepant, sensu tamē
omnino convenient cum Vulgata nostra *Hebrei*
Grecique codices, qui loco hujus: Ab Occiden-
te habens Bethel, ita efferrunt: A mari habens
Bethel, quæ obiter annotasse, fortasse non paucis
proderit.

219 Ad hunc montem, medium, ut diximus, et tantisper
inter *Luzam*, seu *Bethel*, et inter *Gai*, seu
Hai, aliquantulo diutius, quam in ceteris Chananiæ locis Abramum substitisse, satis probabilit-
er existimat Salianus supra laudatus, num. 16 E
pag. 409, hac nempe ductus ratione, quod Genes. cap. 12 §. 8 expressa fiat mentio de fixo
tabernaculo, cum certum sit, in reliquis quoque
locis eum posuisse tentorium, at exiguo dumtaxat
temporis spatia, nec proin speciali commemora-
tione dingo. Sunt, qui Virum sanctum hoc loco
non modo publico ritu Deum coluisse, sed et in-
colis verum Deum prædicasse volunt, eoque sensu
hæc verba sacra Et invocavit nomen Domini
intelligenda ac vertenda etiam esse, existimant.
At ego cum Saliano vellem, ut id, quo sat tuto af-
firmari posset, multo majus solidiusque vel in
Hebraico vel in Graeco textu fundamentum habe-
ret. Quod enim S. Chrysostomus Homil. 32 in
Genes. num. 4 pag. 321 tom. 4 scribit, providisse
Dominum, ut Abram non solum Palæstinam
incolentibus esset doctor, sed et iis, qui in Ægypto
erant, id certum non reddit, cum verbis æque,
atque exemplis verum Deum idolatrias prædi-
cassem, quamquam tam illud, quam hoc, utpote
pietati ejus omnino consentaneum, a vera specie
non abhorreat.

220 At cur, inquires, diutius illuc Abram non
substiti, utpote nactus sat amœnum locum et
sibi suisque satis commodum? Aut cur, uti §. 9 E
scribit Moses, Perrexit Abram vadens et ultra
procedens ad Meridiem, vel, uti lxx habent,
cur castrametatus est in deserto, puta Maon vel
Sin, quod utrumque in Australi Chananiæ tra-
ctu situm est? Hujus itineris causam non fuisse,
quod Torniellus in Annalibus sacris ad annum
mundi 2114 num. 6 allegat, divinum aliquod
imperium, quo Abram jussus fuisse Surgere et
perambulare terram in longitudine et latitudine
sua, vel ex eo luculentè paleat, quod ejusmodi man-
datum non ante ei Deus dederit, quam cum jam
cessasset famæ in Chanaan et ipse eo ex Ægypto
jam redux esset, uti caput 13 Genes. perlengenti
patescat. Malum igitur credere, Abram ex loco,
inter Bethel et Hai medio, versus Meridiem sem-
per progressum fuisse, partim divino instinctu,
partim humano consilio; et divino quidem instin-
ctu, ut aliquid occurrente transmigrandi de loco
in locum necessitate, ejus in Deum fides constantia-
que in adversis magis indies eluceret, posteriorque
ejus, quod imitarentur, ritus perfectioris exemplum
haberent

AUCTORR
J. G.

A haberent, ac denique ut tam Australibus, quam Septentrionalibus Chananæ incolis bene vivendi documenta daret; humano vero ipsius Abræ consilio, ut, cum metundum esset, ne propter sævientem tunc aëris intemperiem multo parcius solito frumentum aliisque fruges in Chananæ excrescerent, hincque oriretur illie famæ, ipse interim ad Austrum magis magisque progrediendo, propior indies fieret Ægypto; a frugum ubertate celebratissimæ regioni, in eamque, si sua suorumque salus id exigeret, sese conserre et a fame tum se, tum suæ peregrinationis comites tueri posset.

ut evitaret fa-
men in ter-
ra Chanaan;

221 Ut ut hæc se habeant, quam prudens Aram prævidere certe potuit, ac rei ipsa, uti mihi quidem appareat, prævidit, mox subsecuta est famæ in Chanaan, et talis quidem, que humanam industriadum cum ea colluctantem superaret, orta, si Philoni lib. de Abraham pag. mihi 284 fides est, modo ex insolitis squaloribus, modo ex nimis imbris, qui, uti ex ejus verbis colligere est, non anno tantum septuagesimo sexto Abræ jam inchoato, sed et non parum ante, seu anno saltem precedente, aul sententem in Syria prohibuerant, aut endas terræ fruges, antequam maturerent, tongue maximam partem consumpserat. Facta est autem, inquit Moyzes §. x, famæ in terra, Chanaan nimur; quam cunctam ante mensem Nisan, nostro Martio et Aprili parlim respondentem, quo tempore, uti ex Leviticis cap. 23 §. 5 et x colligere est, fruges nonnullæ in Palestina alias matura esse solent, jam tum experiretur Abram, non sine gravi domesticorum pecuniorum suorum detrimendo, cerneretque insuper, exiguum rursus aut potius nullam colligendi novos fructus spem superesse, quibus præcedens annona caritas utcumque levare posset, in Ægyptum, fertilem admodum regionem, a qua haud multum tunc aberal, proficisci decrevit, sola nempe famis, quæ, teste Moyse §. x, prævaluerat, necessitate adactius, non vero eo etiam consilio, contra ac Josephus lib. 1 Antiq. Judaic. cap. 9 perperam contendit, ut sententiam sacerdotum (Ægyptiorum) de divinitate cognosceret, secuturus ilorum opinionem, si modo melior esset, aut ipse rectiora eis monstratus.

C antequam
tamen Ægy-
ptum ingre-
diantur, con-
silium cum
uxore init,

222 Sed, dum jam maxime ad Ægyptianam peregrinationem se suosque accingit, non modico mentis angore metueque premitur Justus, ac tanto quidem vehementius, quanto proprius ad Ægyptum accedit, deque Ægyptiorum moribus indies certior redditur. Quippe, cum multo major tunc, quam modo sit, hominum viracitas ac corporum vigor esset, nec ullum sua uxor Sarai aut puerorum gestatione aut lactatione, liberiorice vivendi licentia nativi suci detinentrum passa esset, erat ea anno xatis suæ sexagesimo quinto tam regelo adhuc corpore tamquam elegantiæ venustate prædicta, ut Ægyptios, in amorem mulierum projectos, ad sui amorem etiam invita aliceret. Timendum propterea erat Abramo, ne, si Ægyptum adiret, seque Sarai maritum proderet, Ægyptii sibi mortem inferrent, itaque per mortem suam sublatio mariti metu, sua conjugi, ut scorto, fæde uterentur. Ex adverso autem prevalens in dies in Chananæ famæ ingressum in Ægyptum non tam suadebat, quam extorquebat, ut vel cum sua familia in terra Chanaan fame pereundum sibi esset, vel hinc esset abeundum in Ægyptum. In eo rerum discrimine quid Vir sanctus egerit, ex ipso Moyse Ge-

nes, cap. 12 a §. xi audiamus: Cumque prope esset (Abram) ut ingredetur Ægyptum, dixit Sarai uxori suæ: Novi, quod pulchra sis mulier: et quod, cum viderint te Ægyptii, dicturi sunt: Uxor ipsius est: et interficiunt me, et te reservabunt. Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, et vivat anima mea, ob gratiam tui.

223 Hactenus sacer Scriptor, qui et hoc Abrami consilium rectissime ei successisse, eodem capite subtil. Verum, priusquam eo et nos deveniamus, examinandæ hic sunt variorum de hoc Abrami consilii sententiæ, et diluendæ, quibus eum propterea afficiunt, calumniz. Sunt, qui Virum sanctum non modo mentiri in ea re statuisse, sed et ad mentendum uxorem induxisse, volunt. Alii, eo longius progradientes, eum conjugis pudicitiam prodere decrevisse et in ejus contumeliam adulterio servisse, asserunt. Atque ita quidem non soli Manichæi senserunt, aut certissime eorum propugnator acerrimus Faustus, sed et ipse Origenes, Quid? Quod SS. Chrysostomus et Ambrosius ita de illo facto locuti fuerint, ut, si nuda eorum verba spectentur, dici ambo possent ea in re Manichæis et Origeni consensisse. Nihilominus E tamen assero, Abramum, cum se fratrem Sarai vocare decrevit, nec statuisse mentiri; neque, cum ei persuasit, ut se sororem suam disseret, ad mendacium inducisse, nec denique in miseranda illa necessitate quidquam ab eo decretum factumve fuisse, quod, salva Dei lege, decerni fierive non potuerit.

224 Ac primo quidem Abramus nec mentiri voluisse, nec ad mentendum uxorem suam inducisse, dici merito potest, nisi vel ipse sciens volensque falsum quid protulerit, aut contra mentem quidquam asseruerit, vel nisi, ut tale quid sua uxor faceret, ei auctor fuerit. Cum vero se more patrio fratrem Sarai vocare statuendo, ipsamque, ut se pariter sororem suam vocaret, inducendo, nihil prorsus proferre decreverit, aut ei proferendum suaserit, quod a vero alienum esset, ut in simili casu Genes. cap. 20, §. 12 ipse testatur his verbis: Alias autem et vere soror mea est, q. d.: Ex patris mei sanguine procreata vere coco sororem; ubi sane potius credendum est Abramo loquenti, quod scit, quam Manichæis aliusque criminibus, quod nesciunt; consequens fit, ut a mendacio ex utroque capite immunit, dici debeat, non secus atque, dum Lot, pari sanguinis nezu sibi junctum, Geres. cap. 13 §. 8 fratrem vocavit; neque est, cur magis ipse ea in re accusandus mendacii sit, quam Tobias cap. 8, §. 9, ipsius Euangelistæ, qui consanguinitate conjunctos fratribus aut sororum nomine compellarunt. Fateor, si ex sacris Codicibus alioe indubice fidei documento constaret, Abramum ita animo comparatum fuisse, ut interrogatus, num Sarai uxor sua esset, eam conjugem negaret; aut, si pari auctoritate constaret, eum ab hac exegisse, ut interrogantibus, num uxor ipsius esset, uxorem see negaret; tum certe a mendacio eum excusandum non fore, utpote quia non mere veritatem occultare, sed falsum proferre, fixum animo habuisset.

225 At, cum, teste Scriptura, id tantum dicere voluerit ac re ipsa dixerit, quod verum erat, simulque etiam aliud, quod verum erat, justissima de causa reticere decreverit; non fuit in his Abræ verbis veritatis abnegatio aut falsi affirmatio, sed mera veritatis, sibi alias, si pandetur, nociturnæ, occultatio, seu mera reticen-

quod vari
varie repre-
henderunt,quodque ni-
hilominus
mendacii

culpa vacare,

tia

AUCTORE
J. G.

tia, qualis fere ea est quæ lib. 1 Reg. cap. 16 referatur: ac proin, quandoquidem, uti omnes factentur, nequaquam mentitus est Samuël, dum se ad immolandum Domino in Bethlehem cenissee affirmavit, cum tamen etiam, ac præcipue quidem, eo Dei jussu venisset, ut unum ex filiis Isai, quem ei Deus monstraret, regem Israël inungerer; pari ratione Abram, id, quod verum erat, partim propalare, partim celare statuendo, mendaci argui non potest, nec magis adeo dici ad mendacium induxisse uxorem, quam Deus ipse ad illud inducerit Samuëlem, cum eum mittens in Bethlehem, alterum, quod verum erat, manifestandum; alterum, quod itidem verum erat, at sine gravi periculo propalari non poterat, reticendum injunxit. Quemadmodum igitur non ad simulationem, sed ad prudentiam pertinet, Samuëlem sui in Bethlehem adventus causam veram, sed non solam nec præcipuum manifestasse, ita quoque non ad mendacium, sed ad prudentiam pertinere dicendum est, Abramum veram cum Sarai consanguinitatem suam patefecisse, nec tamen omnem, nedum præcipuum, que se inter et illam erat, conjunctionem palam esse professum.

et ab adulterio attentato

226 At, inquit alius, quamvis in eo casu nec mentiri decrevisse Abram, nec ad mendacium uxorem induxisse dici possit, quandoquidem veritatem suo tempore et loco tacere, non tantum sine virtute, sed etiam cum laude licitum est; tamen, cum Sarai uxorem suam esse, Ægyptios latere voluerit; dicendum est et voluisse eis ansam dare credendi eam liberam, atque adeo, etiam se invito, ab rege Ægyptiorum uxorem expeti ac duci posse. Igitur Ægyptios fallere intendit, et, quod capit est, si re ipsa, uti timendum ipsi erat, a rege ad nuptias cogeretur, cum haec fuissent verum adulterium, saltem in uxoris sua contumeliam adulterio servisse dicendum erit. Verum respondeo Abramis consilium ex non spectasse, seu eum positive, ut schole loquuntur, non intendisse, Ægyptios inducere in errorem, eorumve regem ad ineundas cum Sarai nuptias alliceret; sed solum præcavere voluisse, ne ab Ægyptis ipse occideretur, sequi occiso, Sarai ab alienigenis captiva retineretur, aut scorti dein haberetur vice. Justis igitur de causis mere permissible, ut vulgo loquimur, se ad errorem illum habuit, in quem sua Ægyptios inconsiderantia cœcuse animi impetus induceret.

*ac lenocinio
immune,*

227 Adhuc non tantum non optavit Abram, ut Ægyptiorum oculis Sarai placeret, sed id ne fieret, vehementissime timuit; tantumque absuit, ut eam ad ineundas cum Ægyptis nuptias aut eorum libidinis consentiendum induxerit; ut contra uxorem castam, castoque corde sibi cohaerentem in servanda conjugalis fidei proposito, quibus potuit, rationibus confirmasse, divinumque quo intacta maneret, auxilium præsidiumque implorasse omnino censendus sit, ni alias eum reluctantibus sacris Litteris et maritum sordorem hominemque impium, nihilque minus, quam Dei amicum, dicere cogantur. Juverit S. Augustini lib. 22 contra Faustum Manichæum cap. 33 tom. 8 Operum edit. 1691 col. 381 et seq. de hoc Abrami consilio disputantem audire. Hoc, inquit, Abrahæ factum lenocinio simile videatur, sed non valentibus ex illius aeternæ legis lumine a peccatis recte facta discernere: quibus et constantia pertinacia videri potest, virtus fiduciae vitium putari aadaciæ, et quæcumque similiter objiciuntur quasi non recte agentibus,

a non recte cernentibus. Neque enim Abraham flagitio consensit uxoris, ejusque vendidit adulterium; sed sicut illa famulam suam non libidini mariti permisit, sed officio generandi ultra intulit, nequaquam turbato ordine naturali, ubi ejus potestas erat, jubens potius obedienti, quam cedens concupiscenti, sic et ipse conjugem castam, et casto corde sibi cohaerentem, de cuius animo, ubi pudicitæ virtus habitabat, nullo modo dubitabat, tacuit uxorem, dixit sororem, ne, se occiso, ab alienigenis atque impisis captiva possideretur, certus de Deo suo, quod nihil eam turpe ac flagitiosum perpeti sineret. Nec eum fides a spes fecellit.

228 Absit ergo, ut ea Abrami verba Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, et vivat anima mea ob gratiam tui, ita intelligamus, quasi iis uxori suadere voluerit, ut nuptias alius consentiret, aut Ægyptiorum libidini obsecundaret, non modo ut in vivis ipse servaretur, sed et ab Ægyptiis honorificis ditaretur muneribus; cum hujusmodi expositio nem nec patiatur litteralis verborum sensus, nec piissimi Viri consilium, id unum satagentis, ne ab Ægyptiis occidatur, seque intersecto pudoris E sui damna uxor sentiat. Qui enim, uti narratur Genes. cap. 14 §. 23, justissime acquisitis spoliis ditari noluit, nec ea iis a filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ quidquam accipere; ille certe, ut ab Ægyptiis donaretur muneribus, charissimæ conjugis pudicitiam prostituere voluisse, nulla veri specie censeri potest. Quæ cum ita sint, nullius plane ponderis esse potest Origines Homil. 6 in Genesim assertio, nulla plane subnixa ratione, qua, Abramum in simili casu, du quo postea, non solum mentitum esse regi, sed et pudicitiam conjugis prodidisse, adstruit. De Fausto vero Manichæi hujusmodi calumniis ab Augustino plenissime obtritis contusisque nihil hic attinet dicere.

229 Sed quid de SS. Chrysostomi et Ambrosii verbis, quibus hic lib. 1 de Abraham cap. 2 Sarah mentitan esse germanitatem; ille vero Homil. 32 in Genes. famulam egisse, Abramum vero mortis metu in adulterium uxoris consensisse et quasi servisse adulterio in mulieris contumeliam scribit? Respondeo, cum vox Græca δράπα, qua Chrysostomus utilitur, non semper mendacium, aut, ut vulgo sumitur, fabulam denotet, sed quandoque rem quamlibet verissimam, arte tamen et industria adornatam; ipsum vero verbum mentiri apud Ambrosium pro verbo prætendere aut obtendere germanitatem adhibitum videatur; ex hisce loquendi modis pro certo confici non potest, eos aut Abramum aut Sarai mendacii arguere voluisse, præsentim, si perpendamus, eos hoc idem factum laudibus paulo post esse prosecutos, quod facturos fuisse, si stricte dicto mendacio obnoxium credidissent, minime veri simile est. Idem plane de altero S. Chrysostomi dicto sentiendum est; ut proin aliud innuere non voluerit, quam id ab Abramo factum fuisse, propter quod quilibet alius, qui de sua uxoris virtute constantiaque deque affulstro speciali Dei auxilio non tam certus, quam Abram, esset, merito in suspicione venire posset præstigi in uxoris adulterium consensus, ino et ministerii. Ut cumque hæc habeant, potior sane in hac re habenda est S. Augustini auctoritas, nostraque ei consona sententia, utpote Scripturis sacris conformior solidissime munita rationibus.

230 Reliquum nunc est, ut alteram, quam sanctus

*nec non ab a-
varitia labi
plane remo-
tum fuisse
ostenditur,*

*tametsi duo
SS. Patres
contrarium
dixisse vide-
antur,*

AUCTORE
J. G.

aliisque etiam id Abram mi factum sanctus Doctor sibi objicit eademque opera expedit difficultatem, ex cit. lib. 22 contra Faustum cap. 36 ob oculos ponamus. Dicit aliquis, inquit col. 383, cur non potius ita de Deo presuppsit Abraham, ut fateri non timeret uxorem? Neque enim Deus ab illo mortem non poterat repellere, quam timebat, eumque cum conjugi sua ob ab omni pernicie in illa peregrinatione tutari, ut nec uxor ejus, quamvis esset pulcherrima, appeteretur ab aliquo, nec propter illam ipse necaretur. Poterat sane hoc efficerre Deus: quis ita demens sit, ut hoc neget? Sed, si interrogatus Abraham, illam feminam indicaret uxorem, duas res tuendas committeret Deo et suam vitam et conjugis pudicitiam. Pertinet autem ad sanam doctrinam, quando habet, quod faciat homo, non tentare Dominum Deum suum. *Et post desumpta ex sacris Litteris varia testimonia exemplaque, quibus assertionem hanc firmissime stabilit, ita concludit: Proinde, cum inter ignotos propter excellentissimam pulchritudinem Saræ et ejus pudicitia et mariti vita esset in dubio, nec utrumque tueri posset C Abraham, verumtamen unum horum posset, id est vitam; ne Deum suum tentaret, fecit, quod autem non potuit: quod nempe per se impedit, ne Sarai uxorem suam Ägyptii appeterent, et uxorem ducerent illi (nempe Deo) commisit. Qui ergo se hominem occultare non valuit, maritum se occultavit, ne occideretur; uxorem Deo credidit, ne pollueretur. Hactenus S. Augustinus.*

aliiunde peccati arguant 281 *Et sane, si, uti ex S. Hieronymo lib. de Quæstionibus Hebræicis, col. 518 satis probabile est, Ägyptis æque ac Persis, mos fuerit, ut ad regis thalamum nulla introduceretur femina, quæ non prius sex mensibus uncta oleo myrrino totidemque etiam mensibus pigmentis variis usus fuisset; merito confidere poterat Abram, futurum, ut, si fors regio jussu abduceretur Sarai, dein assumenda in Ägypti regis uxorem, labente illo anno opportunum aliquod affulgeret tempus quo, sin minus humana arte et industria, certe speciali aliquo Dei auxilio uxorem recipiceret intactam, ut et eventus ostendit. Fassat igitur Rivetus, dum Exercitatione 73 in cap. 12 Genes. pag. 350 in his quidem rectum fuisse Abramini finem, fatetur, at eum tamen in via aberrasse, C contendit, nec posse de diffidentia culpa humana que fragilitate purgari. At, quid ita, quæso? Quia nempe Rivetus pag. 349 judice, cum Abram non metueret vite suæ, nisi propter uxorem, a Deo petisset (*id est, petere potius debuisse*) ut hominum oculos a pulchritudine Sarai concupiscenda averteret, tum certe, causa sublata, effectus etiam fuisset sublatus. Quasi vero id non fuisse tentare Deum, ut omnium Ägyptiorum, in quorum conspectum veniret Sarai, divinitus occluderet vel offuscare oculos, eorumque desideria refranaret, ac proin tot patraret miracula, quot forent Ägyptii, quibus eam vel in itineri vel in sua apud Ägyptios mora obviam dari contingere. Fecit igitur Abram in tanta rerum discrimine, quod fieri et sana ratio et prudenter suadebat, nec est, cur eum vel tantillæ peccati in ea reum fuisse, pronunciemus. De his plura qui cupit, adeat Penerium, in caput 12 Genes. Disput. 5, num. 102 et seqq. eruditæ de facto hoc more suo disputantem.*

§ XIII. Sancti ingressus in Ägyptum: uxorem, sibi sublatam, recipit intactam: ejus reditus in terram Chanaan: promittitur ei divinitus terra Chanaan.

*J*am eum in modum sua Abram instruxerat consilia, ut, cum prævalentis in Chanantide famis causa in Ägyptum, ne alias se suosque in manifestum interitum objiceret, descendere coegeretur, ipse sibi ab Ägyptis uxoris causa imminens vita periculum, quantum fieri a se salva Dei lege poterat, provide arceret. Confisus igitur fore, ut humanis, quibus uelud censuerat, adminiculis potens benignumque Numen aspiraret, cum Sarai uxore sua, et Lot, fratris sui filio, universaque familia substantiæque sub initium mensis Nisan Ägyptum ingreditur, ad eam nempe, uti conjicere licet, regionis partem frumenti feracissimam, qua Nilus per ostium Pelusiacum in mare Mediterraneum aquas suas exonerat. Non poterat non ingressus ille, utpote hominum, fors numquam ante conspectorum, genere singularis, et servorum pecorumque multitudine plane insolens, Ägyptiaci vulgi primum moxque regionis præfectorum oculos admirationemque in se convertere, et ea in primis mulier, quæ dignitate et pulchritudine ceteris præcebat.

233 Ab his igitur Ägyptis rei tam insolita fama, quæ et alias majora vero perferre solet, ad principes aulicos Pharaonis regis, alio nomine Apophis etiam dicti, actulum perducitur; qui, et novitatem facti exciti suisque oculis mox ipsi turban hujusque dominam conspicati, regi omnia deferunt, mulieris pulchritudinem supra modum extollunt, atque, ut de Ägyptis aulicis, regi adulari, libidini ejus subservire et voluptatibus lenocinari studentibus, sat tuto credi potest, eum inpellunt, ut contra omne hospitium etiam invitam tolli, inque aulam regiam perduci mulierem jubeat. Sed rurus Scriptorem F sacram de his audiamus. Ita ille cap. 12 Genes. §. 14 et seq.: Cum itaque ingressus esset Abram Ägyptum, viderunt Ägyptii mulierem (Sarai) quod esset pulchra nimis. Et uantiaverunt principes Pharaoni, et laudaverunt eam apud illum: et sublata est mulier in domum Pharaonis. *Dum illa in gynæco regio Ägyptiarum more ad ineundas postmodum cum rege nuptias molliter ac delicate excolitur, nullam non videntur Ägyptii contulisse curam, ut, qui futura uxoris regis frater habeatur, commodam honorificamque vitam apud se ageret, multisque augeretur bonis; quæ omnia verbis hisce non obscure Moyses indicavit: Abram vero bene usi sunt propter illam: fueruntque ei oves et boves et asini et servi, et famulæ, et asinæ et camelæ.*

234 Verum hæc ipsa, quæ tam Sarai, quam Abram, ab Ägyptis præstabuntur obsequia, non modo utriusque angorem animi non leabant, sed et contra acerbioribus indies ita accusulabant curis, ut, nisi ambo sibi Deum in tempore

dumque ipse, licet honorifice exceptus, de eis rapitudo,

AUCTORIA
J. G.

pore affuturum, confidissent jam tum a regis libidine defendendæ vindicandæque conjugalis pudicitia nulla humanitus superesse via videretur. At Deus, qui conjugalis pudicitia, quam virtueri nequit, tutor ac vindex esse solet, quique se predicerat afflicturum esse eos, qui Abram affligerent, seu, ut Scripturæ verbis utar, maledicturum se maledicentibus Abra, utriusque conjugi difficillimo illo tempore validissimum attulit auxilium, quo infamiam omneque dedecus ab eis averteret. Flagellavit enim Dominus Pharaonem plagis maximis et domum ejus propter Sarai uxorem Abram, uti Genes. cap. 12, §. 17 narratur. Quenam autem nominatum illæ fuerint plaga, quibus Deus, tum ut injuriæ a suis arceret, tum ut nimis in Venerum propensum Ägyptiorum animum castigaret, non Pharaonem tantum, sed et domum ejus afflixit, tacente Moyse, quis reddere indubitatum potest? Alii pestem, alii seditiones; alii in viris molestissimum feminis fluvium gravi mixtum cruciatu, alii in feminis acerbissimos irritosque partus do-
lores, alii alia cruciatuum genera excogita-
runt.

B 235 At quæcumque singillatim illæ fuerint, tales mihi plagæ fuisse evidenter, quibus Deus per eadem, per quæ peccarant Ägyptii, eos torqueret, ita ut amorum voluptatumque oblitio et rex ipse et ejus libidini assensi aulici longe diversas jam agitarent curas, nec de laxandis cupiditati frœni jam cogitarent, sed de hoc uno essent solliciti, quo pacto et cruciatis, quibus afflictabantur, evadere possent. Philoni, ex quo partim hæc desumpta sunt, consentit S. Chrysostomus Homil. jam sepe citata pag. 326, ubi et, cur non solus Pharaon corruptus a Deo fuerit, rationem simul suppeditat. Vidistis, inquit, eos (Pharaonis aulicos) lenonum agere officium in regis gratiam, auferendo Justi uxorem? Quapropter non ipse solus, sed et omnes domestici ejus poenæ fuerunt participes, ut disserent, se non in peregrinum simpliciter furorum suum exercuisse, neque in hominem e medio vulgo, sed in virum carissimum Deo, qui tanta illum cura dignaretur. Et idecirco acerbissima poena concutientis ejus mentem abduxit a nefario flagitio, coercent ab irrationabili impetu, cohibuit incontinentem mentem, alligavit concupi-
scientiam indomitam, refranavit furoris insaniam.

C 236 Coercitus hisce plagi Pharaon, earumque causam vel a sacerdotibus Ägyptiis, vel ab ipsa Sarai, vel divinitus in somnis edocitus, certiorque una redditus, eam, quam prius Abræ dumtaxat sororem existimat, uxorem similesse; nihil habuit prius, quam ut Maritum ad se accerseret, eamque a stupri contumeliam præservatam ei restitueret. Non nihil tamen animo commotus, ut Abram in conspectum venit, his eum compellavit verbis: Quidnam est hoc, quod fecisti mihi? Quare non indicasti, quod uxor tua esset? Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tolleren eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce conjux tua, accipe eam et vade. Quæ sic, judice S. Chrysostomo cit. Homil. pag. 327, intelligenda fere sunt, quasi diceret rex: Quid fecisti mihi Abram? Deum inimicum mihi reddidisti, iram ejus super me induxisti, poenæ obnoxium me reddidisti, fecisti, ut penam lueret tota domus mea eorum, quæ in te admissa sunt. Ego, quam sororem tuam putabam, mihi tolli

jussi, accipiendo in thalami consortem; at nunc, D quia non sororem dumtaxat, sed et vere conjugem tibi esse, novi, qualem accepi, talem tibi reddo. Accipe ergo illam, nulla a me injuria affectam, et recede cum tuis omnibus ab aula mea procul. His dictis, ut Abram facti sui rationem redderet, faceretque palam, cur Sarai vocasset sororem, uxorem vero tacuisset, rex non tulisse videret; sed mox Ägyptis in mandatis dedit, ut ea aula discendentis Dei amico, ac denique ex Ägypto profecturo nemo molestus foret, neve quis ei aut cuiquam e familiaribus ejus vim etiam levissimam inferret.

237 Hoc autem regis mandatum ab Ägyptis continuo executioni mandatum fuisse, satclare indicat Moyses, dum §. 20, postquam di-
xissel, præcepisse Pharaonem super Abram vi-
ris, seu, uti lxx Interpretæ habent, præcep-
pisse viris de Abraham, subdit haec: Et de-
duxerunt eum et uxorem illius, et omnia, que
habebat. Atque hinc facile erroris convincitur Artapanus, dum in sua Rerum Judaicarum Historia, ab Eusebio lib. 9 Præparationis Eu-
geliæ cap. 18 laudata, Abramum viginti con-
tinentes annos ibidem (in Ägypto) egisse, et in Syriam denuo remigrasse, scribit; nec ab er-
vore hic immunis videtur laudatus pariter ab Eu-
sebio cap. 17 Eupolemus, afferens, Abramum apud Heliopolim Ägyptiorum sacerdotum con-
suetudine plurimum usum fuisse, eoque magistro
multa ipsis, nec non Astrologiam, quæque ad illam pertinent, omnia didicisse. Nam, tametsi Pharaonem in illa aut alia ei vicina urbe tunc
versatum fuisse, ad eamque Sarai fuisse jussu regis deductam, gratis omnino daretur; non pa-
titur tamen Mosaico narratio, ut post ac-
ceptam conjugem tanto temporis spatio in Ägypto
mansisse dicatur Abram, quantum necesse
est, ut Astronomie homines ignaros scientiam
illam edocere potuerit. Id autem tunc ab eo fa-
ctum fuisse, cum dies noctesque ob raptam, at
necundum redditam conjugem, in summa sollici-
tudine maximisque curis traduceret, verisimile
nequaquam est.

238 Quapropter ne Josepho quidem fides ha-
benda hic est, sine antiquis testeasserenti lib. i Rer. non tamen
Judaic. cap. 9, post redditam Abram uxorem ad complures
factam illi ab rege potestatem esse, congreendi,
cum præstantissimo quoque Ägyptiorum ac do-
cissimo, atquecum ob dissertationes, quibus eorum
opiniones et ritus vanissimos esse, ostendit, tum
etiam ob communicatam eis numerorum et side-
rum scientiam magno fuisse habitum in pretio.
Hæc enim omnia, ut facta dici aliqua veri spe-
cie possint, multo etiam longius, quam quo Abram,
recepta uxore, in Ägypte versatus est, tempo-
ris spatium exigere, cuiilibet consideranti facile
manifestum fiet. Neque vero hanc Josephi opinio-
nen firmat communis sententia, quæ hujusmodi
disciplinas ab Hebreis, qui Chaldaei origine
erant, ad Ägyptios fuisse profectas, inde ad Græ-
cos pervenisse, asserit; cum hinc nequaquam con-
sequens fiat, ab Abramo potius, exiguo tantum
tempore apud Ägyptios commorato, quam a pa-
triarche Joseph, quem Pharaon aliis dominum
domus sue et principem possessionis sue consti-
tuat, ut eruditet principes ejus sicut semet-
ipsum, disciplinis ejusmodi imbutos fuisse Ägyptios,
uti per se quoque patet: quamquam tam
propterea negare nolim, Abramum Ägyptios
et que, ac Palæstinis, pietatis sue aliarumque virtutum

uxorem re-
cipit inau-
tam,

A tum splendore plurimum profuisse, imo et, cum se obtulit occasio, verbis quoque monstrasse viam, qua ex errorum tenebris ad veritatis lumen perducerentur.

239 At, inquiet aliquis, si verum sit, quod nos ex Mosaica narratione contendimus, Abramum tam exiguo, puta novem aut decem tantum mensum spatio in Aegypto peregrinatum fuisse, consequens fit, ut, cum is de Aegypto, teste Moysē cap. 13 Genes. §. 1, ascendi ad Australem Chananitidē plagam, aut præter veri speciem cessaverit jam tum in Chananæa famēs, aut is eidem discrimini se suogre imprudens objecerit, ob quod in Aegyptum ante ire compulsa fuit. Verum respondeo, alienum a vero dici non debere, quod non raro temporibus nostris contigisse vidimus, magnæ nimirum frugum inopiaz ex imbrum frequentia aut nimio solis ardore uno anno exorata, mox vitali aëris temperie succedente, succedere etiam frugum omnium in fertili ex se terra affluentiam; ac proin, cum fortasse vel eodem ipso anno, quo in Aegyptum Abram descendit, non vilis fuerit serotinarum frugum copia, spes B que maxime etiam affulserit fore, ut uberrima esset hordei, frumenti ceterorumque terre fructuum messis, subsequentis anni mense Nisan, aut paulo post colligenda; leviori tantum, aut vix illi pericolo se suosque prius Viator exposuerit, dum necdum elapsa a sua in Aegyptum profectione anno integro in Chananæam remigravit. Adhac vix, aut ne vix quidem, dubitandum videtur, quis Pharaō, quo Abramī Deum sibi irritatum placaret, non exiguum ei dari jusserit inter alia munera frumenti aiorumque cibariorum copram, aut certe non prohibuerit, quo minus is, qui suo jussu ab aula procul, ac dein ex Aegyptō emigraturus erat, propriis auro et argento cibaria coëmeret eaque camelis et asinis suis imposita secum in Chananitidē transferret.

240 Auctior igitur familij, cuius pars non infima fuisse videtur Agar, infra memoranda ancilla Aegyptia, nec non auro, argento, gregibusque armentis locupletior factus, ascendit Abram de Aegyptō versus Australem Chananæam plagam, uxorem suam Sarai, et omnia, qua tum in Aegyptum intuleral, tum que illic regio favore acquisierat, secum deducens ipsorumque etiam fratribus sui filium Lot, uti cap. 13 Genes. v. 1 et 2 Moyses his verbis enarrat. Ascendit ergo Abram de Aegypto, ipse et uxor ejus, et omnia, quæ habebat, et Lot cum eo, ad Australem plagam. Erat autem dives valde in possessione aurum et argenti, seu, uti LXX verterunt, dives valde pecoribus et argento et auro. Et, quamquam Moyses, utpote Hebrei gentis historiam ex instituto conscribens, nullam hic fecerit de uxore Loti, Moabitarum et Ammonitarum avia, mentionem; credibile tamen omnino est, una cum marito suo Lot mulierem illum in Aegyptum descendisse, indeque, abeunte Abram, pariter cum eo esse profectam, verisimiliter jam ante una alterave infantula auctam, quæ etiam causa esse potuerit, cur illa, quæ et alias non adeo formosa fuerit, ab Agyptiorum libidine multo minus, quam Sarai, aut plane nihil timendum sibi haberet. Sed hæc obliter de uxore Loti dicta sufficient, utpote quæ ad Abrami historiam non tam prope attingit. Missis igitur, quæ de argumento hoc moveri possent, quæstionibus, santi Viatori nostri in Chananæa iter ac præclara ejusdem gesta prosequamur.

241 De eo ita Moyses cit. cap. 13 Genes. §. 3 et 4 loquitur: Reversusque est (Abram nempe) per iter, quo venerat, a Meride in Bethel, usque ad locum, ubi prius fixerat tabernaculum inter Bethel et Hai: in loco altaris, quod fecerat prius, et invocavit ibi nomen Domini, jam multis ante seculis, uti S. Chrysostomus Homil. 33 in Genes. pag. 333 observat, Davidicum illud implens: Elegi abjectus esse in domo Dei mei magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Porro Abramum eodem illo loco, post exhibita solidæ pietatis sua documenta, de quibus vide dicta num. 215 et 218, mensibus aliquot substitisse, suadet, que a Moysi mox subjicitur, Loti ab Abram secedentis historia. Etenim non est sat veri simile, statim atque, utriusque pastores inter Bethel et Hai tabernacula sua fixerant, suaque singuli pecora armentaque ad pascua deduxerant, exortam inter illos esse contentionem, aut, si nonnullo tempore post, jam pasta minui capto, exorta quedam sit, illico ad Abramum et Lot fuisse delatam, aut antequam illa ingravesceret, omnisque spes diuturnioris illic comorationis evanisset, illatam ab Abram de seqüendā familia sermonem fuisse, statimque E eum fuisse executionem mandatum. Quapropter non prius, quam anno septuagesimo septimo Abræ, jam mensibus aliquot inchoato, alterius ab altera familia sequnctione statuenda videtur, quam cit. cap. 13 §. 5 et 7 seqq. sacer Scriptor recentest.

242 Verba ejus hæc sunt: Sed et Lot, qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium, et armenta et tabernacula. Nec poterat eos capere terra, ut habentem simul: erat quippe substantia eorum multa, et nequibant habitare communiter. Unde et facta est rixa inter pastores gregum Abram et Lot. Eo autem tempore Chananæus et Pherezeus habitabant in terra illa. Dixit autem Abram ad Lot: Ne, queso, sit iurgium inter me et te, et inter pastores meos et pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce universa terra coram te est: Recede a me, obseruo: Si tu ad sinistram ieris, ego dexteram tenabo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergum. Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Jordanis, quæ universa irrigabatur, antequam subverteret Dominus Sodomam et Gomorrham, sicut paradisus Domini, et sicut Aegyptus venientibus in Segor. Eligitque sibi Lot F regionem circa Jordanem, et recessit ab Oriente: divisique sunt alterutrum a fratre suo. Abram habitavit in terra Chanaan: Lot vero moratus est in opidis, quæ erant circa Jordanem, et habitavit in Sodomis.

243 Hactenus Moyses, in cuius narrationem nonnulla etiam annotasse juverit. Ac primo quidem, cum ait sacer Scriptor, Abramum et Lot nequivisse habitare communiter, non sic illud intellegendum est, quasi vero utrique communia prius fuissent, at tunc diutius esse communia nequivent pecora ceteraque bona, aut ipsi ne tantillo quidem tempore inter Bethel et Hai una degere potuissent; sed sic illud exponi debet, ut uterque propriæ sibi habuerit pecora, propriumque famulitum; cumque hæc admodum ampla et copiosa essent, eoque tempore potiorem illius regionis partem occuparent duo populi, ex Chanaan oriundi, Chananæus nempe et Pherezeus, hinc factum fuerit, ut, crescentibus indies gregibus et armentis, quibus latiora pascua opus erant,

AUCTORE
J. G.
nimirum ad
locum, me-
diū inter
Bethel et Hai.

hinc post
unius ferme
annū com-
morationem

auctior fa-
milito et
divitias re-
veritur in
Chananiti-
dem,

AUCTORE
J. G.

erant, eaque occasione exorta inter Abræ et Loti pastores rixa, ultraque illa tum ampla numerosaque familia, stabilem illic sedem ponere non potuerit, ut proin alteru ab altero loco fuerit sejungenda. At sciscitabitur aliquis, quandoquidem Deus, teste S. Stephano Act. cap. 7 §. 5, Abramo non dedit hereditatem in terra Chanaan, nec passum pedis, qua ratione dicere is potuit Lot: *Elige quamcumque terram inhabitandam, ego diversam tenebo?* Respondeo eum Bonfrerio, verborum Abræ sensum esse, ut Lot, non tamquam terræ possessor aut dominus, inhabitandam terræ partem seligeret, (hujus enim dominium pones Chananæum et Pherezæum populum erat) sed tamquam merus conductor; quasi dicaret: si tu pascua et agros, ad dexteram tuam sitos, ab indigenis pretio conducere amas, ego ad sinistrum sitos mihi elocando curabo, ne alias, si ambo aetiori hoc loco consistere pergamus, jurgium tandem etiam inter me et te exoriatur.

hic observatur.

244 Denique, cum Lot sibi elegerit regionem circa Jordanem silam, quæ, teste Moysi, quæ B parte ex reliqua Chananitide in Segor ventur, et ulterius deinceps ad hujus fluvii ripam proceditur, universa ante Pentapolis interitin irrigabatur, secut paradisi Domini, aut sicut Ægyptus Nilo, in septem alveos et ostia diviso; quæxari non immerito petest, quo modo Lot dici possit §. xi recessisse ab Oriente? Ad hoc rursus respondet Bonfrerius in hunc modum: Recessit, inquit, ab Oriente, non quod iverit ad partem Occidentaliorem, Pentapolis enim æque vel magis Orientalis erat, quam locus, in quo erat Abraham; sed quod locus, in quo agebat Abraham, magis directe versus Orientem respiciebatur a Palastina, cum Pentapolis, etsi absolute æque Orientalis, respectu tamen ejusdem Palestine non respiceretur versus Orientem directe, sed at latus et versus angulum meridie. At nonne Lot alia etiam ratione dici posset recessisse ab Oriente, licet major pars Pentapoleos ad Orientem protension, quam medius inter Bethel et Hai locus sit? Mihi quidem id dici omnino posse videtur, si Moyses, uti sat veri simile est asserens Lotum recessisse ab Oriente, respexerit ad C professionis ejus terminum, qui urbs Sodoma erat, quæque, uti ex accurate Chananæa tabula geographica, tomo 2 Operum S. Hieronymi innexa, perspicuum fit, quinque circiter unius horæ milliaribus magis ad Occidentem vergit, quam locus, ubi Abram summa æquitate animi, miranda liberalitate, ac singulari seruanda pacis studio Lotum, sui fratris filium, eligenda melioris, ut ei videtur, terræ arbitrum constituit.

Deinde Abram divinitus promittitur terra Chanaan, 245 Ceterum ob tam eximiam sancti Viatoris nostri humilitatem, lenitatem egregiam, ceteraque ejus, quæ in ea sejunctione elucere, virtutes factum esse, non immerito asserti S. Chrysostomus Homil. 34 in Genesim, ut sibi Abram ampliorum calitatis conciliariat benevolentiam, utque a Deo majora assecutus sit præmia, quale est diuina apparitio factaque de tradenda copiosæ ejus posteritati terra Chanaan promissio, quæ Genes. cap. 13 a §. 14 in hunc modum refertur: Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot: *Leva oculos tuos, et vide a loco, in quo nunc es, ad Aquilonem et Meridiem, ad Orientem et Occidentem. Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo et semini tuo usque in semipernum. Faciamque semen tuum sicut pulve-*

rem terre: si quis potest hominum numerare D pulverem terre, semen quoque tuum numerare poterit. Surge et perambula terram in longitudine et in latitudine sua: quia tibi datus sum eam. Ita rursus Pentateuchi auctor. Sed quoniam nonnulla ex his verba questionem habent nec levem, nec hoc loco dissimulandum, hic denuo nobis sistendum tantisper est. Etenim non est dubium, quin Deus, cum hac visione et promissis Abram recriavit, totam, quanta est, terram Chanaan se ejus posteris daturum esse, significare voluerit. Quid ergo, inquires, sibi volunt hæc verba §. 15 Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo et semini tuo? Num ex loco, ubi erat tunc Abram, illas etiam, quæ ultra altiores montes et in vallibus sitæ erant, regiones Chananæa conspicere oculis potuit? Aut num in imagine aliqua tota ipsi terra graphicæ expressa fuit?

246 Ita quidem nonnulli sentire videntur, at quam tunc integrum suis oculis non perspexisse, verba sacra nequaquam nos vel ad prodigium vel ad visionem imaginari recurrere compellunt; cum ad hoc, ut tota terra Chanaan ei promissa dici possit, necessum minime sit, totam illam singulisque ex partibus fuisse tunc corporis oculis perlustratam, sufficiatque omnino, ut Deus Abræ promiserit eam totam, quam videbat, at non eam solam, sed et undique a quator orbis cardinibus ulliore, quam, ut suis erat circumscripta limitibus, mente apprehenderet Abramus. At, uti jam supra num. 213 dictum etiam fuit, ne pedis quidem vestigium Abram in ea terra unquam possedit sibi gratis datum. Quid ergo eodem §. 15 dicitur: *Tibi dabo et semini tuo?* Num igitur Deus in sequendis promissis infidelis? Absit enimvero, absit! Etenim particula Hebraica val, eique respondens Latina et hoc loco copulativa non est, ut passim loquimur, sed exegistica, sensusque istorum verborum hic est: Dabo tibi, id est, semini tuo, omnem terram, quam conspicis. Si quis tamen præfracte velit, non alio modo, quam copulativo, id est esse exponendum; ne sic quidem consequens fiet, Deum suis promissis non stetisse; quandoquidem præfati commatis sensus erit, promissum Abræ fuisse jus ad rem, quale revera ipse habuit ad terram Chanaan, posteris vero jus in re, quale eos habuisse sub régimine Josue, ac presertim sub Davide et Salomone, inficiari nemo potest.

F 247 Denique cum intuitu Abræ posteris ejus promissa concessaque sit Chananæa regio, potuit ad eum; tamquam ad gentis Israeliticæ caput et originem, imo et potissimum factæ promissionis causam, ea promissio referri, atque adeo etiam ipsi promissa dici, quæ ejus gratia promissa concessa posteris fuit terræ possessio usque in semipernum, seu in logissimum tempus, dummodo hi suo fingerentur officio, seque filios Abram non verbis dumtaxat, sed et factis, exhiberent. Postremo et hic quæri potest, qua ratione Abram divinis verbis accuratissime morem semper gessisse dicitur, qui, postquam §. 17 ei Deus dixisset: *Surge, seu eja age, et perambula terram in longitudine et in latitudine sua, tabernaculum quidem suum inde movit, ubi eum Dominus alloquio dignatus fuerat, at paulo post, uti §. seq. narratur, Habitavit juxta convallem Mambre, que est in Hebron, ubi et pro more suo altare Domino adificavit?*

248 Ad hoc pro responso sit, verba illa Surge et perambula non per modum præcepti seu imperii, sed concessæ facultatis seu invitationis adinstar, divinitus prolata fuisse, ut, si luberet, ex conspectu

AUCTORE
J. G.

A conspectu magnitudinis terrae promissae magnam animi voluptatem solidumque in sua peregrinatione solarium hauriret, uti consentiunt Tostatus et Pererius, quibus non parum faveat S. Chrysostomus Homil. 34 in Genes. tom. 4 Operum col. 345, quem adisis. Ceterum notandum hic, convallem illam Mambre, a viro quodam Amorphae ita dictam, atque uti ex versione LXX Interpretum colligitur, querubus partim consitam, non in ipsa urbe Hebron, utpote monti imposita, sed in hujus urbis vicinia seu territorio sitam esse, et undecim circiter horae milliaribus Meridiem versus et Africum, uti in supra laudata mappa geographica videre est, distare a loco, inter Bebeth et Hai media, quem eodem aetatis sue anno septuagesimo septimo ab Abramo relictum credimus.

§ XIV. Abramus cum Mambre
hujusque fratribus foedus init:
B Lotum a Chodorlahomore, Pen-
tapolitarum victore, captum,
fuso prius hujus exercitu, inco-
lumem recipit.

Abramus,
inito cum
Mambre hu-
jusque fra-
tribus fa-
dere,

Quamquam ea nutu Dei semper pendens S. Viator paratissimus esset, quocumque evocaretur, eo se vel incomitatum vel cum suis omnibus conferre; tamen, mox ut juxta convallem Mambre advent, sedem illuc solito diuturniorem figere statuisse videtur. Quamobrem, cum more suo aram ibi vero Numini erexit, divinumque sibi suisque praesidium mactatis ejictimis efflagitasset, humana non spernens adminicula, foedus pepigit, ut Genes. cap. 14 §. 13 Moyses referit, cum prepotentibus hujus regionis dominis, nempe Mambre, a quo vallis illa nomen gerebat, illiusque fratribus Escol et Aner, viris, uti apparel, a comitate ac probitate non mediocriter commendandis. Illud autem societas foedus, quo alter ab alterius familia bonisque injuriis omnem propulsare seque invicem tueri decrevisse videtur, non fuisse inutiliter sanctum, post annos plus minus septem ostendit memorabilis in primis eventus, a Moyse cap. 14 Genes. relatius, in quo, quod hic in antecessum dicere liceat, Abrami in adoriendi exigua manu ingentibus hostium copiis magnitudini animi, in iisdem debellandis fortitudo, in profligandis, nullo suorum damno, summa felicitas et in spoliis juste partis dividendis private utilitatis sue contemptus admirabilis eluxit, omnium deinceps seculorem prædicatione celebrandæ virtutes. Eventum illum, Moysis exemplo, cuius verba obiter etiam illustrabo, ab exordio recensere lubet.

250 Pentapoleos reges seu dynaste, nimirum Bara rex Sodomorum, Bersarex Gomorrhæ, Sennab rex Adamæ, Semeber rex Seboim, et rex Balæ, que urbs alio nomine Segor dicitur, duodecimante annis servierant Chodorlahomori, Elamitarum regi, qui, ut nonnullis placet, vel ipse supremus Assyriorum, tunc late dominantium, monarca erat, vel, ut mihi præplacet, sub Assyriorum dominatore Ninya vectigalis ipsi prin-

ceps erat, regia tamen apud Elamitas suos, ab Elam filio Sem, sic vocatos, dignitate inclitus, rei que bellicè Assyriorum gentibusque subactis summa cum potestate præfectus, cujusmodi reges sub Assyriis quondam exstitisse, ex lib. 4 Reg. cap. 24 et Isaia cap. x §. 9 manifestum est. Cum huic principi Pentapolitæ servitutis sue anno tertio decimo vel tributum penderet vel impositum sibi jugum diutius ferre detrectassent, ille refragantes vi redactus in ordinem, in expeditionis sue partem evocavit Amraphel regem Sennaar, seu Babylonis, uti Bonfrerius atque censem, Arioch regem Ponti, fortasse Cappadocii, haud ita procul, ut apud Cellarum tom. 2 orbis Antiquitatem, 1 videre est, ab Euphrate siti, vel, uti in Hebreo est, regem Elasar, quam regionem quidam Thalassar ad fontem Tigris esse volunt, et Thadal regem Gentium, seu non uni alicui nationi sed variis undique collectis profugis præpositum.

251 Igitur quartodecimo anno, ex quo Pentapolis in servitutem adducta fuerat, secundo vero ab ejus defectione, Chodorlahomor tresque jam mox memorati reges, confecto sat longo itinere, in terram Chanaan pervenire, percussione runtque Raphaim, giganteæ magnitudinis homines, sibi fors etiam rebelles aut Pentapolitis adictos, qui in Astaroth-Carnaim, ad Orientem stagni Genesareth quinque circiter ab eodem stagno horæ milliaribus dissito loco, habitabant, moxque debellarunt Zusim cum eis, seu, ut quidam volunt, alios gigantes Zomzomim dictos, qui in Cham seu Ham, regione postea Ammonitum dicta, degebant; tum pari clade afficerunt Emim, similes iis gigantibus, qui erant de stirpe Enacim, quorum sedes erat in Save Carithaim, in Moabitica dein regione dicta, et fere ex adverso Pentapoleos ad Orientem sita; inde versus Austrum semper progredientes Chorzeos in montibus Seir seu post dictæ Idumeæ Australis degentes usque ad campestraria Pharan, quæ est in solitudine, pariter percusserunt. Hinc, ne quas a tergo aut a latere gentes sibi æque, ac jam devictas, rebelles suspectasve relinquenter, venerunt victores ad locum, cui Fons Mispat seu Cades nomen postea adhesit, omniq[ue] regioni, quæ Amalectiis aliquando cessit, intulere vastitatem, indeque reversi ipsos demum Amorphaeos, qui habitabant in Asasonthamar, alio nomine Engaddi vocata, juxta Mare Mortuum sita, felicitate simili profilarunt.

252 Hoc pacto deletis, qui ab Austro et Oriente Pentapolitæ cingebant, populis, jam in ipsum devictis fugatis, fere Pentapoleos meditullum pervaserant, ipsos hujus regionis dynastas, quorum causa præcipue suscepta erat bellica expeditio, non inferiore vi aggressuri; cum rex Sodomorum quatuorque ali federati Pentapolitæ reges, suis demum egressi urbis, tandem aliquando convenerunt in Valem Sylvestrem, seu Siddim, quæ nunc est Mare Mortuum, eoque loco adversus aggressores suam direxerunt aciem, freti loco, sperantesque fore, ut hostes, hujus minus gnaros, in bituminis putoes, qui magno illici numero erant, stratagema aliquo alicerent, itaque, quos virtute superare se posse desperabant, (homines enim Pentapolitæ erant luxurizæ et deliciis magis, quam armis assueti) arte saltem ac dolo vincent. At cum res ipsis esset cum hostibus, non minus cauitis, quam virtute bellica præstantibus, omnino aliter, quam sperarant Pentapolitæ, ipsis pre-

et Pentapo-
leos regibus

Octobris Tomus IV.

83 lium

AUCTORE
J. G.

lum cessit. Quippe cum Assyrii opportuno loco in eos unum alterumve impetum fecissent, sensere se homines effeminati mollesque sustinendo impares, moxque turbata ruptaque acie, reges Sodomæ et Gomorrhæ, ceteri foederati dynastæ militesque terga verterunt, quique vel hostilem gladium vel bituminis putoe evaserunt, turpisima fuga ad montana prolapsi sunt.

audiens, Lotum a victore exercitu captum/fuisse,

253 Prostrata Pentapolitana acie, non diu fugacibus tergis institeri Assyrii, at continuo ad praedas conversi sunt, tuleruntque omnem substantiam Sodomorium et Gomorrhæ, et universa, quæ ad cibum pertinent; ... nec non et Lot et substantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis, non quod, ut Josephus lib. 1 Rer. Judaic. cap. x, vult, Sodomitis in auxilium venisset, sed quod in urbe illa sedem fixisset; et abierunt viatores Boream versus, dextram, ut videtur, Jordani ripam legentes. Hæc cum ab uno, ut credibile est, e domesticis Loti, qui cladem evaserat, eodem vel sequentidie nuntiata essent Abram Hebreæ, qui iuxta concavalem Mambre, decem aut duodecim horæ militariib[us] a pugnæ seu cladis loco sitam, habitabat, confessim ille, ut ex hostiū manibus insontem Lotum ipsiusque familiam eriperet, trecentos decem et octo de servis vernaculis suis ad certamen magis expeditos selegit; cumque humana media, quæ ad manum erant, non spernenda judicaret, in auxilium sibi adscivit Mambræ, Escol et Aner, terræ illius, ubi sedem posuerat, dominos, federe jam ante sibi junctos, horumque adeo et ad bellum aptos subditos, quos sat simile vero est eo etiam lubentius se Abram junxit, quod etiam suæ gentis homines amicosque et consanguineos, in Asasonthamar ab Assyriis captos, hoc pacto e servitute retrahendi spes major affulgeret.

mox hostiles copias aggreditur, issueque fugatis, Lotum recipit.

254 Ergo, qua fieri potuit, celeritate abeuntes victores secutus Abram cum suis sociorumque bellatoribus, eos attigit prope Jordanis fontem illum, cui Dan nomen est, quinta, si Josepho cap. xi credimus, nocte quam ex convalle Mambræ profectus erat. Non hic rursus, tametsi firma in Deum fide suarum copiarum defectum supplendum censeret et a Deo exercitum potissimum victoriam expectaret, bellicam neglexit C prudential; sed divisus sociis, drepente noctis tempore, cum mersi sopore vel ebrietate gravati hostes essent nec ad resistendum parati, in eos varia ex parte irruit. Cum itaque hostilia castra tam improviso impetu clamoribus, ordinum turbatione cædibusque undique miscerentur, nec quod modo irrumpentibus resisterent, in promptu sibi esset, nihil prius habuere exteri reges militesque, quam ul, castris partisque ante spoliis relictis, præcipiti fuga saluti suæ consulerent; quod ut Victor sensil, continuo, ut fieri potuit, nonnullis, qui tantisper hostilia castra pârlaque ac recuperata spolia servarent, subsistere jussis, cum reliquis ipse fugientes persecutus est usque Hobæ seu Choba, que villa ad lævam Damasci sita est, ac demum, jam sat procul ex Chananiæ ejectis hostibus, reversus ad capta castra est, unde reduxit omnem substantiam, nempe pecuniam, aurum, argentum, greges armentaque, et Lot fratrem suum (*id est*, fratris sui filium) cum substantia illius, mulieres quoque et populum Pentapolitanum, quem in servilitem hostes abducerant.

Nonnulla in Moysaicam

255 Longior sim, si singula, quæ in Moysaicam hujus belli narrationem partamque tam singulari modo victoriam eruditæ avariis observata exstant,

vel cursim hic enumerem vel paucissimis verbis D ipse retexam. Hæc, qui cupit, apud veteris Testamenti Annalium conditores sacrosque interpres legat. Non possum tamen, quin pauca quædam, quæ vel ipsum Abram proclime attingunt, vel difficultibus obnoxia sunt, non nihil illustram. Ac primo quidem sciscitari quis potest, cur Moyses, *cit. cap. 14 Genes. 1. 13 referens*, Abramo nunciatam fuisse Loti captivitatem, additum præter morem eo loco voluerit Hebrei nomen, ita nimirum loquens: Et ecce unus, qui evaserat (*cladem nempe Pentapolitarum*) nuntiavit Abram Hebreos; ac rursus, quæ hujus nominis origo sit. Quod ad priorem altinet quæstionem, respondet Wilhelmus Smilius in suis ad hunc locum notis, id haud dubie a Moyse factum esse, ut nominis istius gentilis, quod Abra posteris semper adhaesit, antiquitatem edoceret. Verum, si conjecturis his locus sit, an non etiam, immo an non veri similis Hebrei nomen additum a Moyse fuerit, propterea quod, cum Abram inter Amorrheos sibi foederatos degeneret, necesse, aut saltem ex re esse, crediderit, cautionem aliquam adhibere, ne quis cum cum Amorrheis Hebreos gentis capit, fixam tunc quodammodo sedem inter eos habens, confundere ulli modo possit; seu, quia conveniens censuit, ut, qui tam gloriosæ, quam mox enarrat, expeditionis auctor fuit, non solo nomine proprio, sed et patronymico suo compellaretur, quo tam insignis facti honorem non stirpi Chanaan, sed posteris Sem benedicti a Domino, adscribendum esse, lectores suis edoceret.

256 Quod vero ad alteram spectat quæstionem, tametsi sat multi, iisque eruditione præstantissimi scriptores a voce Hebreæ Habar, quæ Latine transivit sonat, Abramum dictum fuisse Hebreum velint, utpote qui regione, trans fluvium Euphratēm sita, in terram Chanaan advenit, cui sententia eliam faciunt LXX Interpretēs, dum hoc loco redundat τῷ περάτῳ, id est, transitori seu trajectori; probabilior tamen mihi videtur Josephi lib. 1 Ant. Jud. cap. 7, Augustini lib. 2 Retractionum cap. 14 et lib. 16 de civit. Dei cap. 3 et xi, aliorumque complurim sententia, asserentium, Abramum dictum esse Hebreum ab Heber, qui quintus a Sem in progenitorum serie reperitur, a quo et Abram recta linea originem ducet. Nec leve profecto, quo id præbetur, vide ri debet illud argumentum, quo S. Augustinus lib. 16 de Civit. Dei cap. 3, num. 2 utilit. Illic enim dilucidans illa Genesio cap. x. 21 verba, quibus Sem omnium filiorum Heber patre asseritur, ita ait: Non sane istum Heber genuit Sem: sed ab illo quintus in progenitorum serie reperitur. Sem quippe inter alios filios genuit Arphaxat, Arphaxat genuit Cainan, Cainan genuit Sala, Sala genuit Heber. Non utique frustrè ipse primus est nominatus in progenie veniente de Sem et prelatus etiam filii, cum sit quintus nepos; nisi, quia verum est, quod traditur, ex illo Hebreos esse cognominatos, tamquam Hebreos.

257 Dein post pauca, quibus aliam esse posse opinionem dicit, quæ tamen minime probanda est, ita prosequitur: Sed nimirum hoc verum est, quod ex Heber Heberæ appellati sunt, ac deinde, una detracta littera, Hebræi, quo nominis Moyses Abram cap. 14 v. 13 donat. Concludit ex his Pererius Disput. 2 in cap. 14 Genes. num. 31 in hunc modum: Ergo Moses appellans Sem patrem filiorum Heber, dicere quiddam voluit ad laudem Sem, et ad declarandam

aque in com-
memorati-
lio Hebrei
nominis ori-
ginem,

A randam dignitatis ejus excellentiam perquam insignem; videlicet, quod Sem pater fuerit populi Dei, et tot tantorumque virorum, qui in eo populo clauerunt; qui non solum filii, id est, posteri fuerunt Heber, verum ab ipso etiam nominati sunt Hebrei et eorum lingua Hebraea dicta est. *Unde et cum eodem Pererio concludendum ulterius apparet, cum origo et ratio appellationis Hebreæ lingue, atque gentis eadem fuisse videatur; tam Abramum ejusque posteros, qui ab eo per Jacob genus duxerunt, quam ipsam linguam, ab Heber in cuius familia istuc permanens, Hebrei nomen acceperisse. Adde cum Eugubino et Pererio, Hebraicum nomen Hibri, quod Latine Hebreum sonat, per Iod Hebraicum in ultima syllaba proferri, ac proin, utpote habens terminacionem, nominibus patronymicis propriam, gentile seu patronymicum potius, quam appellativum censeretur.*

uti et in per-
cussum ab
Abramo cum
Amorrhaeis

B *cap. 34 §. 15 distractio a Deo velutum legimus, ne Hebrei pactum cum Amorrhaeis aliisque terræ Chanaan inirent, variisque insuper sacrae Scripturae locis divinitus reprehenduntur, qui cum idololatria exteris gentibus societatem sanxerant. Verum, si factum Abras attentius consideremus, atque ad tempus, quo illa Exodi lex lata est, animum advertamus, ne leviter quidem illa in re peccasse Abram dici poterit. Etenim, præterquam quod nullo ex capite constet, Amorrhaeos illos principes idolatria infectos fuisse, cum quadrangulis et ultra anni, antequam completae essent Amorrhaeorum ceterorumque Chanaanzorum iniuriantur, non nulli inter eos exstiterint veri Dei cultores, quales Melchisedech, sacerdos Dei altissimi, Abimelech, rex Geraræ, qualesque adeo et ipsi esse potuerint; in hypothesis etiam, gratis tamen admissa, fuisse Mambre ejusque binos fratres veri Dei cultu alienos, potuit tamen Abram, requirente id sua familiaeque suæ incolumitate, licite et exjure naturæ cum iis mere politicum fædus inire, quod nempe suæ suorumque religioni dannum aliquod infieret, aut idolatriam propagare minime natum erat.*

fædus, quod
vetitum ei
non fuisse,
probatur, hic
observantur

C *258 Supersunt binæ, multo majoris, quam precedentes sint, momenti difficultates, quarum prima in eo versatur, an Abram sanciendo cum Amorrhaeis supra nominatis fædus non graviter in Dei legem impegerit, quandoquidem Exodi*
259 Imo vero, cum Deus ei quasi necessitatem quamdam imposuisset transmigrandi ab uno in alium Chanantidis locum, atque adeo modo in his, modo in aliis hujus regionis oppidis vicisse degere Abramus necesse haberet, vix abstineret id potuit, quia Chananzorum societatem politicam aut ipse requireret, aut fædus ultra requirentibus sese facilem præberet, ut hoc pacto se suosque ab hostibus tueretur, omnemque procul a familia sua injuriam arceret. Neque hoc Abram factum divina lege, Exodi cap. 34 §. 15 promulgata, vetitum fuisse dici potest, utpote quæ non juris naturæ, sed positiva fuit, quæque quadrangulis demum et amplius annis post sancitum ab Abramo cum Mambre ejusque fratribus fædus, ejus posteros dumtaxat adstrinxit, cum nempe jam completae essent Amorrhaeorum iniuriantes, ipsique jam Deo exostì divinoque interdicto subjecti essent. Quod autem subinde in Scripturis increpantur Israëlitæ ob initia cum infidelibus fœdera, in speciem aut re ipsa mere politica, id factum fuisse post latam cit. cap. Exodi legem, atque etiam ob animi vitium, vel ob perversioris

periculum, quod ejusmodi pactis conventis suberat, nemo vocabit in dubium, qui sacra volumina attente pervolverit.

260 *Venio nunc ad quæstionem alteram, qua, an Abram legitime Chodorlahomori ejusque federatis bellum intulerit, non immerito dubitari posse videtur; ac primo quidem idcirco, quod Abram in Chanantide ne vestigium quidem pedis, ut homo privatus, nedum regnum aut civitatem aliquam, ut supremus dominus, possideret; dein quia ipse a regibus illis nullam accepserat injuriam; ac denique quia, tametsi Lotum injuste ab iis abductum statuamus, nihilominus tamen non prius Abram omnia tentavit, quam eos bello lacescerit. Verum enimvero non obstant ea, quo minus legitime Abram eos hostiliter agressus esse, imo et de improviso eos oppressisse dicatur. Etenim, uti abdandum non videtur, tam ipse Abram, quam Mambre hujusque fratres, summam in suos potestatem habebat, atque adeo non minus ei, quam his, sicut ad tuendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam jurisdictionem, si vis occurreret, jus competitabat belli gerendi, præterim adversus eos principes, quibus nec ipse nec illi suberant. Adhæc, tametsi tantisper Abram ponatur ea destitutus fuisse auctoritate, quæ, ut quis alteri proprio nomine bellum inferat, requiri jam solet; tamen, cum ab iis, qui in convalle Mambre tunc rerum patiebantur, quicunque neminem se superiorem agnoscebant, in legitimum societatis fædus receptus esset, ab iisque etiam, ut princeps Dei, Genes. 23 §. 6, seu ut vir summus, agnosceretur; eorum certe nomine, consensu et auxilio exteriorum principum vim repellere injuriamque propulsare ei omnino licetum fuit.*

E *261 At nullam principes illi exteri injuriam ipsimet Abras intulerant. Ila est: at fratri ejus, seu fratri filio, ei conjunctissimo, gravissimam, rapiendo omnia bona ejus, eumque in captivitatem abducendo, intulerant; unde hanc propulsare omnia ei jura permittebant, ne alias non repellendo injuriam a socio et a proximo quidem suo consanguineo, cum id penes se esset, tam foret ipse in virtute, quam illi, qui injuriam intulerant. Nec erat hic Abras expostulandi cum extoris principibus locus, cum nulla spes affulgeret, eo modo injuriam posse resarciri, periculum ex adverso præsens esset, ne, si diutius exspectaretur, periret ablata recuperandi occasio; F potuit igitur Abram sine prævia expostulatione bellive denuntiatione violenter erepta repetere, eumque in finem latibus uti mediis, puta improvisa nocturnaque irruptione in eorum castra, aliove stratagemate, quæ tam in bello solemnis, quam non solemnis, licita esse, nemo sanus diffidetur. Respexerit fortasse etiam Vir prius et a Deo illustratus ad ea, quæ Salomon Proverb. 24 dein in litteras misit §. xi et seq.: Erue eos, qui ducentur ad mortem: et qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Si dixeris: Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, et servatorem anime tuae nihil fallit, redetque homini juxta opera sua; uti et re ipsa factum esse, bellicæ hujus expeditionis, non sine singulari, ut credere licet, divino instinctu ab Abramo susceptæ, felicissimus demonstravit eventus.*

262 Ceterum, quo anno Abras hæc facta statui debent, non una est veterum recentiorumque sententia. Bellum hoc in Chronicis Alexandrino sub annum ejus septuagesimum quartum refertur; at omnino perperam, quandoquidem

AUCTORES
J. G.

ostenditurque,
Abramo iti-
dem licuisse
victorem ex-
ercitus

armis et qui-
dem etiam de-
improviso
aggredi;

ejus facili
epocha ut
cumque deter-
minatur.

tunc

AUCTORE
J. G.

tunc Abram needum e Chaldaea in Chananaem primum advenisset, uti omnino manifestum est. Alii vel eodem mense vel certo anno, quo divisus est ab Abramo *Lotus*, hoc ipsum statuunt; sed nimium præpropere, uti plerisque videtur. *Epiphanius contra in Panario Hæresi 55 editionis Petavianæ pag. 472* sub Abrami octagesimum octavum vel nonagesimum plus minus xatatis annum, *Melchidechi* occursum, de quo infra, atque adeo et bellum ipsum, de quo hic, contigisse null; verum justo serius; quandoquidem eo xatatis suæ anno Abram jam biennio ante Agarem uxorem ducerat, ex eaque Ismaëlem suscepserat, quæ res, uti ex Mosaicæ narrationis ordine aperle colligitur, non ante illud bellum, sed sat diu post contigil. Sunt, qui Abramum velint, jam tum circumcisum fuisse, cum ei e prælio redeunti Melchisedech occurrit; at id memorie lapsus scriptum appareat; quandoquidem circumcisionis preceptum Abramo datum non fuit, nisi anno nonagesimo nono, uti Genes. cap. 17 perspicue traditur. Quo igitur anno, inquires, id tu bellum statuas? Respondeo, istud ex dictis medio illi temporis innecti debere, quod inter Abræ septuagesimum septimum interque octogesimum secundum annum effluavit, ac sat probabilitate anno Abræ ineunti octogesimo quinto; quamquam, ut verum fatear, nihil admodum obstet, quo minus cum Saliano id anno Abræ octogesimo innescatur. Nunc, quæ hocce insigne prælium consecuta sint, sejuncto §, ut rei gravitas exigit, duce Moyse, prosequamur.

§ XV. Sancti ab hostium strage reditus: Melchisedechi, sacerdotis Dei, occursus: datae huic ab Abramo decimæ: panis et vini oblatio a Melchisedecho facta: varia huc spectantia.

C

Reduenti ab hostium strage Abram Melchise-
der h. sacer-
dotali ritu
beneficit,

R evertenti a strage Chodorahomoris, et spolia hostium, ac corrasam ab his ex derictis ante populis prædam opulentam, populumque Pentapolitanum secum ducenti Victorii, In valle Save, quæ est vallis regis, quæque ab urbe Salem, seu probatilius, uti infra ostendam, Ierusalem, haud procul abfuisse videtur, gratulabundus obviam venit rex Sodomorum, idem ille cuius a Chodorahomore cæsus fuerat exercitus, vel, si reipsa, ut quidam volunt, ibi iste prælio occubuit, (quod tamen vix credo) ejusdem Sodomorum regis filius, hereditario jure paternum regnum adeptus. At non rex Sodomorum dum taxat cum suis aliquot egressus est in occursus Abram, sed et Melchisedech, rex Salem seu Ierusalem; cumque is publicus esset Dei altissimi seu veri Dei sacerdos, atque adeo, teste Apostolo ad Hebreos cap. 8 §. 3, ad offerendum (Deo nempe) munera et hostias constitutus, non primum usualia quavis alimenta, quibus Abramis sociorumque corpora reficeret, sed, uti verba sacra significant, panem et vinum stricte dictum protulit, Deoque, quem obtenta victoriæ largitorem agnoscebat, ritu sacerdotali consecravit; tum Victori benedixit, seu bene precatus est,

voventis in modum dicens: Benedictus Abram Deo D excuso, qui creavit celum et terram: et benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Quasi diceret: *Benedictus sis, o Abram, a Deo excelsa, qui creavit celum et terram, et ab eo bonis omnibus cumuleris: et laudetur idem excelsus Deus, gracieque solemnes ei agantur, cuius præsidio et ope tam potentes hostes deviciisti et profligasti.*

264 Litanem vero Numini, sibique altissimi Dei nomine bene precentem sacerdotem, mox pius Victor, ut sacram veri Dei ministram, agnovit, utque more suo ipse vicissim debilis Deo pro parte de hostibus victoria gratias exhiberet, simulque se Melchisedech, a quo religiose juxta ac honorifice exceptus fuerat, gratum probaret, ex iis, quæ hostibus eripuerat, spoliis, et in qua nec federati sui nec Pentapolitaæ jus aliquod sibi arrogare poterant, non nulla, vel sacro ejus ministerio Deo pariter consecranda, vel in usum sacerdotalem cessura, munificentissime obtulit, uti ex his verbis Moysis Genes. cap. 14 §. 20: Et dedit ei decimas ex omnibus, et ex illis Apostoli ad Hebreos cap. 7 §. 1 et 2: Hic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui E obviavit Abrahæ regresso a caede regum, et benedixit ei: cui et decimas omnium divisit Abraham, apertissime colligitur. Accedunt lxx Interpretæ, apud quos in codice Romano et regio ita expresse legitur: Dedit ei (nempe Melchisedech) Abram deciman ex omnibus, quibus et consentit Josephus lib. 1 Antiq. Jud. cap. xi, ubi, cum dizisset, Melchisedechum Deo, cuius favore victoria conterigerat, debitos hymnos, ut sua pietate dignum erat, cecinisse, mox subit hæc: Abramus contra de manibus decimas ei dono dedit, Philo quoque lib. de Congressu quærendæ eruditio[n]is gratia pag. mihi 342, Abramum ob victoriam, quam favente Deo assecutus fuerat, gratitudinis ergo Numini supremo, in persona nempe sacri ejus ministri, decimas obtulisse, testatur.

265 Hanc Victoris magnanimitatem munificentiamque ut vidit Sodomorum rex, spem maximam concepit fore, ut ereptos sibi a Chodorahomore, at per Abramum et captivitate retractos, subditos suos recuperare precibus posset; quapropter, hos sibi a Victore concedi, enixe postulavit, hisque contentus, ut reliqua, tum sua, tum subditorum bona Abramus retineret, lumentissime consensit, lucro summo apponens, vel hos sibi recuperasse, Da mihi animas, inquiens, id est homines, mihi quondam subditos, cetera tolle tibi. At, qui non lucri aut prædæ cupidine, sed filii fratris sui e servitute injusta retrahendi gratia bellum istud suscepserat, ne quidem exiguum quidquam ex omnibus, quæ Sodomitarum fuerant, bonis in usum commodumve suum convertere voluit, idque jure jurando, levata pro recepto tunc more in cœlum manu, diserte professus est, ita loquens: Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorum cali et terræ, quod a filo subteminis usque ad corrugiam caligæ non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, ne dicas: Ego datavi Abram. Quæ nec superbe ab Abram dicta nec abs re jure jurando firma ta esse censeri debent; sed eo prolatæ fine, ut, se non desideris prædæ victores reges aggressum esse, indicaret, uti Bonfrerius recte adverbit; idcirco autem jure jurando asserta, ut se serio ac sincere loqui ostenderet, utque veri Dei, cuius nomen invocabat, summam maiestatem declararet

AUCTORE
J. G.

A clararet, falsorum vero Deorum inanitatem redargueret, prout Pererius num. 85 in caput 14 Genes. scite etiam notavit.

266 Bina tamen fuerunt ex recuperatis Pentapolitarum bonis, quæ suo jure jurando Abram comprehensa minima voluit, ea scilicet, quæ tum a vernaculis suis, tum a belli sociis Aner, Escol et Mambre horumque subditis in cibum usurpata fuerunt; eaque insuper, quorum hi partem sibi exigere belli jure aut recepta consuetudine tolerant. Nec enim æquum erat, ut, quæ a militibus, in commodum etiam Pentapolitarum cum hoste congressis, in alimenta absumpta fuerant, ea ab iis resarcirentur; nec æquitati consonum fuisse, ut liberalissimam suam munificentiam federa-tis suis pro lege habendam esse, Abramus prescriberet; imo, uti laudatus Bonfrerius partim advertit, cum hi Abras non subessent, sed sponte et sola amicitiae lege eum comitati fuissent, non poterat eos, vel absentes forte, invitatos, sua spoliiorum ea hoste recuperatorum portione, utpote vel stipendiī loco aliove justo titulo debita, vel tantilla in re privare, prout consideranti omnino liquet. Hinc postquam Sodomorum regi, se quidam ex Pentapolitarum bonis sibi accepturum esse, negasset, mox Abram subdit: Exceptis his, quæ comedenter juvenes, et partibus virorum qui venerunt mecum, Aner, Escol et Mambre: isti accipient partes suas. Et hisce quidem verbis sacer Scriptor Genesios caput 14 conjectura ab Abramō belli narrationem suam concludit, statimque ad celebrem illam visionem divinitus Abras oblatam progreditur, qua Deus ei prolem copiosamque posteritatem promisit, queque huic obvientura essent, prænunciari.

267 Verum, quia nonnulla, quæ in jam contexta a nobis ipsius partim Moysis verbis narratione occurrunt in controversiam adduci solent, sistendum hic paulisper est, donec illa, ut res feret, vel dilucidata vel stabilita a nobis fuerint. Sunt autem illa præ ceteris tria hæc, situs vallis Save, in qua rex Sodomorum et Melchisedech Abram de prælio revertentes occurserunt; ejusdem Melchisedechi regia, et sacerdotalis præsertim, dignitas, solemni sacrificia exercita; ac denique spoliiorum divisio, ex iisque facta ab Abram de ceteris partis oblatio. A controversia prima, licet aliis minoris momenti sit, exordium duco, ne Moysæ narrationis ordinem invertam. Bonfrerio C teste, existimat quidam hanc vallem Save, quæ est vallis regis, diversam non esse a Save Cariathaim, ubi gigantes Emim a Chodolahomore ejusque assecitis debellatus fuisse, ejusdem capituli 14 §. 5 Moyses asserit. Verum opinio hec debili, ac nullo potius, nititur fundamento. Cum enim cis Jordanem Melchisedech habitat, nec de transmisso ab eo hoc flumine ullibi fiat mentio, ac denique hæc Save Cariathaim, utpote in regione, dein Moabitica dicta, et trans Jordanem sita, Abram a cede quatuor regum revertenti in via non occurseret, abhorret prorsus a vero, hic loci a Melchicedecho regeque Sodomorum occursus Abras fuisse.

nempe vallis Save, 268 S. Hieronymus illam vallem Save, quæ est vallis regis, longam illam vallem esse, censet; quæ cis Jordanem jacet, quæque Aulon vocatur, de qua vide dicta num. 216. At cum hæc, ultimæ cit. num. videtur est, nimis ampla et in longum protensa sit, hoc solo nomine Aulon locus ille, ubi itum victori obviatus est, non sat prope determinatur. Malum igitur ex LXX Interpretum versione, in qua post τὸ in valle Save ita legitur: Hic

erat campus regis Melchisedech, vallem hanc versus Boream non procul ab urbe Salem statuere; quam urbem non esse Salim Sichimorum, prope Bethsan seu Scythopolis; sed eamdem esse cum Ierosolyma, Jebus et Salem etiam dicta, auctores antiqui tum sacri, tum profani, ipseque etiam S. Hieronymus, licet contrarium aliquando senserit, magno consensu affirmant, quos, si lubet, vide nominatum laudatos a Bonfrerio in hunc locum pag. 192, col. 2.

269 Nec refert, quod Hieronymus in Epistola Critica ad Euangelium presbyterum tom. 2 Ope-rum col. 573 scribat, in urbe Salim iuxta Scy-thopolis ostensem suo etiam tempore fuisse pa-latum Melchisedech, seu hujus potius ruinas; cum hanc indigenarum traditionem simpliciter ipse recenseat, non vero approbet, ut contra penes lectorem relinquat de fide testimoniū, quos lau-davit, iudicium ferre. Adhuc quandoquidem, uti lib. Judic. cap. 9 legitur, urbs illa funditus subversa fuit, atque ita quidem, ut sat in ea dispergeretur; multo videtur veri similius, parietinas, quæ Hieronymi tempore visebantur, potius palatii, ibi postea ab Jeroboamo exstruc-ti, dein etiam subversi, reliquias fuisse, quam ruinas palatii, quod ibi Melchisedech exstruxisset E olim, ut illa fert qualiscumque indigenarum tra-ditio, cui Josephus et plerique eruditi nullam fidem jure merito adjungunt. Sed de toco, ubi de cede regum revertens Abram honorifice a duobus regibus exceptus fuit, hac disputata sufficiant. Redeo ad Melchisedechum, non ut omnia singulaque, quæ de eo adduci in controversiam solent, aut operose discutiam aut plane dilucidem, (hæc enim ad universi libri Genesios interpretes aut ceteris Testimonia Annalium scriptores spe-stant) sed ut ea dumtaxat, quæ cum Abrami hi-storya proprius conexa sunt, paucisque a me supra indicata fuere, nequaquam vero absona esse, demonstrem.

270 Non hic igitur lector a me exspectet, ut eorum a capite ad calcem commemorem refel-lamque deliramenta, qui Melchisedechum fuisse virtutem aliquam cælestem, Christi superiorē, aut ipsum Spiritum Sanctum, aut Filium Dei, aut angelum humana specie spectabilem, aut hominem quidem, sed ab Henocho, vel a Cham, filio Noë, non diversum somniarunt. Sed neque etiam hujus loci est, multis probare, Melchisedechum, cuius pater et genealogia in Scripturis silentio involvitur, eundem cum Sem esse non posse, cu-jus nempe pater et avi proavique nominatum in sacris voluminibus recensentur. Hæc omnia, inquam, missa facio, fuisseque Melchisedechum verum hominem, et genere quidem Chananeum, divina tamen gratia veri Dei cultorem, pro certo et abunde SS. Patrum auctoritate solidisque rationibus passim obviis probato et explorato ha-beo. At, num prius illa urbis Salem rex seu dyna-sta, cuius ipsum nomen Hebraice regem justitiae sonat, simul etiam propriè dictus veri Dei sacerdos fuerit, atque supremo Numinis, cuius præsidio hostes in manibus Abras erant, sacrificium panis et vini obtulerit, id enimvero est, quod huc maxime spectat, quodque omnino intactum hic prætermitti nequit.

271 Quod ad sacerdotalem Melchisedechi dignitatem attinet, fatendum quidem, est, Hebraicam vocem cohen, qua Moyses Genes. cap. 14, §. 18 usus est, non ubique in sacris litteris mi-nisterium ecclesiasticum, at quandoque univer-sim, seu in genere, insignis aliquius honoris aut dignitatis

sed et sacer-dotalis fuisse demonstra-tur;

AUCTORE
J. G.

dignitatis gradum denotare; quo postremo sensu lib. 2 Reg. cap. 8 §. 18 filii Davidis Cohenim vocantur, quos manifestum est, utpote cum non fuerint de tribu Levi, stricte dictos sacerdotes non fuisse. Nihilominus tamen, vel ii ipsi, qui nihil intentatum liquere, ut oblatum a Melchisedecho panis et vini sacrificium inficiari possent, uno ore affirmans, cit. loco Genes. Hebraeum vocem Cohen, uti et plerunque alibi, sacerdotem proprie dictum significare, pressi auctoritate non tantum Moysis, sed et Davidis Psalmo 109 §. 4 et Apostoli Pauli ad Hebreos cap. 7, §. 1. Et sanc, nisi quis Moysen ineptum battologum cit. Genesios loco egisse, impissime dicat, necesse habet fateri, eum, quem statim ante regem vocavit, mox non facturum esse, nescio, qua profana et multo minori quidem, quam regia sit, dignitate spectabilem. Adhuc quid facias huius voci Heljon, seu Dei altissimi, nisi eum vere Dei veri sacerdotem statuas? Et rursus, cur David cit. Psalmo Dominum suum, seu Dei Filium sacerdotem vocasset secundum ordinem Melchisedechi, si hic sacerdos non fuisse; aut quo jure quae veri specie dixisset Apostolus cit. loco: Hic enim

B Melchisedech, rex salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abraham regresso a caede regum et benedixit ei: cui et decimas omnium divisit Abraham, nisi illum non regia tantum, sed et præcipue sacerdotali dignitate insignitum fuisse, pro indubitato habuisset?

et facta ab eo oblatio, quæ verum sacrificium fuisse
272 At, inquit heterodoxi recentiores, præsertim Calvinii asseclæ, tametsi Melchisedechum veri Dei sacerdotem fuisse, certissimum foret; continuo tamen ex his verbis Moysis Proferens panem et vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit ei etc, consequens non fieret, ut panem et vinum Deo sacrificari in gratiarum actionem de relata ab Abramo ex communi quodammodo Chananeorum hoste victoria. Quid ita? Quia nempe, ut ipsi adstruunt, Hebraicum verbum hotsi, quod Moyses adhibet, non idem illuc significat, quod obtulit seu immolavit, sed quod protulit, eduxit, deprompsit, venire aut prodire fecit. Addunt, pro particula causalí enim, quæ in Vulgata legitur, in Hebreo codice legi vau, quæ per rō et vel autem subinde recte vertitur: unde, ipsi nempe judicibus, verborum Moysis alias non est sensus, quam Melchisedechum, qui rex et sacerdos erat, esculenta quedam ac poculenta protulisse, aut potius proferri jussisse, quibus Abramum ejusque vernaculae de prælio revertentes basilice recreavit. Ita fere illi. At vero siccine, qui nullum in Ecclesia Christi Eucharisticum sacrificium superesse volunt, ipsosque veteris Testamenti prophetas totamque Christi Ecclesiam mendacii aut erroris arguere, quam pseudo-doctores suos deserere malunt, ipsum incruenti sacrificii typum figuramque abolare nitantur? Eo quidem jam a primi pseudomagistri sui temporibus nervos omnes intendebunt; at quam misere, quamque infeliciter, jam nunc dicenda aperient.

adversus quedam heterodoxos
273 Equidem non diffitebor, verbum Hebraicum Hoth, ipsumque, quod, servato eodem sensu, Vulgata adhibet participium proferens, ex natura sua, seu ex communi vocis potestate, æque profanæ, ac sacrae oblationi aptari posse; at, quod adversarii confidentissime asserunt, nego ego ac perneco, illud Hotsi aliam hoc loco, quam profanæ oblationis, notionem, præ se non ferre. Et vero, cum de alicujus vocis Hebraicæ

significatione agitur quæstio, id mihi, si ipsi D sapiant, largiri debent adversarii, multorum, præsentim, si hi non antiqui tantum, sed et eruditii simul sint et vim etiam latenter peregrini idiomatici per se calluerint, aut ea peritis cognoscere in promptu habuerint, multo potiore esse debere, quam paucorum recentiorumque, qui iis subsidiis destituti fuerunt, de vera vocis in subiecto versu notionem sententiam. Atqui indubiatum est, teleres omnes, quotquot Melchisedechi ejusque sacerdotii meminerunt, illud verbum Hebraicum Hotsi per Graecum Εἰνεγένετο et Latinum protulit, vel hisca affinia, prout hæc sacram sacerdotalemque actum denolant, miro consensu expoussisse, uti ex recitatione longo ordine apud Natalem Alexandrum in Hist. V. T. Dissert. 3 de Melchisedechi propositione 4, et apud Smitium tom. 2 parte 1 in Genesim a pag. CLXII omnino manifeste invicteque demonstratur. Igitur, nisi heterodoxi communem Ecclesia sanctorumque Patrum consensem venerandamque antiquitatem omnem convellere, segue antiquis omnibus Hebraicis sermonis peritiores atque in sacrorum Codicium eruendo vero sensu magis exercitatus occultatosque mentiri velint, necesse habent fateri, cit. §. Genesios verbum Hotsi oblationis sacre, quam ex vocis potestate habere indubio potest, hanc re ipsa significationem hoc loco habere, atque adeo non profanam panis et vini, per synecdochen, ut ipsi perperam quoque contendunt, pro quibusvis obsoniis sumptu, sed panis et vini stricte dicti, uti hæc verba sonant, eamque omnino sacram, seu sacerdotalem oblationem designatam a Moyse fuisse.

274 Adhuc, non ex ipso verbo secundum se spectato, sed cum præmissis ac consequentibus collato, seu ex adjunctione consideratione veram ejus significationem eruendam definiendamque esse, nemo, qui vel vernaculae sui idiomatici peritus sit, vocare in dubium potest. Atque ita, ut uno altero exemplo rem nostram illustrem, nun verbum Hebraicum hebi, quod significat venire facere, aut proferri facere, quodque adeo tam profanæ, quam sacrae prolationi aptari ea se potest, Leviticus cap. 2 §. 8, cap. 4 §. 23 et 32 itemque 2 Paralip. cap. 29 §. 21 in sacra potius, quam profana, significatione intelligi debeat, num item variis locis Hebraica verba higgisch, et hikrib, quæ affinis cum hebi et hotsi notionis sunt, sacrificalem potius, quam profanum actum denotent, ex contextus serie decidendum est. Necesse igitur est, ut quicunque sani cerebri est, ex eadem norma verum præfati verbi Hotsi sensum eruendum ac definiendum esse, largiatur. Atqui tota verborum series Genes cap. 14 §. 18 et 2 seqq., omnino exigit; ut de sacra seu sacerdotali prolatione verbum Hotsi intelligatur; consequens igitur est, ut Melchisedech non Abramo necessitatibus gratia obsonia quedam profana, quibus hic minime indigebat, sed vero Deo, cuius sacerdos erat, stricte dictum panem et vinum religioso quodam ritu oblitus dicendum sit.

275 Et vero nisi ad sacrificium ordinata fuerit illa panis et veni prolation, aut nisi hæc sacerdotalis fuerit, cur illuc expressa sacerdotis Dei altissimi mentis sit. Aut cur particula Hebraica vau sacerdotio Melchisedechi præmittitur, quæ, nisi eo loco causulis sit ac per enim similem partculam reddatur, omnino ineptam appositionem constituit, quæque nullo exemplo comprobari queat, quandoquidem accentus Soph pasouk, qui

A qui post verba illa sacerdos Dei altissimi ponitur, ac proin pro suo munere sententiam absolvit, omnino velat, ne r̄ sacerdos cum sola benedictione y. sequenti memorata, connectatur, uti venerabilis Dei servus Robertus Cardinalis Bellarmius tom. 3 Controv. Lib. 1 de Missa cap. 6, edit. anni 1601 ab ipso recognitæ col. 951, et cum eo Wilhelmus Smitius scite observat. Præterea, si mere profana, seu laicalis, ut vocant, hæc Melchisedechi oblatio dicatur, oportet, ut hanc sacerdotio ejus extrinsecam fuisse, atque ad regiam munificientiam, non ad sacerdotale officium pertinuisse, heterodoxi fateantur. Quod si ita est, qua ratione David Psalmo 109 y. 4 ab actu mere profano diversum ab Aaronicō sacerdoti Melchisedechi ordinem repelere potuit, ita de Christo in persona Æterni Patris loquens: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech?

probatur

276 Etenim, uti omnibus in confessio est, sacerdotium ad oblationem sacram necessario et ex natura sua ordinatur, et, Sacrificio specie mutato, ipsum sacerdotium variari, necessum est. B Consectarium igitur fit, ut illa panis et vini oblatio, Genes. cap. 14 y. 18 relata, in quam David digitum intendit, non profana, sed sacerdotalis fuerit, indeque aaronicum et Melchisedechianum sacerdotium repetendum sit discri-
men, quod ille primario sanguinem carnesque mundorum animalium, hic vero primario panem et vinum supremo Numini consecraret. Confir-
mat assertionem nostram laudatus jam mox Ve-
nerabilis Dei Servus cit. lib. col. 950 sequenti hoc
ratiocinio: Cum Scriptura, inquit, tot in locis
describat nobis sacerdotium Melchisedech, ut di-
stinctum ab Aaronicō, et ut simillimum sacer-
dotio Christi, debuit profecto alicubi tradere,
quale fuerit sacrificium Melchisedech. Siquidem
ad sacrificium ordinatur sacerdotium, et sacrificio
ignorari, necesse est etiam, sacerdotium ignorari.
Nusquam autem mentio fit sacrificii, quod obtulerit Melchisedech, nisi hoc loco (Genes. cap. 14 y. 18;) oportet igitur per panem et vinum, non
profanos cibos, sed sanctificatos et Deo prius obla-
tos intelligere.

ipsius a
Vasquezio,
quidquid ali-
qui contra-
dicant, alla-
tisrationibus

277 Hisce addere visum est geminas e plurimi-
bus, quas Vasquezius in eadem rem affert, ra-
tionibus, ac vel idcirco etiam, ut hinc perspicuum
cuilibet fial, eum in subjecta materie heterodoxis
nequaquam consensisse; pateatque adeo et eorum
nequitia, qui, ut habeant, in quo Jesuitas quo-
vis titulo traducant, corum dicta vel misere di-
vellunt vel fœde adulterant. Hanc igitur ille tom.
1 Commentar. in tertiam partem S. Thomæ, Ant-
verpiæ anno 1621 edito, pag. 677 cap. 3 asser-
tionem ponit: In oblatione panis et vini assi-
milatum fuisse Christi sacrificium sacerdotio Mel-
chisedech, contra haereticos nostri temporis ostendit.
Ac dein, inter varias rationes, quibus asser-
tionem suam stabiliat, hanc secundo loco pro-
ducit: Si Melchisedech vellet milites Abra-
hami, revertentes e prælio, solum reficere, Mel-
chisedech non tantum proferret panem et vinum illis, qui ita onusti spoliis (inter quæ nempe erant universa ad cibum Sodomitarum et Gomor-
rhæorum ante destinata) atque gloriose admodum e prælio revertebantur, sed alios etiam pretio-
siores cibos (addo et alterius generis dona) illis offerret, præsertim cum tam ingens benefi-
cium tota regio ab eis accepisset. Ila vere eru-
ditus Vasquezius.

278 Tum statim tertio loco, ut ostendat, pro-
lationem illam panis et vini non mere civilem,
sed sacram fuisse, hanc tradit: Tertio cum in-
troducatur Melchisedech, tamquam propria manu
dans panem militibus et eos benedicens, sicut
etiam propria manu illos benedixit: dixit enim
Scriptura: "Proferens panem et vinum, erat
enim sacerdos Dei altissimi, benedixit" etc.
Ubi denotatur simul protulisse et proferendo be-
nedixisse, colligi videtur, panem illum et vinum
fuisse consecratum in sacrificium, et ita propria
manu ab ipso sacerdotale fuisse distributum; alio-
qui cum rex ille esset, non propria manu, sed
per famulos illum distribueret. Hactenus ille,
contendens nimirum, Melchisedechum non tan-
tum panem et vinum Deo obluisse, sed et Abramo
ejusque vernaculais militibus sanctifi-
catum illum panem præbuisse, ut eo epulo sa-
cro resicerent, et epularentur coram Domino
Deo suo, qualia fere Eucharistica Sacrifica
Genes. cap. 31 y. 54, Deuteron. cap. 27 y. 7 et
alibi Hebreis usitata fuisse, legimus. Plura de
Melchisedechi sacerdotio Sacrificioque videat
curiosus lector apud Bellarmium et Vasque-
zium cit. locis, apud Natalem Alexandrum E
Histor. Eccles. veteris Testamenti Dissert. 3 a
pag. 206, et apud Wilhelmm Smitium part. 1
tom. 2 in Genesim Dissert. 9, ubi et catalogum
Alphabeticum auctorum, qui singulari cura ope-
ram suam Melchisedecho litarunt, a pag. LXXXIX
exaratum inveniet, quos et si lubet, perlegat.

279 Ad tertiam modo progredior difficultatem, ac denique
qua circa spoliorum divisionem factamque Mel-
chisedecho ex iis, quæ Abramō obtigerunt, de-
cimæ partis oblationem versatur. Vel enim, in-
quit non nemo, bellum illud ex parte Assyrio-
rum, qui Pentapolitis invaserunt, justum erat,
vel injustum. Si justum, quo iure potuit eos
Abram hostiliter aggredi partisque spoliis priva-
re, imo et ipsi ea, quæ ex sua patria detulerant,
bona eripere? Si injustum, ergo spolia illa, injus-
tæ Pentapolitis erupta, restituenda prioribus do-
minis erant, nec penes Abramum erat, ex iis
partem decernere federatis suis. Ad hanc diffi-
cultatem, quam sibi pari fere modo Bonfrerius
in Genesim pag. 194 proposuerat, cum eodem re-
pondeo, causam belli esse nobis plane ignotam,
bellum tamen potuisse utrumque esse justum, et
consequenter Abramum iure societatis et amici-
tiae, ac certe auctoritate Amorrhaeorum princi-
pium potuisse illos persecuti, præsertim ut injuste F
abductum Lotum cum familia e captivitate retraheret, eumque adeo et sibi et sociis spolia aliaque
etiam bona acquirere potuisse, quæ jam pleno ju-
re facta erant hostium.

280 Si vero bellum fuit injustum ex parte re-
gum invadentium, non potuit quidem Abram, horumque
ipsis Pentapolitanis invitis, suis sociis spolia ex
illorum bonis assignare, idque ipsum non fecisse,
supra ostendimus; sed potius tamen, ipsis aut
jure suo cedentibus, aut in sumptuum factorum,
industriæ, reique in sui favorem bene gestæ com-
pensationem, bonorum suorum parte cedere obli-
gatis, spoliorum partem federatis congruam de-
bitamve assignare; aut saltē præscribere eis
non debuit, ut ea, quæ stipendiū loco aliōe justo
titulo exigere poterant, Pentapolitis redderent
suamque liberalitatem imitarentur. Nec de decima
bonorum parte Melchisedecho oblatâ gravis quæ-
stio esse potest, si perpendamus, ut ante dictum
est, Abramum jus habuisse aggrediendi Assyrios,
ereplaque

AUCTORE
J. G.
non parum
sustinetur,

AUCTORE
J. G.

ereptaque propria eorum bona sibi acquisivisse,
ac proinde sine aliquo injury de iis pro arbitrio disponendi potestatem habuisse amplissimam.

§ XVI. Abrami animus divinitus firmatur : promittitur ei merces magna et posteritas numerosa : eximia Abrami fides : feedus a Deo initum cum Abramo.

Apparens
Abramo an-
gelus Dei
metum
omnem ei
admitit,

Post debellatos igitur quatuor illos reges eo, quo superius ostensum est, modo partamque plane mirabilem de iisdem victoriis, qua et eorum vinculis ereptus fuit captivus Lot, quamque et honorifica Melchisedechi excepit gratulatio oblatumque Deo panis et vini sacrificium, ac denique post oblatas eidem Melchisedecho ejus sacerdotii intuitu manubiarum decimas spretam B que generoso animo, quam Sodomorum rei utro concesserat, opulentissimam praedam, post hæc, inquam, omnia, seu, uti Moysis cap. 15 Genes. §. 1 verbis utar. His itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens : Noli timere Abram, ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis. Enimvero oportet, ut non levis aliquis metus Victoris animum incesserit, quem Dominus seu Dei locum tenens angelus seseque conspiciendum ei præbens, recitatis verbis depellere voluerit. At, inquit, quæ potuit Abramo post tam insignem de hostibus victoriis timendi esse causa? Hanc, fateor, Moyses citato loco non exprimit; verum quid si Abram, ut erat rerum humanarum scientissimus, non securam existimaret victoriis, ubi armatus hostis adhuc supersit facileque vires restaurare queat? Quisidæ adeo formidari, ne reges illi, accepte clavis dolore pudore commoti, bellum adversus sese majoribus instaurarent copias? Potuit certe in eum, ut ut alioquin constantem virum, hic metus cadere, et, quin re ipsa ceciderit, vix dubium videtur.

ampliamque
pollicetur
mercedem,

C 282 Opportune itaque ei calitus occurrit consolatio, qua se Deus protectorem ejus, seu, ut Hebreæ habent, clypeum adversus inimicos esse, deincepsque fore, pollicetur; ut adeo fidentissime jam dicere ipse posset: Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? At vero, quia nec serus est ad remunerandum Dominus, ut contra, cum expedit, athletam suum statim et veluti e vestigio sequens beneficis cumulet, novoque ita vigore roboret, subdit mox Dominus, sese ipsum Abramo pro rebus bene gestis mercedem magnam nimis seu mercede humana, quam repudiaret, longe maiorem fore; que verba, etsi intelligi etiam eo sensu queant, quasi vero polliceretur Deus, sese ipsum fore Abramo cumulatissimam mercedem, æterna beatitudine in cælis possidentem; alio tamen sensu, seu de obtinenda in terris mercede ab Abramo intellecta fuisse, ipsem satish' indicat, ita §. 2 loquens: Domine Deus, quid dabis mihi? Ego vadam absque liberis: et filius procurator domus meæ iste Damascus Eliezer. Quasi diceret: De tua quidem, o Domine Deus, protectione securus sum, ut qui non semel èam sim expertus, nec de grandi aliqua mercede, mihi in terris a te concedenda, ambigo, at cum filium, qui eorum, quæ promittis, heres esse

possit, non habeam, simque adeo, ut humana D omnia ferunt indicia, sine liberis moriturus, licet mihi, qua decet reverentia animique submissione sciscitari, quid illud nominatum sit, quod amplissimæ hujus mercedis rationem habere queat, ut et tanti boni Damascum Eliezer procuratoris seu øconomia mei filium, domi meæ natum, quem mihi adoptare cogito, heredem scribam, tiaque adeo in ipso compleantur promissa.

283 Hunc autem esse verborum Abræ sensum, non obscuræ indicat ejusdem capituli versus 3, ita sonans: Addiditque Abram, mihi autem non dedisti semen, et ecce vernaculaus meus heres meus erit. Tantum igitur abest, ut hæc Abrami oratio cum lucta aliqua, humanaque infirmitate, ac denique, ut Calvinianus quidam non ineruditus vult, cum diffidentie tentatione non nisi excusabili, conjuncta fuerit; ut potius transcriptis modo verbis suam Abram divinæ voluntati obsequentiam insigni documento comprobaret, certus nimurum de implendo aliquando mercedis seminisque benedicti promissione divina, at de modo, quo hæc fieret, num per filium, quem præter omnem spem humanam gigneret, num per aliquem, quem sibi adoptaret, solummodo de dubius sollicitusque. Verum enimvero non diu suspensus Abræ animum tenuit Deus, seu Dei locum tenens angelus, statimque, teste Moyse eodem cap. §. 5, sermo Domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic (nempe Damascus Eliezer) heres tuus: Sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem. Quibus verbis Dominus, qui per intervalla ac gradatim in majus meliusque promissiones suas augendo, Abrami fidem fiduciique exerceri augerique cupiebat, anxietatem omnem depulit, promissa illi prole mascula ex lumbis ejus, seu ex ipso procreanda, quam bonorum omnium heredem haberet.

284 Porro hæc mutua Dei et Abrami colloquia in ipso hujus tabernaculo vel concavi aliquo fuisse habita, et tunc quidem, cum nox ingravet, intelligi datur ex sequentibus verbis: Eduxitque eum foras, et ait illi: Suspic coolum et numeris stellas, si potes. Ceterum cum verbis hisce mox subdit Deus Sic erit semen tuum, non modo carnale ei posteritatem, jam nunc ante promissam, confirmat, sed et tam numerosam ei F pollicetur, ut stellarum, tum quæ primo obtutu distincte percipi, tum quæ ob suam parvitatem maximam a terra distantiam non nisi confuse, quibuslibet etiam adhibitis subsidiis, videri queunt, immensum prope numerum exæquatura ipsa sit; quod et re vera in Abrami posteris non spiritualibus tantum sensuque mystico, sed et in carnalibus sensuque historico ac litterali impletum aliquando fuisse, Deuteron. cap. 1 §. x et cap. x §. 22 aliusque locis compluribus sacri Codices ostendunt. Ast vero, tametsi tunc, cum hæc facta ei est promissio, parum ipsi verisimile videri posset, se prolem esse generaturum, utpote qui, teste Moyse Genes. cap. 16 §. 1, junctus esset uxori septuagenaria et hactenus sterilis; tamen, uti idem sacer Scriptor cil. cap. 15 §. 6 tradit, creditur Abram Deo, et hic quoque, ut Apostolus cap. 4 ad Romanos loquitur, contra spem, naturæ scilicet, in spem, seu rem separatam gratiae credidit, in re promissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: plenissime sciens; quia quæcumque promisit, potens est et facere.

285 Itaque non solum creditur Abram, vera fore Dei promissa sibi data; sed etiam, uti Pere- rius

AUCTOR
J. G.

cui promissione fidem Abramus ad jungit firmissimam, rius observat, innixus est Deo, ac se totum projectit in eum, certissime sperans, adimpleturum eum, quæcumque promiserat, atque adeo confusus, fore, ut et prole numerosissima ditaretur, utque in se, seu in semine suo, benedicentur universæ cognationes terræ. Tam promptæ alacrisque fidei tamque insignis in Deum observantia fiduciaque documentum, divina juvante gratia editum, mirifice Deo placuit et reputatum est illi (Abramo) ad justitiam, qua is, teste Apostolo ad Hebreos cap. xi. 8, jam antea fidelis, iustus, Deoque, uti et supra vidimus, gratias, nunc tanto fidei incremento justior gratiorque Deo effectus est. Ut autem hanc sibi acceptissimam Abramis fidem benignus Deus corroboret confirmetque, protinus, uti Chrysostomus Homil. 37 in Genes. pag. 378 et seq. verba sacra exponit, in mentem ei revocat hoc loco, quantum ab initio ejus curam gesserit, declarans ei, se, ut eum ad majora proveheret, et tot illi bona polliceretur et impleret, tantum itineris (ex Ur nempe Chaldaeorum in terram Chanaan) confidere jussisse. Ipsamet divina verba audiamus y. 7: Dixitque ad B eum: Ego Dominus, qui eduxi te de Ur Chaldaeorum, ut darem tibi terram istam, et possideres eam, in tuis nempe posteris, ut cap. 12 y. 7 dictum erat. Atque hisce quidem verbis non significari, Abramum de Chaldaeorum incendio, sed ex quodam Chaldaeorum loco, Ur nominato, divinitus eductum fuisse, satis, arbitror, y. vii ostensum est, ut hujus hic obiter dumtaxat meminisse, sufficiat.

attamen ex-
sequenda
promissionis

286 Aī enim invero videri mirum potest, Abramum, ab eximia in Deum fide tantopere commendatum, mox ut ei Deus suam de tradenda Chananilide promissionem iteravit, hisce verbis fuisse usum: Domine Deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam? An fors non cognovit Abram, id sibi Deum promisso? At id dici vetat divino oraculo commendata ejus fides, quæ sine rei promise cognitione elici nequit. Num dubitavit, an, quæ pollicitus erat Deus, præstare re ipsa posset? At id Apostoli recitatis verbis e diametro repugnat. Num igitur hæsitarit, an sua vellet Deus promissa exequi? Sed hoc pacto Dei benignitatem veracitatemque in dubium vocasset, quod vel suspicari de Abramo nefas est. Quid itaque dicemus causa fuisse, cur, si in nullo horum hæsitarit, in hunc tamen modum locutus Deo fuerit Domine Deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam? Seu, uti LXX Interpretum versio habet, Dominator Domine Deus, secundum quid sciām, quod hæreditabo eam?

modum, or-
dinem tem-
pusque edo-
ceri, postu-
lat,

287 Respondeo, cum Abram de promissione Dei certus quidem esset, nec tamen modum, ordinem tempusque implendæ promissionis esset eductus, fecit duplex illa, qua tum de sua tum de posteriorum futura sorte officiebatur, sollicitudo, ut comprehendat aliquando pollicitationis divinae indicium divinitus sibi ante dari postularet, ex quo perspectum fieret, quo pacto quio tempore advenia esset ipsa terra Chanaan possessio, sibi ante generatioem tantum promissa; ut adeo Abram, qui Deo majora jam proxime pollicito promptissime crediderat, jam nunc minora prominenti ne tantillum quidem diffisus fuerit, at contra hæc sibi dumtaxat manifestari divinitus, postularit, quæ promissi execucionem precessura erant, non absimili modo, quo Petrus, Jacobus, Iohannes et Andreas Apostoli, audita Christi prædicatione de adventu suo atque Hierosolyma-

Octobris Tomus IV.

ni templi futuro excidio, adimplendi vaticinii indicium tempusque inquisierunt, ut Matthei cap. 24 et Marci cap. 18 legere est. Audiri hic meretur Theodoretus in Questionibus in Genesim pag. mihi 18, ita versum 8 capituli 15 ad rem nostram commentans: Istud IN QUO COGNOSCAM HOC non diffidentis est, sed modum possidendi scire desiderantis. Quum enim videret (Abram nempe) multa hominum millia Palæstinam incolentium, discere volebat, quo pacto dominium illius terræ accepturus esset, num jure belli, an sine armis: et an viventibus illis, an expulsis aut prorsus ejicitis.

288 Tum in hunc modum pergit: Hac de causa sacrificio (de quo nos infra latius agemus) finito, Deus omnium inquit: " Cognoscens cognosces, quod semen tuum incolerit in terra aliena et non sua: et servituti sufficiente eos, et affligit illos atque humiliabunt quæ dringentes annos. Gentem vero, cui servierint, judicabo ego: postea vero egredientur hue cum sarcinis multis. Tu vero decedes ad patres suos in pace sepultus in senectute bona. Quarta autem generatione revertentur hue. Nondum enim completas sunt iniquitates Amorrhæorum usque nunc. " Ex responsione divina formam interrogacionis, seu verborum Abram, Deum interrogantis, sensum cognoscere licet, uti laudatus auctor rectissime obseruat, atque hisce verbis ostendit: Nam postquam dixit: " In quo cognoscam, quod possessurus sim eam; " didicit, quantum temporis incolae futuri essent, et quam misere tractandi, et quanta tandem providentia Dei excipiendi, tum suppicio sumendo de his, qui illis bellum inferre vellent, tum eorum bonis fruendo; et quod Abraham nulla horum experientia accepta, in pace e vita discessurus esset.

289 Didicit quoque rationem dilationis, ne quis suspicaretur, ob numerosam incolarum multitudinem Dominum Deum non potuisse illis tradere Dominum illius terræ. Dixit autem sic: " Nondum adimpleta sunt peccata Amorrhæorum usque nunc. " Nondum, inquit, exitio digna perpetrarunt. Non decet autem ante peccatum ex præscientia poenam infligere. Quod autem illis temporibus essent viri pii, constat ex Melchisedec et Abimelech, et his, qui incomplebant terram Hebron. Illi enim Patriarcham magnopere venerati sunt. Audiuntur itaque clamatantes: " Rex es tu a Deo apud nos. In electis monumentis nostris sepeli mortuum tuum. " Hactenus Theodoretus. Cum igitur Abram, non ut incredulus, sed ut pius pater futuris filiis providens, sensu jam mox indicato hisce ad Deum verbis usus sit Domine Deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam; non moratus Dominus, etiam aliquid ultra id, quod optabat animus fidelis, nec petere tamen audebat, sponte obtulit ei, sanciendum nempe cum Abramo fedus, idque solemni ritu adhibitoque certorum animalium sacrificio, quæ et ipsa futurum posterorum statum conditionemque non obscure indica- rent.

290 Verba sacra rursus audiamus: Et respondeo Dominus: Sume, inquit, mihi, id est, tum in usum federis, quod tecum solenni ritu pacisci volo, tum ut per ista adumbrem tuis posteris obventura, vaccam triennem, et capram trimam et arietem annorum trium, turturum quoque et columbam. Jubenti Deo morem gerere férerent.

In usum fe-
deris, a Deo
sanciendi,
Abramus vi-
ctimas parat,

84 stinavit

AUCTOR.
J. G.

sttinavit Abram, qui tollens universa haec, dividit ea per medium, seu a capite ad caudam, fidit et utrasque partes contra se altrinsecus posuit, id est, partem alteram alteri obversam posuit, reliquo tamen, quo transire facile inter partes utrasque posset, sufficienti intervallo, ex Chaldaeorum nempe aliorumque Orientalium more, quibus solenne erat juramenta stabilire transeundo per medias divisiones, quod et Hebreis dein usitatum fuisse, testatur Jeremias cap. 34 v. 18. Cur autem aves non itidem divisorit Abram, sed eas integras, prius tamen occisas, fortassis super utramque occisi arietis partem collocari, id enimvero idcirco factum dici plausibiliter potest, quod haec non ad fædus, quod dissecxit victimæ divisione sanciri solebat, sed ad sacrificium spectarent. His itaque peractis, descenderunt, ut Moyses v. xi scribit, volucres super cadavera, et abigebat eas Abram, seu, ut lxx Interpretum versio Latine sonat. Descenderunt... volucres supra corpora et divisiones eorum: et sed sit cum eis Abram, nimirum non cum avibus, sed cum occisorum animalium corporibus, cavens nempe, ne aves carnivoræ morte suo ad ea advolarent eaque vel fædarent aut laniarent.

*B non tam
eadem nocte,
sed subse-
quenti die,
ante solis
occasum,*

291 At modo sciscitabitur forte quisquam, tum an ea ipsa nocte, qua Deus Abram stellas caeli suspicere jussit, præfata illa animalium divisio, ceteraque hanc subsecuta contigerint, tum præsertim, quo sensu animalia illa rerum Abram posteris obuenturarum symbola dici possint. Quod ad primum attinet, respondeo, ejusdem noctis partem, que memoriam supra Abram cum Deo colloquium exceptit, totumque sequentem diem ad usque solis occasum impensus ab eo fuisse, ut ex divino jussu animalia illa adduceret, jugularet, rideret, divisas partes altrinsecus collocaret, iisque inhiantes carnivoras volucres abigeret. Etenim, cum v. 12 Moyses subdat, hisce peractis soporem irruisse super Abram, cum sol occumberet, seu circa solis occasum, uti lxx Interpretus significant, nequit ulla ratione intelligi, quo pacto ea, que ut peragantur nonnullam temporis moram requirunt, eadem illa nocte ac vel maxime circa solis occasum, peracta fuerint, que non nisi post oblatam noctis tempore et lucentibus jam tum stellis divinam visionem subsecutumque colloquium parari Deus jussit. Et huic quidem opinioni omnino sicut, quod Moyses soporem, cum sol occumberet, irruisse super Abram, diserte dicat, utpote iis obrepere natum, qui præcedentem noctem ejusce maximam partem pervigilem traduxerunt, totiusque subsequentis diei labore fessi admodum consentient.

*C quæ victimæ
rerum, ejus
postoris ob-
uenturarum
symbola fue-
runt,*

292 Quod vero ad alterum quasitum pertinet, respondeo, nullum mihi videri verisimiliter rem sensum, quo animalia illa rerum, Abram posteris obuenturarum, symbola dici queant, quam illum ipsum, quem in Glossis suis litteratis in Genes. caput 15 Martinus Del Rio tradit, quemque divina verba v. 13 et 3 seqq. non parum stabilunt. Laudati Del Rio verba habe: Quadrupedia haec, inquit, parantur pro fædere et sacrificio: aves pro sacrificio tantum: cuncta vero simul significant statum et conditionem futuram posteriorum. Juvenca indomita significat primam generationem, qua Israëlite in Ægypto libere et delicate eggerunt. Capram secundam generationem, cui jam Ægyptii aliquid servitutis imponabant et sic aliquem ex iis fructum percepiebant. Aries, qui quantus quantus est, domino suo utilis est, denotat tertiam generationis tempus,

quo ibidem duram et iniquam Hebrei servitatem servierunt; Volucres duæ tempus, quo anno quadringentesimo ex Ægypto se proripuerunt; turtur tempus mansionis querulae in deserto; Columba, sociale animal, tempus, quo in processionis terra domicilia fixerunt; dissectio quadrupedum afflictiones varias, quas in Ægypto pertulerunt; aves integre finem harum afflictionum; volucrum volatus ad cadavera Ægyptios et Amalecitas, Israëli proficisci molestos; Abram has abigens Dei providentiam suos defendenter.

*audique ex
Dei angelo
sux posterita-
tis.*

293 Ipsa modo divina verba, huic expositioni consona, ex Vulgata nostra audiamus. Dictum est ad eum: scito prænoscens, quod peregrinum futurum sit sene tuum in terra non sua, et subjicien eos servituti, et affligen quadragesim annis. Verum tamen gentem, cui servituri sunt, ego judicabo: et post haec egridientur cum magna substantia. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona. Generatione autem quarta revertentur huc: needum enim complete sunt iniuriae Amorrhœorum usque ad presentis tempus. Et haec quidem verba Abramo dicta fuisse, cum nempe præcedentis noctis subsecutique die labore fessus sub solis occasum sopori cessit, magnoque horrore ac tenebroso correptus fuit, testis est sacer Scriptor eodem capite v. 12 et seqq. Huic autem corporeorum sensuum sopori accessisse ecstasim, in qua Abram mens, divino afflata spiritu, sibi tunc a Deo dicta plenissime percepit intellexeritque, præter lxx Interpretum, qui super eum ecstasim cecidisse, diserte scribunt, gravissiman sane auctoritatem ipsam quoque persuadet sana ratio, ne alioquin Dei locum tenens angelus in vacuum ei locutus aëremque verberasse dicatur.

294 Mito hic prolixam illam, quæ de assignatis supra quadragesim annis deque quarta generatione særissime agitata est, controversiam a capite ad calcem retinere, quod haec, qua parte cum Abram gestis horumque chronotaxi connexa est, jam ante, §§ nempe x et xi, discussa fuerit, reliqua vero ad institutum meum proxime non pertineat. Paucis ergo obiterque monuisse hic sufficiat, quadragesitos illos annos numero rotundo, pro 405 ab ortu Isaaci computandis, v. 13 signatos esse; ac, ne alioquin bis idem eodem isto sermone a Deo prænunciatum dicatur, per quartam generationem probabilius non quatuor secula, seu numero rotundo 400 annos ab ortu Isaaci elapsuros, sed quaternarium Abram posteriorum, in Ægypto genealogia serie sibi succendentium, numerum designari; ut sensus sit: Cum ab ingressu in terram servitutis quarta computabatur generatio, tunc Abram posteros inde esse reversuros, ut terram occupent sibi nunc divinitus promissam.

295 Cum haec ceteraque Abram posterioris obuentura revelasset ei in ecstasi Deus, jamque interiorum sol occubisset, facta est, teste Moysi v. 18, caligo tenebrosa, et apparuit clibanus fumans, et lampas ignis transiens inter divisiones illas, seu victimarum partes altrinsecus, ut supra vidimus, collocatas. Fueritne haec caligo vera et realis, an imaginaria tantum, pro incerto habet Bonfrerus in hunc locum; eo lamen propendet, ut tum caliginem illam, tum subsequentem fumantis clibani lampadisque igneæ visionem in ecstasi tantum mereque in nocturna dormientis imagine representatam fuisse, credat. At ego contra verius existimo, non minus fumantem clibani lampademque igneum ab Abramo, discusso per

*quadrage-
tum anni-
rum spatio,
futurum
sortem,*

AUCTORE
J. G.

A per clibani fumum ignis que fulgorem somno, corporeis oculis conspecta fuisse, quam ipsis corporis auribus percepta fuerint illa verba, quibus illo die post solis occasum cum eo Deus fodus pepigit, dicens: Semini tuo dabo terram hanc a fluvio Aegypti usque ad fluvium magnum Euphraten, nec enim sat simile vero mihi est, tam solenne tantique momenti fodus sine mutuo utriusque contrahentis solenni itidem simultaneoque inter animalium dissectorum transitu ac sine liberato Abramis assensu verbisque hunc experimentibus percussum fuisse. Dicere autem, angelum in figura ignitae lampadis inter divisiones illas re ipsa transisse, vereque recitata verba protulisse; Abramum vero tunc alte dormientem sibi tantum transire visum, re ipsa tamen nec pedem moris loco, nec verbum unum, quo suum fidei assensum testaretur, portulisse, nescio, an non hariolari sit, idemque, ac deficientibus usitato contrahendi ritu liberoco Abramis assensu, mancum fodus seu potius nullum adstruere.

Sacrificio-
que firmat:
de eius fa-
deris sensu,

296 Ceterum, tametsi Moyses, consumptas igne victimas perfectiisque adeo sacrificium fuisse, taceat; tamen, cum eo ex natura sua illa tenuerent, ac sine sacrificio victimarumque absumptione non censerentur firmari feda; quin vel ardente illa face seu lampade, vel ab ipso vigili Abramo apposito igne accensae absumentiae fuerint illae victimae, vis dubitandum est. Nunc, quo sensu divina hujus federis verba Semini tuo dabo terram hanc a fluvio Aegypti usque ad flumen magnum Euphraten, ceteraque §. 19, 20 et 21 comprehensa, intelligi debeant, sedulo inquiramus. Sunt, qui per fluvium Aegypti, quem Deus terrae promisso Australem terminum figit, Nilum fluvium, utpote qui anthonomastice Aegypti fluvius dici solet, indicatum a Deo censem. Verum, cum Hebrei numquam Aegypti bonam partem, Arabian item, Madianitatem aliasque regiones, Nilum inter et terram Chanaan sitas, sua sub ditione tenuerint; necesse fit, ut, nisi reluctante sana ratione, Deum in describendis terrae promissa terminis hyperbolice prorsus loculum esse, dicamus, alius certe a Nilo fluvius designatus hoc loco fuerit. At, quis ille? Respondeo, hunc esse Sichor fluvium, alibi in sacris litteris torrentem Aegypti dictum, qui non derivatus a Nilo, C ut quidam volunt, sed haud procul a Mabsara in Idumaea, quae Gabalene dicitur, ortus, juxta Rhinocororam urbem Mari Magno seu Mediteraneo influit, atque, ut libro Josue cap. 15 §. 4, 3 Reg. cap. 8 §. 65 et 2 Paralip. cap. 7 §. 8 indicatur, Aegyptii juris ditiones a Chananiti de distinratio, quique fors idcirco quoque Aegypti fluvius dictus sit; nisi hoc ei nomen inditum velis, quod solis Aegyptiis utroque suo latere seu ultraque sui parte subesset.

natura ac
complemen-
to

297 Ad Orientalem modo partimque Borealem promissae terrae limitem progreder, Euphratem nempe, anthonomastice Fluvium magnum vel etiam nude Flumen dictum, de quo non levius hic moveri posset quæstio, quam tamen paucis perstringere visum est. In eo igitur difficultatis cardo vertitur, num dicina promissio de tradenda Abramis posteris terra Chanaan a fluvio Aegypti supra memorato usque ad Euphratem, dici debeat partim fuisse absoluta, partim conditionata, ideoque quod Hebrei conditione non steterint, numquam ex toto adimplera; an contra promissio illa simpliciter absoluta suaque tempore exitum effectumque habuisset dicenda sit. Priorem sententiam

propugnarunt S. Hieronymus in sua Epistola ad Dardanum tom. 2 edit. anni 1699 col. 609, et in Commentario suo in Ezechielem tom. 3 col. 832, item Andreas Masius in Josue cap. 1, Serarius aliqui, argumento non uno minimeque contemendo nixi, uti citatis locis videre est. Ex adverso posteriori sententiam amplexi sunt S. Augustinus in suis Quæstionibus in Josue tom. 3 edit. anni 1689 parte 1, col. 589 et seqq., Cajetanus, Perierius aliqui magni nominis viri, quorum mihi præferenda videtur sententia, ac vel idcirco, quod Genesios cap. 15 versus 18, de quo hic sermo est, nullam præ se ferat vocem, quæ tacitam aliquam conditionem innuat, quodque conditio hæc, si tantisper admitteretur, non unicam promissionis partem, at totam illam, quanta est, afficere deberet; ex quo consecutarium fieret, ut Abramis fides solidi niti fundamento nequeret, nisi Deus, quod tamen fecisse non legitur, eum de posterorum in pietatis studio perseverantia, utpote conditione, sine qua promissio adimplenda non erat, omnino reddidisset certiorem.

298 At, inquit, quo tempore, quove modo absoluta illa Dei promissio suum sortita est effectum? Respondeo, id factum esse sub Salomone, cum nempe Abramis posteri non modo terram Chanaan a Dan usque Bersabee, seu ab introitu Emath ad usque Torrentem Aegypti, tamquam hereditatem propriam pacifice inhabitarunt, sed et imperio suo subditas vectigalesque habuerunt regiones, circa Euphratem sitas earumque principes, uti textus Hebraicus lib. 3 Reg. cap. 4 §. 21 his verbis ostendit: DOMINABATUR itaque Salomon super universa regna a fluvio (Euphrate nempe) usque ad terram Philistinorum et ad limitem Aegypti, et ferebant munera serviebantque Salomoni eunctis diebus vite ejus; quibus et omnino consonat Lib. 2 Paralip. cap. 9 §. 26 de Salomone ita diserte loquens: EXERCUT etiam POTESTATEN super cunctos reges a flumine Euphrate usque ad terram Philistinorum et usque ad terminos Aegypti, seu, ut versio LXX Interpretum sonat, Et fuit dux OMMIUM REGUM a Flumine et usque ad terram alienigenarum et usque ad fines Aegypti. Quid? Quod et eodem lib. 3 Reg. cap. 4 §. 24 Salomonem omnem regionem a Thapsaco, quæ a Thapsaco, urbe ad Euphratem sita, diversa non videtur, usque ad Gazam OPTINUENSE F asseratur. Quæ sane sufficere videntur, ut Abramis posteri dominacionem suam ad Euphratem usque extenderentur, ac Cinæos, Cenezæos, Cedmonzæos, Hethæos, Pheræzos, Raphaim, Amorræos, Chanæos, Gergesæos et Jebusæos, Chananitidis incolas vicinosque aliquot suo subditos imperio habuissent dici possint; ut adeo facta Abre promissio et absoluta et suo tempore adimplenta fuerit, tametsi illud Hebreorum imperium admodum breve fuerit, uti ex Libris 3 et 4 Regum aliisque divinis Scriptis abunde liquet.

§ XVII. Consilio Sarai, uxoris suæ, Abramus Agarem ancillam sibi uxorem adsciscit secundariam: hanc e domo sua a Sarai deinde dimiti sinit: impactæ Abramo ob conjugium istud calumniæ diluuntur: nascitur ei ex Agare filius Ismaël.

Suadente Sa
rai, uxore
sua, Abra
mus

Quemadmodum minime dubitandum videtur, quin Abram de facta sibi jam memorata pollicitatione dirinainitio cum Deo federe uxorem suam Sarai mox certior fecerit, ita credibile omnino est, eam primo in spem venisse, fore, ut amplissimæ clarissimæque gentis tam ipsa genuina mater, quam Abram verus pater fieret. Verum cum aliquandiu post, in forte, (si nempe promisus illa anno 81 Abram, ut quidam volunt, innescenda sit) etiam quadriennio abhinc elapso, non minus, quam ante, sterilem sese experiret, jamque divinae promissionis effectum, non per se, ut pote nominetenus ea non comprehensam, sed per aliam quamdam se multo juniores vegetamque mulierem, præstandum sibi persuaderet, hanc, siue Dei monitu, ut Josephus asserit, siue ea naturali aliquo in conjugem suum affectu, augendi liberis Viri sui rationem init, ut Agarem, ancillam suam, in Egyptiaca peregrinatione acquisitam, sui loco substitueret uxorem, ea lege, ut, quem ipsa ex Abramo pareret, suus censeretur filius. Et hæc quidem Moyses cap. 16 Gen. non obscure indicat, ita loquens: Igitur Sarai, uxor Abram, non generat liberos: sed habens ancillam Egyptianam nomine Agar, dixit marito suo: Ecce conclusit me Dominus, ne parerem: Ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios.

C proverba
prolis causa

C 300 Hactenus sacer Scriptor orationem Sarai paucis verbis perstringens, quam Philo lib. de Abraham pag. mihi 300 et seq. satis recte exponit, ita loquens: Cum (Sarai) prole careret, quippe sterilis, verita, ne tam chara Deo domus ideo deserta fieret, sic maritum allocuta est: Jamdudum una vivimus in charitate mutua; sed qua præcipua conjugii nostri causa fuit, propter quam natura virum copulavit mulieri, desunt nobis liberi; immo, ne in posterum quidem spes ulla est reliqua propter astatem meam jam vergentem: non est æquum, ut te quoque tangant meæ sterilitatis incommoda. Licet tibi salva nostra charitate patrem fieri. Absit enim a me zelotypia, quando a te abest bruta concupiscentia, necessitatæ naturæ satisfacturo. Quamobrem non differam novam nuptiam ornare, que, quod mihi deest, sappleat. Quod si res pro voto successerit, tui nativi liberi mei adoptivi erunt; et, ut absit omnis zelotypia suspicio, meam, si libet, duc famulam, corpore servam, sed ingenio liberali ac generoso feminam, jamdudum mihi expertam examinamque ex quo primum ædes meas intravit, genere quidem Egyptiam, sed Hebraem reli-

gione. Est nobis ampla possessio, et opes majores, quam pro præsenti sorte: jam enim ne locupletissimis quidem indigenis cedimus, et adhuc hærede caremus, quamvis parare hunc liceat, modo montis meis pareas.

301 *Talia enixe deprecanti uxori Abramus, tametsi polygamam, tunc temporis non prohibitam, neutquam appeteret, acquiecerit tandem, uti textus sacer mox subdit:* Cumque ille acquiesceret deprecanti, tulit (*Sarai nempe*) Agar Egyptiam ancillam suam, post annos decem quam habitare cœperat in terra Chanaan: et dedit eam viro suo uxorem, secundariam *nempe*, seu usurariam, quæ maritum dilatet prole, non quæ pari secum dignitate certaret. Cum hac, non ex libidine, sed ex proliis potius desiderio, congressus Abram, eam haud multa prius fecundam expertus est, quam sua felicitate plus æquo gloriantem, imo et fastu tumidam ex sua uxore intellexerit. Ita enim y. 4 Moyses: At illa (Agar) concepisse se videns, despexit dominam suam, fidens haud dubie, se jam ipsa Sarai gratiorem Abra fore, ac, vel ea renitente, libertate, nec non ipso matris-familias donandam titulo. Orta hinc primariae conjugis cum Abram expositulatio, quam sacer Scriptor hisce verbis refert: Dixitque Sarai ad Abram; inique agis contra me: ego dedi ancillam meam in simum tuum, que videns, quod conceperit, despici me habet. Judicet Dominus inter me et te, seu, ut in Hebreo est, Injuria mea suprata est, sic, ut non ad me magis, quam ad te ipsum, mihi sanguine conjugioque junctum, hic ille ancille contemptus pertineat, quæ non sine insigni beneficio de quassillo ad thalamu tui consortium a me traducta mox ut se gravidam sensit, me, velut promisso semine indignam, contemptis et deridiculo habuit; quod num æquum sit abs te dissimulari, judicandum Deo relinquo, qui delinqüentem, aut me, aut te plectet.

302 *Quid ad hæc Vir justus æquusque conjux?* Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea, ut libet, seu, ut Hebreæ est, fac illi, quod bonum est in oculis tuis, justoque modo ancillam tuam, nimium insolescentem, pro tua auctoritate coérce. Quæ ad subsecutam Hagaris, a sua domina coercitæ, ad desertum fugam, F agnitiæ erroris emendationem, ac demum ad angelii de nascitura ex ea filii conditione predictiōnem et Agaris in domum Abram revertionem pertinent, hæc, utpote ad Abram gesta nihil afflentia, hic non prosequar, ea tantummodo discussurus, quæ circa jam memoratum Viri justi factum in controversiam veniunt. Ac præ certe roris quidem acerbiorum in Virum sanctum invectus hic est Faustus Manichæus, eumque duplicitis criminis reum peragere voluit, insanæ nimirum habendæ proliis cupidinis, ex qua cum pellice volutatus fuerit, et infidelitatis, ex qua, quod jam sibi de Sarai promiserat Deus, sibi obveniatur non crediderit. At, quam temere, quantumque calumniandi libidine insanus Faustus ad objiciendum duplex hoc Abramo crimen insiluerit, non minus dilucide quam copiose S. Augustinus lib. 22 *Contra Faustum* cap. 30 et seqq. tom. 8 edit. anni 1694 a col. 380 ostendit, cuius rationacionem integrum illic, si vult, consulat studiosus lector.

303 *Sufficerit jam ante a me dictis pressiora quædam ejusdem sancti Doctoris argumenta adiungere, quibus impacta Abramo criminis dilucide proliis cupidinis, ex qua cum pellice volutatus fuerit, et infidelitatis, ex qua, quod jam sibi de Sarai promiserat Deus, sibi obveniatur non crediderit.* Ita igitur lib. 16 de Civil. Dei cap. 25

Agarem an-
cellam sibi
sumit uxorem,
secundariam,
quamvis dea
insolescentem

a Sarai e de-
mo sua di-
mitti sinit.

Istud autem
Abrami con-
jugium, ad-
ductus S. Au-
gustini ratio-
nibus

AUCTORE
J. G.

A 25 de Abramo loquitur : Usus est ea (Agare nempe uxore secundaria seu usuraria) ad generandam prolem, non ad explendam libidinem; nec insultans, sed potius obediens conjugi, quæ sue sterilitatis credidit esse solatium, si fecundum ancilla uterum, quoniam natura non poterat, voluntate faceret suum.... Nulla est hic cupidio lascivia, nulla nequitie turpitudine. Ab uxore causa prolis ancilla marito traditur, a marito causa prolis accipitur : ab utroque non culpe luxus, sed nature fructus exquiritur. Denique cum ancilla gravida, domina sterili, superbit, et hoc Sara suspicione muliebri Viro potius imputaret, etiam ibi demonstravit Abraham, non se amatorem servum, sed liberum fuisse genitorem et in Agar Sarae conjugi pudicitiam custodisse; nec voluptatem suam, sed voluntatem illius implevisse ; accepisse, nec petuisse ; accessisse, nec huiussem; seminasse, nec amasse. Ait enim : « Ecce ancilla tua in manibus tuis, utere ea, quoniam modo tibi placuerit. » O virum viriliter utentem feminis, conjugi temperanter, ancilla obtoperanter, nulla intemperanter.

B 304 Non insanæ igitur habendæ prolis libidinæ uero flagravit Abram tūpiterve cum pellice voluntatus est; at contra, cum ex se nasciturum problem, divinitus intellexisset, nec tamen ex qua muliere, certo cognosceret, licito tunc, uti infra ostendetur, connubio honeste usus est, ac natura ordinem servans, nihil humano concubitus egit, nisi ut, quam sibi ex usuraria conjugi promissam tunc suspicabatur, exoptata proles nasceretur. Quod enim Faustus hanc ei jam tunc ex Sarai promissam adstruit, id profecto inane est apertissimeque falsum. Quippe si sacros Codices inspiciamus, non ante promissum Abram ex Sara filium, videbimus, quam postquam is nonaginta et novem annorum esse ceperat, uti Genes. cap. 17 manifestis verbis assirerit: ac proin, cum circa id, quod denum tridecim post annis sibi revelatum fuit, infidelitate tunc delinqueret Abram non potuerit; evidens fit, Faustum Manichæum aut falsum esse imprudenter, fefellerit impudenter, uti Augustinus cit. lib. 22 col. 381 rectissime de eo pronuntiat.

C 305 Manichæum hunc seculo sexto decimo, quidquid reclament Calvinianæ sectæ scriptores, partim secutus est hagiomaticus Joannes Calvinus, in suo nempe Genesim Commentario edit. Generensis anni 1564, pag. 123, ubi verbis Galliæ ita Abram carpsit : Quamvis polygamia, id est, plures ducenti uxores licentia tunc satis frequens esset, numquam tamen in libera hominum voluntate positum fuit, legem illam, qua duo mutuo juncti sunt, abolere aut infringere. Nequit ergo Abram in eo excusari, quod inzano perversaque uxoris sue consilio morem gesserit; atque, quem admodum præcipitania Sarai vitiosa fuit, ita Abram facilitas reprehensione digna est. Uterque igitur in fide claudicavit, non quantum ad substantiam, at in medio modoque, quo proles a Deo expetari debet. Num hæc ex puro fonte ipsiusque scripturis, ut Calvinianj jactant, hagiomaticus magister hauserit, opere pretium erit modo investigare, aspersasæ Abram sanctitati labes eluere.

tunc tempora-
ris non pro-
hibebant
fuisse.

306 Evidem Calvino lubens concedo, aucto-
rem naturæ Deum, cum in exordio mundi ma-
trimonium conderet, illud unum inter virum
unamque mulierem instituisse; ita ut pro sua
libidine legem illam seu conjugii institutum abo-
lere vel infringendo abrogare nequaquam homini-
bus concessum fuerit; verum, cum idem auctor
naturæ Deus non modo quodcumque in polygamia
secundario matrimonii fini obest, ipsumque tam
peccati quam scandalii periculum pro sua Sapi-
entia tollere, sed et usum martii corporis, quem
per priorem contractum una mulier acquisivit,
communem alteri per subsequentem contractum
fieri, pro suo in res omnes creatas supremo do-
minio justisque de causis permittere, itaque ma-
ritiijus ob ampliorem sobolis propagationem am-
plificare possit; consequens fit, ut, cum reipsa
Deum postdiluviano tempore usque ad Christi
tempora hæc fecisse, sacri Codices ostendant, non
Faustus dumtaxat, sed et Calvinus quoque vel
imprudenter falsus fuerit, aut fefellerit impuden-
ter hoc Abræ factum uxorisque ejus consilium
tam atro carbone notavit.

307 Et vero polygamiam, seu unius viri cum duabus aut pluribus feminis connubialem nexus
tum temporis extra noxam fuisse, seu reipsa modo supra indicato maritorum jus fuisse am-
pliatum, ita ex Scripturis demonstro. Cum postdiluviano tempore, quod Mosaica legis pro-
mulgationem praecessit, ea omnia, quæ ad con-
junctiones contractusque matrimoniales nec non
ad disciplinam moralem civilemque attinent,
multo magis laxa, soluta liberaque fuerint, quam
dein sub ipsa lege Mosaica, utpote quæ, uti libris
Exodi, Leviticæ, Numerorum et Deuteronomij ci-
dere est, eadem illa omnia non una coarctatione
restrinxit; consecularium fit, ut, cum post Mosai-
ca legis promulgationem polygamia Hebreis
permissa fuerit, ea multo magis ante latam
legem Mosaicam extra noxam fuerit; ac vel idcirco
imprimis, quod moventes cause, ob quas a
tempore Moysis ad usque Evangelii promulgationem
concessa fuerit, nimirum humani generis
ac fidelis præseri populi incrementum, divini-
que cultus propagatio, multo plures urgentiores
que fuerint vivente Abram, eoque liberis needum
ditto, quam tunc, cum in immensum fere acre-
verant Abram posteri terramque Chanaan suo
tenebant imperio, uti Davidis et Salomonis tem-
pore factum legimus.

308 Si igitur sub lege Moysaica David, qui, teste lib. 3 Reg. cap. 15, fecit rectum in oculis Do-
mini, et non declinavit ab omnibus, quæ præceperat
ei, cunctis diebus vita sua, excepto sermone Uriæ
Hethæi, si, inquam, Vir ille secundum cor Dei,
quicque in lege Domini meditabatur die ac nocte,
multas simul uxores innocue haberet, ipsiusque
Saülis uxores, ut Propheta Nathan lib. 2 Reg.
cap. 12 §. 8 indicat, Dei permisso ac concessu in
sinu suo habere potuerit; ac denique, ut alia mit-
tam exempla, si in ea re carpensus tantum fuerit
Salomon, quod paucis uxoribus non contentus,
immodice carum multitudinem auerteret etiamque
alienigenas adamari; profecto multo majori jure
Abram, qui, ecclesiastico teste cap. 44 §. 20,
conservavit legem Excelsi et cui non est similis
inventus in gloria, absque peccato ancillam suam
ducere uxorem potuit, unice habende protis grata-
tia, uti supra ostensum est; ut proin nec ejus cum
Agare conjugium reprehensione dignum, nec
Sarai de eo consilium insanum perversumque
fuerit, contra ac Calvinus effutum.

309 En modo aliud, quod eodem faciat, pe-
titum ex sacris Litteris argumentum. Deutero-
nomij cap. 21 §. 15 et seqq. ita Moyses statuit :
Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam,
et alteram odiosam, genuerintque ex eo liberos
exemplum habes in Lia, Rachele, Bala et Zel-
pha :

AUCTORE
J. G.

pha, uxoribus patriarchæ Jacobi) et fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritque substantiam inter filios suis dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum et præferre filio odiosæ, sed filium odiosæ agnoscat primogenitum, dabitque ei de his, quæ habuerit, cuncta duplicita: Iste est enim principium liberorum ejus et huic debentur primogenita. Quibus verbis tantum abest, ut Moyses polygamiam, veluti crimen, juri naturæ absoluто contrarium, damnet, ut contra, velut licitam suoque tempore honestam, recenseat, ac natos ex duabus unius viri uxoris liberos, ut legitimo susceptos matrimonio, paternorunque honorum heredes habeat, talesque habendos esse, præcipiat. Nec est profecto, cur quis, sermonem ibi esse dicat de viro, qui successively, ut vocant, seu, mortua priore uxore, alteram duxerit; nam, cum Moyses priori loco recenteatur uxorem dilectam ac reluti ante aliam ducitam; nequit intelligi, quo pacto filius odiosæ seu minus dilectaestate major esse potuerit filio dilecta, si odiosam vir ille tantum duxisset, priore mortua, relictae jam tum ex ea liberis. Contra vero hæc intellectu plana sunt, si simul

B uxores duas illi viro, uti etiam verborum sensus litteralis præ se fert, tribuamus, quarum quæ prima erat, sterilis aliquamdiu manserit, dum ex adverso secunda quamprimum maritum suum legitima prole ditarit, quæ proin, ut principium liberorum ejus, primogeniti jure gaudere debeat.

810 Quid? Quod non laicis tantum, sed et ipsis sacerdotibus polygamiam sub Mosâica lege permittantur fuisse. S. Hieronymus, rerum Hebraicarum scientissimus, testetur in sua ad Oceanum Epistola, quam tom. 4 Editionis anni 1706 habes col. 645 et seqq, ubi hæc apostoli verba unius uxoris virum expponens, ita col. 649 loquitur: Ex Iudeis erat Apostolus. Prima Christi ecclesia de Israël reliquiis congregabatur. Sciebat lege concessum, et exemplo patriarcharum ac Moysi familiare populo noverat in multis uxoribus liberos spargere: ipsis quoque sacerdotibus hujus licetia patebat arbitrium. Praecepit ergo, ne eamdem licentiam ecclesiæ sibi vendicent sacerdotes: ne bina pariter et trina conjugia sortiantur; sed ut C singulas uno tempore uxores habeant. Licit igitur a fortiori Hebraeorum patriarchæ Abræ, eviente Sarai, ancillam suam ducere uxorem, tum ab allegata num. 307 rationem, tum quod, uti S. Augustinus observat, si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa id Abram fecerit: si morem, quod illo tempore atque in illis terris id factitaretur; si præceptum, quod nulla lege, saltem scripta aut pro tunc obligante, id prohibuitum esset.

denique ratione non una demonstratur.

811 Et sane, si illud Abram cum Agare conjugium pro adulterio damnatisse nuptiis habendum fuisset, haud facile quis mente assequetur, cur nato ex hisce eisdem nuptiis filio Ismaëli se Deus benefactum promiserit ob eam ipsam rationem, quod ex Agare semen Abraham esset; sic enim Genes. cap. 21, §. 13 Deus dixit: Sed et filium ancilla faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Num ergo Deus tam liberali manu Ismaëli propter Abram benefacere voluisset, si is in eo generando sese adulterio aliore contra ius naturæ flagitio obstrinxisset? Id equidem de æquissimo Numinе credere fas non est; ac proin non damnato concubitu execratoe satu, sed licto tunc conjugio ex Abram et Agare natum esse Ismaëlem, asserendum omnino

est. Denique, quandoquidem Abram cum Agare D conjugium diversæ rationis non fuit ab illo, quod postea patriarchæ Jacob cum Bala et Zelpha utriusque conjugis suæ ancillis iniit; consequens fit, ut, cum hoc legitimum fuerit, natum ex ancillis filii pro legitimis Jacobi filiis habitu fuerint, atque adeo hereditario jure partem suam in terra promissa, non secus ac filii Iiz, habuerunt, legitimum quoque atque honestum dici debet Patriarchæ nostri cum Agare conjugium; ut adeo ea in re nihil quidquam ab eo, aut ab uxore Sarai admissum fuerit, quod reprehensione dignum sit, nendum quod ulla veri specie infidelitatem nomine traduci queat.

312 Restat modo, ut, quæ aliunde, quam ea Fausti Manichæi et Calvinii criminationibus adversus hoc Abram factum desumi urgerique possunt, argumenta nonnulla ex ordine proponamus unaque confutemus. Ac primo quidem ita argui contra illud potest: Gen. cap. 25, §. 6 tam Agar, quam Cethura, quæ dein, ut infra patet, Abraham juncta fuit, concubina vocatur, illaque, ut talis, cum filio suo Ismaëli ab ipso ejecta domo est, uti Gen. cap. 21 a §. x narratur. Itaque, cum concubina non sit vera legitime uxor, consequens fit, ut Abram cum ea conjunctio non legitimum fuerit matrimonium, sed verum adulterium. Adde, quod S. Leo Magnus in sua ad Rusticum, Narbonensem episcopum, Epistola tom. i Operum ejus Edit. anni 1675, pag. 408, distinguens mulierem liberam ab ancilla, veramque uxorem a concubina, exemplum Saræ et Agaris adhibeat, illius, ut liberæ et uxoris legitime; hujus, ut ancillæ et concubinæ. Denique ipse eliam S. Ambrosius, lib. 1 de Abraham cap. 4 de hac Abram cum Agare conjunctione loquens, adulterii nomine eam compellat. Verum enimvero, quod ad concubinæ vocabulum attinet, respondeo, nullius ponderis esse ductam ex Gen. cap. 25 cit. rationem, cum Agar Gen. cap. 16, §. 3 diserte Abram uxori vocetur, nec minus vera ejus conjux fuerit, quam Bala Jacobi, quæ tamen Gen. cap. 85, §. 22 concubina ejus etiam vocatur, quemadmodum et viri Levitæ cap. 19 Judicum memorati, uxor, cui quoque concubina nomen §. 24 et 25 inditum legitur.

313 Sciendum itaque est, concubinæ vocabulum in citatis Scripturæ locis non designare pellicem mulierem solutam ac corruptam, quam quis domi suæ vel alibi detinet pro carnali illicitoque commercio consuetudinario, uti Canonistæ loquuntur, sed uxorem veram legitimamque, ritu tamen minus solemnem, quam quæ matrona materque familias dici solet, in conjugem acceptam, ac sine ordinariis, quæ matrifamilias aut uxori primariae competit, privilegiis favoribus que dictum, ut sunt aequalis cum viro societas in victu et familie administratione, jus filiorum ex ea natorum ad aequalem cum filiis matris familias seu uxoris primariae ineundam hereditatem. Atque id ipsum non obscure indicavit Moyses Genes. cap. 25 §. 5 et 6 ita loquens: Dedidit Abram cuncta, quæ possederat, Isaac (utpote uxoris primariae matrisque familias filio) filii autem concubinarum (Agaris nempe et Cethuræ, utpote matrisfamilias dignitate privilegiisque non gaudentium) largitus est munera, et separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam Orientalem. Quod autem Genes. cap. 21 §. 12 divino monitu e domo sua Agarem cum Ismaëlem dimiserit, id profecto non

Neque conju-
gium titul et
concubina
nomine, quo
Agar compel-
latur,

F

utpote quod
hic uxorem
legitimam,
sed secunda-
riam denotat,

AUCTOR
J. G.

A non factum alia de causa est, quam quod ita ostendi vellet Deus, non per Ismaëlem, ut ut ab Abramo primo loco ligitime genitum, sed per Isaacum, primaria uxor filium, etsi Ismaëlem natu minorum, nomen seminis Abraham propagandum esse, ex eoque oriturum Messiam et benedictionem gentium, uti §. 12 et 13 indicatur. Qua guidem in re nec Agari, nec Ismaëli ullam ab Abram faciem fuisse injuriam, hic obiter monuisse sufficiet: non Agari, nam, uti nunc Ecclesia justis de causis nonnumquam conjuges a loro coniubenarioque segregat, ita tunc Abram Dei monitu Agarem, manente conjugii vinculo, quantum ad torum dumtaxat, a se segregavit; non Ismaëli quoque, cum curam filii, quam ejus vice, teste Scriptura Genes. cap. 17 §. 20 et cap. 21 §. 18 et 18, Deus suscepit, intermittere Abram potuerit. Sed plura de hoc postea.

nece dictis
S. Leonis

B cap. 4 ex professo ostendere velle, non esse novae legis prebytero vel diacono licitum, filiam suam virginem illi viro in conjugium dare, qui jam habebat conjunctam mulierem, ex qua filios etiam suscepserat. Quæ sane ad damnandum Abram cum Agare conjugium neutiquam vel a longe spectant. Nec refert, quod, ut nuptiarum fœdera inter ingenuum ancillamque ineunda non esse, probet, memoratam supra comparationem adducat. Nam citato responso, aliunde sat obscurio nec satis elaborato, vel id unum probare intendit, illud Agaris conjugium, si ad perfectam ac primævam matrimonii in Paradiso instituti rationem exigatur, esse aliqua sui parte minus perfectum; vel, si alia sit ejus mens sensus, dicere non vereor, eum exemplo conjugii Agaris ad id, quod volebat, probandum, minime idoneo accommodatio usumnesse, hocque epistola ejus caput seu responsum quartum in earum Responsionum habendum esse numero, quæ uti initio epistole S. Leo indicat, modum diligentie videbantur excedere, et longa potius tractatione studiosoque inter et Rusticum episcopum colloquio, quam statim atque unius epistolæ subsidio pro rei gravitate discuti solideque stabili potuerunt.

verbisque
Ambrosii

C 315 Quod vero S. Ambrosius cit. loco hocce Abruvi cum Agare conjugium adulterium vocet, licet tunc nondum interdictum, id omnino diffiteri nequeo; ast observari cum novissimis Operum ejus editoribus cupio, cum adulterii nomine nihil aliud intellecisse, quam polygamiam, eaque usum verbi duritie, ut efficacius catechumenos quosdam, qui ante suam ad fidem conversionem polygami fuerant, absterreret deinceps a pelletatu. Et vero, cum sanctus Doctor mox subdat, Deum in paradiſo, licet conjugium laudacerit, non adulterium damnasse, multusque sit in defendendo hocce Abrami factum; necesse fit, ut vel Ambrosium, cum stricti nominis adulterium jure naturæ divinæ catendum esse, alibi doceat, secum hic pugnasse, statuamus, quod profecto si ne gravissima tanti viri injuria fieri nequit, vel ut de eo dumtaxat conjugali nexu locutum fateamur, qui post diluvium ad usque Evangelicum tempus ob generis humani fidelisque præsertim populi raritatem induxit a Deo fuit, uti supra a num. 807 ostensum est, et S. Joannes Chrysostomus Homil. 56 in Genesim diserte etiam hisce verbis

pag. 542 confirmat: Tunc enim, quia principia erant, permisum fuit cum duabus vel tribus vel pluribus uxoris misceri, ut humanum genus propagaretur. Nunc vero, quia per Dei gratiam humanum genus valde multiplicatum est, virtus quoque incrementum accepit: adveniens enim Christus et virtutem in hominibus plantans, angelosque, ut ita dicam, ex hominibus faciens, omnem illam veterem consuetudinem abolevit.

316 At enim adversus assertionem nostram non nemo in hunc modum adhuc arguit: Polygamiam non fuisse primis mundi temporibus licitam, statis argumento esse debet, quod ante Abram nemo proborum ac piorum virorum eu usus fuerit. Accedit, polygamiam, remoto Dei concessu indultuque, seu sine divina, ut nonnulli in scholis loquuntur, dispensatione nequaquam bonam licitamque esse; nec tamen uspiam in sacris Litteris de divina illa concessione indulgentiave ante legem Mosicam disertam inveniri mentionem; unde consequens fit, ut Abram, sin minus aperta impropositate, saltem judicij errore non satis excusabili deliquerit, dum vivente Sarai uxore, alteram in torum suum admisit. Ad hæc pro responso sit primo, E nequequam certo ac liquido, uti Pererius in Genes. cap. 16 observat, ex sacris Litteris vel aliunde cognosci posse, num Seth, Enos atque usque ad Abram justi prius viri plures simul uxores habuerint, necne; quandoguidem Moyes non omnia ejus temporis gesta scribenda susceptit, nec tam singillatim ea ipsa, que commemorat, prosecutus est, ut, quæ non scripsit, ea non fuisse facta, affirmari queat. Sed esto, inquit Pererius in cap. 16 Gen., non habuerint illi multas uxores: fuit tamen præcipua quadam et justa causa, cur eas habuerit Abram: quippe futurus erat pater populi Dei, in quo uno omnium terræ gentium Veri Dei fides et cultus propagandus erat et usque ad Messiae adventum custodiendus. Eadem quoque singulariter a Deo innumerabilis multiplicatio posterioris in multis gentes et reges promissa fuerat.

317 Igitur, tametsi verum esset, antediluviano tempore prohibitum fuisse, de qua questio est, polygamiam, seu needum ab auctore naturæ Deo mariti jus fuisse ampliatum, nec aliter humani corporis potestatem alteri a Deo permissam, quam per vinculum indissoluble unius cum una; hinc tamen minime consequeretur, ut postdiluviano tempore, quo summa erat piorum hominum paucitas, eoque præsertim, quo Deus Abram multarum gentium patrem constituit, permisso a Deo non sit polygania, at contra ita prohibita semper fuerit, ut Abram, dum, vivente Sarai, Agarem duxit, ex eo pietatis fideique gradu, quo eum passim sacri Codices statuunt, decidisse properead dicendum sit. Nunc ad subsequens adversariorum argumentum respondeo, polygamiam quidem, remoto Dei concessu indultuque, seu sine divina dispensatione nequaquam bonam licitamque dici posse, imo et non invitus fateor, ex Scripturis certo statui non posse tempus, quo primum Deus polygamiam permiserit, seu pro suo in res creatas supremo dominio mariti jus ita ampliarit, ut hic sui corporis usum pluribus concederet uxori bus, eo, quo supra dictum est, modo.

318 Verum, sive, id factum fuerit ante diluvium, sive, ut probabilior fert sententia, statim post diluvium, cum nempe Deus Genes. cap. 9 §. 1 benedixit Noë et filiis ejus, et dixit ad eos: Crescite et multiplicamini et replete ter-

nedum exem-
pto antedilu-
vianorum,utpote satis
dubio, exigui
que momen-
ti,nec ex incerto
concessa di-
spensationis
divina tem-
pore illicitum
fuisse evinci-
tur,

AUCTORIS
J. G.

ram, tuncque simul, vel per exteriorum aliquam revelationem, vel per interiorum solum inspirationem eos docuerit, moderatæ polygamia usum, usque ad id temporis nemini fortasse aut paucissimis concessum, deinceps eis posterisque licitum fore; equidem, cum Sarai, prudens certe piague mulier, polygamiam sine religione et dubitatione aliqua, atque non ut rem novam, sed ut jam pridem usitatam, ac dignæ promissioni omnino consonam, Abram proposuerit suaseritque, cumque et ipse Abram, vir justus, ac pudicitæ conjugalis cultor exactissimus, sine ulla, uti apparet, mentis anxietate scrupulore uxoris monitis, licet non statim ob ipsam uxoris reverentiam, parendum judicari; via dubitandum videtur, quia ea, quam postdiluvianis patribus, ad fideli populi divinique cultus propagationem, usitata videmus, ducenti simul duas plures uoxes facultas multo altius, quam ab Abram temporibus, exordium sumpserit, jamque tum pridem polygamia abiisset in consuetudinem, piorum omnium iudicio inculpatam, cum Abram deprecanti uxori acquierit, et Agarem ancilam, a Sarai uxorem sibi datam, intuitu potius prolixi divinitus promissa in suum thalamum admisit, nimirum postquam annos decem habitare coperat in terra Chanaan, anisque jam plurimis sterilitatem Sarai esset extortus.

imo contra ratione etiam non una

319 Mitto recensere id genus alia, quæ passim apud Theologos et Canonistas aduersus polygamiam reperiuntur, et in istud, de quo questio est, Abrami factum intorqueri possent, argumenta, quandoquidem ea ex iam dictis facile repelliri possunt, aut certe hocce sequenti dilemmate omnino infirmari. Vel postdiluvianis patribus, puta Abramo, Jacobo, Davidi ceterisque viris prius lex illa, polygamiam pro suo tempore prohibens, nota fuit, aut ignota. Si nola, ergo contra conscientiam ipsi peccarunt; cumque ad mortem usque polygamis status ipsis displicuisse non videatur, aut certe de acta ab ipsis ob polygamiam poenitentia non constet, consecularium fit, ut, quos sacri Codices a pietate, justitia bonisque moribus commendant, ii contra infamandi sint, utque etiam sine acta de peccatis gravissimis poenitentia potest ad coelum via, quæ duo sacris litteris recte que ratione omnino refragantur, nec ulla tenus admitti possunt.

Polygamiam tunc noxa vacasse, ostenditur.

320 Si contra ignota ipsis fuerit lex illa, eosque adeo non obstrinxerit, ergo adversus eam delinquare non potuerunt, cum, ubi non est lex obstringens, peccatum non sit. Nam licet opponi possit, talen legem tunc existit, vereque obstrinxisse, at eos hanc ignorasse, id vero conciliari nequaquam potest cum frequenti illa, qua fruebantur, familiaritate Dei, qui certe dilectos suos famulos non sivisset toto vita suæ spatio in summa legis tantu momenti ignorantia versari: sed neque credibile est, permisurum fuisse Deum, ut, cum Iudeis, teste Josepho Antiq. Histor. lib. 17 cap. 1, mos patrius esset, eodem tempore plures simul uxores habere, hunc morem nec missi ad populum prophetæ, qui ei annuntiarent peccata, nec sacerdotes sancti, qui de levioribus culpis eum objurgarunt, ne uno quidem verbulo improbarissent, ut contra perpetuo sua approbasse videbentur silentio, in tanta presertim sic peccantium, si peccatum tunc fuisset, multitudine et frequentia. Sed de hoc Abrami cum Agare coniugio jam satis, ut ad natum ex eo filium inducumque ab eo nomen, ac denique ad facti hujus

epocham nunc progrediar; quæ omnia eodem D Gen. cap. 16 v. 15 et 16 energice ita Moyses expressit: Peperitque Agar (jam emendata nempe reversaque in Mariti familiam) Abram filium: qui vocavit nomen ejus Ismaël. Octoginta et sex annorum erat Abram, quando peperit ei Agar Ismaëlem.

321 Circa hæc tamen observandum est primo, *Oxfordum in ortum Ismaëlis obseruantur.*

non statim atque e solitudine angelico monitu ad herilem domum regressa est Agar, sed post elapsos menses aliquot, natum ex ea Abram esse filium, cui is nomen Ismaël, quod auditionem Dei sonat, mox dididit. At enim, inquires, cit. cap. 16 Genes. v. xi Angelus Domini non Abram, sed Agari injunxerat, ut nascituri ex ea filii nomen vocaret Ismaël. Ita omnino est; verum cum apud Hebreos antiqui moris esset, ut pater filio nomen imponeret, quod et ex Evangelio Matthæi cap. 1 v. 21 et Lucæ cap. 1 v. 62 et 63, confirmari potest, idcirco Abram quoque pro jure paterno nomen filio suo dididit; cumque haud dubie Agar ipse nomen, quo ex angeli præcepto vocandus suus esset filius, indicasset, noluit Vir justus divinæque voluntati semper obsequientissimus aliud ei nomen impone-re, quam quod indicatum ab angelis fuerat, rei que gestæ memoriam servare natum erat. Notandum secundo est, Ismaëlis natalem, quidquid in contrarium nonnulli sentiant, non anno ætatis Abram octagesimo septimo jam inchoato, sed, ut supra a num. 169 ostendimus, ipsaque Scripturæ verba innuant, anno ejus octagesimo sexto, ad exilium fere perduto, innectendum esse, cum fieri alias negueat, ut Ismaël tredecim annos jam implevisset, cum Abram nonaginta et novem annorum esse cœperat, uti Genes. 17 v. 1 et 24 narratur latius que infra ponetur.

§ XVIII. Factæ Abramo promises confirmantur: ejus nominis Abram in Abraham mutatio: præcepta ei in foederis sancti signum circumcisio: varia ad hanc spectantia discutiuntur.

Jam annis, uti ex supra dictis num. 241 et 248 colligitur, viginti circiter habitaverat Abram iuxta convalem Mambre, quæ est in Hebron, ibique, dum more suo in altari a se erecto eximiæ pietatis sue officia supremo Numinis frequens exhiberet, pro Ismaëlis sui, quem promissi sibi divinitus filii et hereditis loco habebat, exoplata incolumente non raro supplices ad coelum manus teletenderat; cum et, jam ætatis suæ annum agenti nonagesimum nonum, seu, ut Genes. cap. 17, v. 1 Moyses loquitur, postquam nonaginta et novem annorum esse cœperat, sese Dominus visibili specie rursus conspicendum præcepit eumque in modum locutus est: Ego Deus omnipotens: ambula coram me et esto perfectus. Nonamque fœdus meum inter me et te, et multiplicabo te vehementer nimis. Q. D: Ego, qui tibi loquor, Deus omnipotens sum, seu, ut Hebreæ et schadai sonat, Deus fortis sum, mihi sufficiens, nulliusque indigens: Tu vero me semper intuere presentem, ac virtutum omnium

Abramo non agenti apparebit Dominus,

A um officia omnesque probatis imple numeros; et ego fœdus, tecum ante initum, ratum habebo atque executioni dabo, sic ut innumerabili posteritate ac veluti in immensum te aucturus aliquando sim.

eique, ex reverentia in faciem pro cumbenti, fuisse promis sione iterat

323 Nec plura præfatus fuerat Dominus, cum cecidit Abram pronus in faciem, videns nempe, uti Chrysostomus Homil. 39 in Genes. pag. 398 obseruat, tantam Dei indulgentiam et erga famulum suum curam obstupescens, animoque versans et naturam suam et bonitatem immensamque virtutem Dei; CECIDIT, inquit, IN FACIEM SUAM, gratum animum hoc modo declarans. Non solum enim non tunc fuit arrogantis, neque superbiebat propter favorem Dei, quem experiebatur sed et multo magis humiliabatur. Et cecidit, inquit, IN FACIEM. Ita enim gratus animus, quanto majori fruitor fiducia, tanto majorem Deo reverentiam exhibet. CECIDIT enim, inquit, IN FACIEM SUAM. Et quia post tantam fiduciam Justus seipsum et naturae sue imbecillitatem considerans, neque oculos attollere audebat, sed in

B faciem pronus multam declarabat reverentiam: vide iterum boni Dei ineffabilem benignitatem. Ita Chrysostomus, hunc eundem capit. 17 ver sum tertium commentans, cui mos subdit divina verba, quæ eodem Geneseos cap. 17 §. 4 ac duobus sequentibus in Vulgata hocco modo leguntur: Dixitque ei Deus: Ego sum, et pactum meum tecum, erisque pater multarum gentium. Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram; sed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te. Faciamque te crescere vehementissime, et ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.

324 Hactenus divini hujus ad Abramum sermonis, promissionisque initium, cuius hic sensus est: Ego idem ille Deus omnipotens sum, qui fœdus tecum initum in præsentia confirmo, efficiamque, ut ex te, tam secundum carnem, quam secundum spiritum, militæ orientur gentes; quapropter ut rei tam insigni nomen tuum consentiat, non amplius Abram, seu pater excelsus, sed boni omnis causa Abraham, seu pater excelsus multitudinis vocaberis, quia re ipsa partem mullarum gentium constitui te ego, qui rerum omnium Dominus Deusque omnipotens sum. Te igitur, eti uno dumtaxat ex Agare filio hactenus auctum, ac, si naturam consideres, alteri generanda proli imparem, vehementissime tamen crescere faciam, ita ut ex te non gens modo una, sed plures, ut jam nunc promisi, exque inclita orituræ, quin et reges præpotentes ex te egressuri sint. Mox §. 7 et 8 reliqua Deus promissa pandit et pacti cum Abrahomo statuendi modum, certaque adjuncta prosequitur hisce verbis: Est tuum pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno: ut sim Deus tuus et seminis tui post te. Dabo que tibi et semini tuo terram peregrinationis tuae, omnem terram Chanaan in possessionem aeternam, eroque Deus eorum.

325 Quæ quidem sic intelligenda sunt, ac si diceret Deus: Non itaque pactum illud te solum, § Abraham, spectabit, sed et posteros tuos, nec brevi tantum, sed longissimo temporis spatio, eritque statim tempore secundum omnes sui partes implendum, si modo sim Deus tuus et posterorum tuorum post te ab iisque studiose colar. Et tibi ergo et illis terram, in qua nunc peregrinus Octobris Tomus IV.

ac nomen Abram mutat in Abram pa-ctumque init,

non Abrah-
am tan-
tum, sed et ejus pos-
tros spectans,

degis, omnem, inquam, terram Chanaan possi-
dendam tradam, ita ut tu jus ad illam, ipsi
jus in ea, ipsamque terre possessionem habeant,
ac demum tam speciali cura tuos posteros com-
pletar, ut, licet mortalium omnium Deus sim,
ob beneficiorum, eis a me conferendorum, ma-
gnitudinem frequentiamque speciali titulo Deus
eorum passim vocandus sim. Tam multa tamque
insignia beneficia pollicit⁹ Abram⁹ Deus, mox
conditionem, sub qua intelligi promissa hæc de-
bebant, ei exposuit, seu, uti §. 9 Moyses scri-
bit, Dixit iterum Deus ad Abraham: Et tu ergo eu-
studies pactum meum, et semen tuum post te in ge-
nerationibus suis; ut sensus sit, magnifica illa pro-
missa certa dumtaxat lege effectum suum sorti-
tura esse, si nempe tam ipse Abraham, quam po-
steri hujus, fœderis secum initi memoræ, divine
voluntati morem gererent, eaque, quæ sibi divini-
tus prescripta fuerant, aut deinceps injungeren-
tur, ipsunq[ue] adeo designandum initi fœderis si-
gnum accurate servarent.

326 Cum autem Vir Deo obsequentissimus ad
excipienda servandaque omnia, a quibus fœde-
ris hujus executionem pendere cellet Deus, promi-
ptissimum sese exhiberet, diceretque haud dubie
in corde suo: Loquere Domine, quia audit servus
tuus; continuo Dominus, volens nascituros ex
Abraham una cum ipso peculiarem suum popu-
lum facere, simulque, uti Chrysostomus cit. Ho-
mil. pag. 400 obseruat, præcavere, ne cum genti-
bus illis, apud quas olim diversatur, aut quadrum
hereditatem occupaturi erant, aliquando
commiscentur, his verbis circumcisionem, signi
gratia ac pro constanti pacti initi sigillo. Viro
justo præcepit, dicens §. x: Hoc est pactum meum
(metonymice nempe sumptum pro pacti signo)
quod observabis inter me et vos, et semen tuum
postte: circumcidetur ex vobis omne masculinum.
Et hæc quidem summa legis est, quæ §. subse-
quenti per partis corporis, in qua circumcisio
facienda erat, finisque intenti indicationem aperi-
tius explicatur. Et circumcidetis carnem præputii
vestri, ut sit in signum fœderis inter me et vos, quo
nempe, uti supra insinuatum est, constare possit
vos esse populum mihi fœderatum, segregatum a
ceteris gentibus, quæ Deo vero non serviant, nec
eum habent in patrem, a quo hereditatem acci-
piant, uti Salianus tom. I Annal. V. T. pag. 446
obseruat, subdens, eo spectare divina illa effata:
Eritis mihi in peculium de cunctis populis; Populus F
sanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus
tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis
qui sunt super terram, aliaque ejusmodi, quæ in
sacris Codicibus obvia sunt.

327 Consonant in re Saliano eruditissimi sa-
crarum Litterarum interpretes, aliae in primis
Bonfrerius, citatum §. x parlemque versus xi
priori versu affinem exponens, quem suis verbis
loquenter sistere non abs re erit. Ita igitur ipse:
Fuit autem circumcision non hujus tantummodo
fœderis (supra memorati) signum, illud nim-
rum in memoriam Judæis revocans, sed etiam,
quod ex priore consequebatur, signum, quo ab
aliis distinguenter nationibus, ne quando pa-
ternam nobilitatem conjugiorum aut morum
permixtione macularent. Fuit item signum ju-
stitiae fidei, quam accepert Abraham in præ-
putio, seu cum adhuc præputiatus esset, ut do-
cet Apostolus ad Rom. iv. Fuit præterea signum
peccati originalis contracti, quandoquidem cir-
cumcisio

cujus signum
statuit cir-
cumcisionem,

quod signum
Bonfrerius
vorio ex ca-
pite scite ex-
plicat,

AUCTORE
J. G.

cumcisio in ea parte fieret, in qua maxime cernerentur effectus peccati originalis, hoc est, in qua concupiscentia maxime se exerit. Fuit denique figura et signum allegoricum Baptismi a Christo instituendi, et morale resectionis omnium malarum cupiditatum. Sed haec de circumcisione, quatenus multimodam apud Theologos signi rationem habet, hic recensuisse, nobis sufficiat, qui critico-historicum in Vitam Abraham Commentarium, non Theologicum de Veteris Testamenti Sacramentis Tractatum, scribendum suscepimus.

Circumci-
sionem au-
tem ab Ἑγy-
ptiis prius,
quam ab He-
breis adhi-
bitam adhi-
bitam fuisse,
perperam

328 Ad alia igitur minusve trita, quæque multo proprius, quam scholasticæ quedam disputationes, ad Abrahami historiam faciunt, discutienda progredimur. Ac præ ceteris quidem priusquam de supra dictæ legis adjunctis, §. 12 et seqq. expressis, disseramus, duo huius investiganda sunt: alterum, num circumcisionis ritus, quem Deus Abraham præscripsit, tunc omnino in orbe novus anteaxe inusitatus dici debeat, an contra prius adhibitus Ἑgyptiis, uti post Celsum Epicureum, qui, testa Origene lib. I, num. 22: Ἑgyptiis maluit fidem adjungere, quam Moysi, Joannes Marshamus, Joannes Clericus et novissime nostri temporis impiissimus pseudo-historicus operose contendenterunt; alterum vero, cur præter Abrahamum solos masculos, eosque in præcepti præ alia corporis partē circumcidit, Deus jussit. Ad primum quod attinet, favere certe videntur sententiae Celsi ejusque sequacum nonnulla veterum historicorum gentilium testimonia; at num ea tantæ auctoritatis sint, ut iis merito adjungi fides possit, facile ea jam dicendis lector statuet. A Sanchuniatonis in Phenicium Theologia dictis, quæ citatus Marshamus primo loco adduxit, exordium ego quoque sumo. Ita apud Eusebium lib. I Preparationis Evangelicæ pag. mihi 38, illa se habet: Τὰ αἰδοῖς περιέμενα ταῦτα πωλεῖ καὶ τοὺς αὐτὸν συμπλόει πετταχτάς; id est: Tum sibi ipse (Saturnus nempe, quem Abrahamo multo antiquiore Marshamus facit) verenda præscindit, sociosque omnes ad simile factum per vim adigit. Non igitur, iudice Marshamo, inusitatus erat circumcisionis ritus, cum Abrahamo Deus circumcisionem præscripsit.

C
ex Sanchu-
niatonisver-
bis quidam
contentundunt,

329 Verum enimvero, præterquam quod ipse met Eusebius traditam a Sanchuniatonis Phenicium Theologiam aversis perpetuo oculis fugiendam edicat ac priscorum insianam pag. 42 appellebat, tantum abest, ut scriptori isti, de quo mox plura, qualemcumque fidem hic haberi posse, asseral; ut contra lib. I pag. 309 et seq. oppositum omnino doceat. Verba ejus audi: Abrahamus igitur ille... post eos, quibus sacra Littere suffragantur, Numinis divini conspectus, legitimum sub extremitate senectutem filium suspecturus, CUM OMNIM SENE PRIMUS, UTI JUSSUS DIVINA VOCE FUERAT, CIRCUMCIDIT, tum idem posteris ipse suis faciendum præcepit. Et vero, tametsi Sanchuniator larvatus fucatusque auctor non esset, seu a Porphyrio, utsacrorum Veteris Testamenti librorum auctoritati invidiā crearet, impudenter suppositus, quod sane non absire viri eruditissimi contendunt; euidem, cum, si unquam auctor ille existiterit, multis seculis Abrahamo, ac ipso Moyse recentior statui debeat, variisque locis, quod et diffiteri Marshamus negavit, turpissime ineptiat, quin et Abrahamum cum Jacob seu Israële, ejus ex filio nepote, turpissimo errore confundat; ineptus omnino sit, qui ex tam futili

testimonio circumcisionis ritum Abrahamo anti- D
quiorem contendere ausit. Nunc laudata a Mars-
hamo Herodotis testimonia audiamus, si forte hac
melius, quam Sanchuniatonis adscripta verba op-
tionem ejus exoticam firmare queant.

330 Ita primo citatus Herodotus in sua Euter- neque minus
pe, seu lib. 2 cap. 36, pag. mihi 103, in rem no-
stram loquitur: Virilia alii talia relinquent, qualia
nature sunt, præter eos, qui ab istis (Ἑgyptiis
nempe) didicerunt: Ἑgyptiis circumcidunt. Et
rursus cap. 91, pag. 121: Græcanis institutis
uti recusant (Ἑgyptiis) et, ut semel dicam, nul-
lorum hominum aliorum institutis uti volunt.
Denique cap. 104, pag. 127 ea eo probare nititur,
Colchos oriundos esse ab Ἑgyptiis, quod
essent circumciditi. Illius ratiocinationem brevita-
tis causa Latine dumtaxat recito. Nam Colchi,
inquit, videntur Ἑgyptiis esse: quod ipse prius
notum, quam ex aliis auditum refero. Cujus rei
quum mihi cupido incessisset, ut utrosque per-
contarer, magis Colchi reminiscerantur Ἑgyptio-
rum, quam Ἑgyptiis Colchorum. Dicebant autem
Ἑgyptiis, se opinari, Colchos e Sesotris esse
exercitu. Ipse autem ex hoc conjecturam capie-
bam, quod atro colore sunt et criso capillo,
(tametsi hoc pro nihilo putari posset, quum et
alii sint hujuscemodi) sed quod isti præcipue.
Præterea, quod soli omnium hominum Colchi et
Ἑgyptiis et Ἀthiopes ab initio statim pudenda
circumcidunt. Nam et Phœnices et Syrii, qui
sunt in Palaestina, didicisse id ab Ἑgyptiis, et
ipsi confitentes Syrii vero, qui fluvium Thermo-
dontem et Parthenium accolunt, et horum con-
termini Macrones a Colchis se nuper didicisse,
aunt. Hi enim ex hominibus soli sunt, qui cir-
cumciduntur: et in hoc faciendo agnoscentur
Ἑgyptiis esse. Ἑgyptiis vero atque Ἀthiopes,
non queo dicere utri ab utris didicerint; nam
videtur esse perantiquum. Sed quod ex Ἑgypto,
quum illie commercium haberent, didicirint,
magnum mihi fit hoc testimonium, quod hi Phœ-
nices qui cum Græcis commercium habent, non
amplius circa virilia imitantur Ἑgyptios, nec
eorum, qui nascuntur, virilia circumcidunt.

331 Hactenus Herodotus, quem olympiadis nonagesimæ primæ anno quarto, seu, uti ex Lab-
ore computo eruitur, anno post obitum Moysis
1057 floruisse, Dupinius in sua Bibliotheca uni-
versali Historicorum pag. 105 observat. Neque
vero ætate tantum decem et ultra seculis inferior
Moyses Herodotus est, sed et fide et auctoritate,
etiamsi Moyses, divino certe lumine illustratus,
tantisper, ut scriptor mere humanus, considere-
tur. Etenim, uti Josephus contra Apionem lib. I,
pag. mihi 1034 et seq. scripsit, sicut Ephorus qui-
dem Hellanicum in plurimis ostendit esse mendacem,
Ephorus vero Timeus, Timæum, qui
post illum fure; ita Herodotum cuncti; in iis
nemper narrationibus, quæ Judæorum gentis historiam
utrumcumque spectant, quod sane de Moyse nemo
cordatus aut sanæ mentis homo dixerit. Confirmat
haec idem Fl. Josephus ita pag. 1039 loquens: Ma-
nethon, genere vir Ἑgyptius, Græca discipli-
na eruditus,... paterna religionis historiam ex
sacris (sicuti ait ipse) interpretatus libris, frequen-
ter arguit Herodotum in Ἑgyptiacis ignorazione
mentum. Non est adeo, cur miremur, Herodotum
adeo parum sibi hic constitisse, ut, post-
quam cit. cap. 36, Ἑgyptios aliorum hominum in-
stitutis uti numquam voluisse, scriperat, cap.
104 tamen in dubium revocet, an veteres Ἑgy-
pti

A p̄tii ab Æthiopibus circumcisionem non didicere, horumque adeo institutis uti non voluerint.

*nec sat diuin-
cide locutus
fuit,*

332 Adhac, cum Herodotus asserit, solos omnium hominum Colchos et Ægyptios et Æthiopes ab initio statim, Graece ἀτὰς πορεῖς pudenda circumcidere, vel voces illas ἀτὰς πορεῖς ita intelligit, ut sensus sit, eo, quo ipse scribebat, tempore apud gentes illas pueros statim ab ortu suo circumcisos fuisse; vel circumcisionem a Colchis et Ægyptis et Æthiopibus, statim atque illi in gentes distinctas coauerunt, seu statim a genitum illarum ortu fuisse in usum deductam. Si primum Herodotus voluit; nequaquam hinc consequens fuit, ut usitatus Herodoti tempore pueros mox ab eorum ortu circumcidendi ritus apud Ægyptios prius, quam apud Hebreos invaluerit, utque hi ab Ægyptis hunc morem didicisse asserendi sint. Ino vero, si Ægyptios, antiqui moris sui tenaces, aliorum hominum institutis uti noluisse, Herodotus concedamus, at simul tam in Ægyptiorum mores, quales aliquot ante et post Christum seculis existiterunt, conchiaimus oculos; evidens fiet, apud eos, non omnes plane masculos, nedum recens natos, sed tantum paulo grandiores pueros, adolescentes, virosque circumcisos fuisse, qui aut Geometriæ, aut Astronomiæ, aut Astrologie Genesosque, qua nihil divinius putabant, secretis, aut sacerdotum, aruspicium vel quorundam sacrorum ministerio, hieroglyphicisque litteris destinabantur, iisque operam dare cupiebant, uti ex facto Pythagoræ philosophi, de quo Clemens Alexandrinus lib. 1 Stromatum, pag. mihi 148, et ex Origene in Epistola ad Roman. tom. 4 edit. anni 1759 pag. 495 conficitur, ut adeo nulla rursus hic adversus altiorem apud Hebreos, quam apud Ægyptios, circumcisionis antiquitatem Herodoti autoritas sit.

333 Quod si vero apud Colchos, Ægyptios Æthiopenses, statim atque in gentem coauerint, invaluisse quoque circumcisionem, velit, fidem quoque nullam meretur, nisi monumentum antiquum, quod tamen non facit, in medium producat. Cum enim Herodotus a temporibus, quibus Ægypti speciem populum constituere ceperunt: plus mille et quingentis annis remotus virerit; quis ei sine antiquo vade aut teste factum adeo antiquum ac singulare asserenti habere fidem prudens possit; presertim cum non tantum Artapanus ab Eusebio laudatus lib. 9 de Prepar. Evangel. cap. 27, pag. 433, Æthiopes circumcisionis ritum a Moyse accepisse, affmet, sed vel maxime, cum Moyses Herodoto et Artapano multis seculis antiquior, manifeste innuat, eo fine a Deo institutum, atque Abraham ejusque posteris præscriptam circumcisionem fuisse, ut hocce signo a ceteris totius orbis, quæ tunc erant, nationibus Abrahamidae distinguerentur; quod sane frustra fecisset Deus, si jam tum, utea Herodoto adversarii contendunt, circumcisionis Ægyptiis, Æthiopibus et Colchis communis fuisset. Quo etiam hæc Josephi lib. 1 Antig. Judaic. cap. xi verba spectant: Προστάξει δέ (ο Θεός) τὸ ἀπὸ ἀτοῦ γένος, βαύλομενος μέντοι τοῖς ἄλλοις μὴ συμφέροντο, περιέμενεθαι τὰ αἰδοῖα, καὶ τούτο ποιεῖν ὥστη ἱερὰ μετὰ τῷ γεννηθῆναι. Jussit etiam (Deus) genus ipsius, (Abrahæ) VOLENTILUD MANERE CETERIS NATIONIBUS NON PERMITTUM, pudenda circumcidi, idque octavo die nativitatis.

334 Denique, ut aliorum veterum testimonia mittam, ipsemet Tacitus, idcirco circumcisione

sionem a Judæis adhibitam fuisse, consentit, ut diversitate noscerentur, ita nempe tom. 3 editio- nis, a Gabriele Brotier nuper adornata pag. 299 loquens: Circumcidere genitalia instituere, ut diversitate noscantur; in quæ verba eruditus editor ita recte scribit: Minime sentiebat Tacitus Judæos circumcisionem ab Ægyptis accepisse. Quod postea nonnullis eruditis viris placuit; ut nempe immerito, ut ea dictis dicendisque patet. Atque hæc quidem a me nunc disputata, tametsi ceteros errores ab Herodoto ea in re admis- sos, atque a Natale Alexandro in Histor. eccles. Veteris Testamenti Dissertat. 6 pag. 223 singula- tion confutatos, hic in medium non adducam, abunde palam faciunt, quam parum, imo potius quam nihil subsidii ea Herodoti sibi male cohærentibus certeque ad veritatis trutinam non exactis verbis Marshami ejusque sequacium sententia accedit. Nec vero, felicissimam citatus Marshamius opinionem isto Diodori Siculi testimonio sta- bilire natus est, quo is ex Ægyptiorum relatione lib. 1 Bibliothœcæ sue historiæ pag. mihi 24, Colchos et Judæos, Arabibus et Syris interjectos, ex Ægypti deductos, seu ex Ægypti oriundos esse narrat, ideoque per antiquam traditionem in usu his gentibus esse refert, ut pueros apud se natos ritu ab Ægypti derivato circumcidant, quemadmodum et Troglodytz, de quibus lib. 3 pag. 165 sermonem habet.

335 Etenim, præterquam quod hic etiam scriptor ethnicus compluribus seculis recentior Moyse sit, utpote partim Julio Cæsari, partim C. Octavio Augusto imperatori synchronus, testatur ipsem lib. 1, pag. mihi 25, multa ambitione magis, quam vere, sibi ipsis Ægyptios tribuere, que nec firmis demonstrationum argumentis, nec idoneorum testimonio auctorum subnuntiantur, et quorum numero nusquam excipit altiore illam Abrahæ temporibus, quam ei quidam affingunt, circumcisionis apud Ægyptios antiquitatem. Et vero, licet tantisper gratis demus, Diodorum Siculum circumcisionis ritum apud Ægyptios antiquorem, quam apud Hebreos, asserere voluisse, quod hi nempe aliquando ex Ægypto deducti fuerint; hinc nihil aliud consecutarium fieret, quam ipsum quoque Diodorum Siculum ex eadem auctorum classe esse, qui, uti Josephus lib. 1 contra Apionem, pag. mihi 1051, scribit, vel veritate antiquarum rerum (Hebraicarum) frustrati fuerunt, vel volentes Ægypti gratificari, veritatem corrumperent tentare, et neque adventum in Ægyptum nostrorum (Hebreorum) progenitorum, sicut contigit, sunt confessi, nec rursus egressum cum veritate dixerit. Ut ut de Diodoro hic status, potiorem certe fidem hac in re meretur Theodosius, auctor itidem ethnicus, ab Alexandro Polyhistore et Flavio Josepho laudatus, qui et Diodoro Siculo multo antiquior, rebusque, quas memorat, loco vicinior existit.

336 Ipse igitur apud Eusebium lib. 9 de Preparat. Evangel. cap. 22, postquam pag. 427 narrasset, expetas a Sichemo Diñæ nuptias, priusquam Sichimorum incolæ universi et cir- cumcisionem et ritus Abrahamiticos accepissent, negatas a Jacobo fuisse; mox pag. 428 de circum- cisionis origine quatuor versus Græcos pangit, qui ita Latine sonant:

Qui magnum patriis Abraam eduxit ab oris,

Cælitus hunc tota jussit cum stirpe recur-

vo

AUCTORE
J. G.
antiqui scri-
pores, idem
illud adstru-
potest,

*neque id evin-
ci Diodori
Siculi aucto-
ritas,*

*qua certe pa-
tiora hic sunt
Theodosii, ipso
antiquioris,
testimonium*

Glande

AUCTORE
J. G.

*et de prom-
ptum ex
Mosaica
narratione
argumen-
tum,*

Glande sub extrema præputia demere ferro.
Paruit, atque Dei verbis immotus inhæ-
sit.
*Quid plures hic memorem auctores antiquos fide-
que dignissimos, qui circumcisionis originem non
ab *Egyptiis*, sed a Deo seu ex divina institutione
ab Abrahamo accessunt, cum ipsem Christus
Dominus, eterna veritas, Joannis cap. 7. 22 ejus
exordium desertissime hisce verbis assignat: Moyses dedit vobis circumcisionem (non quia ex
Moys est, sed ex patribus) quos inter *Egyptios*
numerare velle, idem atque insanire est. Quid?
Nonne et divinus ille veritatis aeternæ precox,
magnus Agostolus Paulus, in sua ad Romanos
Espistola cap. 4. 12 Abrahamum desertissime
etiam patrem circumcisionis seu præceptæ a Dei
circumcisionis apud homines auctorem atque
institutorem vocavit?*

*337 Demum nonne et Moyses, Genes. cap. 17 referens divina verba num. 326 recitata, mani-
festum facit, non eo sine Abrahamo ejusque
posterioris præceptam divinitus fuisse circumcisionis
nam, ut cum aliis gentibus, puta *Egyptiis*, *E-
thiopibus* Colchis communis esset, al contra ut
esset signum (sit verbo venia) characteristicum
federis, quod cum solo Abrahamo solisque posteris
Deus pepigerat, exclusis ceteris orbis
nationibus, quibus nempe tum temporis circum-
cisionis ritus non tantum non usitatus, sed ne
cognitus quidem erat; quod et abunde patet ex
ipsis Sichimitis, Palæstinæ incolis, qui tempore
dumtaxat Jacobi, Abrahami ex Isaac nepotis,
circumcisionem admirerunt, ejusque acerbitudinem
gravissimamque incommode prorsus ignorasse vi-
dentur, uti ex Genes. cap. 34 proum est intelli-
gere. Fascat igitur cum suis nullius hic au-
ctoritatis testibus Joannes Marshamus, Celsiani
erroris instaurator, ipseque etiam cum futili illa
ratioincatione Joannes Clericus, qua parum
credibile quibusdam videri dicit, circumcisionis
ritum, adeo incommodum, neque ad bonos mo-
res conseruent, a Deo Opt. Max. fuisse institu-
tum. Nam vel idcirco, quod ritus ille, ex na-
tura sua ab bonos mores nihil conservens, cetero-
quin incommodus admodum molestusque esset,
nihilque in se haberet, quo Abramum, jam an-
nis fere centum natum, humanitus allicer pos-
set; asserendum omnino est, hominem illum vere
sapientem Deoque familiarem, non humano ali-
quo consilio, nedum imbecilli *Egyptiorum* æmu-
latione, ast solo Dei mandato adduci potuisse,
ut inusitatum apud Hebreos adeo singula-
rem ritum in se suosque, prout Genes. cap. 17
a. 22 narratur, tam prompto animo susci-
peret.*

*338 Quandonam porro quorumve opera apud
Egyptios circumcisione obtinere cooperit, an pau-
cissimis seculis post Abrahami mortem operaque
Ismaëlitarum vel Arabum, qui Patriarcham
nostrum sui generis auctorem agnoscent; an ve-
ro sub egressum filiorum Isræl ex *Egypto*, ob
opinione nempe de angelo quodam incircumcis-
sis quibuslibet infesto, quo de vide Origenem lib. 5
contra Celsum pag. 614 et seq., ab *Egyptiis* for-
tasse hanc secus ac Hebreis tunc palam receplam,
an demum ea Salomonis dumtaxat ætate, aut
corum reginæ Sabæ occasione, imo serius etiam
ad *Egyptios* profluixerit, quos tamen omnes non
obstringebat; hæc omnia aliaque ejusmodi alii
disputanda ac decidenda relinquo, et laudati
Origenis verbis, in quæ nonnulla simul observabo,*

*quæstioni huic finem impono. Ita ille tom. 1, lib. D
5 contra Celsum num. 47 pag. 613: Ad circumci-
sionem quod spectat, non eadem ejus usurpande
causa est apud Judeos, quæ apud *Egyptios* et
Colchos. Apud Judæos enim ex præscripto legis
in omnes solosque masculos octavo die circumci-
sio exercebatur; apud *Egyptios* vero nec ex
certe legis mandato, sed nec in cunctis plane
masculis, neque octavo die, ast etiam, uti infra
videbimus, in feminis ipsis locum habuit. Ex
quo efficitur, non eamdem esse circumcisionem,
nendum et originem. Quemadmodum enim ex
eo, quod quis eadem ratione sacra facit, non
eum sequitur eidem sacra facere, aut eidem of-
ferre preces, qui eadem in precibus postulat;
sic, etiamsi quis circumcidatur, minime conse-
quens est, ejus circumcisionem ab alterius cir-
cumcisione non discrepare. Diversum enim pro-
positum, diversa lex, diversum circumcidentis
consilium faciunt, ut diversa sit circumcisionis,
non quantum ad solam præxim, sed et ad ipsam
institutionem atque originem. Et post pauca ita
concludit: Ut igitur Judæi de circumcisione
glorientur, certe illam ostendent aliam esse,
non solum a Colchorum et *Egyptiorum*, sed
etiam ab Ismaëlitarum Arabum circumcisione, E
quamvis Ismaël ab ipsorum patriarcha Abra-
ham ortum duxerit et cum illo circumcisionis
fuerit.*

*339 Quod vero ad alterius quæsiti num. 328
priorum partem attinet, fuere quidam, qui, cur
non etiam feminis Abrahamicis, sed solis masculis,
injuncta fuerit circumcisionis, curiosius scrutati
sunt hujus rei rationem hanc producentur,
quod in feminis nihil ullo tempore sit, quod cir-
cumcidì queat. Ast hæc jam memorata exceptionis
vera ratio esse nequit. Nam in Orientalibus
regionibus innumeræ fere mulieres, vel necessi-
tate cogente, vel movente ad id falsa religione,
reipsa circumcisionis, vel, uti Strabo infra citan-
dus loquitur, excisas olim fuisse, hodieque etiam
plurimas circumcidì, testantur auctores multi
fide dignissimi, et quibus aliquot saltem, ne ipse
met paradoxa vel falsa loqui videar, in medium
producam. Ac primo quidem rei hujus testis
luculentus est Strabo, lib. 17 Rerum Geographi-
carum, pag. mihi 951, de sui temporis *Egyptiis*
ita loquens: Καὶ τοῦτο δὲ τὸν ζηλούμενὸν μάστιχα
παρὰ αὐτοῖς, τὸ πάντα τρέψειν τὰ γεννώμενα παιδία καὶ τὸ
περιτέμνειν, καὶ τὰ θήκεα εἰπέμεν, id est: Ii id maxime student, ut genitos quoque infantes alant,
eosdem etiam circumcidant, FEMINAS VERO EXCI-
DANT, nempe, οὐτέ τινα μετέπομπα, uti peritores
anatomici loquuntur. Nequa Strabonis tantum
ætate, sed et seculo iv etiam mos circumcidendi
feminas in *Egypto* obtinebat, uti sanctissimus
Ecclesiæ doctor Ambrosius Lib. 2 de Abraham
cap. xi col. 348 scribit. Denique, inquit, *Egypti*
quartodecimo anno circumcidunt mares, et fe-
minas apud eos eodem anno circumcidunt ferun-
tur; quod ab eo videlicet anno incipiat flagrare
passio virilis, et feminarum menstrua sumant
exordia.*

*340 Sane præstantes duo illi veteres me-
dici Paulus Aegineta lib. 6 de Re Medica cap.
70 editionis Henrici Stephani col. 581 et *Elius*
Tetrab. lib. 4, Serm. 4 cap. 103 col. 834 non tan-
tum mulierum, præsertim Orientalium, circum-
cisionem testantur, sed et modum, quo in iis ἡ
μετέπομπι, ipsis ἡ νυμφη dicta, excindunt sine gravi ad-
modum periculo possit et quandoque in nonnullis,
cogente*

*Cur vero so-
li masculi
injuncta fue-
rit circumci-
sio, non ea
vera est ra-
tio.*

*quam quidam
ex structura
mulieris cor-
poris repe-
runt, sed alia*

Acogente natura, præscindi debeat, sat multis verbis dilucideque exponunt, quorum hic ita pergit cit. col. 834: Quapropter Ægyptis visum est, ut antequam exuberet (*τις τετραγωνικός*) amputetur, tunc præcipue cum nubiles virgines sunt elocandae. Ceterum hanc circumcidendarum mulierum consuetudinem apud Ægyptios, Persas, Coptos quoque in Æthiopia, tice Christi nomen professos, alias Orientales nationes lapsu temporis non excidisse, testantur Bellonius lib. 3 Observ. cap. 28, Leo Africanus lib. 8 et ex Monumentis historicis Benedicti de Maillet, Gallicarum regis ad Æthiopum regem legati, abbas Le Mascrier in Descriptione Ægypti, quæ typis prodidit Parisiis anno 1735, Epistola decima pag.

71 * referens, anno 1689 Coptham virginem nuptiis destinatam, a sposo suo viro nobili, repulsam idcirco fuisse, quod neicum subiisset usitatam suo sexui circumcisionem. Igitur cur solis masculis Abrahamicis circumcisionem Deus prescriperit, alia, quam quæ nonnullis evidens visa est, querenda est ratio. At quæ tandem?

B Respondeo ego, uti ad quæsitionem istiusmodi Cajetanus respondit, solam Dei libertatem hujus esse rationem sufficientem, posse tamen aliquas non improbabiles assignari; ac primo quidem illas, quas laudatus supra S. Ambrosius, præfatum Genes. versus commentans, cit. col. expressit.

341 Illas adeo audiamus: Legis autem Lator eternæ (Deus) signaculum circumcisionis carnalis in solis maribus exigit, eo quod ad mixtionis usum vir muliere vehementer sit; et ideo ipsius impetum infringere voluit circumcisionis signaculum. Vel quia viri licito se errare credunt, si solo se abstineant adulterio: meretricios autem usus tamquam legi nature suppetere putant; cum præter conjugium nec viro licet nec feminæ miseri alteri. Hicce non minus plausibilis fortasse videbuntur rationes aliae, nimurum, quod Deus, quem nihil, quod futurum est, latere potest, prævidens, Abrahami posteros masculos nimium quantum præ feminis pronus fore, ut cum alienigenis commiserentur, uti ex facto Salomonis et præsertim ex libro 1 Esdræ cap. ultimo colligitur, idcirco masculis tantum circumcisionem prescriperit, ut illis hæc adversus indomitum naturæ corruptæ impetum frenum quoddam esset vivunque simul memoriale, quo, ne umquam cum feminis extraneis nuptias contraherent, perpetuo admonerentur, ut contra, sive gentis mulieribus contenti, Patriarchæ sui semen impermixtum servarent, quo divina promissa in eis compleri possent. Vel denique, quod, cum viris activum, ut loquuntur, generationis ac propagationis hominum principium insit, atque ex Abrahami stirpe non per feminas, sed per mares, perpetua serie Messiam Deus statuisset aliquando nasci, qui ei filius Abrahæ vocari inque suo corpore notam filii Abrahæ gestare non detrectaret, idcirco circumcisionem, quod inita cum Abrahamo fedelis signum esse volebat, solis quoque viris, utpote etiam mulierum familiariumque captiibus præcipuoque electi populi sui sexui, perpetuum pro veteri lege Deus esse sanxerit.

342 Atque hinc sponte se prodit responsio ad alteram quæstionis partem, num. 328 propositam, quam tamen responsionem ipsis Cajetani supra citati verbis recensere luet. Quare autem, inquit in caput 17 Gen. pag. 76, Deus elegerit hoc signum et IN TALI MEMBRO, sola Dei libertas ratio sufficiens est. Accommodationes tamen

multæ afferri possunt. Præcipua tamen ratio est, quod carnaliter Messias ex genere Abrahæ producendus erat: nisi enim hujus mysterii ratio habita fuisset, quilibet character, seu quævis nota in quacumque corporis parte sufficeret ad distinguendum et distinctum servandum Abraham et genus ejus ab aliis nationibus mundi. Ita ille. Fortassis etiam præscripta divinitus Hebreis fuit præfati membra circumcisio in remedium et detestationem turpitudinis et obscenæ idolatriæ, quæ ab Ægyptis ortum habuit, et deinde per alias gentes prava æmulatione propagata est, qua nempe phallis et thyphallis, de quibus Hamerus in Genesim fol. 93 adeundus, infamis honor habebatur.

343 Ad ipsa modo legis hujus adjuncta revertantur. Pergit itaque hisce verbis Dominus y. 12 et duobus seqq.: Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris: tam vernaculus, quam emptius circumcidetur, et quicumque non fuerit de stirpe vestra: eritque pactum meum in carne vestra in fœdus aeternum. Masculus, cuius præputii caro circumcisæ non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit. Ex quibus et circumcisionis infantibus impertienda tempus, et hominum, quos circumcisionis lex constringebat, varias conditiones seu qualitates, et intentatas ejus transgressoribus minas definitas habemus. Non igitur, salva hac lege, in nonum ab ortu infantis diem, necum diutius, sine justa causa, puta sine gravi circumcidendi infantis infirmitate, vel itineris faciendi necessitate, circumcisionem ejus differre aut Abrahamo aut ejus posteris licuit; at nec etiam ob solitam recens natorum debilitatem præfixum a Deo circumcisioni tempus ullo prætextu antevertere ipsis fas fuit, ne quidem imminentis pueri mortis causa, cum parvuli ante hunc octavum diem, sicut et feminæ et gentiles, ceremoniis legis naturæ sibi rite applicatis salvati potuerint, uti Pererius pag. 295 et Delrio in cap. 17 Genes. pag. 263 observant.

344 Neque vero ingenui dumtaxat Abrahami ejusque posteriorum pueri, ad quos hoc fœdus spectabat, sed et servi eorum, tum vernaculi seu domi nati, tum emptiū seu pecunia comparati, ac denique ad unum omnes, qui ex alia, quam stirpe Abrahamicâ, nati, pula alienigenæ mercenarii, in ejus aut posteriorum familiam adsciscerent, circumcidil hancque initi fœderis notam in carne sua gestare tenebantur; quod nisi facerent, scirent se, ex intentata comminatione divina, de populo suo delendos esse, ut qui, pacti initi conditionem violando, pactum ipsum violaverint, ac proin quoscumque ex eis adultos, ipsose, cum adolecerint, infantes, mortis poena, uti interpres non pauci ex variis Scripturæ locis exponunt, a judice damnandos, certeque non annumerandos populo illi, quem tam magnificæ Abrahamo factæ promissiones spectabant, et quarum adeo participes fieri ipsi negarent. Plura qui de circumcisionis lege nosse volet, adeal is Bonfrerium in cap. 17 Genes., vel Pereirum in idem caput diligenter copioseque disserentem; ego ad institutum a Domino cum Abraham sermonem ad eaque, quæ hunc mox subsecuta sunt, me converto.

Hebreos abstringens,
aliisque eo spectantia hic paucis ger-
stringuntur.

F

AUCTORE
J. G.

§ XIX. Sancto ex Sarai conjugi,
quam Saram vocare divinitus
jubetur, prænunciatur Isaaci
ortus: ejus, auditio hoc nuntio,
risus: circumcisioñis præcep-
tum ab Abrahamo executioni
mandatum: hujus epocha.

*Abraham si-
bi Sarai,
nunc jussa
divinitus vo-
cari Sara,
nascitur fi-
lii*

*C*onstituta in hunc modum circumcisionis le-
ge, non distulit divina Bonitas ad præcepti
illius duritiem emolliendam, ingentem gaudii
materiem Viro obedientissimo subministrare. Cum
enim Scrutator cordium Deus cerneret, nihil Abra-
hamo accidere in terris jucundis gratiusque
posse, quam ut ex Sarai, uxore dlectissima, ex
B insperato filius tandem nasceretur, in quo ma-
gnifica illæ jam ante factæ promissiones comple-
dæ forent, mox Viro sancto, qui haud dubie, ut
suum observandæ circumcisionis legis studium
ostenderet, jam sese aliquantulum, ac vel forte
etiam in pedes erexerat, in hunc modum locutus
est: Sarai uxori tuam non vocabis Sarai, (*id est* Dominam meam;) sed Sarah, (*id est* multitudinis dominam) ut nempe insigni, quod
ei Deus conserue parabat, beneficio ipsum ejus
nomen quoque congrueret. Ut autem Abraham
existimare posset, beneficium hoc ad progeniem,
ex illa nascituram, referendum esse, ex qua pro-
genie illa uxor sua multitudinis domini seu mul-
tarum gentium genuina mater aliquando evaderet,
subdit Deus, quæ Moyses eodem cap. 17 Gen. 1.
16 refert, verba istæ: Et benedicam ei, Saræ
nempe, et ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus
sum, eritque in nationes, et reges populorum ori-
ture ex eo.

*nuntium ad-
mirabundus
excipit, cum
que Isaac
vocare fube-
tur*

*C*ra nonagenaria pariet? Quasi diceret: Tantane
igitur me manet felicitas, ut mihi centenario ex
nonagenaria uxore nascitura sit proles, et talis
quidem, qualem jam nunc mihi promitti audi-
vi? Pro Domine Deus! De tua quidem potesta-
te aut de promissionis tuae veritate minime ambi-
go; ast an non forte ego fallor, mithique nimis
blandior, cum hæc tua verba, qua forte sensu
tantum mystico a me vis intelligi, ego contra
litterali nimium sensu intelligo? Ut ut sit, o Do-
mine, mihi summi benefici loco erit, si meus
ille Ismaël vivat coram te, si gratus ille tibi
sit seque tuo favore præsidioque non indignum
præstet, quod et enixissime exopto; utinam ergo
Ismaël vivat coram te! Quid ad hæc tam pia
Abrahami sensa votaque responderit Deus, 1. 19
et duobus seqq. ita Moyses exponit: Et ait Deus
ad Abraham: Sara uxor tua pariet tibi filium,
vocabisque nomen ejus Isaac, et constituant pa-
ctum meum illi in foedus sempiternum, et se-
mini ejus post eum. Super Ismaël quoque ex-
audiui te. Ecce, benedicam ei, et augebo et

multiplicabo eum valde: duodecim duces genera-
bit, et faciam illum in gentem magnam. Pactum
vero meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara
tempore isto in anno altero.

347 *Nunc paucis recitata verba illustremus.* eo nimis modo, qui hic exponitur.
*Cum 1. 19 ait Deus ad Abraham: Sara uxor
tua pariet tibi filium, seu, ut Hebraice expres-
sarius et significantius est; Vere vel profecto, Sa-
ra pariet tibi filium, confirmat Deus, quæ 1.
16 de Sara promiserat, ostenditque Abraham,
verba hec: Ex illa tibi dabo filium, non mysti-
ce, aut parabolice, sed litterali obvioque sensu
intelligenda esse, vereque adeo ex illa, ut ut
jam effeta steriliæ anteā muliere, ea qua, spe-
ciatio naturæ cursu, minime exspectanda proles
erat, sublati naturæ impedimentis, nasciturum
stato tempore esse filium, quem nomine Isaac,
quod risum sonat, vocari præcipit, non quod
Sara postea riserit, nec quod, uti vult Clericus,
promissa Dei Abraham risisset, sed quod ad tam
laetum nuntium tantique beneficij novitatem rever-
enter prostratus in faciem suam, summo cum
gaudio hilarique risu divina excepsisset promissa. E
*Cum vero mox subdidisset Deus, fore, ut consti-
tueret pactum suum Isaco in foedus sempiternum
et semini ejus post eum, indeque Abraham, ut
amor plena solliciti timoris res est, timere posset,
ne Ismaël, translati ab eo in Isaacum divinis
benedictionibus, ex votis suis vel diu non vive-
ret vel non prosperaret, continuo spondet ei Deus,
Ismaëlem quoque divini favoris, ut optaverat
Abraham, participem fore, habiturumque nu-
merosissimam sobolem, in duodecim tribus popu-
losissimas dividendam, quibus totidem pre-
currunt ex eadem stirpe principes, uti re ipsa factum
esse in Ismaëlitarum seu Arabum duodecim phyl-
archiis, testes sunt Strabo aliisque scriptores. Ve-
rum tamen, quod ad pactum a Deo cum Abraham
initum spectat, repelit confirmatque Deus, illud
non in Ismaële ejusve posteris, sed in Isaaco,
quem Sara sequenti anno paritura erat, in ejusque
posterioris sua esse tempore adimplendum.**

348 *His itaque, quæ Moyses cit. cap. 1.* i ne sine plus animi sensi-
bus; tametsi quidam
*et seqq. retulit, prolatis a Deo verbis, seu, uti
idem sacer Scriptor 1. 22 ait, cumque finitus
esset sermo loquentis cum eo, ascendit Deus ab
Abraham, speciesque, sub qua Dei locum tenens
angelus latuerat, altiora sensim petens, videri
tandem Abraham desit. Quam dulces, quam
piæ ex tam magnificis promissis tunc Viro sancto
exorti fuerint sensus, haud facile quis mente as-
sequetur, nedum verbis exprimet. Ex ipsis ta-
men mox subsecuto facto intelligimus, ardentissi-
mum Deo parendi desiderium non infimum inter
eos locum habuisse, indeque effectum esse, ut, ta-
meti Deus exequendo circumcisionis præcepto
tempus non prestiterat, ipse tamen illud sine
mora implore studuerit reque etiam ipsa statim
impleri. quenadmodum 1. 23 et seqq. refertur.
Verum priusquam eo progrediamur, postulat lo-
cus, ut datum supra num. 346 fidem liberemus,
Virumque justum, dum in corde suo risit ac re-
censita 1. 17 verba protulit, ab omni incredibilitati
irreverentiaque vitio vindicemus. Qui eum hic
ejusmodi defectus reum agere volunt, ita fere, uti
Perierius nolat, argumentantur: Non credidisse
Abraham, uti oportebat, divina promissioni,
aperte videntur ostendere ipsam versus 17 ver-
ba. Id enim, inquit, significat illud: Et risit,
dicens in corde suo: Putasne centenario nascetur
filius? Quasi promissum illud Dei, non modo
non*

AUCTORE
J. G.

A non esset credibile, verum tamquam joculare quiddam et risu magis, quam fide dignum, accipiendum esset.

illum in hoc
facto incre-
dulitatis

349 Subdunt autem, illud vehementius declarari hisce Abrahami verbis : Utinam Ismaël vivat coram te; quod ipsorum iudicio perinde est, ac si diceret ; Satis voto meo superque fuerit, si, quem delisti mihi Ismaëlem, eum serves fortunesque : nam ex Sara prolem, quia nullo modo sperare possum, nec opto nec peto. Ne autem Abrahami censores videantur temere verba ejus praefato sensu exposuisse, in sua cause patrocinium vocant citatam num. 72 Homiliam sextam de Pœnitentia, quam Chrysostomo adjudicant, ubi sub finem ejus auctor ita loquitur : Permisit Deus, viros justos, proprium penes arbitrium humani erroribus incurvati : non ipse quidem ad peccandum eos impellens, sed arbitrio quemque suo permittens, sinens secundum proprium nutum ambulare. Sic itaque infidelitate sanctus peccavit Abraham ; et propterea peccatum non effugit a Deo, ut servire ejus semen quadrigenitis annis. *Huic testimonio adjungunt S. Hieronymi verba lib. 3 Dialogi adversus Pelagianos, B quæ tom. 4 editionis anni 1706 parte 2, col. 541 ita se habent :* Quamvis aliquis patriarcha sit, quamvis propheta, quamvis Apostolus, dicitur eis a Domino Salvatore : Si vos cum sitis mali, scitis bona dare filii vestris : quanto magis Pater vester, qui in cœlis est, dabit bona potenteribus se ?

350 Denique et Abraham, cui dictum est : Esto sine querela et sine macula, conscientia fragilitatis suee cecidit pronus in terram. Quumque loquutus esset ei Deus : Sarai uxor tua non vocabitur ultra Sarai ; sed Sarai erit nomen ejus : et dabo tibi ex ea filium, et benedicam ei, et erit in gentes, et reges gentium ex ipso erunt, statim infertur : Cedit Abraham in faciem suam, risitque et dixit in mente sua : Si centenario nascetur filius, et si Sarai nonaginta annorum pariet? Dixitque Abraham ad Deum : Ismaël vivat in conspectu tuo. Cui respondit Deus : Etiam. Ecce Sarai uxor tua pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Isaac et reliqua. Certe audierat a Deo : Ego sum Deus tuus, placeto in conspectu meo, et esto sine macula ; quare non credit quod Deus repromisit, sed risit in corde, putans se celare Deum, et aperte ridere non audens ? Denique causas incredulitatis exponens dicit in corde suo : Quomodo potest fieri, ut centenarius de nonagenaria uxore pariat filium? Vivat inquit, Ismaël in conspectu tuo, quem semel dedisti. Difficilia non quero, contentus sum beneficio, quod acceperit. Quem occulta responsione arguens Deus, ait : Etiam. Et est sensus : Fiet, quod existimas non futurum. Sarai uxor tua pariet tibi filium : et antequam ista concipiatur, prius quam ille nascatur, puero nomen imponam. Ex errore enim tuo, quo rististi tacitus, filius tuus Isaac, risus nomen accepit. Quo quid clarius, inquit illi, dici in subiecta materia potest?

351 Verum enimvero, cum tam adductæ jam max ab adversariis verborum Abraham interpretationi, quam binis modo recitatis testimonis disertus S. Pauli testimonium refragetur, quo nempe is in sua ad Romanos Epistola cap. 4 Abraham in hoc facto egregiam fidem laudat, eumque ¶ 19 et 20 non infirmatum fide fuisse, nec consider-

rasse corpus suum emortuum, . . . et emortuam vulvam Saræ... nec in reprobatione... Dei..., hasitasse diffidentia, affirmat; profecto consecrariunt fit, ut, quæ cum hoc S. Pauli oraculo conciliari nequit verborum Abraham interpretatione, non secus ac eidem oraculo dissensa testimonia omnem illico vim amittant. Nec est, cur quis opponat, divinum hoc fidei Abraham elogium non ad hoc, quo de quaestio hic est, factum spectare, sed ad eam fidem, quam is habuit multis ante annis promittenti Deo multiplicationem seminis ejus instar stellarum, de qua et scriptum est illud : Credidit Abram Deo et reputatum est illi ad justitiam : Nam, cum S. Paulus cit. cap. ¶ 19 expresse dicit, Abrahnam tunc fere centum annorum fuisse, cum egregium illud, quod laudat, fidei sua specimen dedit, aperte ostendit, se de facto Abraham, cap. 17 Genes. relato, sermonem habere, ac proin, cum asserat, Abrahnam tunc non fuisse infirmatum fide nec diffidentia hæsitasse, palam quoque facit, risum illum verbaque illa Putasne centenario nascetur filius nequaquam fuisse homini Deo increduli aut diffidentis, nedium irridentis divina promissa, contra ac adversarii contendunt.

352 Adhuc, præterquam quod verisimile non sit, Deum tali puer, quocum pactum suum statuere decreverat, a virtuosa patris subsannatione impositurum nomen fuisse, addi cum Pererio potest, non videri, cur, si Abraham risus verba que supra relata ex incredulitate diffidentiae processissent, non ipse, quæ ac Sara uxor, incipitus a Deo fuerit, aut cur non itidem reprehensus fuerit, ac Zacharias, qui non credens angelo, generationem filii ex sterili uxore similiiter nuncianti, ob id non solum reprehensione correpluisset, sed et loquelæ usu privatus fuit. Quod autem ad laudata ab adversariis testimonia attinet, respondeo, ut iam ante num. 72 ostendi, primum ea eis non S. Chrysostomo, sed, nescio cui, haud satis perito scriptori tribuendum esse, nec solide quidquam ex eo adversus egregiam Abrahami fidem evinci posse. Tantumdem, salva, quæ S. Hieronymo debetur, reverentia, de secundo testimonio pronunciare non vereor, cum ipsem lib. 1 Dialogi adversus Pelagianos col. 505 de Abraham et Sara ita locutus sit : Non ex eo, quod risere, diffidentie condemnantur, sed ex eo quod postea crediderunt, justitiae palmam acceperunt, ut adeo, quæ S. Hieronymus lib. 3 ejusdem Dialogi adversus promptam Abraham fidem refutat, ut disputantis potius, quam assertatis, verba spectari queant.

353 At vero demus, S. Hieronymum de hoc Abrahami facto sequius existimasse, nec quidquam in eo, unde ejus fidem extolleret, inventisse sibi visum esse; profecto non hinc consequens flet, ut illius potius, quam S. Pauli verbis multorumque Sanctorum Patrum testimoniis hic nobis standum ; ex quibus pauca hæc pro multis sunt; et primo quidem illud S. Ambrosii, lib. 1 de Abraham cap. 4 col. 294 ita de hoc facto loquentis : Quod autem promisso ex ea (Sara) filio, risit Abraham non incredulitatis, sed exultationis indicium fuit. Denique procedit in faciem, qui adoravit et credit, et adjectit : Si mihi centum annorum nescetur filius, et si Sarai nonaginta annorum pariet. Et dixit : Ismaël hic vivat in conspectu tuo. Non est incredulus in promissis, nec avarus in votis. Hoc est, non dubito, quod facias, ut et centum annorum seni dones

E
et ratio non
una merito
oppontitur,
contra quas
nihil prorsus
evincunt

F

adducta ab
adversariis
testimonia,
utpote etiam
S. Ambrosii

AUCTORE
J. G.

dones filium, et naturae auctor naturae metas relaxes. Audi et Augustinum, in Quæstionibus in Genesim tom. 3, parte 1 col. 388, in Genesios cap. 18 §. 13, quo Sara risisse narratur, disserentem: Quæritur, inquit, quare istam (Saram) redarguat Dominus, cum et Abraham riserit, nisi quia illius risus admirationis et lætitiae fuit, Sara autem dubitationis; et ab illo hoc dijudicari potuit, qui corda hominum novit.

et S. Augu-
stini auto-
ritati contra-
ria; nedum
obsunt jam
ante a nobis
dicta.

354 Et rursum tom. 7 lib. 16 de Civit. Dei cap. 26 col. 439: Ritus Abrahæ exultatio est gratalans, non irrisio diffidentis. Verba quoque ejus illa in animo suo. "Si mihi centum annos habenti nascetur filius, et si Sarra annorum non nagiata pariet, non sunt dubitantis sed admirantis. Ast, inquires, non ipsi num. 346 nonnullam in Abrahamo hesitationem diffidentiamque admisisimus, cum eum ita loquentem stitimus: Ast an non forte ego fallor etc., quæ videsis. Verum respondeo, nos hisce verbis positivam aliquam in eo hæsitationem adstruere non voluisse, nedum talem, quæ sufficientem verborum Dei promittentes declarationem aut subsecuta aut comitata est, quæque adeo fidei contraria fuisset, sed B abortam cum summa letitia et admiratione curiositatem, sollicitudinem aliquam, an nempe intentus a Deo verborum promissionis sensus re ipsa talis esset, qualis esse, Abraham optabat sibi blandiebatur; quæ sane prævia curiositas, seu sollicitudo, perfectioni subsequentis actus fidei de objecto, tunc solum sufficienter revelato, nequaquam officit, neque Abramum aliquandiu imbecillum fide aut erga Deum irreverenterem fuisse, vel tantillum arguit.

Præceptum
sibi suisque
circumcisio-
nem Abra-
hamus

355 Hisce modo expeditis, ad insigne obedientiae Abrahæ documentum progrederi, quod verbis his §. 23 et seqq. sacer Scriptor enarrat: Tulit autem Abraham Ismaël filium suum, et omnes vernaculae domus sue: universosque, quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus sue: et circumcidit carnem præputii eorum statim in ipsa die, sicut præcepérat ei Deus. Abraham nonaginta et novem erat annorum, quando circumcidit carnem præputii sui. Et Ismaël filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis sue. Eodem die circumcisionis est Abraham et Ismaël filius ejus. Et omnes viri domus illius, tam vernaculae, quam emptiti et alienigenæ, pariter circumcisi sunt. Hacenus Moyses, verbis illis caput decimum septimum Genesios concludens, circa quæ nonnulla hic discutienda supersunt.

eodem die ex
nostræ
computandi
dies more

C 356 Et de die quidem, quo suos omnes masculini sexus domesticos seque ipse Abraham circumcidet, moveri hæc questio potest, an etiam ex nostræ patriæ computandi more eadem die seu luce, an vero eodem dumtaxat die, Hebraico more, seu ab una ad alteram vesperam computato, divina illa apparitione et subsecuta circumcisione statuenda sit. Posteriorem hanc sententiam tuetur Joannes Clericus, ac per hæc verba Mosis in ipsa die diem posterum ex nostro dies computandi more intelligi debere, contendit; verum mihi multo verisimilius est, divinam apparitionem inter et circumcisionis initium non integrum noctem, ino nec notabilem noctis partem fluxisse medium, ac proin non postridie apparitionis, sed eadem die seu luce tam apparitionem, quam circumcisionem peractam fuisse. Etenim, cum Moyses non tantum in ipsa die apparitionis universos Abrahæ domesticos circumcisos affirmet, sed et statim in ipsa die id effectum ab Abra-

hamo, diserte narret; hocce loquendi modo, D noctem integrum ac vel notabilem ejus partem, quam Clericus citatus medianam statuit, omnino excludere se voluisse, ostendit, ac vel ex eo etiam, quod sub vesperam vel noctis tempore apparitionem divinam subsecutumque cum Abrahamo sermonem contigisse, nullo plane indicio innuat.

357 Ego igitur, ita rem totam sessa habuisse, opinor: Cum Abraham haud dubie pro more suo ad Dominum Deum suum de luce vigilaret, ac jam forte matutinum in erecto a se altari sacrificium Deo obluisset, ecco Angelus Domini se ei, nihil tale opinanti, conspicendum præbet, et in eo, de quo sat fusa supre equinus, sermone circumcisionem, tamquam perpetuum initi cum eo faederis signum stabilemque conditionem, tam ei, quam domesticis masculis, posterisque omnibus præscribit. Hanc Vir sanctus legem conditionemque ultra lubensque accipit, nec mora; mox ut ex oculis suis Dei locum tenens angelus evanuit, Ismaëlem filium domesticosque omnes in unum locum cogit, legem sibi a Deo traditam initique pacti conditionem omnibus promulgat; cumque eos ad unum omnes, non secus atque ipse erat, ad. Dei nutum intentissimos experiretur, nihil prius habet, quam ut divina jussa in eis necnon in se ipso e vestigio exequatur, seu, uti Moyses fere loquitur, carnem præputii eorum statim in ipsa die, sicut præcepérat ei Deus, circumcidat, idemque in suo corpore exsequatur. Quæ omnia an non multo majorem veri speciem, quam Clerici narratio, præ se ferant, lectori judicandum relinquo.

358 Num autem Abramus Ismaëlem, domesticos omnes seque ipse propria sua manu, an vero suo tantum imperio ac per designatos ad id a seministros peritiores circumcidet, pari nempe fere modo, quo Josue (de quo videsis librum Josue cap. 5 §. 3) filios Ismaëlem in colle Præputiorum circumcidisse videtur, non omnes consentiunt eruditæ interpretes; cum tamen, si rem totam mature expendamus, nihil obstare videatur, quo minus hec Vir sanctus eadem die seu luce per se ipse easque potuerit, solamque vulneris obducendi curam, ministris aliquot reliquerit, nihil causæ video, cur Vulgata nostræ, quibus et textus Hebreicus et septuaginta Interpretum versio et Chaldaica Paraphrasis consonant, expressa §. 23 et 24 verba alio, quam prorsus litterali obvioque sensu, intelligi debeant, unusque adeo Abraham circumcisionis, a Deo sibi suisque prescriptæ, minister exstituisse statuatur.

359 Redit jam suo loco, quæ ante obiter ex occasione motu fuit, controversia de xitale Abraham, seu determinatio relatis anno, quo suscepta ab eo est circumcision. Salianus supra sepe laudatus, ut alios multos ei consentientes præleream han anno Abraham centesimo illigat, suamque hisce verbis sententiam ad annum mundi 2138 num. 2 stabilire nititur. Videtur, inquit, repugnare Scripturæ dicenti, haec contigisse: "Postquam Abraham nonaginta et novem annorum esse cooperat." Verum hac Phrasim nihil nobis repugnat Scriptura, nisi velimus eam secum pugnare, qua mox Abramum centenarium vocat, quod proprie et exacte loquendo, non nisi illi convenit, qui nonaginta novem annos explevit, et centesimum sit ingressus; exacte autem hic loqui Scripturam in numeris patet, cum non rotundos, ut vocant, numeros per decades persequatur, sed fractos per unitates infra decades;

non anno w.
vult Salia-
nus, cente-
mo vix sus.

id

AUCTOR
J. G.

A id est, non articulos solum numerorum, sed digitos etiam subtilius recenset; hinc est, quod paulo ante octoginta sex annos retulit, et hoc loco nonaginta novem; et infra tredecim.

sed nonage-
simo nono

360 *Ita ille, contendens nempe, hæc sacri Scriptorū verba:* Postquam Abraham nonaginta et novem annorum esse cœperat, de totidem Abrahami annis, omni sui parte expletis, *imo ad dies aliquot anni ejus centesimi excretis, necessario intelligenda esse.* Verum enimvero quam exiguo, *imo nullo fundamento id Salianus ejusque sequaces adstruant, in hunc modum ostendo.* *Dum Scriptura sacra Genes. cap. 7 §. 6 de Noë ita loquitur:* Eratque **SEXCENTORVM ANNORVM**, quando diluvii aquæ inundaverunt super terram, ac rursus, ut alia mittam exempla, dum de puer Joas lib. 4 Reg. cap. xi §. 21 ita refert: **SEPTENQUE ANNORVM ERAT** Joas, cum regnare cœpisset, *tantum abest, ut annos Noë sexcentos, septemque annos regis Joas tunc ex omni sui parte completos, seu diebus aliquot an-*

B ni secentesimi primi vitæ Noë, aut anni octavi Joas ampliatis fuisse, indicet; ut contra Gen. cap. 7 §. xi currente adhuc anno sexagesimo vite Noë ruptos omnes fontes abyssi magna et calaractas celi apertas, ac cit. lib. 4 Reg. cap. xi §. 4 in cursu quoque existente anno septimo Joas, eum per Jœda constitutum regem fuisse, diserte tradat. Quæcum inficiari nequeant adversarii, fateantur quoque necesse est, per hæc sacræ Scriptorū verba Postquam (Abraham) nonaginta et novem annorum esse cœperat, apparuit ei Dominus etc, non annos Abraham nonaginta novem completos, nedum centesimum ejus annum jam inchoato designari.

ad hanc cur-
rent, quid hic

361 *Et vero, nisi adversarii, Moysen dedi-*
ta opera, ut obscurus esset, a communi receptio-
que loquendi more in designandis factorum epochis recessisse, dicant, haud satis ego capio, qua ratione ipsi per hæc ejus verba Postquam nonaginta et novem annorum esse cœperat, non currentem Abraham annum nonagesimum nonum, sed centesimum inchoatum, a Moyse designatum fuisse, contendere queant. Quod autem hæc Abra-
hami verba Putasne centenario nasceretur filius? Et Sara nonagenaria pariet? nequaquam pu-
nent cum statuta a nobis epocha, anno nempe Abraham nonagesimo nono, necdum omni ex par-

C te completo, vel hinc, quidquid obstante adversarii, sat luculent patet, quod, dato tantisper, voluisse Abrahamum in suo cum Dei angelosermone chronographum agere scrupulosum, (quod tamē veri simile prouersus non est) nondum tamē ex citatis ejus verbis consequens fieret, ut divina illa apparitio paulo post anni ejus centesimi initium figi deberet, quandoquidem illa Abraham verba, durante apparitione divina prolatæ, non ad tempus promissionis sibi factæ, et, quod amplius est, non ad promissi filii in materno utero conceptum, sed ad subsecuturum post novem a conceptu menses ejusdem filii ortum, seu Saræ partum respicunt, quæ in nostra quoque sententia, et, uti Moyses cap. 21 §. 5 narrat, revera contigerunt, cum (Patriarcha noster) centum esset annorum.

362 *Sed cetera modo Saliani ejusque sequacium argumenta audiamus.* Dicitur, inquit cit. loco, circumcisus Ismaël, cum tredecim annos implevisset; atqui non potuit implesse tredecim annos, nisi pater nonaginta novem implevisset, cum primus illius concurredat cum octogesimo Octobris Tomus IV.

septimo patris sui, ut supra diximus. Deinde, qui aliter sentiunt, non videntur animadvertere, magnum esse discrimen inter **INCIPERE NONAGINTA NOVEM ANNOS**, et **INCIPERE ESSE NONAGINTA NOVEM ANNORVM**, prior enim phrasis ultimum annum inchoatum, posterior absolutum ponit. Deinde nullam vim facere voluit divus Hieronymus in verbo **CÆPERAT**, cum in Hebræo tantum habeatur: *Et fuit Abraham filius nonaginta annorum et novem annorum,* *» sive, ut habet Tigurina apud Vatablum, » cum Abraham na-*
» tus jam esset annos nonaginta novem: » Cui Græca et Chaldaea consentiunt. Postremo, si Isaac anno nonagesimo nono patris sui genitus est, ergo centesimus Abraham erit primus Isaac, et centesimus primus patris erit secundus filii et iei deinceps, quod est contra communem Chronologorum dispositionem. Tandem post pauca ita fere concludit: Cum Scriptura eo ipso loco, quo promittitur Isaacus, eum sequenti anno nasciturum dicat; ergo natus est Isaac anno patris centesimo primo circiter inchoante; atque ita centesimus primus Abraham est primus Isaac.

E 363 Sed et hæc quoque expendamus. Quod *cujus argu-*
mentis ad Ismaëlis, dum circumcisus est, annum tertium decimum attinet, respondeo, hunc annum non minus in nostra, quam in adversariorum sententia posse completem ostendit, ex eo nimis, quod, ut supra ostendimus, natus ille sit anno patris sui octogesimo sexto, decem vel undecim mensibus proiecto, circumcisio autem facta sit, cum annus Abraham nonagesimus nonus in cursu quidem adhuc esset, at tamen ad finem vergere, minusque, quam gemino, aut uno mense integræ, ab exitu abesset. Quæ hisce Salianus subdit, leviora sunt, quam ut multis confutentur. Sufficerit ergo reposuisse, allegatum ab eo duarum phrasium discrimen inter dialecticas cavillationes locum habere posse, at non inter historicas phrases usitatosque in Scriptura sacra loquendi modos, quæ, ut exemplo uno dicta confirmem, multo majore jure censenda esset, annum regis Joas septimum adhuc currentem indicasse, si dixisset: Postquam Joas septem annorum esse cœperat, quam dum simpliciter ita loquitur: **SEPTENQUE ANNORVM ERAT** Joas, cum regnare cœpisset.

F 364 Nec est, cur dicat Salianus, *S. Hieronymum vim nullam facere voluisse in verbo cœ-*
perat, cum in Hebræo tantum habeatur: Et fuit Abraham filius nonaginta annorum et novem annorum; nam, si quid hic valeat hæc ejus ratio, valebit etiam in eo, quod ipse de Ismaëlis ætate conficit, argumento, qui similiter filius tredecim annorum in Hebræo vocatur, ea qua phrasit, si sibi Salianus constet, consecutarum facere non potest, ut tredecim Ismaëlis anni pro omnino completis haberé debeant. Vel utroque igitur Vulgata loco hic standum est, vel solida assignanda est ratio, cur potius de Ismaële rō impleverat cap. 17 §. 25, quam de Abrahamo rō cœperat §. 1, in sensu obviu intelligentium sit. Deinde, quod ad Saliani conclusionem spectat, respondeo, hanc, ut vulgo loquuntur, falso nisi supposito, nec nos Isaacum anno patris sui nonagesimo nono natum statuere, ast contra tunc mere ab angelo promissum, nec certe antea natum, quam Abraham centesimum vitæ suæ annum jam octo circiter aut pluribus mensibus inchoasset. Quæ quidem ordinandæ chronotaxis ra-

AUCTORE
J. G.

tio Scripturæ verbis, et Eusebii aliorumque Chronicis, quæ Isaaci ortum anno patris centesimo illigant, multo conformior, quam illa est, quæ inchoato jam Abrahe anno centesimo primo uxoris eius partum filive Isaaci ortum innectit.

§ XX. Abrahamus tres angelos sub viatorum forma latentes hospitio excipit: ab uno ex his de nascituro sibi intra annum filio, ac de instanti Pentapolis pernicie certior fit: hanc deprecari nititur.

Abraham
tres viatores
quos angelos
esse, nunc
ignorabat,

Jam ab inditæ sibi circumcisionis vulnere convaluerat Abraham alique in ostio tabernaculi sui, quod jam pridem in convalle Mambre fixerat, meridianæ sedebat tempore, viatorum explorans adventum sollicitaque prospiciens, ne B qui illac transirent, erga quos non prius hospitalitatis exercuisset officium; cum ecce Dominus, non ipse filius Dei, contra ac quidam contendarent, sed Dei locum tenens angelus sese ei subito conspiciendum dedit, sic tamen, ut non statim aut ipsum, viatoris specie velatum, aut binos comites sub eadem forma latentes angelos Abrahamus ut tales agnoverit. Hos ergo ut primum vidit Vir sanctus, ratus, peregrinos juvenes esse, festinat illis occurtere, et infleto ad terram corpore, comiter eos salutat, mox illum, qui præ alis honoratio videbatur, impense rogal, ut, si qua sibi apud eum est gratia, ne suum sic tentorium prætereat, jussurum se afferrari aquam, qua lassitudinæ refocillandæ pulverisque abstergendi gratia eorum omnium pedes laverentur, dum sub vicinæ arboris umbra quiescunt, sine mora paratum iri prandium, quo refecti, iter suum prosequantur; haud dubie ita singulari Dei providentia factum esse dictitans, ut ea hora iter illac haberent, qua hospitalitatis suæ participes effici suaque vicissim præsentia suum hospitem beare possent. Illi, comitate hominis adeo benevoli se lubenter usuros, respondent, ac sub arbore, territorio vicina, conquiescent.

C
hospitio con-
vivique

366 Tam conspicuorum hospitum obsequientia letuit Abraham, dum hi sibi sinunt lavari pedes, ipse in tabernaculum ad Saram convolat, eique, ut ex farinae selectissimæ satis, seu mensuris tribus, ad hospitum prandium, vel etiam, si cuperent, ad eorum viaticum, subeinericioris panes, in obtecta nempe chytropode subiectis ac superjectis prunis calidisque cineribus, depropriet, sollicite injungit. Ipse interea temporis citato gressu ad proximum armentum se confert, vitulum inde tenerrimum optimumque desumpturus, quem peritissimum e suis famulus coquat. Paratam, quam potuit fieri citissime, vitulinam, addito butyro et lacte, hospitibus apponit, stans ipse prandii eorum tempore humanitatis et officii gratia, imo quasi eorum famulus, summoque sibi honori ducens, quod praesentibus, quos tamen necdum Dei angelos norat, vice servi ministraret ac solaretur itineris eorum labore, uti fere S. Chrysostomus Homil. 41 in Genesim pag. 420 loquitur. Sed ipsa, ut æquam est, sacri Historiographi verba modo etiam audimus.

367 Ita igitur Moyses Genes. cap. 18 §. 1 et in Valle Mambre cœpi, 7 seqq. : Apparuit autem ei (Abrahamo nemepe) Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei. Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, et adoravit in terram (civili nempe adoratione seu honore eos prosequens.) Et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum: sed afferam pauxillum aquæ, et lavate pedes vestros, et requiescite sub arbore. Potamque buccellam panis, et confortate cor vestrum, postea transibitis: idcirco enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac, ut locutus es. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelerata, tria sata similæ commisce et fac subcinericioris panes. Ipse vero ad armentum cucurrit, et tulit inde vitulum tenerimum et optimum, dedicatique puero: qui festinavit et coxit illum. Tulit quoque butyrum et lac, et vitulum, quem coxerat (suo nimirum imperio servique opera,) et posuit coram eis: ipse vero stabat iuxta eos sub arbore. Hactenus sacer Scriptor.

E
et de nascitu-
ro ex Sara
intra annum
filio

368 Illi igitur, finito prandio, non quo revera cibos in assumpti corporis substantiam convertebant, sed tantum comedisse viserant, jam vicem sui Hospitii benignitati relaturi, officiosio verbo vultuque hilari, abs illo, ubi Sara uxor sit, scisciantur. Respondenti Abrahamo, eam prope in tabernaculo adesse, mox angelus, qui ceteris spectabilior erat, se intra annum hoc ipso tempore ad eum reversurum spondet, tuncque Sarah habituram esse filium. Nil poterat Viro sancto ejusque coniugi gratius blandiusque promitti; at illa, tum quod forte de postrema suo Viro facta promissione necdum esset reddita certior, tum maxime quod suos hospites pro urbanis festivisque hominibus, minime vero pro divinis nuntiis habebat, occulito risu hec angeli verba exceptil, apud se dicens: Egone, modo tam vetula, quæ jam pridem maritali compleatu abstinui, nunc rursus cum viro adeo grandevro voluptati operam dabo? Et credam, ex hac nostra conjunctione nasciturum ea me filium, postquam tam diu mihi menstrua fluere desierunt? Hæc profecto risu potius quam prudenti fide digna sunt.

F
occuloque
Sara risu, ob
quem illa re-
prehenditur

369 Jurasset Sara, hæc sui animi sensa occultum risum suis hospitibus prorsus latere, at errorum mox dedicta fuit, cum angelum, qui primarias Dei vices agere videbatur, ita marito suo loquente auditiv: Quare risi Sara, sequi intra annum paritum non credit? Eum quidquam est, quod divinam superet potentiam? Tu rectius, o Abraham, dictis fidem habere perse, et ego sancte pollicor confirmoque, reversurum me ad te hoc eodem tempore ex conductio esse, tuncque Sarah habituram esse filium. Hæc audiens Sara seque deprehensam videns, non potuit non verecundia et timore affici, præsertim cum, uti videtur, a marito suo evocata, in hospitum conspectum venisset, et quamdam supra humanam vultus majestatem in iis intueri sibi visa esset; turbata igitur animo, negavit se risisse, rata se ita tenegere id posse, cuius jam eam pudebat; at hoc illius mendaciunculum paucis redarguit angelus, seque ejus intima penetrasse et occulta novisse, non obscure ostendit. Denique, confirmata, uti credibile est, in fide Sara, de mensa surgit cum binis sociis, actisque de exhibito hospitalitatis officio

AUCTORE
J. G.
hieque immi-
nens exci-
dium,

A officio gratiis, Sodomam versus cum suis iter convertit.

370 Habe rursus, quæ huc spectant, ipsamet Moysis verba à §. 9 usque ad 16: Cumque comedissent (*divini nuncii*), dixerunt ad eum: Ubi est Sara uxor tua? Ille respondit: Ecce, in tabernaculo est. Cui dixit: Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, et habebit filium Sara uxor tua. Quo auditio, Sara risit post ostium tabernaculi. Erant autem ambo senes prævectæ que atatis, et desiderant Sara fieri mulierbia. Quæ risit occulte dicens: Postquam consenui, et dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara, dicens: Num vere partura sum anus? Numquid Deo quidquam est difficile? Juxta dictum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite, et habebit Sara filium. Negavit Sara, dicens: Non risi: timore perterrita. Dominus autem: Non est, inquit, ita: sed risisti. Cum ergo surrexissent inde viri, direxerunt oculos suos contra Sodomam: et Abraham simul gradiebatur, deducens eos.

B 371 Crediderim, non tam ex mera urbanitate abeuntes hospites comitatum fuisse, quam debiti eiis, quos angelos humana specie velatos jam norat, persolvendi honoris studio, imo et ex iis quidquam, quod vel sibi vel posteris suis utile foret, discendi desiderio. Ut ut sit, equidem rei jam mox referendæ series satis dilucido ostendit, non sine Dei, omnia provide disponentes, nutu contigisse, ut se iis Abraham aliquantulum adiunxerit comitem. Etenim non multos admodum passus jam simul processerant, cum idem ille angelus, qui primarias Dei vices agere videbatur, haud dubium audiente Viro sancto, ac forte non ad solos angelos via comites, sed et ad ipsum dirigenz sermonem suum, ita loqui coepit: Num celare potero Abraham, que gesturus sum: cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam, et benedicendas sint in illo omnes nationes terræ? Scio enim, quod præcepturus sit filiis suis et domui sua post se, ut custodian viam Domini et faciant judicium et justitiam: ut adducat Dominus proper Abraham omnia, que locutus est ad eum.

C 372 Quæ perinde se habent, acsi diceret angelus: Num æquum est, ut singulari amico Dei, iam inde multo altiorum Dei consiliorum concilio, non aperiam ego illud, quod exsecuturus modo sum? Num, inquam, fas est, ut notandum Dei iudicium in Abraham vicinia exercetam clam ipso, qui destinatus a Deo est, ut si numerosissimæ potentissimæque gentis pater, ex quo Messias, omnis benedictionis auctor et origo, stato tempore ortum ducet? Num denique illud non indicabo homini, quem novi non solum eximere pium religiosumque erga Deum esse, sed et summam bene instituendæ familie curam gerere solliciteque daturum operam, ut et domestici et posteri vere justitia officia in Deum proximumque exerceant, quo sic implentur quæcumque et divinitus promissa fuerint? Audiat ergo et intelligat Abraham, quæ et suis narret, ut supremum Numen semper timere discant: Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam, et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciám.

373 Et hac quidem antropopathia indicavit angelus, summam fuisse Sodomæorum et Gomor-

rhæorum præ ceteris Pentapolitis infamiam, talèmque, ut, si huic par esset nequitia, dissimulari hæc diutius a Deo nequiret, nec diutius protelari vindicta; quapropter in campestrem Pentapoëlos regionem descensurum se mox esse, ut, an nequitia eorum gravitas eo usque, ut fama ferebat, processerit, reque vera ad cumulum percenerit, despiciere per se ipse queat; atque adeo, si ita est, justissima in eos animadversione utatur. Non ambigendum videtur, quin Abraham, Dei angelum, qui cordis intima se nosse ostenderat, publica Pentapolitarum notissimaque criminis satis quoque perspecta habuisse, probe intellexerit, eumque adeo eo fine de Sodomæorum ac Gomorrhæorum nequitia quasi dubitantis in modum et mutualis a judicium mortali more distinctionibus loculum sibi fuisse, quam ut faceret palam, quam tardo saepe gradu divina ira ad peccatorum vindictam procedat, ac quam terribili contra supplicii gravitate diuturnam compensem patientiam. Cum ergo Vir pius, hoc auditio Dei consilio, binos cerneret angelos Sodomam versus se convertere, nec dubitaret, eos divini iudicij, ni ipse supplicium deprecari posset, easce F cutores fore, proprius ad eum, quem ex signis primarij Dei ministrum norat, venerabundus accessit, utque in Loti, sui fratris filii, et aliorum aliquot, quos ibidem degere putabat, justorum gratiam, multitudini parceret, impense rogitare orsus est.

374 Sed hæc rursus ipsamque primam Abramini orationem ex ipso Moyse intelligamus. Ita illæ eod. cap 18. Converteruntque se inde (duo angeli) et abiérunt Sodomam: Abraham vero adhuc stabat coram Domino. Et appropinquans ait: Numquid perdes justum cum impio? Si fuerint quinquaginta justi in civitate, peribunt simul? Et non parces loco illi propter quinquaginta justos, si fuerint in eo? Absit a te; ut rem hanc facias, et occidas justum cum impio, fiatque justus sicut impius, non est hoc tuum: qui judicas omnem terram, nequaquam facies judicium hoc. Insinuat igitur Abraham, credere se, divinum de perendis Sodomæis decretum absolutum non esse, eosque inter posse viros aliquot justos præter Lot ejusque familiares inveniri, in quorum gratiam justitiae rigorem moderari Deus F adhuc vellet; hinc de divina justitia et æquitate, quæ pios æque ac impios non plectit, in bonitate sentiens, submissæ sciscitur, an non Deus, si quinquaginta justi intra civitatem existarent, toti loco parciturus esset. Quid ad hanc Viri sancti postulationem responderit Dominus seu Dei locum tenens angelus, his verbis Moyse enarrat: Dixitque Dominus ad eum: Si invenero Sodomis quinquaginta justos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos.

375 Tum Abraham, qui jam deprecatoris officio fungi coepérat, veniam porro agenda Sodomæorum causæ supplex petiit, et, uti S. Chrysostomus Hom. 42 in Genesim pag. 429 exponit, arrepta fiducia et agnita clementia Dei, iterum aliam petitionem attulit, ita §. 27 et 28 loquens: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis. Quid si minus quinquaginta justis, quinque fuerint? Delibet propter quadraginta quinque universam urbem? Hoc est, judice eodem Chrysostomo, ac si Abraham diceret: Ne putas, Domine, me ignorare me ipsum, et transgredi mensuram et tanta uti fiducia. Scio enim, me terram esse et cincere:

divinitus
redditor
certior,

dein abeu-
tes hospites
aliquandiu-
comitatus

ex uno ho-
rus intelli-
git Pentapo-
litarum ne-
quitationem

AUCTORE
J. G.

rem : sed, sicut hoc scio, et manifeste scio, ita neque illud ignoro, copiosam esse tuae clementiae magnitudinem, et te divitem esse bonitatem velleque omnes homines salvos fieri. Nam quos ex nihilo produxisti, quomodo factos perderes, nisi magna esset peccatorum copia ? idcirco iterum ore et precor : « Si pauciores quinque ginta inventi fuerint, et quadraginta quinque fuerint in civitate justi, num salvabis civitatem ? » Ad quæ mox Dominus cit. y 28 respondit : Non delebo, si invenero ibi quadraginta quinque, justos nempe, indicans simul tamen, non tot in Sodomis repertum iri.

modique omnibus

376 Hac Dei familiaritate affectus Abraham, ac velut audacior factus, rursus a proposito prius numero quinquagenario descendit, speransque fore, ut saltem quadraginta justi in Sodomis inveniri possent; iterum hocco modo y 29 sciscitur est : Sin autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies? At, cum angelus, se urbem propter quadraginta justos non percussurum, respondebat, rursusque ne tot quidem illic inceniri, indicaret, haud dubium videtur, quin hocco tristis nuncio graviter percussum afflictusque Abraham fuerit; verum tamen, cum pari semper vicinos suos ab interitu eripiendi desiderio ferretur, et copiosam divinæ clementiae magnitudinem obculos habere pergeret, ausus est e quadragenario numero decadem integrum resecare, atque in triginta justorum gratiam totius loci conservationem postulare, præmissa tamen oratione, quam Dei deprecari suæque importunitatis veniam obtainere posset. Ne, quæso, inquit, indigneras, Domine, si loquar: Quid si ibi inventi fuerint triginta? Respondente angelo, se propter triginta justos urbi parcitum, mox Abraham alleram decadem detraxit, atque in gratiam viginti justorum urbis incolumentem postulavit, pari semper animi demissione, parique fiducia. Quia semel, ait, coipi, loquar ad Dominum meum. Quid si ibi inventi fuerint viginti?

deprecari conatus,

377 Cum rursus hisce precibus annueret angelus, seque propter viginti justos non interfecrum Sodomæos esse, polliceretur, miratus Abraham tantam Dei indulgentiam clementiamque, at aliunde veritus, ne tandem Dei in se iram movearet, se pertinacius pro perditiissima urbe deprecari pergeret, modum quæcivit inventaque, quo sine angeli offensa postremum pro Sodomæis supplice fieret. Obscurò, inquit, ne irascaris, Domine, si loquar adhuc semel: Quid si inventi fuerint ibi decem? Ad quæ angelus, in decem justorum gratiam non peritum esse urbem, reposuit, ita y. 32 loquens: Non delebo propter decem, at simul tantum esse loci corruptionem, ostendit, ut ex tot incolarum millibus ne decem quidem inceniri possent, qui boni justique essent. Hoc igitur dato responso decretorio, ex Abraham oculis evanuit Dei angelus, ipse vero ad tentorium rediit, seu, ut Moyses y. ultimo ait, abiitque Dominus, posquam cessavit loqui ad Abraham: et ille reversus est in locum suum, haud dubie sumnam Dei clementiam, quæ quinque urbium totque hominum scelerat decem duntaxat inculpatis pensare satis habuisset, admirans, at simul non mediocriter dolens, tot inter homines ne decem quidem justos posse inveniri, ac propterea de jamjam seculuro Pentapoleos excidio, nequaquam dubitans.

postero die executioni mandari,

378 Nec vero Abrahæ metum fefellit evenitus. Nam cum eodem die vespertino tempore duo ex illis, quos hospitio exceperat, angelii in-

gressi Sodomam, nocte apud Lotum divertissent, D postridieque summo mane benignum hospitem suum cum conjugé binisque filiabus inde eduxissent, mox, teste Moyse cap. 19 Genes. y 24 et 25, Dominus pluit super Sodomam et Gomorrham sulphur et ignem a Domino de celo, seu, uti Hebraea sonat, a se ipso, id est, vi propria nullis intervenientibus causis naturalibus, et subvertit civitates has, nimirum una cum urbibus Adama et Sebōim, uti ex Deuteron. cap. 29 y. 23 alius sacra Scripturæ locis constat, et omnem circu regionem, excepta tamen urbe Segor, cui in gratiam Loti parcitum fuit, nec non universos habitatores urbium et cuncta terræ virientes consumpsit. Atque hujus quidem extremi supplicii testis quoque oculatus fuit Abraham, cum mane ad locum, ubi pridie steterat cum Domino, progressus, teste rursus sacro Scriptore y. 28, intuitus est Sodomam et Gomorrham, et universam terram regionis illius: viditque ascendentem favillam de terra, quasi fornacis fumum.

379 Neque huic narrationi obstat, quod, teste Adrichomio, convallis Mambre, ubi Abraham tentorium fixerat, septem circiter leucarum horiarum spatio ab Asphaltite lacu absit; quippe non ex ipsa convalli Mambre, sed ex loco, ubi steterat prius cum Domino, qui locus, uti ex angeli verbo descendam y. 21 capituli 18 constat, elatior Pentapoli eique vicinior erat, Sodomam et Gomorrham ascendenterque de terra favillam intuitus fuisse, a Moyse asseritur. Quia in re ego nihil video intellectu difficile esse, præsentim, si, non in ipsa loco, ubi nunc Mare mortuum, seu lacus Asphaltites est, sed ad hujus ripam Occidentalem, convalli Mambre propriam, infames illæ urbes extulerint, uti ex S. Hieronymo lib. de situ et nominibus locorum Hebraicorum et ex adductis a Calmeto testimonitis ad cap. 19 Gen. pag. 428, aliisque recentioribus non obscure ostenditur. Paulo majorem prima fronte difficultatem præ se fert versus 29 capituli 19, quo Moyses, cum mox ante de Abrahamo dixisset. Intuitus est Sodomam... viditque ascendentem favillam de terra, ita continuo loquitur: Cum ENIM subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus Abraham, liberavit Lot de subversione urbium, in quibus habitaverat. At, si Bonfrerium hic audiamus differentem, protinus illa evanescent difficultas.

380 Ita igitur ille pag. 216: In Hebreo, inquit, est, quomodo et septuaginta et Chaldeus reddiderunt, ET FACTUM EST IN SUBVERTENDO, vel CUM SUBVERTERET. etc. Ex quo satis patet, illud ENIM in nostro textu non habere vim causalem, sed idem valere, quod ror no vel AUTEM, ut alias saepè; neque reddi hinc rationem immediate precedentium, sed ad summum remotiorum, quid scilicet Deum moverit ad liberandum Lot. Etsi enim Lot etiam ob iustitiam liberatus sit, nihil tamen vetat, etiam alteram hanc fuisse causam, et utramque a Deo fuisse intentam, quamquam alterutra per se fuerit sufficiens, etsi forte nec tanta fuerit iustitia Lot, ut mereretur liberari, nisi accessissent Abraham merita, ut indicat Augustinus Quest. in Genesim q. 45: nam et multa indicant in hac historia, Lot non admodum fuisse perfectum. Addo etiam, satis patere, illud CUM SUBVERTERET non capi hic secundum propriam illius temporis significationem, sed cum ampliatione aliqua: Lot enim prius fuit liberatus, quam subversio ista contingenter. Itaque CUM SUBVER-

ex superiori quodam loco suis oculis certum.

E

F id tamen suis precibus consecutus, ut

TERE

A TERET significat vel CUM JAMJAM SUBVERSURUS ESSET, sive SUB TEMPUS SUBVERSIONIS, vel CUM DECREVSET SUBVERTERE.

e Pentapolis
incendio
eductus cum
vix fuerit,

381 *Hactenus Bonfrerius, rectissime laudans S. Augustinum, qui loco cit. ita loquitur: Com mendat Scriptura (nempe eodem v. 29) meritis magis Abrahae liberatum esse Loth, ut intelligamus, justum Loth dictum secundum quemdam modum, maxime quod unum verum Deum colebat, et propter comparationem scelerum Sodomorum, inter quos vivens ad vitam similem non potuit inclinari. Vellem tamen, ut et Bonfrerius aliique, qui hunc locum commentati sunt, S. Joannis Chrysostomi verba Homil. 44 in Gen. hoc quoque adduxissent, ut, quam in Loti e Sodomorum incendio liberatione partem habuerit Abraham, evidenter patet. Illa igitur in medium profero: Operae pretium, inquit pag. 448, nunc fuerit, intermissae series insisterre, et pauca vestre caritati loqui, ut iterum videatis caritatem et commiserationem Patriarchae, et Dei in illum benevolentiam. Nam ubi orto sole justus Lot in Segor servatus est, qui autem Sodomis erant, penam luerunt; Patriarcha simul et illorum interitum miserans, quem propter*

B suum peccatum sustinuerunt, et de justo valde sollicitus, mane veniens spectabat, quæ ibi facta fuerant.

382 *Tum, adductis ex versione 70 Interpretum versibus 27 et 28, ita pergit: In eo, inquit, loco, in quo colloquutus est cum Domino, et pro Sodomitibus rogavit, videbat terribilis illius poena vestigia, et de justo (Lot nempe) discere aliquid volebat. Is enim Sanctorum mos est, ut plurimum affectu moveantur et compatiantur. Et, ut doceat nos divina Scriptura, Spiritus gratiam statim ipsi hujus rei notitiam concessisse, et Iustum (Abrahamum nimirum) cura, quam pro Lot gerebat, liberasse, inquit: "Cum contenteret Dominus civitates regionis illius, recordatus est Deus Abrahae, et emisit Lot e media subversione. Quid est, " Recordatus est Deus Abrahae? Hoc est petitionis, quam fecit, dicens: " Ne simul perdas justum cum impio. " Cur igitur, dixerit aliquis, propter orationem Patriarchas justus servatus est, et non propter iustitiam? Ita certe, etiam propter orationem Patriarchæ: quando enim, quod ex nobis est, simul afferimus, ipsa etiam intercessio Sanctorum plurimum nobis confert. Quod si et ipsi negligentes fuerimus et spem in illis solis nostra salutis collocaverimus, nihil amplius nobis prodest, non quod minus valeant justi, sed quia propter nostram desidiam nos ipsos prodimus. Ita S. Chrysostomus, indicans ad Loti e Sodomis liberationem plurimum contulisse non solum Abrahami merita, sed vel maxime, quam pro ejus incoluntate fudit, p[ro]s solicitudine plenaria ferventissimamque orationem.*

tametsi
Moyses hoc
diserte non
commemo-
ravit.

383 *At, inquires, nuspiam Moyses tradit, Abraham pro Loti liberatione Deo supplicasse. Quo ergo fundamento haec ejus precibus adscribitur? Respondeo, etsi Moyses, cap. 18 Genes. referens Abrahā ad Deum supplicationem, expressam Loti mentionem non fecerit, eum tamen cattatis verbis Numquid perdes justum cum impio, et illis item Recordatus Abrahae liberavit Lot, non obscure indicare, partem sane non minimam in sui patrui precibus Lotum habuisse, itisque partim acceptum referre debuisse, quod angelorum opera e subvertenda urbe salvus et incolu[m]is deductus fuerit. Cur autem Moyses in refe-*

renda Abrahami oratione disertam non fecerit Loti mentionem, non improbabilis haec partim ex Perierio reddi ratio potest, nimirum, quod non putarit Moyses, visum iri ita magnum et memorabile, Abrahamum supplicasse Deo nominatim pro Lot, homine scilicet magna secum necessitate conjuncto, sibique propter longinquæ peregrinationis societatem diuturnumque confubernum carissimo, quam pro innumeris fere illis, qui Pentapolim inhabitabant, maximopere fuisse sollicitum, nihilque in sua ad Deum oratione prætermissee, quo eorum perniciem deprecari posset; quod ut est altero multo majus præstantiusque, ita et ad commendationem pietatis et caritatis Abrahae, et ad eruditio[n]em atque imitationem posteriorum, hoc præ altero, singillatim diserteque memorie ac litteris mandare sacer Scriptor voluerit. Cetera, quæ ad Pentapolis excidium, Lotique ac uxoris ejus filiarumque historiam spectant, utpote ab instituto meo aliena, hic proprorsus missa facio, et ad Genesios caput 20, quod Abrahami e convalle Mambre in Gerara peregrinationem gestaque hanc mox consecuta complectitur, jam gradum facio.

E

S XXI. Abrahamus peregrinatur in Geraris: hujus itineris occasio et epocha discutitur. Abrahamus Saram conjugem, jussu Abimelechi sublatam, recipit intactam, eumque suis precibus morbo liberat.

De urbe Gerara, in quam Abrahamus, teste *In urbem Ge-
Moys. cap. 20 Gen. 8. 1, cum uxore Sara post
Pentapoleos excidium secessit, ita Cellarius tom.
2 Notitia Orbis antiqui pag. 359 erudite scripsit:* Circa Bersaben etiam Gerar fuit sive Gerara. Genes. cap. x, §. xix terminus Chanaanea una cum Gaza Meridianus statuitur: quod clare LXX Interpretes expresserunt. Sita erat inter Cades et Sur, notas soliditudes, quarum illa Ægyptum spectat, haec Arabiam Petram, Genes. xx, §. 1. Hieronymus cum Eusebio suo praecolare: " Gerara, ex cuius nomine nunc Geraritica vocatur regio trans Daroman, procul ab Eleutheropolii viginti millibus et quinque ad Meridiem. Erat autem olim terminus Chanaaneorum ad Australiem plagam, et Civitas metropolis Palaestinae" [id est, Philistæa.] " Scriptura commemorat, fuisse eam inter Cades et Sur, hoc est, inter duas soliditudes, quarum una Ægypto jungitur, ad quam populus trans fretum Rubri maris pervenit: altera vero Cades usque ad Saranum cenorum erenum extenditur. " METROPOLIM dicit, quia Abimelecho Philistæo regiam sedem prebuit: quamvis et extra Philistæam videatur sita fuisse, quia inter Sur et Cades soliditudes: tunc vero in Philistæorum potestate. Posteriori tempore videtur regis Æthiopum, id est, Australium Arabum fuisse, quia Asa, rex Judæ, victo illo rege, omnia circa Geraram vastasse dicitur. 2 Paralip. xiv, §. 14. Samaritanus interpres Genes. xx §. 2, cap. xxvi, 1 et vi vertit ASCALONEM; et Targum Hierosolymitanum Genes. xx, v. 2

ARAD:

AUCTORE

J. G.

Abrahamus
ex convalle
Mambre se-
cedit, non
ob rationes

ARAD : quarum neutra convenit cum situ inter
Sur et Cades.

385 *Et de situ quidem Gerare urbis cognomi-
nisque regionis satis consentiunt eruditi, nec
eum plane intactum reliquit Moyses, dum Gen.
cap. 20. §. 1 ita retulit : Profectus inde (ex con-
valle Mambre et vicinia Hebron) Abraham in
terram australem, habitavit inter Cades et Sur,
et peregrinatus est in Geraris, seu, uti ex LXX
Interpretum versione Latine est, et movit Abram
illinc ad Austrum; et habitavit inter Cades et
inter Sur et habitavit in Geraris; at non item
de suscep*ta*peregrinationis illius causa occa-
sioneve inter auctores convenit; imo sunt, qui
Abraham ex convalle Mambre in regionem Ger-
ariticam profecti non post Pentapolis exci-
diū, nedum ulla hujus occasione, sed multis ante
annis contigisse volunt; de quibus ordine suo
jam disseremus. Quod ad auctorum de mutata ab
Abrahomo sedis causa occasioneve varias attinet
sententias; ea quidem mihi omnino frigida, ne
quid pejus dicam, videtur, que Virum sanctum
ideo ex convalle Mambre discessisse tradit, quod,
subversa jam regione Sodomita, hospitalitatis*

B exercendae, cuius avidissimus erat, omnis ei de-
futura jam videretur occasio. Quasi vero ex re-
gionibus, quae tribibus Juda, Simeonis, Benja-
min, Dan aliisque postea cesserunt, non æque post
Pentapolis subversionem, atque ante illam, per
montana Hebron ac convalem Mambre iter
facere quam plurimi potuerint, quos Abraham
haud secus atque alios antea, hospitio excipere
quivisset?

a quibusdam
recentiori-
bus allega-
tis,

386 Haud ita aliena a vero est Benedicti Per-
rii, saepius laudati, opinio, que famem aliquam,
in convalle Mambre vicinaque regione ortam,
Abrahomo causam inde abundi dedisse ad-
struit, ac versum 1 capituli 28 Geneseos, quo de
sterilitate in diebus Abrahe mentio fit, sic ex-
ponit, ut sterilitas haec ab ea fame, que Virum
sanctum in Egyptum ire compulit, diversa
dici possit. At, cum Peverius sterilitatis illius,
cap. 26 memorat, a fame cap. 12. §. 1 relata
differentiam non satis probet; nec ulla evincat
argumento, Isaacum, orta dein fame, ad regem
Palæstinorum in Gerara non alia de causa pro-
fectum esse, quam quod id simili de causa Abra-
hamus ante fecisset, que tamen, ut suam stabili-
ret opinionem, sat solide probanda ipsi erant; ego

C eam opinionem in medio relinquo et eruditis le-
ctoris judicio committo. Ab his plane diversam
tuetur Salianus in Annal. Eccles. Vet. Testamen-
ti, ita ad annum mundi 2138 num. 85, pag. 465
loquens : Ego sane crediderim, non aliam illi
(Abrahomo) migrationis causam fuisse e loco,
in quo et gloria et ditiis et benevolentia ac
foedera incolarum florebat, quam divinam jussio-
nem, que illius virtutum exercere et peregre
vitam ducere volebat, quod non obscure signifi-
cat Chrysostomus, cum nempe, ut ipse quidem
putat, ita ait : " Enim aliquando in Bethel fi-
" gere tabernacula, aliquando autem apud quer-
" cum Mambre, aliquando in Egyptum descen-
" dere, nunc autem in Geraris tabernacula col-
" locare, et omnia facile sustinere, ut gratitu-
" dinem erga benefactorem, et obedientiam
" erga Dominum suum per omnia manifeste de-
" claret."

387 Cum ergo, inquit rursus Salianus, tota Pa-
triarchæ peregrinatio ab exitu de Ur Chaldaeorum
usque ad mortem ex Dei nutu et directione pe-
nederit, etiam hanc oportet illi adscribere, qui

utpote que
non satis so-
lidus viden-
tur,

primum illi dixit : " Exi de terra tua. " Presertim D
cum haec commoratio in Geraris diuturnior futura
esset; volebat autem Dominus non solum merita
ejus augere, sed diversis populis sancti Viri virtu-
tem et pietatem in veri Dei cultu in exemplum pro-
ponere. Verum enimvero, etsi quidem non sine
Dei nutu ac dispositione e convalle Mambre in
Gerariticam regionem Abrahamus migrari, se-
que lubens divinæ Providentiaz quibuscumque in
rebus submiserit, quod et nos ultro fatemur et
propugnamus; consectarium tamen inde non fit,
ut mere ob divinam jussionem, uti Salianus ad-
struit, non vero ob naturalem aliquam causam, a
divina Providentia in eundem finem directam,
e convalle Mambre in Gerariticam regionem pro-
fectus fuerit; quandoquidem nulla prorsus de
speciali illa jussione divina in sacris Litteris
mentio existat, nec sine sacri auctoris testimonio
aut gravissima ratione haec adstruit debet.

388 Malum igitur ego credere, Abrahamus,
Deo sic omnia sine novo prodigio ordinante, id-
circo procul a Pentapolis vicinia cum suis seces-
sisse, quod hominibus æque ac pecoribus nexius
fator pestilens halitus, partim ex sulphureo
igneoque imbre, partim ex combustis Pentapolis
ædificiis, arboribus, plantis, incensisque bitumi-
nis puteis exortus, longe lateque, ac per ipsam
convalem Mambre sese diffuderit, et circumja-
centes plagas non paucis diebus inficere perrexer-
it. Etenim, cum, teste Adrichomio pag. 58, La-
cucus Asphaltites etiamnum, ut ipse de suo tem-
pore loquitur, in camini infernalis modum per-
petuis exestuet vaporibus, eorumque halitus
littora et montes utrinque ad quinque milliaria
sterlia squalent; non dubitandum est, quin, ar-
dente jam Pentapolii dusque post sumante, multo
latius sese pestilens ille halitus per æra diffu-
derit ac convallis Mambre agros prataque, quibus
Abrahams familia gregesque ad victimum
indigebant, suo contagio viciarit; ut adeo do-
nece lapsu temporis pristino æri in convallis il-
la salubritas redderetur, alio secedendum Abra-
hamo fuerit, que sane opinio nihil habet genui-
nis Chrysostomi verbis contrarium, utpote que
a supra recipitis non uno loco discrepant, prout
Homiliam ejus 45 in Genes. pag. 457 legenti ma-
nifestum fit.

389 Pergo nunc ad alteram, que circa hujus
projectionis epocham versatur, disceptationem,
cujus nempe cardo in eo vertitur, an Abraham,
uti citatus supra Joannes Clericus in suo in Ge-
nesim Commentario pag. 143 cum nonnullis cen-
set, non aliquanto post, quam ex Egypto redux
esset, et tractu Hebroni vicino in Gerara abierit,
puta anno ætatis sue plus minus septuagesimo
octavo; an contra, ut communis fert sententia, Pa-
triarchæ nostri peregrinatio Geraritica suo ordi-
nato a Moyse narrata fuerit, seu an tunc demum Vir
sanctus in Australem illum Palæstinæ regionem
profectus sit, cum jam delecta esset, si urbeculam
Segor excipias, universa Pentapolis, ipseque an-
num ætatis nonagesimum nonum completurus es-
set, aut jam a diebus aliquot inchoasset centesi-
num. Rationes, quibus suam Clericus opinionem
stabilire nititur, ex ipsomet audiamus. Cum in sua
Paraphrasi pag. 142, Abrahamus diu ante habi-
tum cum angelis de Dei justitia sermonem et Loti
e Sodomis liberationem, ex facto Abimelechi re-
gis Geraræ Supremi Numinis æquitatem cognoscere
potuisse, affirmasset, seq. pagina ad §. 2
capituli 20 de abducta ab eodem rege Sara ita
loqui pergit : Videtur hoc evenisse, postquam
Abrahamus

sed probabi-
lius ob infe-
ctum tunc in
Pentapolis vi-
cinia aërem.

Illic autem
Abrahams
Gerariticam
peregrinatio-
mem

A Abrahamus ex *Egypto* redierat, quamquam annus indicari nequit.

*paulo post
eius redditum
ex *Egypto*
contigisse,
contendit
quidem*

390 *Ac mox ita pergit*: Interea cavendum, ne credamus, hec suo ordine narrari: nam postquam Deus Isacum Sara promisit cap. 18, intercessit dumtaxat annus ab eo promisso ad ejus partum, quo non potuit Sara in regiam Abimelech duci, et sat diu ibi commorari, ut ostendimus ad vers. xvii, quin gravidam eam esse, agnoscerent. Nec credibile etiam est, Sara gravidam dicturam fuisse, Abrahamum fratrem suum esse, aut celaturam, se viro esse conjunctam; ne jam dicam, nonagenariam mulierem tanta forma præterita, ut juvenes amore incenderet, vix potuisse servare reliquias. *Hactenus ille. At vero haud satis ego perspicio, adeo urgentes has esse rationes, ut factum hoc ad ju-*

niorum Saræ ætatem retrahi debeat, utque Moyses narrationis sue ordinem omnino intervertisse, eaque, quæ ex temporum serie capituli 18 vel 14 Geneseos subjicienda erant, facileque etiam locis illis narrari poterant, vel ea supina negligenter, vel nescio, quo præpostero consilio, alieno pror-

B *sus loco retulisse dicendum sit, uti ex Clerici sententia, si nempe vera sit, omnino fit consequens. At bene habet, quod hec in firmis admodum nitatur argumentis.*

*Joannes Cle-
rius, sed
non satis ra-
tionibus*

391 Quod enim asserit scriptor ille, annum dumtaxat unum inter promissionem nascituri Isaaci ejusque ortum intercessisse medium, id est nos cum S. Scriptura ultro fatetur; at, quod idem adstruit, non potuisse Saram eo tempore in regiam Abimelechi duci, nec ibi, donec regis ejusque uxoris atque ancillarum morbi causa innotesceret, commorari, quin gravida ipsa agnosceretur, in vero est, quod plane inficiatur. Ponamus enim cum Procopio, Saram, decursu trium mensium post promissam solem spatio, Isacum concepisse, natumque adeo hunc esse, dum Abraham paucis diebus a complendo ætatis sua anno centesimo aberat, seu, ut Moyses cap. 21 v. 5 loquitur, cum centum esset annorum, nempe vias non complemantorum, uti sane omnia haec Scripturæ verbis coherent; profecto facile intellectu erit, quo pacto Sara, exente anno mariti nonagesimo nono, vel etiam, si velis, ad dies aliquot inchoato centesimo, ex convalle Mambre quadríduo circiter post nasci- C turi intra annum filii promissionem cum Marito suo proficisci coepit, ac paucis post diebus in Gerariticam regionem, quatuordecim tantum horarum intinere, teste Adrichomio, a convalle Mambre distantem, una cum familia pervenerit; ac denique qui jussa regis mox in aulam abducta bimestri etiam spatio illic versari sub speciosis favoris Abrabae nomine potuerit, quin tamen matriata esse ullo indicio agnosceretur.

*X argumen-
tis suis*

392 Nec est profecto, cur longius bimestri spatium admittatur, ut Abimelech se connubiali commercio inhabilem sentiret, uxorque ejus atque ancilla aut coeundum, aut, quæ partu vicinæ erant, pariendi difficultate acerbissima constrictas esse experirentur; cum malum hoc, uti rem consideranti patebit, vel unius alteriusve hebdomadæ decursu dignosci facile quiverit. Quod ergo ait J. Clericus: Nec credibile etiam est, Sara gravidam dicturam fuisse, Abrahamum fratrem suum esse, aut celaturam, se viro esse conjunctam, id ego lubens admitto, si Sara tum reipsa gravida fuisset, ac vel maxime, si jam ei ex foetu ven- ter intumescere cepisset; at utrumque hoc pari facilitate multoque majori jure ego nego, quam

quo Clericus adstruit, addoque, ne tunc quidem potuisse Saram Isacum concepisse, nisi, quod gratis admitti nequit, ultra novem decemve menses eum gestasset in utero. Quid? Quod iterum Moyses ï. 1 cap. 21 tunc tantum Saram a Domino visitatam et ex Abrahamo concepisse, dicit, cum ab Abimelecho ei redditu fuisse intacta.

393 *At, inquit adversarius, difficile credi-
tus est, nonagenariam mulierem tantas formæ præ-
teritæ, ut juvenes amore incenderet, servare po-
tuisse reliquias. Respondeo, si nostris temporibus,
quibus passim mulierum decor vigore ultra
quadraginta quinque annos non extenditur, anti-
qua illa tempora metiamur, id creditu difficile fore,
præsertim si id sine scriptoris gravissimi testimo-
nio adstrueretur; at, si mulieres postdiluviano
illo tempore et eo diutius fere centum et triginta
annos vixisse, advertamus, non inviti gravissi-
mo divinique Scriptori credemus, eum Saræ no-
nagenaria fuisse oris vigorem, eum carnium ha-
bitum, eamque lineamentorum pulchritudinem,
ut virum jam ætate firmatum (nam juvenem tunc
fuisse Abimelechum, neuditum appareat) in sui
amorem allicere etiamnum posset. Profecto mi-
rror, haec abs Clerico adversus communiores
sentientiam serio prolatæ fuisse, postquam ipsem,
in caput 12 Geneseos scribens, eamdem sibi diffi-
cultatem objectit, moxque pag. 100 solevit.*

394 *Ipsum audi Clericum: Cum Abrahamus eo
tempore, quo Chananitidem ingressus est, LXXV an-
nos natus,... Sara autem... decennio tantum ju-
nior esset; quando in *Egyptum* ivere, minimum
lxv annos nata erat, qua ætate non solent mul-
ieres forma ita excellere, ut virorum libidinem
excitare queant. Verum, ut diutius eo tem-
pore vivebant, ætate proiecti non modo vires
constabant, sed etiam vigor ille oris et carnium
habitus, in quibus præter lineamenta sita est
pulchritudo, integri erant. Propterea etiam
Græcorum poëtae, qui norant, primus seculis
longiore fuisse hominum vitam, suam Hele-
nam, quam rapuerat Theseus, tertia post gene-
ratione infasta forma bellum Græcis et Troia-
nis creasse, fingunt. Sunt quoque mulieres, in-
quit ibi laudatus scriptor, alii diutius formosæ,
quæ non multos peperere liberos, et
deliciatus vixerit; Sara autem nondum pepere-
rat, nec dubium, quin hominis deditis et uxoris F
amantis conjux studiose semper cuticulam cu-
rasset. Itaque mirum non est, si inter eas fuit
Sara, ut utar verbis Platonis de Colophonie Ar-
chæanassæ:*

*Ὥη καὶ ἐπὶ βροτῶν ξέπετο δριμὺς ἔρως.
Quarum etiam in rugis sedit acerbus a-
mor.*

395 *Ita Clericus, quamvis pro rei gravitate jo-
cosius, quam decebat, locutus, tamen difficultati,
quam dein pag. 143 proponit, ipsem facit satis.
Quid? Quod ipse etiam nostri seculi impiissimus
pseudo-philosophohistoricus apperte fassus sit,
haud ita pridem inventam in Galliis esse famosam
mulierculam, quæ, ut ut ante duxisset vitam mul-
tarum libidinum maculis infamem, ea tamen,
cum seagenaria jam esset, venustate fuerit, ut
non vulgarium virorum amores in se converteret;
de qua vide Supplementum ad Philosophiam Hi-
storiarum, anno 1769 Gallice editum, pag. 190. Cur
igitur (parcal lector, quod veri demonstrandi gra-
tia, tam profanum exemplum cum sacro compo-
nam) cur igitur, inquam, id ipsum aut Cleri-
cus*

AUCTORE
J. G.

modestius
autem, et
alio modo,
Salianus
solvit.

cus aut citatus pseudohistoriographus de Sara nonagenaria neget, quæ tum temporis quadraginta circiter annis a supremo suo die aberat, quæque, præterquam quod frugalem libidinumque expertem vitam egisset, tentata morbis fuisse non legitur, nec aut infantum lactationibus vel partus doloribus vexata fuerat, nec ea experta mulierum incommoda, quæ venustati earum summopere officiunt.

396 Sed Clerico tantisper demus, non adeo formosam fuisse Saram nonagenariam, ut eam solius pulchritudinis causa uxorem habere rex Geraræ voluerit: nondum hinc consequens fieret, ut Abrahmi cum Saræ in Gerariticam regionem profectio, hujusque in aulam regiam sublatio annis plus minus viginti duobus ante Sodomæ excidium statui deberet; cum alias etiam ob causas hanc sibi rex uxorem desiderare potuerit, ut Salianus ad annum mundi 2138 num. 90 his verbis docet: Solent enim principes ambire matrimonia, quibus potentiores fiant, cum aliqui non desint eis mulieres, pulchritudine præstantes in regnis suis. Itaque nulla hoc loco fit B mentio pulchritudinis Saræ, quæ tamen in Ägyptiaca illa peregrinatione celebratur. Optavit Saram Abimelech, ut matronam venerabilem, ut regendae familiæ peritam, quam creditit utique viduam: eam enim ætas suspicionem merito dare potuit; denique ut forma prædictam, quæ præteritam pulchritudinem (*magna tamen etiamnum sui parte, uti ego arbitror, superstitem*) facile testaretur: sed, quod caput erat, Abraham sororem optavit, ut Abrahamum haberet fratrem, id est, commilitonem in bello, si res tulisset, eximium bellatorem; in pace consilarium, antiquæ probitate et prudentia virum; in rerum penuria cognatum, cuius essent opes minimæ contempnenda; denique qui in prosperis et adversis rebus præsidio esset et ornamento.

In hac peregrinatione, quæ sub annum 100 Abraham ista iusta esse ostenditur.

397 Quid plura? Nonne Moyses per hæc capitulis 20 verba: Profectus INDE Abraham, eum ex vicino Hebronii tractu seu convalle Mambre postrema Abrahami sede a se designata, tunc in Gerara abiisse, sunt manifeste indicavit? Et indubio quidem, fatente ipsomet Clerico in Paraphrasi sua ad §. 1, pag. 142. Igitur vel C Abrahamum in convalle Mambre bis tabernaculum jam tum fixisse, illudque itidem bis alio illinc morisse, probare Clericus debet, vel, cum, salva Scriptura narratione, id prabari negueat; fateatur necesse est, Virum sanctum ea convalle Mambre, ubi certissime, cum nonaginta novem annorum esse corporat, etiamnum habitavit, non ante profectum esse in Gerara, quam in eadem convalle angelos, excidendi Pentapolis nuncios, jam exceperisset hospitio, posteroque die vidisset ascendenter favillam de terra Pentapolis, quasi fornacis fumum, uti Moyses cap. 18 §. 1 et seqq. et cap. 19 §. 28 narrat; ut proin non extra ordinem, uti Clericus contendit, sed proprio suo nativoque loco, hæc, quam nunc illustrare aggredior, historia abs Moyse narrata fuerit, sitque adeo magna sui parte ineunti Abrahæ anno centesimo innectenda.

398 Hac itaque estate ac probabilius ob rationem num. 388 prolatam, relicta Abraham convalle Mambre, ad Gerariticam regionem post dies paucos cum sua familia accessit, ibique, qua parte terra hæc inter solitudines Cades et Sur media est, habitare seu peregrinari animo destinari; cumque non abs re dubitaret Vir sanctus, tum an timor Dei, seu veri Numinis legumque

divinarum reverentia in loco isto vigeret, tum an non Geraritæ sibi homini peregrino mortem, quo sic uxore sua, præstantissima muliere, potiretur, serius oculis machinaturi essent, idem illud, quod sibi quondam in Ägypto optime successerat, consilium cum illa initit, ut hæc a se soror, ipse vero ab ea frater illic vocaretur, nec ulla de contractis a se nuptiis injiceretur mentio. Bona igitur, ut Salianus pag. 365 ad cit. annum mundi num. 88 censet, regis Geraræ venia cum suis omnibus Gerariticis fines penetravit, moxque vel ab ipso rege cel saltum ab aulicis, quid ad eum præclaræ illa mulier, sui itineris comes, attineret, interrogatus sororem suam profiterinecessa habuit, seu, ut ipsi verbis Moysis utar, Dixitque de Sara uxore sua: Soror mea est Cum autem hanc Abimelech aul propriis oculis curiosius contemplatus esset, aut saltum facta sibi abs aulicis formæ ejus dotunque descriptione mirifice fuissest deletatus, nihil prius habuit, quam ut quosdam de suis optimales mitteret, qui laudatam Abraham sororem in regiam suam abducerent, sibi aliquando ex more patrio ducentam uxorem. Misit ergo Abimelech rex Geraræ, ut Moyses §. 2 ait, et tulit eam.

399 At, priusquam hanc id regium thalamum adsciscendi tempus adventaret, suam Deus, uti S. Chrysostomus Hom. 45 in Genes. pag. 460 fere loquitur, declaravit providentiam, qua et Justum illustriorem redditum est Saram ab injurya, regem vero a peccato liberavit. Etenim, præterquam quod Abimelech, uxor ejus ancillaque, uti ex eodem cap. §. 17 intelligi datur insolito dum morbo genitalia sua præpediri, mox senserint, Venit... Deus, teste eodem sacro Scriptore §. 3, ad Abimelech per somnium nocte, et ait illi: En morieris propter mulierem, quam tulisti: habet enim virum. Agnovit protinus sui suarumque incommodi causam Abimelech, et quamque ex disertissimo Moysis testimonio non tetigerat eam, non exiguo tamen ob intentatum sibi divinitus illius gratia præmaturam mortem correptus metu est, hincque, ut vir erat minime malus, et factum suum excusare et imminens sibi exitum deprecari hisce orsus est verbis: Domine, num gentem ignorantem et justam interficies? Nonne ipse (Abraham nempe) dixit mihi: Soror mea est: et ipsa ait: Frater meus est? In F simplicitate cordis mei, et munditia manuum mea rum feci hoc.

400 Atque hæc quidem verba, interprete S. Chrysostomo in cit. Homilia pag. 460, perinde se habent, ac si diceret: Numquid sciens, ... uxorem ejus esse, hoc feci? Numquid injurya peregrinum afficere volens? Numquid ut uxorem ejus auferens? Ut sororem eam accepturus hoc egit, ratus hoc nomine et hunc et illam honorari... Mene justi officio functum perdes?... Nonne... et ipse (Abraham) hoc mihi dixit (nempe Soror mea est) et ipsa adstipulata est dictis ejus?... Non ut iniquam rem facturus, sed ut legitimam et licitam irreprehensibilem feci, ut Saræ mihi uxor aliquando obtingeret. Quid ad hæc Dominus responderit, bis verbis § 6 exponit Moyses: Dixitque ad eum Deus: Et ego scio, quod simplici corde feceris: et ideo custodivi te ne peccares in me, et non dimisi ut tangeres eam. Id est, scio quidem, eti Saram, id non libenter patientem, et auctoritate tua potius, quam voluntario consensu tractam, in aulam tuam abduxeris, noluisse tam te hoc pacto uxorem viro eripere, atque ideo,

E
videt, jussu
nempe Abi-
melechi, a
quo dein in
sonni moni-
to

Vir sanctus
Saram, quæ
sororem
suam rur-
sus voca-
rat, sibi tol-
li

ne

A ne inscius committeres rem in se non justam, te eo, quod sentis, malo præpedivi, fecique, ut ne imprudens violati alieni tori reus evaderes; sed nunc monitus, age, redde viro suo uxorem, quia propheta est, minique in primis carus et familiaris: et orabit pro te, et vives, pristinamque consequeris valetudinem: Si autem nolueris redire, scito, quod morte morieris tu, et omnia, quia tua sunt, seu, uti laudatus jam szepe S. Chrysostomus pag. 461 haec exponit, non solum tu inobedientie penam lues, sed et omnia tua propter te mors perdet.

accersitus in
aulam Abra-
hamus,

401 Habitò igitur terrifico hocce somnio, quo, quid a se fieri vellet Deus, perspicue rex intellexit, quam fieri potuit citissime, atque, ut Moyses §. 8 tradit, Statim... de nocte consurgens Abimelech, vocavit omnes servos suos (liberæ sortis aulicos etiam intellige:) et locutus est universa verba haec in aribus eorum, tñmeruntque omnes viri valde, utpote quos audita per quietem intentataque minæ etiam spectabant, deque rerum summa, ni rex divinis jussis obtemperaret, merito anxios tenebant. Quid cum servis seu optimatibus suis rex statuerit, hoc loco non edidit Moyses, at ex consequenti narrationis ejus serie intelligi datur, decretum ab his fuisse, ut quamprimum in aulam arcesseretur Abraham, eique non solum restitueretur uxor, sed et, si serapte conjugis offensus ostenderet, ei funditus fieret satis, atque ita quidem, ut gratiam ab eo inirent, haberentque eum apud Deum patronum et omnis tam irrogatæ quam irrogandæ poenæ efficacissimum deprecatorum. Judicavit tamen Abimelech, nonnulla se expostulatione cum Abraham prius uti posse, quia nimis ipsi significaret, dissimulatione Saræ uxoris tantum non factum fuisse, ut adulterii penas immitteri luarent.

402 Verba regis ex cit. Genes. capite rursus audi: Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, et dixit ei: Quid fecisti nobis? Quid peccavimus in te, quia induxisti super me et super regnum meum peccatum grande? Hoc videlicet nomine adulterium designans, quod, etsi maternale tantum, ut vocant, fuisset, parum aberat, ut a se committeret, ac se totumque populum exposuisset suppicio. Profecto quæ non debuisti

C facere, fecisti nobis. Rursumque expostulans, ait: Quid vidisti, ut hoc faceres? Hoc est, quid cause habuisti, quæ te ad id faciendum inducerit? Ad quæ Abraham sui consilii rationem seu dissimilandæ uxoris causam redditurus, ita reverenter Abimelecho respondit §. xi, 12 et 13: Cogitavi mecum, dicens: Forsan non est timor Dei in loco isto: et interficien me propter uxorm meam: alias autem et vere soror mea est, filia patris mei, et non filia matris meæ, et duxi eam in uxorem. Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam: Hanc misericordiam facies mecum: in omni loco, ad quem ingrediemur, dices, quod frater tuus sim.

403 Quasi dicaret: cum essem incertus, an saltem plerique hujus loci homines ita supremum Numen reverenter, ut nec viris uxores rapere, nec sacro sanctum conjugii jus violare, nec speciose mulieris causa peregrino homini mortem machinari auderent, hac justissima usus sum curatione, ut, ne propter Saram occiderer, eam mihi uxorem esse, nemini vestrum indicarem; dum autem veritatem hanc vobis occului, et Saram Octobris Tomus IV.

dumtaxat sororem vocavi, in eo neutiquam mentitum me esse, scilicet, quandoquidem vere dixi, sororem meam esse, quæ per Aranem, fratrem meum, mei patris Thare filia (Hebraice bath) est, licet non filia meæ matris sit; atque hoc titulo non minus vere sororem antea vocavi, quam nunc eam uxorem profiteor. Id autem non a pacis diebus, (ad i §. xii) sed jam pridem ex quo Chaldeam reliqui, me inter et illam convenit, ut, ubicunque nobis compertum non esset, posse me tuto maritum ejus dici, illa me fratris, ego illam sororis nomine compellarem; qua in re, uti satis perspicitis, nihil omnino, quod veritati atque prudentiae humanæ consonum non sit, decreta a me patratumque fuit.

404 His Abrahmi rationibus nihil habens Abimelech quod reponeret, cupiensque ejus gratiam patrociniumque demereret, quo hic et Dei minas averteret et grave illud, quo tum ipse, tum sua aulae mulieres laborabant, malum protinus depelleret, tulit... oves et boves, et servos et ancillas, et dedit Abraham: reddiditque illi Saram uxorem suam intactam nempe, ut §. 4 dictum est; Et at: Terra coram vobis est, ubiquecumque tibi placuerit, habita. Inde conversa ad Saram oratione, adjecta non sine sale ironia, ita loqui perrexit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, seu, quem tu fratrem vocasti, marito tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes, qui tecum sunt, et quocumque perrexeris: memento te deprehensam. Hactenus Abimelechi apud Moyses §. 15 et seq. oratio, circa quam nonnulla prius investiganda sunt, quam ad redditum ei ejusque aulae mulieribus pristinam sanitatem progrediamur. Ac primo quidem hic quereri potest, an, quos Abimelech §. 16 memorat, mille argenteos, hos velut predictorum munera estimationem ac pretium, uti Cajetanus pag. 87 vult, an contra ovibus et boibus servisse et ancillis supra memoratis mille adjecerit argenteos, ut Martinus Delrio, Benedictus Perrius attinge censem.

405 Respondeo, posteriorem hanc opinionem aliquot, de mihi præplacere, non tantum quod versioni LXX quibus, Interpretum, in qua γιλις διδραχμα seu mille didrachmæ, Alexandrinæ nempe, diserte accensentur, conformior sit, sed et quod in Hebreo codice non sit inusitatum, ut, quod precedente loco singillatim expressum non est, id subsequente loco, quo F ejusdem facti mentio occurrit, diserte adiiciatur, quemadmodum ex ipsis capituli vigesimi versu 2 cum §. 5, et ea versus 3 cum §. 17 collatis evidens fit. Addit, quod Mosaica narratio, etiam, ut in Vulgata exstat, memorata supra animalia Ahram in proprium commodum, argenteos vero mille in usum Saræ ei ab Abimelecho donatos fuisse, non obscuræ insinuet. At, quinam hi argentei fuere, quisne horum valor? Ad hæc pro responso sit, argenteorum nomine hic, hanc secus ac Geneseos cap. 87 §. 28, et lib. 2 Paral. i §. 17, siclos intelligi argenteos; horum autem valorem florensis Brabanticis 1679, seu Hollandicæ pecuniae, pro estimatione purissimi argenti, fere equiparari quingentis, ut vocant, ducatonibus. Plura de his qui volet, audeat laudatos Delrio, Salianum, Bonfrerium, Clericum aliosque hunc Geneseos capituli 20 locum commentantes, ac varios in primis, quos hi adducunt, auctores antiquos recentioresque, qui materiam hanc laboriosissime prosecuti sunt.

406 Nunc ad Abimelechi §. 16 verborum

87 sensum

AUCTORE
J. G.

citroque ver-
bit,

AUCTOR.
J. G.
uit et de ver-
borum Abi-
melechi sen-
su.

sensem veniamus. Forum, prout Bonfrerius re-
cete advertil, ut mira ubique est obscuritas, ita et
ingens interpretationum varietas est. Cum tamen
ex omnibus nulla plausibilior appareat, quam
quæ ab eo ipso pag. 219 Commentarii sui in Genes.
tradita est, hanc propriis ejus verbis hic recito.
Omnibus igitur, inquit, consideratis, hic mihi
videtur totius sententiae esse sensus: Hos ar-
genteos tibi dono, ut habeas, unde velamen
emas, si desit, et memineris vultum et oculos
tuos velare apud eos, qui tecum familiarius ver-
santur, ne adspexit tuo moveantur, neque apud
hos tantum, sed et apud quoslibet quocumque
terrarum perrexeris, memento te in simula-
tione reprehensam, ut semper vera sine ambage
loquaris, nec eum fratrem tuum dicas, qui maritus
sit, ne quis haec occasione adulterium meditetur.
Huc spectant, quæ Pineda in Salomonis Prov.
lib. 5, cap. 3, num. x tradidit, nimirum solitas He-
breas virginis nudo esse capite (qui mos hodieque
a degentibus Pragæ aliisque in urbibus innuptis
Judæis serrari assertur) at nuptias vel despoin-
satas seu matrimonio destinatas velis ac theristri-
usas; hinc reprehendi hisaram, quod suo mo-
B re incendendi simulaverit se neclum nuptiam,
ataque adeo multis et erroris et adulterii occasio-
nem præbere potuisse; quod non improbabile
esse, Bonfrerius existimat.

ac de morbi
generi, quo
Abrahami
precibus li-
beratus fui,
hunc disseri-
tur.

407 Ut ut hæc se habeant, finito Abimelechi
sermone, quo non exasperare sui deprecatoris
animum, sed suam ab adulterio alienam voluntatem
modis omnibus demonstrare nitebatur, ora-
vit pro eo Deum Abrahamus, statimque Dominus
volens Justum per omnia reddere illustriorem,
uti jam sæpe laudatus Chrysostomus pag. 404
notat, precibus Patriarchæ salutem regis et
omnium, quæ in domo illius erant, donavit; ut
jam Abimelech, qua parte vir erat, se curatum,
uxorque ejus ac ancillæ matricis angustiis dol-
ribusque liberatas, ac congressui, imo et partui,
quæcumque huic vicinæ erant, sese habiles denuo
evadere, non sine admiratione sentirent. Atque
hunc esse arbitror genuinum sensum verborum
Moysis, quibus caput 20 Genesios in hunc mo-
dum concludit: Orante autem Abraham, sanavit
Deus Abimelech et uxorem, ancillasque ejus, et
peperunt: concluserat enim Dominus omnem
C vulvam domus Abimelech propter Sarah uxorem
Abrahæ. Nam, etsi evidens sit, mulierem pœnam
Abimelecho non convenire, consequens tamen
hinc non sit, ut is alio nullo, qua parte vir erat,
morbo incommode affectus fuerit, quo demum,
uti Moyses §. 17 asserit, Abrahami precibus libe-
ratus ac sanatus fuerit. Essel hic Viri sancti ab
impactis ei a debacchante Calvinus variis calum-
niis vindicandi locus; verum cum ea omnia, quæ
hoc loco hagiomaticè ille adversus eum Sarangue
effutit, ejusdem furfuris sint cum illis, quæ
§. XII, num. 231 circa medium, et §. XVII, num.
305 et 306 discussimus ac confutavimus; eo cu-
riosum lectorem, ne ceteroqui prolivior hic sim,
remittendum duxi, ut eo ocios ad inusitatam in
domo Abrahæ multisque expeditam votis lœtitiam
progrediar.

D
§ XXII. Abraham natum sibi ex
Sara filium vocat Isaac eum-
que circumcidit: Agarem cum
Ismaële e domo sua dimittit:
fœdus init cum Abimelech.

Cum jam Abrahamus, redditæ sibi ab Abime-
lech uxore sua intacta, aptissimum commo-
rationi locum ex facta sibi abs rege facultate in
Geraritica terra elegisset, unaque cum suis di-
vinam erga se benevolentiam celebraret; adfuit
protinus expectatus mirabilium Dei operum dies,
quo Sara, ut ut nonagenaria, ex Viro sancto,
jam anni sui centesimi mensem secundum circi-
ter explete, prolem, tamliu tantopere que exopta-
tam, nature stupente, utero concepit, eam post
menses novem, seu, elabente ab angelica prædi-
ctione anno primo editura in lucem. Hæc nos
Moyses docet, in hunc modum cap. 21 Gen. §.
1 et 2 loquens: Visitavit autem Dominus Sarah,
sicut promiserat, et implevit, quæ locutus est.
Concepitque et peperit filium in senectute sua,
tempore, quo prædixerat ei Deus, dum nempe
Abraham angelos tres, ut supra ostendimus, in
convale Mambre etiamnum degens, hospitio
excepérat. An autem hæc Moyses verba Visi-
tavit autem Dominus Sarah ita intelligenda sint,
ut non tantum Dominus ei præter omnem naturæ
cursum largiendo fecunditatem speciali modo
benedixerit, sed et insuper eodem, quo ipsa ex
Abraham prolem jam conceperat, aut conceptu-
era, tempore, Dei angelus illam inviserit, siliique
conceptionem annunciarit, id ego alii opere
disputandum relinquio. Utrumvis de Sara sta-
tuatur, illud saltem vix non indubitatum videtur,
eundem Dei angelum, qui præcedente anno, se
hoc eodem tempore ad Abrahamum, cum prole
auctus foret, reversurum spoponderat, reipsa ei
tametsi hoc Moyses cap. 21 diserte non edicat,
etiam sub corpore specie se præbusse conspi-
ciendum, ac fors de nato ei filio, ut amici amicis
solent, fuisse gratulatum.

F
409 Quam multis variisque tunc Patriarcha
incecessiter letitiis, facilius intellectu quam dictu-
est. At, quantumcumque tum ipsis, tum et Sa-
rae totiusque familie gaudium fuisse statuatur
non minor eo fuit Patriarchæ alacritas, ut, quæ
sibi Deus circa hunc benedictionis filium prece-
perat, ad amissum ipse expleret. Igitur ex divino
præcepto, cap. 17 Gen. §. 19 memorato, vocavit...
Abraham nomen filii sui, quem genuit ei Sara,
Isaac, quod risum significare et collati a Deo
beneficii rerunque ante gestarum conservandæ
memoriæ aptissimum esse fuisse, superius quoque
observavimus; quia vero Deus eodem cap. 17,
§. X, masculos omnes ex semine Abrahæ circum-
cidit, idque die a nativitate eorum octavo, ut ibi-
dem §. 12 traditur, fieri jusserat, aliud rursus per-
fectissimæ sue obedientiæ documentum Vir san-
ctus dedit, et, teste Moyse cit. cap. 21 §. 4, circum-
cidit eum (Isaacum) octavo die, sicut præcepérat
ei Deus. Ne autem dubitandi nobis ausam relin-
queret sacer Scriptor, quo ætatis Abrahæ anno et
natus et a patre circumcisus sit Isaac, mox v. 5
conceptus

A conceptis verbis utrumque contigisse affirmat, cum (Abraham) centum esset annorum, vix non, ut plus semel jam diximus, completorum; hac quippe aetate patri, ut subdit, natus est Isaac; non igitur, ut Saliano aliusque placet, anno patris ejus centesimo primo, seu cum is annorum centum præcise completorum esse desierat.

410 Quid porro sancti Patriarchæ conjux, nato Isaaco, egerit, æquum est, ut non intactum prætereamus. Hæc ergo præter communes naturæ leges se tam proiecta aetate felicem cernens matrem benedicti a Deo filii, in rerum omnium auctoris naturæque Domini laudes erupit, suauissimo animi sensu exclamavit: Risum fecit mihi Deus: quicumque audierit, corridebit mihi: et rursum: Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei iam seni? Hoc est: Ridendi ac vel exsultandi materiam amplissimam mihi præbuit Deus, cum me, velutam mulierem, prole ditavit; hoc prodigium quicumque audierit, obstupescet, nec quisquam, qui me non oderit, de tam insigni in me Domini beneficentia non mihi gratulari, non

B sua meis gaudia sociare poterit. Nec abs re sane, cum tam singulare illud sit Dei beneficium, ut nemo unus sibi in mentem induxerit, fore, ut aliquando hujusmodi nuncius Abraham vere deferretur, nonagenariam Saram non modo Viro suo, jam centenario seni, peperisse filium, sed et tanta lactis copia divinitus donatam, ut propriis eum uberibus nutriat.

411 At sciscitabitur aliquis, cum Abraham deinde, et quidem cum esset centenario multo major, plures, uti ex cap. 25 Genesio constat, ex Cetula filios procrearit, quid causæ habuerit Sara, ut sibi nonagenaria anteque sterili natum esse filium, admirans, senectus Abraham simul meminerit, quasi mirum quoque fuisse, eum jam centenarium procreandis liberis aptum existisset, qui diu etiam post idoneos permanuit. Ad hæc respondeo, Saram prorsus ignorasse, ac ne scire quidem potuisse, fore ut post suum obtum aliam Vir suus uxorem duceret, ea eaque filios procrearet: immo vero, tametsi hoc certo certius eventurum noviisset, an, quia hoc vehementer mirandum fuisse, idcirco mirum ei videri

C nequit, ea Abrahamo, qui certe ab annis tredecim nullam ex Agare prolem suscitarit, jam totidem annis proiectore, filium sese genuisse, praesertim cum, teste Apostolo ad Romanos cap. 4 §. 19, non sibi tantum, sed et Marito suo emortum corpus paulo ante fuisse, compertum haberet. Qua quidem in re Patriarchæ uxori, et S. Pauli, uti ad litteram sonat, testimonio, quam aliorum, respectivam tantum, ut loquantur, Abraham ex Sara generandi impotentiam admittentium, expostionem adhærere malim.

412 Quidquid ergo secus sentiant primarii quidam sacrarum Litterarum interpretes, existimo tamen; etiam ex parte Abraham mirabilem existisset Isaaci procreationem, eique etiam singulari Dei beneficio usque adeo innovatam fuisse juventutem redditumque vieto corpori vigorem, ut rursus procreandis filius par evaderet. Alque ita quidem citata Apostoli ad Rom. verba præter alios intellexerunt SS. Joannes Chrysostomus et Thomas Aquinas, in hunc locum scribentes, dum nempe illi tom. 9, pag. 504 recensens singillatim impedimenta naturæ, quæ dieinæ promissionis executioni obstare videbantur, inter illa diserte

computat emortum Abrahams corpus, quod secundum fuisse impedimentum dicit, ac dein seorsum ab illo, emortum vulvam Saræ, quod tertium quartumque impedimentum statuit; S. Thomas vero, dum caput 4 Epistola ad Romanos commentans, ita, pag. mihi 19, disputat: Ponit (Apostolus) difficultates, ex quibus ostenditur fides ejus (Abrahami) non fuisse infirma. Et primo quidem ex parte ipsius Abrahæ, cum dicit, Non consideravit scilicet ad discrendendum promissionem, CORPUS SUUM EMORTUM, scilicet, quia jam mortificata erat in eo vis generativa propter senectutem.

413 Atque hæc mox sanctus Doctor hisce verbis confirmat: Dicunt ergo quidam, quod mortua erat in eo vis generativa quantum ad hoc, quod ex muliere antiqua generaret, non quantum ad hoc, quod generaret filium ex juvenula....

Sed melius dicendum videtur, quod Arachæ miraculoso restituta erat vis generandi, et quan-

et ex S. Tho-
mas probatur,
generatio
in part
fuerat.

tum ad Saram, et quantum ad omnes mulieres. Neque vero abs re ita sensit S. Thomas, cum rō emortum Mariti corpus plus certe aliiquid denotet, quam respectivam uxoris impotentiam sterilitatem, quod tamen adversarii contendunt. E Quid enim? Dicemusne, corpus juvenis aut viri, ceteroqui generando ex sese apti, emortuum esse, propterea quod velutæ sterilis feminæ connubio juncus sit? Ergo, nisi Apostolum quam maxime impropiæ locutum eo loco fuisse, adversarii admittant, necesse habent fateri, non modo ex parte Saræ, sed et ex Abrahami, mirabilem prorsus fuisse Isaaci ortum. Haud diffiteor tamen, hunc respectu Saræ non uno ex capite fuisse mirabiliorum, tum quod ipsa, ut Pererius in hoc Gen. caput pag. 429 scite notat, quodammodo senior Viro suo et morti propior erat, tum quod sterilis semper, et sanguine menstruo jam pridem destituta fuerat. Dixi autem cum eodem Pere-
rio Quodammodo senior, propterea quod, etsi tunc illa nonagenaria, et Abraham centenarius esset, in sexu tamen muliebri etas illa, quantum ad generationem attinet, proiectior videatur, quam quidem in virili sexu centenaria. Sed de hoc satis. Ad Abrahami gesta redeamus.

414 Haud dubium, quin, crescente Isaaco, Postea Abrahamus, de- simul creverit Abrahami gaudium paternaque itidem cura, ut una cum materno lacle virtulum semina puer hauriret; quod quidem postremum nemo mirabitur, qui antiquorum Hebreorum pueros non ante aliquem rationis usum, seu non ante annum atlati quintum a matris vel nutritricis lacte depelli solitos fuisse, norit. Cum ergo jam quintus Isaaci volveretur annus, fecit Abraham pro usitate tunc more grande convivium, quo et communia letitia pueri incrementum et comedendi solidioris cibi potestatem una cum amicis celebravit. At patris letitiam non parum minuit subsecutus Ismaëlis cum Isaaco ludus, adeo videlicet insolens ac protervus, ut eum Apostolus Paulus ad Galatas cap. 4, §. 29 persecutionem vocare non dubilarit. Unde factum, ut Sara, quæ Isaacum suum identidem ab ancilla filio contemptum ac malitiose tractari, aut, quantum ad Patris hereditatem aliquando audeundam attinebat, contumeliose ab eodem postponi, ægerim ferebat, Maritum suum convenerit, et Ismaëlem hujusque matrem e familia domoque sua expelli postularit, his scilicet, teste Moyse Gen. cap. 21, §. x, verbis usa, Ejice ancillam hanc et filium ejus: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac.

AUCTORE
J. G.
rogatu Sa-
rx Agarem
cum Ismaele

415 Non poterat non id grave et onerosum Patriarchæ accidere, tum quod Agarem et Ismaëlem diligebat non mediocriter, ac vel idcirco etiam, quod prima fronte alienum a paterna charitate videbatur, naturalem legitimumque filium, quem, uti Pererius fere notat, et alore et educare debuisse, paterna domo expellere, paternaque cura, institutione atque gubernatione abdicare; tum denique, quod Agarem, veram conjugem, toro suoque privare contubernio, et, quam sustentare tuerique debuisse, in qualecumque perdendæ pudicitiae aut vitæ discriminem objicere, ingens flagitiū videri poterat. Verumtamen, ubi postulata Saræ, non ex inconsulta muliebri iracundia, sed ex singulari rerum omnium Domini instinctu profecta fuisse, in somnis didicit, nec quidquam malorum, qua alias timenda fuissent, aut Ismaëli aut Agari obventurum esse, at contra ancillæ filium in gentem magnam divinitus conservatum iri, intellexit, mos sua iterant postulata Saræ morem gerere decrevit, et maritalem paternumque superans affectum, Agarem, quam justis de causis tantisper a Viri sui contubernio C sejungi Deus colebat, una cum Ismaële filio, futuro aliquando numerosæ gentis patre, ab Isaaco, per quem solum sui seminis nomen propagandum intellexerat, segregare instituit, suam omnem de reliquo projiciens in Deum sollicitudinem, cuius nempe infinitæ bonitatis documenta expertus ante fuerat tum multa, tum maxime singularia. Tradidit ergo Agari panem et utrem atque impositumque scapulæ ejus, filiumque Ismaëlem, plus certe annis sexdecim natum, ejusdem curse commisit.

416 Sed de his, quæ jam nunc binis superioribus numeris utcumque illustravimus, ipsum rursus Scriptorem sacrum Gen. cap. 21 o. 8 toquenter audiamus: Crevit igitur puer (inquit Moyses Isaaco) et ablactatus est, fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis ejus. Cumque vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaaco filio suo, dixit ad Abraham: Ejice ancillam hanc, et filium ejus: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Duxit acceptum hoc Abraham pro filio suo. Cui (Abrahamo nempe) dixit Deus: Non tibi D videatur aspernum super puerum, et super ancillam tuam: omnia, quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus: quia in Isaac vocabitur tibi semen, sed et filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Surrexit itaque Abraham mane, et tollens panem et utrem aqua, impo-
suit scapulæ ejus, tradiditque puerum, et dimisit eam. Hactenus narratio Moysaica, quæ, etsi ob jam ante de nobis dicta quibusdam satis plana dilucidaque rideri possit, alii tamen, eam penitus intropicientibus, non abs re satis ardua obscuraque videbuntur, ut hujus explanandæ dilucidandæ gratia tantisper hic moram faciamus.

417 Et primo quidem, cum, teste S. Stephano Act. 7 o. 5 Abraham Deus nihil hereditatis, nec passum quidem pedis in Chananitide dederit, ut contra Vir sanctus, teste Apostolo ad Hebreos cap. xi §. 9, demoratus sit in terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando cum Isaaco; non de nihilo quæri potest, quænam illa sit Abrahami hereditas, quam ante Isaci ortum Ismaëli filio prius Parens integrum destinara, quamquenunc Sara a solo Isaac stato tempore adiri voluit. Ad hec pro responsu sit, Abrahamum quidem bona nullastabilita, non ur-

bes aut pagos, uti Pererius Disp. 1 in caput 21. D Gen. fere scribit, non agros aut prædia, non silvas aut memora, non palatia aut domos in terra Chanaan a Deo hereditario jure accepisse; eum tamen, etiam tunc, cum in Chananitide, tamquam in aliena terra moraretur habitare que in tabernaculis, auro, argento, multiplici pretiosaque supellestili, gregum armentorumque copia, ingenti servorum, ancillarum operariorumque multititudine egregie instructum fuisse, deque postrem hisco bonis, aliisque Mariti suo dein obuenturis, qua jure merito Abrahami hereditas vocari possunt, cit. cap. 21 §. x egisse Saram, cum dicere Viro suo: Ejice ancillam hanc (Agarem) et filium ejus (Ismaëlem): non enim erit HERES filius ancillæ eum filio meo Isaac.

418 Est et alia in jam recitata Moysaica ^{ex capite} narratione difficultas, in eo nimirum, uti S. Augustinus in Quæstiōnib⁹ in Genesim, quæstiōne 51, tom. 3 nova edit. part. 1, col. 390 observat, posita, ecce, dicente Conjugi suo Sara Ejice ancillam et filium ejus etc., contristatus fuerit Abraham, et postulata uxoris dure, ut Vulgata nostra loquitur, accepit, cum ista Sara postulatio prophetia fuerit, quam utique magis debuit nosse ipse, quam Sara? Sed intelligendum est, (verba S. Augustini sunt) vel ex revelatione hoc dixisse Saram, quia prius illi fuerat revelatum; illum vero, quem de hac postea Dominus instruit, paterno affectu pro filio fuisse commotum; vel ambos prius nescisse, quidnam illud esset, et per Saram nescientem hoc propheticæ (vide Apostolum ad Galatas cap. 4 a §. 24) dictum esse, cum illa mota eset muliebri animo propter ancillæ superbiam. Huic S. Augustini responso aliud laudatus Pererius pag. 435 addit, nimirum, non semper ipsis Prophetis præsto esse spiritum prophetię, ut vel ipsi quiescuntque volunt prophetare, vel aliorum dicta, sint prophetie neene, certo nosse ac dijudicare possint, uti Scripturæ sacre interpretes Theologique passim tradunt. Adhæc dici non immerito potest, Abrahamum tunc minime censuisse, factis jam ante de Isaaco promissionibus contrarium fore, si cum Agare Ismaël domi sue maneret, salvo ultriusque jure; quæ certe existimatio, priusquam, quid facto opus esset, revelarat Deus, omni culpa vacavit.

F 419 Tertia denique circa viaticum, abituræ ^{hic explana-} Agari ab Abrahamo datum, versatur, de qua tur, Tostatum inter et Cajetanum minime convenit. Censuit nimirum iste, folio mihi 278, Abramum nihil aliud dedisse recenti Agari, quam panem et aquæ utrem, uti Gen. cap. 21 v. 14 expressum est, idque factum fuisse, ut compleret voluntatem Saræ, properea quod ei dixisset Deus: Omnia quæ dixerit tibi Sara audi vocem ejus: Sara autem, judice Tostato, noluit quidquam aliud præter panem et aquam tunc Agari concedi. Sed postea, inquit idem scriptor, Abraham dedit Ismaheli multa bona, ut patet Genes. cap. 25, §. 6, et non solum tunc, sed etiam immediate postquam recessit Agar a domo Abralæ, quia satis propinquæ erant, cum habitaret Ismahel in solitudine Pharan, et Abraham tunc apud terminum terræ promissionis in latere Australi. Cajetanus contra, appellatione panis et vini cit. §. 14, omnia ad victimum spectantia intellegenda esse, ac de his, imo et de jumentis famulisque copiose prudenterque ab Abrahamo prouidum Agari fuisse, non una ratione plausibili evincere nititur. Ast utri potius opinioni assentientium ^{dum?}

cujus nar-
rato vario

AUCTORE
J. G.

Adum? Mihi quidem, ut verum fatetur, posterior non improbabilis videtur, præplacebat tamen prior, quæ Tostati est, propterea quod hæc et litteralí verborum sensu conformior, et antiquitate, utpote etiam a Theodoreto propugnata, prestantior sit, quodque, dummodo recte intelligitur, nihil complectatur, unde Abrahamum nimis parcitatis aut durius merito arguas; nec enim præscire potuit Abrahamus, Agarem aberraturam a via, aut defecuram eiesse aquam, priusquam ad destinatum perveniret locum, ubi ipsi de omnibus ad vitam necessariis utilibusque prospectum iri, norat. Sed de hoc Abrahami facto, a §. x usque ad 14 relat, jam nunc dicta sufficient.

Sanctus ab
Abimelech
convenitur

420 Quæ autem sacer Scriptor eodem cap. 21 a §. 15 usque ad §. 21 commemorat, hic missa propterea facio, quod ad Ismaëlis ejusque matris, non vero ad Abrahami historiam proxime spectant. Itaque ad ejusdem capituli versum 22 et sequentes transeo, ubi Moyses in hunc modum loquitur: Eodem tempore dixit Abimelech, et Phicol, princeps exercitus ejus ad Abraham: Deus tecum est in universis, quæ agis. Jura ergo per Deum; ne noceas mihi et posteris meis, stirpique meæ (*seu*, ut Hebraice est), ne noceas mihi, et filio meo et nepoti meo:) sed juxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi, et terre in qua versatus es advenia. Dixitque Abraham: ego jurabo. Nimirum non uno didicerat experimento memoratus jam nunc Gerarensis princeps, quanta essent Abrahami opes, quanta felicitas, quam præstans ejus esset sapientia et virtus, quantique adeo sua interessel, veram cum eo amicitudinem fœdusque stabilire. Ergo stipatus sui exercitus duce, nomine Phicol, Abrahamum amice convenit, atque ita fere adventus sui causam consiliique sua ei aperit: Ex quo tempore in regno meo versaris, o Abraham, cæpta tua omnia a Deo prosperari, compperi; ad te propterea hoc die accessi percussurus, si lubet, fœdus, postuloque, ut, quemadmodum ego te benigne intra ditionis meæ fines excepti, tibique, ubicunque velles, morari ac greges tuos pascare permisi, nulla in re tibi unquam adversatus, ita et tu, invocato veri Dei nomine, mihi promittas fore, ut mihi, posterisque meis stirpique meæ, seu mihi, C ut Hebraice est, filioque meo ac nepoti minime noceas, si quando illis superstes vixeris, si que a te mecum meisque agatur, uti tecum a nobis actum jam fuit.

ejusque roga-
tu fœdus
cum eo init

421 Quid ad hæc similiare Vir sanctus et æquitatis ac pacis amantissimus? Paratum quidem ineundo fœderi se esse jurarumque respondit, at prius non posse se illatum sibi suisque injuriam dissimulare, non vindictæ expetendæ, sed offensionis perpetuum præcavendæ causa. Ac mox putei, quem ipse fodi curaral, usum sibi suisque ab Abimelechi servis vi eruptum fuisse, conquerens est. Quo auditio, cum Gerarensis princeps, id, se minime conscientia, gestum, atque e vestigio facturum se conquerenti satis esse, dixisset, illico tulit Abraham oves et boves aliquot, regique honoris causa, aut in promissionis sua lessaram donavit, ac fœdus, prout postularat Abimelech, cum eo percussit. Hæc nos divinus Scriptor cit. cap. a §. 25 docet, ita loquens: Et increpavit (Abrahamus scilicet) Abimelech propter peccatum aquæ, quem vi abstulerant servi ejus. Respondit Abimelech: Nescivi, quis fecerit hanc rem: Sed et tu non indicasti mihi, et ego non audi vi præter hodie. Tulit itaque Abraham oves et boves, et dedit Abimelech: percusseruntque am-

bo fœdus, servatis haud dubie solennitatibus in publico quolibet fœdere antiquitus adhiberi solitis, nimirum ut occiderentur aliqua animalia, fors jam nunc memorata eoque fine ab Abrahamo adducta, utque inter divisiones transiretur utrumque, prout §. xvi num. 290 a nobis jam dictum est.

422 Ceterum ut quorundam pseudo-criticorum argutiolis occurrit, duo hic observanda sunt. Alterum est, memoratum jam nunc fœdus, etiamsi Abimelech, quod tamen ex dictis minime vero simile est, a supremi Numinis cultu alienus tunc statueretur, licet tamen ab Abrahamo initum fuisse, quandoquidem mera stipulatio fuit de non offendendo alterutro, que a nemine postulanti suo proximo cuiuscumque is Religionis sit, denegari debet. Atque id quoque probavit laudatus ante Grotius, lib. 2 de Jure belli et pacis cap. 15, quod De federibus ac sponsionibus inscripti, num. 8 et 9 in hunc modum loquens: De federibus frequens est questio, licet incautus cum his, qui a vera religione alieni sunt: que res in jure naturæ dubitacione non habet. Nam id jus ita omnibus hominibus commune est, ut Religionis discrimen non admittat. Sed de jure divino queritur, ex quo hanc questionem tractant non Theologi tantum (puta S. Thomas, S. Antoninus, Cajetanus, Toletus, Molina, Malderus,) sed et jurisconsultorum nonnulli, inter quos Oldradus et Decianus. Ac mox de jure divino disputans, ita statuit: Fedus non nocendi causa cum alienis a Religione contrahere ante Moysis legem licuit. Exemplum est in federe Jacobi cum Lobade: ut jam de Abimelecho nihil dicam, quando non satis constat, cum fuisse idolatriam. Neque id lex per Moses data mutavit. Exemplo sint Egyptii, haud dubie tunc idolatriæ. Hos tamen aversari ventantur Hebrei. Excipiendi sunt populi septem, divina sententia damnati, cujus sententias executores erant delegati Israëlite. Nam his in idolatria perstantibus et imperium detrectantibus parcere ventur.

423 Alterum vero est, præfatum fœdus, tametsi Joannes Clericus in sua Paraphrasi cap. 21 Genesis etiam Abrahami posteris generatim spectasse asserat, re tamen vera eos omnes minime obstrinxisse, ac multo minus eos, qui terram Chanaan, sibi a Deo datam, postea occuparunt. Quippe, si ipsa fœderis cerba, prout exstant in Vulgata, considerentur, non pactus est Abraham pro suis posteris, sed de suo tantum facto carit, ne aut Abimelecho, aut posteris ejus, aut stirpi ejus noceret. Imo vero, cum sciret Vir sanctus, suos aliquando posteros etiam Geraritica regione politus esse, pacisci pro suis posteris cum Abimelecho nequam quam potuit. Si autem ejusdem fœderis verba, uti in Hebræo testu exstant, considerentur, in quo nempe ita Abimelechus loquitur: Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, et filio meo, et nepoti meo, pactum illud ne ipsum quidem Abrahamum obstrinxisset, si is Abimelechi nepoti superstes vixisset; ac proin multo minus obstringere potuit ejus posteros, qui mortuis jam dudum etiam tertius Abimelechi successoribus, Geraritica terra politi sunt. Procul igitur ab Abrahamo ejusque remotis nepotibus perjurii labes in regionis illius occupatione fuit.

424 A memorato jam nunc pacto, quo, ne quis alteri noceret, conventum erat, transit Patriarcha ad pactionem aliam, quæ aquarum puto, suo jussu effossum, sibique ab Abimelechi servis

quo fœdere
tamen obstrin-
cti non fue-
runt Abra-
hami posteri,deindeque
cum eo paci-
scitur de
aqua puto,
servis

ANCTORE
J. G.

serveis vi ablatum, singillatim spectabat; qua de re eodem cap. 21 a r. 28 ita meminit sacer Scriptor: Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum. Cui dixit Abimelech: Quid sibi volunt septem agnas istae, quas stare fecisti seorsum? At ille: Septem, inquit, agnas accipies de manu mea: ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi puteum istum. Idecirco vocatus est locus ille Bersabee: qui ibi uterque juravit. Et inierunt fadus pro putoe juramenti. Hactenus Moyses. Ast, sciscitaberis, tantine ergo momenti erat aquarum putoe, ut Abraham propterea cum Abimelecho pactionem iniret, eamque jure jurando utrumque firmari postularit, aut certe permissem? Imo vero, ut erat putoe ille in regione ex se perquam arida et siticulosa, summi prorsus momenti erat, cum alias non sine labore plurimo incommodisque maximis Abrahami greges, armenta, ipsique horum custodes adiquari potuerint. Non abs re igitur Patriarcha Abimelecho septem agnas obtulit, ut eos rex de manu ejus acceptando, hocce ritu, veluti documento publico, agnosceret, jureque jurando profiteretur, fons sum hunc ab eo fuisse putoe, liberumque adeo ei hujus fore usum minimeque in posterum controversi juris.

quibus peractis, in Gerarensi regione.

C 425 Cum ergo pactionem illam ipse pariter jure jurando firmasset Abraham, Abimelech, jam re confecta, inde surrexit cum Phicol, exercitus sui duce, reversusque cum eo ac suo satellito est in Geraram, regionis Philistinorum urbem, ubi regiam sedem tenebat; Abrahamus vero, cum iam sibi ex pactis conventis liberum tutumque esset in Gerarensi regione et in Bersabee, seu prope juramentum putoe tabernacula, quam diu velle, figere, nemus illic plantavit, in eoque, vel saltum non procul ab eo, erecta pro sua pietate ara, nomen Domini Dei aeterni solenni ritu invocavit, multoque tempore, veluti peregrinus semper et advena, moratus ibidem est. Sed de his rursus audiatur Moyses cit. cap. 21 §. 33 et 34: Surrexit autem Abimelech, et Phicol, princeps exercitus ejus reversusque sunt in terram Palæstinorum. Abraham vero plantavit nemus in Bersabee, et invocavit ibi nomen Domini Dei aeterni. Et fuit colonus terra Palæstinorum diebus multis, seu, ut Septuaginta verterunt, Et plantavit Abraam agrum super putoe jura menti: et invocavit ibi nomen Domini, Deus aeternus. Habitavit autem Abraam in terra Philistini dies multis.

ubi et nemus sine ullo peccato

426 Porro, tametsi paulo diversa hac a Vulgata nostra sit septuaginta Interpretum versio, minime tamen haec impedit, quo minus Abraham grandiores arbores in luci modum, seu nemus plantasse asseratur, eo nimis fine, ut tentorium juxta figeret, ut ante illud ad arbores tendisse cap. 18 Genes. §. 4 et 8 legitur, vel etiam, ut Pererius pag. 440 fere censem, non commodioris solum ameniorisque habitationis gratia, sed et ut esset locus divino cultui sacratus: quo ipse ad sacrificandum Deo, et ut divinis laudibus celebrandis, rebusque divinis meditandis quieto atque intento animo assidua operum dare posset, frequenter secederet; seu, ut Cajetanus exponit, ut esset quasi oratorium et templum, ad colendum Deum, tam ipsi Abraham, quam domesticis ejus aliisque sociis verum Deum colentibus. Faret sane huic expositioni Hebreorum veterum traditio, nihilque non admodum probabile complectitur. Velle tamen, ut quam pie haec ab Hebreis tra-

dita et in Targo Hierosolymitano asserta sunt, tam essent venerandæ antiquitatis auctoritatis testimoniis comprobata, quo scilicet major tutior que fides iis adjungeretur.

427 At, inquires, cum vix quidquam severius a Deo prohibitum fuerit Israëlitis, quam ne lucos arborescere quilibet plantarent prope altare Domini Dei sui, verine speciem habet, id factum a piissimo Patriarcha fuisse, quod ejus posteris divinus retinum fuit? Respondeo, cum plantare nemus, in eoque rerum omnium Condитorem adorare, neulquam jure naturæ prohibitum sit, ut contra ex natura sua admodum sit laudabile, id sane ab Abraham sine ulla noxa, imo summa cum laude, fieri potuisse, tum quod necdum tunc late esset lex Deuteronomii cap. 16 §. 21, Israëlitis illud prohibens, tum quod ratio nulla, ob quam Deuteronom. cap. 16 lex illa late fuerit, respectu Abrahami locum habuerit. Quippe alienus prorsus ab idolatria omniæ superstitione erat sanctus Patriarcha, et sub umbris arboribus, non alium, nisi verum Deum, tametsi ab aliis oppositum aternunque vidisset fieri, adorare unquam voluisset. Adhuc timendum minime erat, ne ipse aliquam nemoribus lucisæ E dinitatem idololatrari exemplo affingeret, cum eorum umbra tantummodo uteretur, ut se suosque sub dio versantes adversus solis ardores defendetur, commodiusque, imo et decentius, dum necdum erecta Deo essent templa, vacare sacrificposset. Ex aduerso autem proni erant in idolatriam gentiliumque superstitionem Israëlitæ sub Moysi viventes; proni idem erant, ut ea idololatrarum opinione ipsis lucis nemoribusque divinitatem tribuerent, horumque more ipsas arbores diis falsis dicatos una cum idolis religioso cultu afficerent; qua in causa fuerunt, cur Deus positivo, ut vocant Theologi, præcepto Israëlitis per Moysen caverit prohibueritque, ut deinceps lucos conserverent, eosque contra eo dumtaxat loco solennibus sacris vacare jussent, qui Moysi divinitus designatus fuerat.

428 Ceterum, dum Moyses cit. §. 34 ait, Abraham fuisse colonum terræ Philistinorum diebus multis, id non ita intelligi oportet, ac si dumtaxat hebdomadis aliquot paucis annis illuc Patriarcha degisset; sed, uti idiotismus Hebraicus ipsaque gestorum Abrahæ chronotaxis ostendit, sat longum tempus recitatis vocibus indicatum a Moyse fuit. Si enim divinus Scriptor etiam tempus illud, quo Sanctus ante Isaaci ortum in Geraritica regione moratus est, atque adeo et illud, quod inter ejus ortum, et memoratum cum Abimelecho fadus intercessit, citato §. 34 etiam comprehendenterit, prout re ipsa comprehendisse videtur, vel sic designati a Moyse dies multi ad sex circiter annos protrahere necesse erit. Ut ut tamen id se habeat, equidem procul omni dubio in censum venire debent anni illi, quibus ad id ætatis pervenit Isaac, ut, cum ad Montem Visionis Deo immolandas a Patre duceretur, ligna holocausti facile portare quiverit; ac denique computandum erit hoc temporis spatium, quod a Monte Visionis reversus in Bersabee Abrahamus ibidem transegit, uel ex infra dicendis latius patebit. Nunc ad factum Patriarchæ nostri omnibus seculis perquam maxime admirandum cum Pentateuchi auctore predicator.

§ xxiii.

A

§ XXIII. Abraham, divinitus jussus filium suum Isaacum Deo immolare, mandatum exequi parat : at perficere divinitus prohibetur. Hujus facti præstantia contra pseudo-criticos ostenditur.

Abraham, di-
vina voce e
cuso vocatus

Cum post ea, quæ § superiori in Geraritica re-
gione facta vidimus, Isaacus sub sollicita pia-
que Abrahæ et Saræ cura usque adeo bonus mori-
bus, virtutibus annisque crevisset, ut iniquilin-
domesticisque pietatis exemplum, grandevis paren-
tibus delicium ac solatum, ex divinis vero
promissis spes gentis Abramiticæ certa opti-
maque esset, placuit Deo, rerum omnium domino,
B ad gloriam suam suique Amici virtutem omnibus
gentibus manifestandam, eximiam Patriarchæ
fidem atque obedientiam, ejusdem Isaaci occa-
sione, mandato exercere omnium sane gravissi-
mo difficultimoque; de quo Moyses cap. 22 Genes.
¶ 1 ita loquuntur. Quæ (nempe jam supra
memorata) postquam gesta sunt, ac potissimum
quidem, poste aquam Abraham in Isaac sibi con-
candum esse semen, in eoque suam esse consti-
tuendam familiam, divinitus intellexisset, tenta-
vit Deus Abraham, non, ut fidei obedientiaeque
ejus excellentiam cognosceret, (hanc enim omni-
tuens Deus ab alterno perspectam habuerat) sed
ut Amici virtutem acueret, perficeret, coronaret.
Nomine igitur proprio, et ingeminato quidem,
eum Deus, seu Dei vicarius angelus compellavit,
seu, ut divinus Historiographus narrat, Dixit ad
eum : Abraham, Abraham. Agnovit illico Vir-
sanctus divinam vocem, statimque vocantem Deo
respondit adsum, nimirum excipiendo exsequen-
disque supremi Numinis imperii usqueaque
paratissimum.

jususque
Isaacum,

430 Tum Dei angelus, teste Moyse v. 2, sic
jussa divina ei denunciavit : Tolle filium tuum
unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in ter-
ram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum
super unum montium, quem monstravero tibi. Enim
vero quot hic profert Dei angelus verba, tot fere
infest paterno pectori vulnera, ac totidem po-
nit exsequendo præcepto obstacula longe gra-
vissima. Ac primum quidem eorum, uti Pere-
rius in cap. 22 Genes. Disp. 4 recte advertit,
illud est : Filium tuum: hujus enim commemo-
ratio ex se nata erat ab ejusmodi mandato
adimplendo vel omnino revocare aut certe vehe-
menter retardare paternum Abramini animum,
quandoquidem filii recordatio arctissimum ne-
cessitudinis vinculum et flagrantissimum amo-
ris incendium parentibus esse solet, quo fit, ut
præceptent patres, mori se potius, quam filios, et
se filiis superstites esse, acerbissime doleant.
Alterum est illud : Unigenitum : nimirum ma-
tris sue Saræ, et quantum ab promissiones di-
vinas, quæ in solo Isaac, quasi in unico Abramini
filio, inplenda erant, ex his videlicet di-
vinis verbis Genes. cap. 21, ¶ 12, In Isaac
vocabitur tibi semen. Tertium est illud : Quem dil-
ligis, seu, uti Hebraice est, quem dilexisti, per-

petuo scilicet amore, ac multis sane de causis,
quod esset is ingenio et moribus optimis et sua-
vissimis; quod parentum esset reverentissimus;
quod genitus in proœcta eorum senectute, nec
sine ingenti potentia Dei et singularis benevolen-
tiae perillustri testimonio; quodque per illum nu-
merosissima clarissimaque promissa a Deo esset
posterioris.

431 Quartum vero est illud : Isaac. Etenim ^{dilectissimum}
^{suum filium,} singularem quamdam et vehementem excitat
amoris flagrantiam audire proprium nomen ejus,
qui eximie uniceque diligitur, eoque adeo acer-
bior est ejus amittendi metus, amissaque dolor,
quo ardenter in eum amor est. Nomen sane
Isaac risum gaudium significabat; ast hoc
Dei præcepto omnia Parentis gaudia, et præte-
rita, et præsentia, et deinde speranda, obrui ac
penitus deleri videbantur, uti laudatus Pererius
ibidem notat. Sed quoniam hic audiri præ cele-
ris meretur Origenes, ejus Homiliae in Genesim
octavae verba ex tomo 2 edit. Operum, Parisensis
anno 1733 pag. 81 huc transcribo : Non suffec-
rat, inquit, dixisse FILIUM, sed adjicitur et CHA-
RISSEUM. Esto et hoc; quid adhuc additur et
QUEM DILIGIS? Sed vide tentationis pondus E
Charis et dulcibus appellationibus iterum ac
sæpe repetitis, paterni suscitantur affectus,
ut, amoris vigilante memoria, ad immolandum
filium paterna dextera retardaretur, et adversus
fidem animi tota carnis militia repugnaret, ad-
ditus temptationis tempore : « Accipe, » inquit,
ergo « filium tuum charissimum, quem diligis
» Isaac. « Esto Domine, quia commemoras de
filio patrem, addis et CHARISSEUM, quem
principi jugulari. Sufficiat hoc ad supplicium
patris. Addis rursum, et QUEM DILIGIS. Sint et
in hoc Parenti triplicata supplicia. Quid opus
est adhuc, ut commemores et ISAAC?... Ut
recordaretur Abraham, quia dixerat ad eum,
quod « in Isaac vocabitur tibi semen, » et quod
in ISAAC erunt tibi reprobationes. Fit et com-
memoratio nominis, ut et promissionum, quæ
sub hoc nomine factæ sunt, desperatio subeat.
Sed haec omnia, quia tentabat Deus Abra-
ham, modo scilicet eo, quem num. 429 assigna-
vimus.

432 Nunc quintum cum eodem Origene ex-
pendamus : sic ille ibidem : Quid post haec?
« Vade, » inquit, « in terram excelsam in unum
ex montibus, quem tibi ostendero, et ibi
eum offeres holocaustum. » Intuemini per sin-
gula, quomodo fiunt temptationis augmenta. « Va-
de in terram excelsam. » Numquid non po-
tuerat duci prius Abraham cum puero ad illam
terram excelsam, et imponi prius in montem,
quemcumque delegerat Dominus, et ibi ad eum
dici, ut offerret filium? Sed prius ei dicitur,
quia offerre debeat filium suum, et tunc jubet
ire in terram excelsam, et ascendere in
montem. Quo hoc spectat? Ut, dum ambu-
lat, dum iter agit, per totam viam cogitatio-
nibus discerpatur, ut, hinc per urgente præcepto,
hinc vero unicui affectu obluctante, crucietur.
Propterea ergo etiam via injungitur, etiam mon-
tis ascensio, ut in his omnibus spatium certa-
minis accipiat affectus et fides, amor Dei et
amor carnis, presentium gratia et expectatio
futurorum. Mittitur ergo in terram excelsam,
et non sufficit Patriarchæ tantum opus Domini
peracturo terra excelsa, sed et montem ju-
betur ascendere, scilicet ut fide elatus terrena
derelinquat,

AUCTORE
J. G.

AUCTORIS
J. G.in holocau-
stum manu-
propria im-
molare,

derelinquit, et ad superna condescendat. *Hactenus Origenes. Reliqua modo, quæ ad ostendendam divini hujus præcepti difficultatem conferunt, ex Pererio iam saepe laudato recensemus.*

433 *Ex memoratis supra obstaculis quintum ei, mihi vero sextum est illud: Offeres, de quo ita ipse scribit: Non dixit (Deus nemp, seu Dei angelus:) Dabis eum aliis immolandum, sed tu ipse duces eum ad immolandum: tu immolantis ejus testis et spectator eris: tu manibus tuis eum trucidabis et cremabis. Quod autem jam laudato scriptori sextum est, hoc ego, utpote a Moyse cit. versu non expressum, hic prætermitto, atque ad septimum transeo, nimirum ad illud: in holocaustum. Quippe istiusmodi sacrificium singulari quodam atque incredibili dolore Abrahams animum perureret debuit, ut recte vir eruditus illic observat. Cujus quidem doloris ratio mihi hæc videtur finis præcipua, quod nulla sacrificii species sit, in qua hostia oblata tot modis conficeretur, utpote quæ primo jugulanda, dein scindenda in partes, ac tandem igne consumendæ esset. Et quamquam ad supremum Creatoris omnium dominium contestandum id ab*

B Abrahamo fieri Deus vellet, non poterat tamen non accidere ei durissimum, ut post cruentatum sanguine gladium, tam dilecti filii corpus propriis Pater manibus inponeret rogo, atque eo usque igne absumeret, ut præter paucum vilenique cinerem ex charissimo illo Isaaco nihil maneret reliqui.

434 *Quid ergo ad tam ardui, tam gravis, tamque singularis præcepti denunciationem Patriarcha noster? Non deliberat, inquit Origenes cit. Homilia, non detrectat, non communicat cum ullo homino consilium, ino in tam luctuoso negotio ne hscit quidem, non turbatur animo, uti S. Chrysostomus Homil. 47. pag. 474 observat, non confunditur mente, non destituitur consilio ad tam stupendum præceptum, non cogitat, non ratiocinatur secum, quo pacto fieri possit, ut, occiso Isaaco, impleantur divinae promissiones, radice exsecta, rami pullulent, succisa arbore, fructus proveuant, arefacto fonte, scaturiant fluvii; at totus in celorum præcepti exsequacionem fertur; de nocte consurgit tacitus, sternit asinum suum, juvenes e domesticis suis duos, charissimumque Isaacum*

C suum vocat, itinerisque illico instituendi comites esse jubet, ligna ad holocaustum adhibenda concidit, nec mora, ad eum properat locum, quem ei præcepserat, seu designarat Deus. Ne hæc, quam sint singularia, tam videantur cuiuspiam esse incredibilia, ipsummet divinum Scriptorem loquentem sisto. Igitur Abraham (verba Moysis sunt v. 3 cap. 22 Genes.) de nocte consurgens, stravit asinum suum: ducens secum duos juvenes, et Isaac filium suum: cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum, quem præperat ei Deus.

435 *Neque vero hæc Abrahami in exequendo Dei mandato celeritas, sedulitas alacritasque vel tantillum imprudentiae admistum habuit. Elenim, cum probe sciret Vir sanctus, penes Deum esse supremum absolutissimumque in vitam mortemque hominum dominium, nec ei esse difficile, mortem ipsam, etiamsi a se præcepta non fuisset, in multo amplius optabiliusque bonum ejus, qui moritur, momento unico convertere; vel hoc ipso, quod præceptum illud re ipsa a Deo profectum fuisse, liquido cognoril, atque adeo de præcepti æquitate sibi fuerit persuasum, non im-*

prudenter, at contra prudentissime egit, dum Dæquissimi Numinis voluntati obtemperavit, divinumque mandatum, quæ fieri poterat, alacritate explore studuit. Nec enim dubitandum ullo modo est, quin, cum Dei angelus vigilanti Abraham spicuum si dedit, Divinæ jussa denunciarit, tanta Deus ejus animum luminis copia perfuderit illustrarique, tantaque sui oraculi evidētia confirmarit, ut de neutro dubitare utcumque posset, immo certius compertum haberet, illud Dei esse oraculum præceptumque, quam Saræ uxoris aut Isaaci filii verba esse, quæ ex utriusque ore proferri suis auribus audiret. Solet quippe Deus, ut apud Theologos omnes in confessio est, eorum, quibus mysteria sua patefacit, sic mentem illustrare, sic voluntatem officere, sic eos de fide et veritate sue revelationis certiores facere, ut, ipsum esse ejus revelationis auctorem, agnoscent, firmissime judicent et sine ulla dubitatione credant, uti laudatus jam sèpissime Peverius Disp. 5 in cap. 22 Genes. num. 26 scitissime observat. Nunc Abrahamum iter suum ad montem Visionis prosequentem videamus.

436 *Aberat Geraritæ regio, ubi tunc versatur Vir sanctus, a terra Visionis, ad quam properabat, trium dierum itinere, seu, ut video est in mappa geographicæ tom. 2 Operum S. Hieronymi columnæ 505 præfixa, distabat urbs Gerara a monte Moria, seu Hierosolymitanæ deinceps templi sede, ac propinquo ei Calvarie monte, milliaribus unius horæ, quidquid contrarium asserat Tostatus, omnino viginti tribus, Bersabee autem milliaribus unius horæ omnino quindecim; cum igitur die tertio jam iter ageat Patriarcha, vidit procul terram, Hebraice Moria, Graece οὐτούσιαν, seu lucidam, vel, ut Symmachus verit, τὴν ὄπεραν, seu Visionis dictam, hancque interiori monitu divinoque indicatu, cuius exemplum habes 1 Reg. cap. 9 v. 17, protinus cognovit esse locum illum, immolando Isaaco destinatum. Igitur binos e domesticis suis juvenes, quos itineris comites assumperat, consistere, nec eo, ubi tunc erant, abire loco jubet, se cum Isaaco suo ad conspectum eminus locum properaturum, postque exhibitam hic supremo Numinis adorationem ad suos se reversurum, promittens. De his ita Moyses v. 4 et 5 loquitur: Die autem tertio, elevatis oculis, vidit p (Abraham) locum procul: Dicitque ad pueros suos: exspectate hic cum asino: ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.*

437 *Porro cum notatu etiam dignissima sint, quæ de hisce Abrahami verbis laudatus Origenes cit. Homilia scriptis, illa quoque huc de verbo ad verbum transfero. Ita iste pag. 82 Patriarcham nostrum alloquens: Die mihi, Abraham, verum dicis ad pueros, quod adores, et redeas cum infante (seu filio Isaac,) an fallis? Si verum dicis, ergo non facies eum holocaustum. Si fallis tantum Patriarcham non decet fallere. Quid enim animi in te indicat sermo hic? Verum, inquit, dico, et holocaustum offero puerum. Idcirco enim ligna mecum porto, et cum ipso redeo ad vos. Credo enim, et fides mea hæc est, " quod et a mortuis suscitare eum potens est Deus. " Non igitur illi, quibus Melchior Canus lib. 2 de locis Theologicis cap. 4 se vehementer assentiri scribit, sat recte censuerunt, Abrahamum ea ratione fuisse mentitum, quod contra mentem dissimulandi causa locutus est, pro*

E
enique servis
die tertio sub-
sistere jussu
se cum Isaaco

reversurum
esse, sine
ullo menda-
cio spondet

sibi satis
perspecto
parere stu-
det.

AUCTORE
J. G.

A prophetasse autem, quia dixit verum, quod tunc scilicet ignorabat. Quasi vero non modo idem, quod postea Caiphæ Abrahamo hic accidisset, sed et pejus aliquid; cum Caiphas (vide Euangelium Joannis cap. xi §. 50) contra mentem minime locutus fuerit, quod tamen factum a sanctissimo Patriarcha esse, innuerat non vereatur Canis. Faccusat igitur teneraria istæc opinionem, cum non ea dumtaxat ratione, quam Origenes suggesterit, sed et aliis modis, quos apud Perierium Disp. sexta in caput 22 Genes. videstis, de mendacio hic excusari Abrahamus possit, imo et debeat. Itaque narrationem Mosaicam recensere pergo.

ac mox ligna
holocausti
Isaaco defe-
renda tradit,
cum eoque

438 Posteaquam igitur, uti num. 436 ex §. 5 cap. 22 Genes. retulimus, Abrahamus binos famulos suos eo loci subsistere tantisper jussisset, tulit, teste Moyse a §. 6, ligna holocausti, et impusuit super Isaacum filium suum: ipse vero portabat in manibus ignem et gladium. Cumque duo pergerent simul, dixit Isaac patri suo: Pater mihi. At ille respondit: Quid vis, fili? Ecce, inquit: B ignis et ligna: ubi est victimæ holocausti? Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti fili mi. Pergebat ergo pariter. *Sunt in hac Moysis narratione institutoque Patrem inter et filium dialogismus quamplurima sane, que ad fortitudinem constantiam Patriarchæ nostri commendandam maximopere faciunt. Quis enim pater nisi piissimus Abraham, sine gemitu, sine lacrymis, sed ore vultuque sereno, intrepido corpore, invicto animo, sui filii humeris imposuit ligna ad holocaustum ipsius bajuli preparata? Quis filium consumptionis proprie instrumentis onustum sine singulis intueri quivisset? Quis pater propriis manusbus gladium ignenque arripere, arreptumque sat procul deferre siccis oculis sustinuissest?* Hæc tamen fecit magnus ille Patriarcha, et vel in ea re majus aliquid illustrius que gessit, quam quod antiquitas et profana philosophia unquam finixerit.

in via collo-
catus non
sine mira
animi forti-
tudine,

439 Quod si quis ad memorantum jam nunc dialogismum mentem advertat, is certe non poterit non cum Chrysostomo Hom. 47 in Gen. cap. 22 quam maxime mirari, quo modo Abrahamus recitata jam nunc sui filii verba auribus ferre, quo modo ei ad hanc respondere potuerit, quo pacto non fuerit confusus mente, qua fortitudine C id, quod futurum erat, occultare filio quiverit, ac tam generoso spirito sciscitantib[us] de holocausti victimæ filio responderit. Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. *Quippe, uti S. Ambrosius lib. 1 de Abraham cap. 8, col. mili 306, in hanc rem nota, Pulsat pietatis vocabulū patrius affectus, et fluctibus quibusdam hinc atque hinc tunditur. Filius vocat PATREM: Pater dicit, Fili; ut ipso verborum sono se recognoscit pater...* Hec nomina vite solent operari gratiam, non ministrum necis: hæc vocabula incitare ad pietatem, non ad mortem solent. *Et post pauca incredibilem Abrahami animi magnitudinem constantiamque ex hisce ejus verbis Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi, hoc modo commendat: Inflexibilis a studio devotionis minister vocare filium frequenter non timet; ita erat intentionis soliditas fundatus: et hoc se meliorem patrem putabat, hoc sibi in perenne mansurum judicabat filium; si eum immolare Deo. Plura de his qui cupit, consulat is SS. Patres obviosque sacrae Scripturæ interpretes, hunc locum egrie illus-*

Octobris Tomus IV.

trantes; ego a remoto holocausti apparatu ad proximum, atque ad ipsum holocaustum cum Moyse progredior.

440 Nunc tandem tertio itineris sui die Pater filiusque pariter, uti Moyses loquitur, eosque processerant, ut locum ipsum Abrahamo a Deo ostensum, ambo tenerent, essetque nunc manus admovenda operi. Ergo intrepidus sibi semper constans Pater ex cespite saxisque aliquot, alicunde in monte coacervatis, altare ædificat, lignaque, quibus imponenda erat dilectissima victimæ, componit, vel ipsa fortassis ad id Isaaci utens opera, qui hactenus, uti conjecture licet, quænam holocausto destinata esset hostia, omnino nescierat. Ast vero id diutius filium suum celare Patriarcha nequivit. Itaque, priusquam Isaacum ligaret, cumque in altare super lignorum struem poneret, necesse habuit, divinum oraculum præceptumque ei manifestare, et, si Flavio Josepho lib. 1 Antiquit. Jud. cap. 14 fides sit, sic illum est affatus: Fili, mille votis te expeditum, postquam in hanc vitam venisti, summa cura ac sollicitudine educavi, nihil beatius existimans, quam si te virum videaretur, et tandem heredem meæ ditionis (seu bonorum omnium) reliqueret. Sed quoniam Deo visum est, ut te susciperem, ac nunc rursum, ut te amittam, fer generose hoc sacrificium. Cedo enim Deo, qui a nobis hunc honorem repositum pro perpetuo favore, quo nos belli ac pacis tempore est prosecutus. Nunc lege naturæ natus cum sis ut moriaris, non vulgarem habebis vitæ exitum, sed a proprio patre Patri universorum Deo sacrificio ritu oblatus, ipso, ut credere par est, indignum te censemte, qui aut morbo, aut bello, aut alia quapiam humana calamitate de vita decadas.

441 Hactenus Josephus, ex quo cetera, quæ cum con-
sentientem ponit super
nonnulla eorum hanc salis Apostoli testimonio
ad Hebreos cap. xi §. 19 congruere videantur.
Verum enim vero, ut ut sit de illo sermone,
quemsancte Patriarchæ Josephus adscribit, equi-
dem omnino credibile est, extremum illum actum
quod Isaacus a Patre ligandus, altari imponendus
Deoque immolandus erat, non sine mutua ser-
mocinatione, cohortatione et consolatione perac-
tum fuisse. Neque adeo abhorret animus, ut cre-
dam laudato Josepho, Isaacum, hanc quaquam
a tanto parente degenerem, libenter hæc verba
acepsisse, professumque se minime dignum, quia
unquam natus esset, si tam Dei, quam Patris
decreto reluctans, non alacriter se præberet
utriusque placiti. Manus itaque pedesque Isaac
charissimo Parenti suo alligandos ex ritu sacri-
ficii ultra præbel, seque, ut lethalem ictum su-
per altare recipiat, volens lubensque componit,
de veritale oraculi nihil dubitans, idque unum
sui Patris exemplo satagens, ut divinæ obsequie-
retur voluntati. Hæc nos Moyses partim ex-
presse docet, partim non obscure nobis insinuat,
ita §. 9 loquens. Et venerunt (Abraham scilicet
et Isaac) ad locum, quem ostenderat ei (Abrahamo
nempe) Deus, in quo aedificavit (Patriarcha noster)
altare, et desuper ligna composuit: cumque alli-
gasset Isaac filium suum, posuit eum in altare
super struem lignorum.

442 Jam nunc religiosus Parens suique ipsius
ac naturæ victor manum extenderat arripuerat
que gladium, quo dilectissimum filium suum

88 supremo

AUCTORE
J. G.
atque immo-
lare parat, at
sistere divi-
natus jube-
tur.

supremo Numini immolaret; cum ecce ex ins-
perato eadem divina vox, cui jam pridem ipse
assuetus erat, ingeminato Abraha nomine, eum
a filii caele omniq[ue] damno abstinere jubet, satis
esse prædicans, tam arduum ingensque insignis
in Deum fidei obedientiæque documentum ab eo
editum esse, ut ex divino jussu ne quidem carissi-
mo Isaaco parcitur fuisset, si opus perfici co-
tulisset Deus. Sed hæc ipsummet rursus Moysen a
ÿ xi enarrantem audiamus: Extenditque (Abra-
ham) manum et arripuit gladium, ut immolare
filiū suū. Et ecce Angelus Domini de cœlo clamavit, dicens: Abraham, Abraham.
Qui respondit: Adsum. Dixitque ei: Non ex-
tendas manū tuā super puerū, neque fa-
cias illi quidquam: nunc cognovi, quod times
Deum, et non pepercisti unigenito filio tuo
propter me. Quæ verba, judge S. Chrysostomo
Homil. 47 in Genes., pag. mīhi 477, ita sonant,
ac si Angelus nomine Dei diceret: Non hoc pre-
cepi, ut opus perficiatur, neque volo, ut occi-
datur filius tuus: sed ut obedientia tua mani-
festa sit omnibus. Igitur ne feceris ei quidquam.
Contentus sum voluntate tua, et ex hac te co-
rono et prædicto. Nunc enim cognovi, quia times
Deum tu.

Abrahā in
hoc factō
des ac forti-
tudo mani-
festata, divi-
nitatis
commenda-
ta,

443 Porro in postremis hisce verbis nunc co-
gnovi etc. antropopatheiam esse, nec adeo quid-
quam aliud hæc significare, quam, illam ipsam
Abrahā fidem obedientiamque, infinita Dei
scientia ab æterno cognitam, nunc externo insi-
gnique documento manifestatam ab eo esse, doc-
tent passim Theologi, sacra Scripturæ interpretes
sanctique Patres, quorum unum pro multis hic
loquenter sisto. Vide, inquit in hunc locum lauda-
tus Chrysostomus, quomodo humiliter se nostra
infirmatit hoc verbo Deus) attemperat. Quid
igitur? Ignorabatne ante hoc Justi virtutem, et
nunc cognovit omnium Dominus? Non hoc,
inquit, significat, quod nunc ipse cognoverit.
Sed quid dicere vult? Nunc, inquit, omnibus
declarasti, quomodo sincero timore Deum colas.
Nam ego neveram famulum meum: quia autem
nunc a te facta sunt, doctrinæ materia sunt,
tam præsentibus, quam futuri Notum enim
fecisti nunc omnibus, te timere Deum, et cura-
re, ut mandate ejus opere impleas: "Et non
C "pepercisti filio tuo dilecto propter me." Illi,
qui tam dilectus est, quem tam ardenter amas,
non pepercisti propter me, propter mandatum et
jussum meum: sed præstulisti mandatum meum
filio tuo; prouide et filium tuum accipe.
Propter hoc enim pollicitus sum fore, ut semen
tuum extenderetur: redimitus ergo obedientie
tua corona, abi. Ego enim voluntatem
coronare soleo et propter mentem præmia
largiri.

sua præstan-
tia, quidquid
aliqui rela-
centur, om-
nia prorsus

444 Atque hæc quidem fuit feralis istius ap-
paratus sacrificiique, jamjam in filio a Patre
peragendi, lætissima catastrophe, remunerante
Deo, ut Philo Lib. de Abraham etiam advertit,
Patriarchæ pietatem, et certante cum Amico
mutuis officiis, de quibus sequenti § plura dice-
mus, ubi hic adversus antiquos recentioresque
hujus facti calumniatores non pauca ex eodem
Philonem refutero, quibus ejusdem præstantia luce
clarius demonstretur. Facinus hoc, inquit, pag.
mīhi 293, quamvis effectu caruit, nihilominus
pro integro absolutoque, non modo in sacris re-
fertur voluminibus, sed et in lectorum inscul-
ptum est mentibus. Verum malitiosis calumnia-
toribus nostra damnare potius, quam laudare

solutis (*id de nostri temporis pseudophilosophis D quoque dictum puta*) hoc imperatum opus (*seu illud Abrahā factum*) non videbatur tam magnum et mirificum, quam nobis videtur. Aliunt enim, et alios multos suis affectibus devinctos et amantes liberorum, immolando exhibuisse filios, vel pro incolumitate patriæ, vel ut averterent bella, siccitates, inundationes, pestilencias; alias item domesticæ, quantumvis false, religionis gratia. Græcorum certe clarissimos, non solum privatos cives, sed et reges, non magna ratione ex se natorum habita, his mactatis maximas delevisse hostium copias primo impetu, sociorum vero servasse maximos exercitus.

445 Barbaras quoque gentes, aiunt *iidem*, ^{in eo generis} facta, a pro-
fanis celebra-
ta, superat,
per multas astatas mactatis filiis, cuius
sceleris etiam sacrosanctum Mosen meminisse,
dum accusans eos, ut pollutos, ait: Filios et
filias diis suis adolescent. Indorum quoque Gym-
nosophistis et hodie (*de Philonis tempore hoc intellige*) sub initium senectutis, morbi longi et
incurabilis, prius, quam invalescat, accensu ro-
go, se ipsos exurere, quamvis possent ad tempus
fortasse diuturnum resistere. Imo et mulierculas E
eorum, defunctis maritis, in rogos eorum, cum
gaudio se mittere, atque ita vivas concremari cum
adamatis cadaveribus. Harum, inquietum, merito
mireris audaciam, que mortem contemnunt
tantopere, ut ad eam, tamquam ad immortali-
tatem, cursu contendant. Istum vero (*Abrahā*)
laudare quorsum attinet, quasi novum
aliquot facinus agressum, quod non semel fando
auditum est de privatis civibus, de regibus, de
integris gentibus. *Hacenus*, *ex invidorum*
ac facti hujus calumniatorum mente loquens
Judeus Philo, cuius ad hanc eorum infectio-
nem, atque ad alia id genus argumenta, ex
profanis historiis Poetarumque figmentis adver-
sus hujus facti Abrahā excellentiam hausta,
non minus elegans, quam solida responsio hic
sane in primis locum meretur.

446 Qui liberos mactant, inquit *ibidem pag. 294*, partim ex more id faciunt, ut fertur de
nonnullis barbaris, partim quia magna mala et
adversus humanam opem contumacia a suis ci-
vitibus alter arcere nequeunt. Ex his quidam
inviti suos exhibent, coacti a potentioribus. Alii
compulsi metu hominum, alii cupidine gloriæ F
famaeque, in præsens gloriæ, famæ vero ad pos-
teros. Ergo qui ex more mactant, nihil magnum
videntur facere. Nam inveterata consuetudo ple-
rumque tantum potest, quantum natura, ita ut
gravissima quæque reddit toleratu facilia, omnia
terrore semoto. Qui vero cedunt timori, laudem
nullam merentur. Laudentur enim facta voluntaria,
involuntaria referuntur ad necessitatē rerum,
aut casuum, aut temporum. Quid si quis amore
gloriæ vel filium prodit vel filiam, vituperio magis,
quam laude dignus est, morte charissimorum
parans sibi honorem, quem etiamsi ante habuisset
pro incolumitate filiorum abjecere debuerat.
Proinde considerandum est, an ille aliqua modo
dicta necessitate coactus sit mactare filium,
vel more, vel honore, vel timore. At
vero, uti *ibidem Philo*, de Abraham lo-
quens, subtil, mos certe immolandi liberos,
nec Babylone, nec in Mesopotamia, nec a Chal-
daeis receptus est, apud quos educatus, magnam
vitæ partem cum eis exegit, ne quis putet præ-
assuetudine leviores visam mali ejus imagi-
nationem.

447 Sed neque metus ullus imminebat ab
hominibus

a Philone adducta et hic recensita

hominibus, neque oraculi jussum quisquam norat aliis. Nulla publica premebat calamitas, cui morte probatissimi filii remedium quereret. At laudis apud vulgum paranda cupidine ad hoc facinus concitatus est. At que laus captabatur in solitudine, ubi nemo erat applausurus, data opera longe a tergo relictis etiam duobus famulis, ne se coram testibus ostentare videatur. Quapropter obturato infreni ore moderentur accusatores suam invidiam, nec lacerent honesta vita defunctos, quos potius predicare deberent cum aliis. Siquidem apud omnes, qui recte sapiant, nihil honestius habetur, nihil optabilius, quam Deo parere; quod hic (*Abraham*) in primis studuit, ita ut nullum umquam mandatum negligenter, quantumvis referunt molestiis et ignominiis, atque etiam laboribus et doloribus. Quamobrem et id, quod oraculo jussus est de filio, fortiter constanterque pertulit. Deinde, cum nulla consuetudo esset in ea regione, sicut fortasse apud quosdam, immolandi liberos, ipse primus auctor futurus erat novi et inusitati exempli, quod mihi videtur nemo latus fuisse, B etiamsi ferreum aut adamantium haberet animum. Cum natura enim, ut quidam ait, pugnare est difficile. Pater erat factus unici hujus (*ex Sara nempe*) legitimus filii, quem mox singulari amore prosequebatur supra modum vulgaris benevolentiae, imo etiam fama celebratas.

dilucide ostenditur.

448 Aderat et aliud vehemens amoris incitamentum, quod in senecta ei puer natus fuerat. Nam sero natos impotenter parentes adamant, vel quia diu desideratos, vel quia nullam problem sperant postea, natura jam effata, quippe quae extrellum attigit terminum. Siquidem et numerosa sobole unum quempiam offerre Deo, tamquam liberorum primitias, nihil mirandum fuerit, cum presto sit e superstitibus haud mediore solatum et doloris ob mactatum concepti remedium. Cum vero unicus dilectus offertur, res est sermone nullo explicabilis, nullum respectum habens consuetudinis domesticæ, sed tota prona ad pietatis officium, eximia sane et vix cuiquam alteri tentata. Nam alii, tametsi pro salute patriarcharum aut exercituum concedunt suos mactandos, tamen aut domi manent interea, aut B procul absunt ab altariis, aut, si contingat, eos sacris interesse, avertunt oculos, ne spectare quidem sustinentes vel alienum necis ministerium. Hic vero (*Abraham*) tamquam sacerdos, ipse pater amantissimus, aggredit mactationem egregii filii, quem fortassis etiam sacrificio ritu membratim concisurus erat adolendum altaris ignibus. Adeo caverat, ne pietate erga filium distraheretur a pietate Deo debita, et totum, quantus erat, animum sanctitatem devoraret, parum curans cognatum sanguinem. Quid horum, quae diximus, cum ceteris commune est? Quid non eximium, quod nulla possit æquari facundia? *Hactenus Philo. Plura in hanc rem videat curiosus lector studiose collecta digestaque a Natale Alexandro in Histor. Eccles. Veteris Testimenti Dissert. 8 de Abrahami sacrificio, qua aduersus Marshamum eruditè probat, hoc Patriarchæ nostri factum nullo prævio Egyptiorum vel gentium aliarum exemplo obscurari posse. Ego modo ad ea, quæ vel proxime insigne hoc Abrahami factum subsecuta sunt, vel cum eo connexionem habent, sequenti § accedo.*

AUCTORE
J. G.

§ XXIV. Abrahamus loco filii sui Isaaci arietem Deo immolat: amplissimæ promissiones divinæ ei illustri modo confirmantur: reversus in Bersabee redditur certior de natis suo fratri liberis.

Jam Abrahamus, Isaaco parcere angelico jussus Cum Abrahamus arietem, ab incepto destiterat, atque haud dubbi ecclum protinus vinculis tenerimo illum osculo complevus fuerat, cum eum non levius cura incessit, quo pacto scilicet, subtracta jam sibi victimæ, rerum omnium Domino holocaustum, uti animo statueral, oblaturus in eo monte esset. Ast sollicitudinem illam exemit ei Benignissimus Deus. Quippe inventus est post tergum religiosi Viri sejunctus a grege aries, inter repres cornicis hærens, sicque iis implicatus, ut effugere nequam valeret; quem conspicatus Abraham, haud dubitavil eum in eodem illo allari, in quo Isaacum suum, ni aliter Deus jussisset, immolatus fuerat, supremo Numini holocaustum offerre. Non poterat non tam singulare divina Providentia documentum religiosam Patriarchæ mentem suavissimo gratissimoque sensu afficere; quapropter, uti alias divina erga se benignaliter memoriam, indito ipsis locis, ubi hanc expertus fuerat, congruenti nomine, immortalem apud posteros reddere assuetus erat, ita monti illi, ea re divinitus peracta nomen imposuit novum, nimirum Hebraice Jehova-Jireh, quod Latine secundum Vulgam est, Dominus videt, vel, ut vertit etiam potest, Dominus providebit.

450 *De his rursus ipsummet Scriptorem sacram loquentem sisto, nonnulla in ejus narrationem, quo hæc manifestior planiorque fiat, mox subjecturus. Sic ille cit. cap. 22 Genes. §. 13 et 14: Levavit Abraham oculos suis, vidique post tergum arietem inter repres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. Appellavitque nomen loci illius: Dominus videt. Unde usque F hodie dicitur: In monte Dominus videbit. Ac primo quidem mihi dubitandum non videtur, quin Abrahamus oblatum sibi in deserto loco arietem, velut de manu Dei, cuius sunt omnia, accepit, quemadmodum et postea Elias lib. 3 Reg. 17 §. 4 et 6 allatas sibi a corvo in deserto carnes accepit, non inquirens, unde essent allatæ. Aut, si quis, eum de privato legitimoque arietis domino cogitasse, ac nihilominus illum Dei obtulisse, relit; huic ego respondere non vereor, nihil ea in re peccatum a Viro sancto fuisse, cum re deperdita sic ad holocaustum usus sit, ut paratus ceteroqui esse, legitimo ejus domino, si fors compareret, etiam melioris notæ arietem reddere, omneque damnum, si quod ei intulisset, abunde resarcire. Ut ut sit, equidem ambigendum minime est, quin Vir sanctus peculiariter instinctu divino ea in re motus fuerit, et ne quidem ad transversum, ut aiunt, unguem, a recta conscientia discesserit.*

451 *Adhæc notari cum Pererio meretur, illud pro filio sensu triplici, eoque ad rem plane apposito,*

AUCTORE

J. G.
loco filii sui
laaci Deo
immolasset,

to, exponi posse, nimurum primo : Abrahamus arietem obtulit holocaustum, quemadmodum ipse filium suum immolare voluerat, scilicet quantum ad affectum effectumque. Deinde pro filio, id est, in locum filii, quem Deus ante immolari jusserrat, quemque immolasset ipse, nisi postea id fieri Deus vetusset. Adhuc pro filio, id est, pro liberatione filii : agens nempe gratias Deo, quod filium morte liberasset, ejus vice arietem substituendo, simulque Deum orans, ut ejus arietis immolationem perinde acciperet, quasi ei filium suum immolasset. Ita fere Pererius. Denique observant hic Ambrosius et Joannes Chrysostomus, variisque alii SS. Patres, hec omnia, quae jam ex Moyse relata sunt, figuram fuisse mysterii redemptionis humanæ, eoque etiam spectare hæc Christi ad Judæos verba apud Joannem cap. 8 §. 56 Abraham, pater vester, exultavit, ut videret diem meum : vidit et gravissus est. Nempe, uti S. Chrysostomus hom. 47 in Genes. pag. 478 scribit, vidit per figuram, per umbram. Sicut enim hic ovis oblata est pro Isaac, ita et rationalis agnus oblatus est pro mundo. Et paulo post, ut mysterium redemptionis humanæ in B illo Abrahami facto prefiguratum fuisse, ostendat, ita loqui pergit : Unigenitus illic, et unigenitus hic : dilectus illic et germanus, dilectus et hic ac germanus... a Patre ille in holocaustum offerebatur, et hunc Pater tradidit. Ino vero non per figuram dumtaxat et umbram, sed et per expressam revelationem divinam, demonstrat Viro sancto fuisse humani generis per venturum Messianum redempcionem, ipsem Christus Dominus cit. §. 56 non obscurè indicat, disertissimeque affirmit Ambrosius lib. de Abram cap. 8, quem, si lubet, consule.

452 Mitto hic, quæ de varia citati versus 14 lectione aut interpretatione Latina, deque exorto ex hisce Abrahami verbis apud Hebreos adagio eruditæ a variis disputata sunt, quandoquidem hæc ad Patriarchæ nostri historiam, quam illistrandum suscepimus, non ita prope attinent. Pergo igitur ex Moyse recensore, quæ vel durante, vel peracto jam mox arietis holocausto, divinitus ei dicta fuerunt. Testate Moyse a §. 15, ad 19, vocavit autem Angelus Domini Abraham secundo de cœlo, dicens : Per memetipsum juravi, dicit C Dominus : Quis fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me : Benedic tibi, et multiplicabo semen tuum. sicut stellas cœli, et velut arenam, quæ est in littore mari : possidebit semen tuum portas inimicorum surorum, Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. *Hactenus Mosaica narratio, quam cum Apostolus Paulus in sua ad Hebreos Epistola cap. 6 a §. 13 mirifice illustrat, facere non possum, quin hujus verba huc transferam.* Abraham, inquit, promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum, dicens : Nisi benedicens benedicam te, et multiplicabo multiplicabo te. Et sic longanimitate ferens (Abraham) adeptus est promissionem. Homines enim per majorem sui jurant : et omnis controversia eorum finis, ad confirmationem, est juramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hereditibus immobilitatem consilli sui, interposuit jusjurandum : ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatum habemus, qui confugimus ad tenendam propositionem spem.

453 Atque ex his quidem Apostoli verbis et formulam jurisjurandi, a Moyse subintellectam, et jure jurandum hanc Nisi benedicens benedicam etc., (de qua vide Cornelium a Lapide in hunc locum) et rationem adjecti promissa divino jurisjurandi diserte expressam habemus. Juverit nunc claritatis ergo S. Joannem Chrysostomum recitatum. 452 verba exponentem audisse. Sic ille Homil. 47 in Genes. pag. mihi 479 : Considera obsecro, inquit, clementiam Domini. « Non pepercisti filio tuo dilecto propter me. » Attamen vivum ipsum reducit. Non eventum respicias, dilekte, sed voluntatem et mentem disce, qua sine ulla ratiocinie mandata implebat. Quantum enim ad voluntatem attinet, cruentaverat dextram Patriarcha, et per cervicem pueri immiserat gladium, perfectumque obtulerat sacrificium : idcirco Dominus, quasi sacrificio re ipsa consummato, laudat Justum et dicit : « Non pepercisti filio tuo dilecto propter me. » Tu quidem non pepercisti propter meum mandatum, ego autem pepercisti propter tuam obedientiam. Propter hanc tuam obedientiam te remunerans » Benedic te et multiplicans multiplicabo te. « Vida cumulatam benedictionem : hoc est, amplius multiplicabo semen tuum. Hic enim, qui per voluntatem tuam occisus est, in tantam multitudinem propagabit semen tuum, ut stellis et arenæ ad quandum sit, » et omnes gentes in semine tuo benedicentes sint, eo quod audisti vocem meam. » Hæc omnia, inquit, tibi in obedientiae tantæ mercem ederunt.

454 Sed quoniam inter promissa divina, Abrahamo jurejurando confirmata, longe summum præstantissimumque illud est de nascituro ex ejus semine Messia, seu, prout S. Zacharias Luke cap. 1 §. 78 loquitur, jusjurandum illud, quod juravit (Deus nempe) ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, non abe re erit, paucis hic investigasse, an istud alacri sua obedientia, non sine divina gratia auxilio praestita, piissimum Patriarcha meruisse dici possit. Negant heterodoxi illi, qui prius justorum operibus, etiam cum divina gratia peractis, omnem meriti rationem abjudicant. Verumenimvero affirmare ego non vereor, Abrahamum per egregium illud factum sum de congruo, ut Theologi loquuntur, meruisse, ut divino jurejurando confirmata fuerit præstantissima illa promissio, ex Moyse cit. §. 18, a F. S. Paulo ad Galatas cap., 3 §. 16, et alibi in Scripturis sacris memorata, qua in semine Abraham, seu in Christo, benedicentes erant omnes gentes terræ. Et sane, si quis mente non preoccupata consideraret cit. §. 16 Hebraicam particularum causalem ki, Latinæ quia, et §. 18. Hebraicum illud ekeb ascher, quod Latine sonat eo quod, vertique etiam si potest In mercedem ejus, scilicet obedientie; ne ille, nisi genuinum vocum omnium sensum in alienum pro cuiuslibet libidine detorqueri posse, fateatur, ambigere non poterit, quin propter Patriarchæ nostri obedientiam, tamquam causam meritorum dispositivam, divino jurejurando firmata, imo et ante ex hujus prævisione facta fuerit promissio illa, qua Dei Filius, humanam carnem propterea sumpturus, non ex alia, quam ea Abrahami stirpe, eam assumpturus esset. De his qui plura cupit, adeat Theologos Polemicosque de supernaturali merito disputantes; ego ad binas alias questiones, ad hunc Commentarium critico-historicum attinentes, progredior.

amplissime
divinitus ei
finit pro
missionesquorum præ-
cipuum de
congruo me-
ruisse dici
potest.

A 455 Earum prima in eo versatur, an quatuor Promissiones autem illas, quantum ad substantiam antiqua, sed confirmata; an contra omnino nova, seu jam primum Abraham facta esse dicenda sint. Quod ad primam illam spectat promissionem Benedicant tibi §. 17; indubitatum est, eam Abraham jam dudum ante factam fuisse, uti cap. 12 Genes. §. 2 et §. ix videre est. Ad secundam quod attinet. Multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli et velut arenam, quae est in littore mari, eodem §. 17; hanc itidem jam ante Abrahamo factam legimus Genes. cap. 13 §. 16, ubi ita Deus illum alloquitur: Faciamque semen tuum sicut pulvorem terrae: si quis potest hominem numerare pulvrem terrae, semen quoque tuum numerare poterit; et cap. 15 a. § Suspicere caelum et numera stellas, si potes... Sic erit semen tuum, ac demum cap. 17 §. 6 Faciamque te crescere vehementissime, et ponante in gentibus regesque ex te egredientur, quod et cap. 18 §. 18 repellunt legitur. Idem omnino de tercia hac promissione cit. §. 17 cap. 22 B Genes. relata, Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum dicendum est, quandoquidem Genes. cap. 13 §. 14 et 15 ita Deus Abraham locutus fuerat: Vide a loco, in quo nunc es, ad Aquilonem et Meridiem, ad Orientem et Occidentem. Omnem terram, quam conspicias, tibi dabo et semini tuo, et rursus cap. 15 a. §. 18 Semini tuo dabo terram hanc a fluvio Aegypti usque ad fluvium magnum Euphraten, Cinaeos, et Cenezeos, Cedmonios etc.

456 Verum quod ad quartam eamque praestantissimam attinet promissionem Et benedicuntur in semine tuo omnes gentes terre; hanc Paulus Burgensis in Additione quinta super caput 22 Genes. omnino novam, seu numquam ante Abrahamo factam fuisse, pugnacissime tuerit: ast, uti jam patebit, haud satis feliciter. Etenim jam ante pollicitus fuerat Abraham Deus, in ejus semine benedicendas esse omnes gentes terre, nimirum Gen. cap. 12 §. 3 ita loquens: In te benedicent universae cognationes terre, et cap. 18 §. 17 et 18 sic inquiens: Num celare potero Abraham, que gesturus sum: Cum futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam, et benedicendas sint in illo omnes nationes terre. Quippe, cum in postremis hisce textibus idem omnino significet ḥ in te et ḥ in illo, quod in semine tuo, vel in semine ejus, uti ex cap. 13 Genes. v. 15, et ex eo etiam colligitur, quod alias falsa esset prolatula Genes. cap. 12 §. 3 ex cap. 18 §. 18 divina sententia; vel hinc liquido satis patet, factam Abrahamo cap. 22 Genes. §. 18 promissionem omnino novam dici non posse. Quod autem Burgensis adstruit, hanc unam jurejurando confirmatam promissionem a S. Paulo ad Galatas cap. 3 indicatam fuisse; in eo, ut supra §. xi num. 206 ostendimus, atque uti ex adjecta annorum computatione liquet, hallucinatus fuit auctor ille, uti et, dum aliud verbum Hebraicum Genes. cap. 12 §. 3, aliud cap. 22 §. 18 adhibuit a Moyse, adstruit, cum tamen utrobius verbum Hebraicum Barach, quod benedicere sonat, reperiatur, sola discrepans Hebraica conjugatione, ut Grammatici loquuntur.

457 Negue vero, divinam promissionem cit. cap. 22 Genes. §. 18 omnino novam esse, ex eo capite Burgensis recte contendit, quod hæc sola, ut ipsi placet, divino jurejurando confirmata fuerit, alia non item. Nam, uti cuiilibet in reci-

tatem num. 452 Mosaicam narrationem ordinemque divinorum verborum oculos conjicienti mox manifestum flet, iusjurandum Dei non posstrem hanc solam, sed et tres alias promissiones divinas, supra memoratas, antecedit, easque ad unam omnes complectitur; ut adeo non sola promissio de benedictione omnium gentium in semine, Abraham, sed etiam tres aliae divino jurejurando firmata fuerint. Ex quibus omnibus consecarium fit, renovatas seu iteratas cit. cap. 22 Genes. fuisse promissiones divinas, jam ante Abrahamo factas, non vero una alterave auctas. At enim, inquires, si promissa divina, Abrahamo post exhibitam summam animi fortitudinem singulari remque obedientiam facta, nihil amplius prestantiusve quantum ad substantiam contineant, quam quæ jam ante ei fuerant facta, e quid ergo plus premii jam ei datur? Respondeo, in eo amplioris precent rationem consistere, quod factæ ante promissiones nunc novo modo eoque illustriore dentur, quodque Deus interposito juramento (vide Apostoli verba num. 452) abundantius Abraham eijusque heredibus immobilitatem sui consilii ostenderit, ut tam ipse, quam hi in sua peregrinatione fortissimum haberent solatium; ac denique, quod hic manifestissime declarat Dei angelus, ob meritum fidei et obedientie Abrahomi divino jurejurando firmatum id esse, quod ante promissionem simpliciter, et, quantum ad causam dispositivam, num. 454 memoratam, attinet, non explicata, nude prænuntiatur fuerat.

458 Nunc ad alteram e binis questionibus, hujus vero num. 454 indicatis, accedo. Hæc circa annum facti epocha Abraham, cui memorabile illud holocaustum innecti debeat, versatur, indeque ortum duxit, quod nec Moyses cil. cap. 23 Genesios, nec S. Paulus ad Hebreos cap. xi de Abraham scribens, nec quisquam alius sacer auctor aut Patris, filium immolaturn, aut victimæ immolandæ etatē diserte expresserit. Hinc factum est, ut alii, quemadmodum jam ante num. 205 dixi, anno Abraham centesimo decimo, alii centesimo decimo quinto, alii centesimo vigesimo quinto, alii alio ejus anno id contigisse, adstruerentur. Id certum in hac re est, Isaacum, qui, ut §. xxii ostendimus, anno Patris sui centesimo natus est, jam id etatis tunc fuisse, ut non mediocrem lignorum fas scem concremande victimæ necessarium suis humeris in montem excelsum ferre potuerit. Unde colligere datur, Isaacum tunc decennem aut duodenem puerum non fuisse. Ad hæc si ad narrationis Mosaicæ, Abrahomi redditum in Bersabee ejusdemque illic habitationem ante obitum Saræ referentis, seriem adverbiam animum, vix non indubitatum flet, egregium illud facinus contigisse, viva etiam Sara; atque adeo, cum hæc nonageneraria pepererit Isaacum, mortuaque sit anno septimo, non posse hujus facti epocham ultra annum Isaaci trigesimum septimum differri.

459 Scio quidem, Hebreos aliquot, eosque non vulgaris nota, Isaaco tunc temporis haud plures, quam duodecim, annos tribuisse, atque adeo factum illud anno Abraham centesimo duodecimo illigasse, his nempe ductos rationibus, quod Isaacus Genes. cap. 22 §. 5 puer vocetur, quodque sibi vincula ad necem injecta passurus non fuisset, si ad resistendum vires suppetiissent, ni alias, si se sponte obtulerit, Abrahamum meritis superasse, dicatur: quod ipsis absurdum videtur. At enim vero nihil prorsus rationes illæ evincunt. Nam et Benjamin Genes. cap. 43 §.

non anno
Isaac duodecima,

scilicet quidam
oppositum
pugnacissime
tuerat,

sed tantum
novo illu-
strique mo-
do confor-
mas fuisse,
ostenditur,

AUCTORIA
J. G.

8 et 9 puer vocatur, qui haud dubie annum etatis vigesimum attigerat, et lib. 2 Reg. cap. 2 §. 14 milites, robore praestantes, vocantur pueri, ac denique, ut alia militiam exempla, eodem lib. cap. 18, §. 5 et 12 Absalom puer appellatur, qui tamen cap. 17 §. 25 vir dicitur, qui que jam ante, quam insurgeret contra Davidem patrem suum, tres filios unamque filiam genuerat, ut ibidem §. 27 legere est. Cum igitur in sacris Litteris nomen pueri in universum opponatur seni, comprehendatque etiam adolescentiam et juventutem, nihil prorsus subsidi Hebreis illis ad demonstrandum juniorem Isaaci etatem illud confert. Dein, et ad alteram Hebreorum rationem respondemus, iis ego lubentissime do, ino et ipsa propugno, Isaacum se sponte vinciri permissem; ast unde constat, sic eum plus, quam Patrem suum, meruisse apud Deum, majoremque filii, quam Patri, fuisse in Deum fidem obedientiamque?

tametsi He-
breis aliquot
varius ratio-
nibus id con-
tendant,

460 Imo vero, ut Pererius jam saxe laudatus, disput. 15 in caput 22 Gen. pluribus ostendit, Abraham factum circa illam filii immolationem majoris virtutis, amplioris meriti ac laudis fuit. B Nam primo Abraham plus diligebat vitam filii sui Isaac, quam suam, et quam ipse Isaac propriam vitam diligenter, idcirco nempe, quod esset unigenitus ex dilectissima uxore, quod sui amantissimus maximeque reverens, quod in senectute non sine miraculo genitus, quod moribus innocensissimus sanctissimusque esset, quodque in ejus unius vita omnes Dei promissiones sibi date niterentur. Deinde Abrahamus acerbitate illius casus melius ponderavit, quam Isaac: totum enim triduum cogitatione atrocissimi casus cruciatus fuit. Adhuc habuisse creditur maximas circa fidem tentationes. Praeterea horrendum magis Abraham fuit, et ab eo paternus affectus sensus vehementius refugit, filium necare propriis manibus, quam Isaaco futurum erat, occidi. Is enim uno ictu jugulatus, quasi puncto temporis mortem hausisset: Abraham vero tripliato dolore, lenteque discruciatus esset, primo filium jugulando, tum sacrificio ritu membratim concidendo, ac demum igne eum concremando, nullis tam dilecti filii reliquis prae ter exiguum cinerem remanentibus. Ita fere ille; unde sat manifeste patet, nullius quoque ponderis esse recital tam supra Hebreorum istorum rationem, ex qua Isaacum decennem aut duodenem dumtaxat tunc temporis fuisse, adstruunt.

nee anno
ejus 56, sed
anno circi-
ter 23 sta-
tuenda vide-
tur,

C 461 At ergo, inquires, amplectenda potius est opposita Judeorum aliquot in suo Chronicum Majore, seu in Seder-Olam Rabbis, sententia, quæ Isaacum, quando ligatus est super altare, egisse annum XXXVI, ac proin id anno Abraham centesimo trigesimo sexto contigisse, affirmat? Respondeo, tametsi sententia hæc narrationi Moysæ dictisque num. 458 tam directe non repugnet, quin conciliari utcumque queat; eam tamen haud satis probabilem videri, tum quod auctoritas citati Chronicus, presertim, ut jam mox videbimus, repugnante Flavio Josepho, per se sola sufficiens non sit, ut fidem sat certam tutamne faciat; tum quod Moyses, Abrahamum, cum Isaaco reversum in Bersabee, ibi habitasse, deindeque nunciatum a Nachore fratre suo accepisse, a §. 19 enarrans, indeque eum in Hebron migrasse, cap. 23 subdens, mullo longius, quam unius anni, spatium inter celebre illud holocaustum interque mortem Saræ, quæ anno Abraham centesimo trigesimo septimo, et Isaaci trigesimo septimo contigit, de-

signasse videatur. Malim igitur medium inter D extremas sententiam sequi, illam nempe, quæ factum illud plane singulare anno Isaaci vigesimo quinto, ac Patris ejus centesimo vigesimo quinto innectit; tum quod in ea nihil occurrat, quod Moysæ narrationi vel tantillum refrigeretur, tum quod peritissimus Rerum Judaicarum scriptor Josephus lib. 1 cap. 14 pag. mihi 23 dierissimis verbis illud contigisse affirmet, cum Isaacus vigesimum quintum annum agebat. Fattendum tamen, ne hanc quidem sententiam, etsi alius probabilitorem, pro certa haberi posset, ac proin, ut supra num. 206 dictum fuit, ab eo adiectum ab Apostolo non fuisse æræ Abrahamiticæ, seu 430 annorum peregrinationis Hebreorum exordium. His, ut fieri licuit, expeditis, ad Moysem redeo.

Peracto sa-
crificio Abr-
aham reverens
domum, natos
esse suo fratri
liberos,

462 Sic igitur ille, quæ post latissimam holocausta catastrophæ facta sunt, cfr. cap. 22 a §. 19 usque ad capitul ejusdem finem enarrat: Reversus est Abraham ad pueros suos, abiuruntque Bersabee simul, et habitavit ibi. His ita gestis, nuntiatum est Abraham, quod Melcha quoque genuisset filios Nachori fratri suo, Hus primogenitum, et Buz fratrem ejus, et Samuel E patrem Syrorum, et Cased, et Azau, Pheladas quoque et Jedaph, ac Bathuel, de quo nata est Rebecca: Octo istos genuit Melcha Nachori fratri. Concubina vero illius, nomine Roma (Hebraice Reuma, ejus nempe secundaria uxor) peperit Tabe, et Gaham, et Tahas, et Maacha. Quæ ne quis frustra a Moyse hic commemorata esse, arbitretur, non nihil modo ilustrabo. Ac primo quidem non abs re subdidit sacer Scriptor, Abrahamum, postquam ad famulos suos, quos procul a monte Visionis, uti num. 436 dictum est, consistere jusseral, reversus esset, una cum iis ac suo cum Isaaco profectum esse in Bersabee, unde venerat, ut ne locus, ubi Patriarche ante exinium istud factum degerat, et ubi dein aliquandiu, Deo, ut Josephus eodem cap. 14 scribit, omnes ejus conatus prosperante, habitare perrexit, incertus posteris foret. Idcirco autem recensuit Moyses progenitas a Nachore ex Melcha proles, ut ne genus future Isaaci uxoris, atque adeo et maternum Israelitarum genus incognitum esset.

463 Reliquum nunc est, ut, qua occasione Abrahamus de genitis fratri suo Nachori filiis per nuncium redditus sit certior, ex probabili saltem conjectura, hic exponamus. Censem Ruperto in caput 22 Gen., nuntiatum de Nachoris liberis fuisse sanctissimum Patriarchæ, noleti accipere filio suo Isaaco uxorem, de filiabus Chananiorum, inter quos habitabat, et sollicito, unde sibi nurus esset speranda, digna filio suo; atque hanc sollicitudinem seuccisionem idoneam esse existimat, cur id illi nunciatum esse, hoc loco sancta narrat Scriptura. Ast unde hæc Nachori, in Mesopotamia urbe Haran degenti, tunc temporis innotuerunt? Existimat Salianus ad annum mundi 2164, Abraham vero 126, num. 1, pag. 488, Abraham post liberatum a morte Isaacum, et spes suas divinitus, etiam jurejurando firmatas, lexilit exsultantem, consanguineos, qui erant in Mesopotamia, gaudiis sui participes facere voluisse, et ad eos primum certos nuncios misisse sub anni etatis ejus 125 finem; sub anni autem ejus 126 initia Nachorem vice versa nuncios de rebus suis, atque adeo et de nata ex uno filiorum suorum prole, Rebecca nomine, ad fratrem suum

F
intelligit, ea
verisimiliter
occasione, qua
hic refertur,

A suum Abrahamum misisse, idem auctor censet, sed, pro sua modestia, ex conjectura tantum; quæ tamen an non ceteris omnibus, quæ ea de referti possunt, probabilior sit, dijudicandum lectori relinquo.

unde et confirmatur assertus superius notatus annus Abraham.

464 Ceterum coronidis loco cum Torniello et Salianno jam laudato hic observatum velim, ex Mosaico narratione, num. 462 recitata, non parum confirmari nostram de anno natali Abrahami deque emortuali Thare patris ejus tempore sententiam. Etenim ex verbis Moysis manifeste colligitur. Abrahamo, ex quo discesserat ex Haran, nimirum ante quinquaginta circiter annos, nullum cum Nachore ejusque familia fuisse commercium. Atqui credibile non est, Abrahamum, si, vivo etiam patre, ex Haran discessisset, 50 circiter annorum spatio nulla exhibitorum fuisse specialia amoris reverentiæque specimina grandevi seni charissimo parenti, qui et Filiū auxilio non parum indigere poterat, quique et ejus incitatus amore, terram patriam reliquerat, ac longam suscepit peregrinationem. Consecratum igitur sit, ut jam ante, quam discederet Sanctus noster ex Haran, nempe anno ætatis suæ

B septuagesimo quinto, mortem illic obiisset Thare. Nec enim alias concipi potest, ecceq; eo aliquoties non commigrasset Abraham, aut quo pacto is ignorasset, quid sui fratri familiæ incrementi accessisset, si eam, quanta erat, dum suum patrem inciseret, plus semel coram intuitus fuisset.

§ XXV. Sanctus defunctam in Hebron uxorem Saram plangit: eam sepelit in spelunca duplice, quam ab Ephron emerat probata pecunia: varia de hac sepulcri emptione.

Abrahamus uxorem Saram in Hebron defunctam,

A brahamus, peracto, de quo supra egimus, in monte Moria sacrificio, cum charissimo Isaaco binisque itineris comitibus incolumis reversus ad Saram erat, alqueab eo tempore, uti ex Flavio Josepho libro 1 Antiquitatum Judaic. cap. 14 intelligi potest, beatam admodum tranquillam: que vitam Patriarchanoster in Bersabee cun suis degenerat, Deo scilicet sanctæ hujus familiæ conatus omnes mirum in modum prosperante, cum risum illi est, incertum, qua de causa, quove determinato post istud sacrificium anno, e terra Palæstinorum, ubi, teste Moyse Genes. cap. 21. 31 diebus multis, seu annis non paucis colonus fuerat, sua in civitatem Arbee, quæ est Hebron, tabernacula totamque transferre familiam. Ast illum hic loci anno ætatis suæ centesimo trigesimo septimo acerbus admodum exceptit casus. Hic quippe vivendi finem fecit dilectissima conjux Sara, anno ætatis suæ centesimo vigesimo septimo, seu anno trigesimo septimo, ex quo Maritum suum excoptata tamvis prole mascula dílasset, prout Moyses partim citatis iam ante locis, partim cap. 23 Geneseos testatur. 1 et 2 ita loquens: Vixit autem Sara centum viginti septem annis. Et mortua est in civitate Arbee, quæ est Hebron, in terra Chanaan, seu in ea Chananiæ parte, quam Hethæ tunc incolebant.

466 Atque haec satis plana quidem: sed quid sibi vult éodem §. 2 divinus scriptor, in hunc modum pergens: Venitque Abraham, ut plangeret, et fleret eam? Verumne igitur est, quod quidam Hebrewi dicerunt, Abrahamum ab immolatione venisse, et in reditu reperisse mortuam Saram, examinatam nuncio immolationis? Minime vero, tum quod Abrahamum, peracto in terra Visionis holocausto, reversum esse in Bersabee ibique habitasse, cit. supra cap. 22 Genes. § 19 diserte testetur Moyses, tum quod eo tempore Sara non in civitate Arbee, sed in Bersabee, habilaret; tum denique quod haud satis simile veri sit, ei quidpiam eorum, quæ in monte Moria divino iussu gerenda erant, palefactum fuisse. Num igitur Abrahæ uxor eum e Bersabee in Hebronem ire meditantem diebus aliquot eo præcesserit, illucque pervenire nequerit Patriarcha, nisi postquam Saram ex contracto in itinere morbo morte sublatam intellexit? Id quidem a vero non abhorret; ast simul veterum testimonio destitutum est. Mihi similius vero est, Abrahamum venisse e proprio suo tabernaculo, jam in Hebron fixo, progressumque funebri ritu, tunc temporis usitato, ad aliud tabernaculum, ubi mortuæ uxoris corpus depositum jacebat, ut hic oratione lugubri planctuque solenni nec non virtutum defunctæ publica prædicatione justa persolveret uxori, de quibus plura videat curiosus lector apud Pererius in caput 23 Genesis a num. x, et apud Salianum in Annal. ad annum mundi 2175 a num. 3, uti et apud Wilhelmum Smits in idem cap. Geneseos scribentem.

467 At forsitan subilitum animum mirari, ecquid illud sit, quod idem ista Patriarcha, qui suum

*non sine quo
justaque mor-*

rere,

immolaturus unigenitum, sua sibi vita cariorum, nullas fudit lacrimas, gemitum nullum edidit, nec ulla ex corde tam gravi vulnere saucio traxit suspiria, totusque immolationi filii intentus fuit, nunc contra ob uxoris mortem ita tenero mollique animo fuerit, ut in lacrymas resolutus et in planctum effusus sit, jamque in alium virum mutatus videatur. Unde, scisitaberis, tanta ejusdem hominis, tam diverse affecto animo, diversitas? Nimurum, uti Pererius in caput 23 Genes. num. 9 scite respondet, illuc respectus et contemplatio divine majestatis et voluntatis, sumumque studium obtemperandi calestibus preceptis omnes exclusit lacrymas, coercuit gemitus, cohibuit suspiria, omnemque paterni vel animi vel doloris sensum oppressit. At vero hic conjugalis caritatis respectus et amissio uxoris, cum qua diutissime et concordissime vixerat, et quam sui amantissimam ac reverentissimam semper expertus fuerat, justum sane moerorem, doloremque in animo ejus excitavit. Nempe homo erat, nec, quod humanum est, a se alienum putavit. Tristitia namque et dolor luctusque ob conjunctissimarum et carissimarum personarum interitum humani sunt et naturales effectus: quos, si ratio eis moderetur, nemo jure culpare possit; quod etiam ex sacris verbis Ecclesiastici cap. 48 §. 16 et ex Historia profana verbis Antonini Pii imperatoris eruditæ idem auctor ostendit.

468 Expleto hocce funeris officio, volens piissimus Patriarcha demortuæ uxoris corpus loco apto honorifice sepelire, cum apud Hethæ nihil agri aut fundi possideret, convenit filios Heth, seu Hethænum populum, eo consilio, ut ab Ephron Hethæ, filio Seor, speluncam duplicem,

*cupiensque
eum loco ho-
norifice sepe-
lire, ab He-
thæ*

quam

AUCTORE
J. G.

quam is in extrema parte agri sui possidebat, legitimo emptionis contractu sibi comparet, in ea que defunctam conjugem recondere pro suo jure possit. Principio tamen non totam consilii sui seriem Hethaeorum primoribus aperit, sed singulari modestia animique demissione, adveniam se et peregrinum apud eos esse, praefatus, enixe rogal, ut jus sepulchri, seu locum aliquem, in quo uxorem suam sepeliat, sibi non denegent. Illi, ut erant admodum humani, et Abrahamo, quem, ut Dei principem virumque summum, venerabantur, in primis addicti, postulantes votis protinus assentiuntur ultroque offerunt sepulchras sua, etiam selectissima honoriscentissimaque, ut in quolibet eorum ipse pro arbitrio suo demortuam uxorem recondat. Hec nos Moyses non obscurae docet cil. cap. 23 §. 3 et tribus seqq. ita loquens: Cumque surexisset (Abraham nempe) ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens: Advena sum et peregrinus apud vos: date mihi jus sepulchri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum. Responderunt filii Heth, dicentes: Audi nos, domine, princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum: nullusque te prohibere poterit, qui in monumento ejus sepelias mortuum tuum.

B 469 Audito tam humano responso, Vir sanctus acturus Hethaeis gratias, de loco, quo sedebat, surgit, inflexo corpore Hethaeorum primores populumque salutat, moxque desiderium suum apertius eis pandit, nimirum non tam se cupere, ut in quolibet eorum sepulchro mortuum uxorem sepelire ex mera eorum benevolentia sibi licet, quam ut speluncam duplicum, ab Ephrone, filio Seor, in extrema agri sui parte pleno dominio possessam, obtinere, persolutu ipsi justo pretio, queat, utque in ejus possessionem ad sepulchralem usum legitimo mittatur ritu; proinde demisse se ipsis supplicare, adjutores sibi esse velint in exorando Ephrone, ut speluncam duplicum justo solitoque pretio sibi publice vendat. Is Ephron opportune, uti nonnullis placet, inter populares sedebat, at non agnitus haud dubie ab Abrahamo. Ergo hic coram omnibus, qui in Hethaei populi conventu secum erant, seu ad portam civitatis, ubi jus dici solet, de more congenerant, Abrahamo, quem beneficio sibi obstringere cupiebat, apertis, sed humanis admodum verbis edicit, se ejus pecunia non indigere, ac non tantum ei speluncam, cui uxor cadaver inferre possit, sed et agrum integrum luentissime donare. Contra vero Vir sanctus, salutatis iterum Hethaeis, reponit, ea se conditione admissurum oblata, ut de manu sua justum agri speluncaque prelum Ephron admittat.

C 470 Ad que rursus Ephron, postulatam terram quadringentis scilicet argenti valere, inquit, nec tamen sibi tanti id esse, ut magni fieret manus; sed, cum liquido perspiceret, ratum siccumque Abrahamo esse, oblatum agrum ac speluncam non admittere, nisi traditio prius justo utriusque pretio, di se, quo ei gratificaretur, accepturum esse. Hec cum audisset pius Patriarcha, cui nihil magis cordi erat, quam neminem suo fraudare, nullius impendio dilescere, at contra aequitatem exactissimam in contractibus servare, actuatum profert quadringentos scilicet argenti probatae monete publicae, atque in eodem ipso Hethaeorum conventu Ephroni appendit persolvitque; itaque agrum arboribus circumdatum ac speluncam duplexem sibi comparat, testantibus Hethaeorum primo-

ribus, ceterisque, qui portam civitatis illius intrabant publicoque assistebant concessui. Quo peracto, demortuam uxorem usitato ritu funebri in spelunca illa Vir sanctus sepelit, haud dubie fenus comitantibus Hethaeis, a quibus et confirmatus et stabili jure ita firmatus est initus Abrahamus inter et Ephronem emptionis-venditionis contractus, ut nulla subsecuturo tempore moreri de eo posset controversia. Ipsa nunc, quibus factum hoc Genes. cap. 23 narratur, Mosaica verba subiunctione, nonnullas de his disquisitiones mox subditurus. Sic igitur Moyses cil. cap. a. §. 7 loquitur: Surrexit Abraham et adoravit populum terrae, filios videlicet Heth: Dixitque ad eos: Si placet animae vestrae, ut sepeliam mortuum meum, audite me, et intercede pro me apud Ephron filium Seor: Ut det mihi speluncam duplicum, quam habet in extrema parte agri sui: pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri. Habitabat autem Ephron in medio filio-
verbis hic
recitat叙事;
E

471 Responditque Ephron ad Abraham, cunctis intentibus, qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens: Nequaquam ita fiat, Domine mi, sed tu magis ausulta quod loquer: Agrum trado tibi, et speluncam, quae in eo est, praesentibus filiis populi mei, sepeli mortuum tuum. Adoravit Abraham coram populo terrae. Et locutus est ad Ephron, circumstante plebe: Queso, ut audias me: Dabo pecuniam pro agro: suscipe eam, et sic sepeliam mortuum meum in eo. Responditque Ephron: Domine mi, audi me: Terra, quam postulas, quadringentis scilicet argenti valet: istud est pretium inter me et te: Sed quantum est hoc? Sepeli mortuum tuum. Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audiens filios Heth, quadringentos scilicet argenti probatae monetae publice. Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat speluncam duplex, respiciens Mambre, tam ipse, quam speluncam, et omnes arbores ejus in cunctis terminis ejus per circuitum, Abraham in possessionem, videntibus filiis Heth, et cunctis, qui intrabant portam civitatis illius. Atque ita sepelivit Abraham Sararam uxorem suam in speluncam agri dupli, quae respiciebat Mambre, hec est Hebron in terra Chanaan. Et confirmatus est ager, et antrum, quod erat in eo, Abraham in possessionem monumenti a filiis Heth.

472 Haec narratio Mosaica, circa quam moveri primo haec controversia potest, licetumne fuerit Abrahamus sepulturæ ab Ephrone emere, imo et cum quodammodo compellere, ut pecuniam pro sepulchrali loco seu speluncam duplifico, in quo haec sita erat, agro acciperet. Si enim, ut S. Hieronymus lib. Quæstion. Hebraic. col. 527 vult, occulte reprehensus fuerit Ephron idcirco, quod memorias vendiderit mortuorum, quodque sepulchri pretium, licet invitum, suscepit; qua ratione omni culpa hic absolvere poterit Abraham, qui ultro et gratis oblatum sepulchri locum admittere noluit, nihilque non egit, ut Ephron integrum ejusdem pretium de manu sua acciperet, itaque verum emptionis-venditionis contractum de jure sepulturæ secum iniret. Sin autem ea in re excusandus omnino sit Abraham, qua ratione reprehendi ullatenus meritus est Ephron? Ad haec varii variae adferunt responsiones, quibus, ne prolixior sim, hic supersedeo, sicque de hac controversia statuo: cum nullo ex capite

ac nomina-
tim ab
Ephrone
speluncam
duplicum

oblato pre-
postulat ob-
tinetque ut
Moyses

A capite constet, imo nec probabile sit, apud Hethæos sepulchra fuisse vere sacra, aut agrum illum ad sepulturam mortuorum rite consecratum fuisse, nedium ob consecrationem pluris emptum venditum; non minus omni culpa simoniz immunitus fuit Ephron, vendendo spētuncam duplēcē, quam ipse Abraham, eam emendo; ac proin summa cum reverentia ab eorum recedo opinione, qui Ephron ea in re reprehensione dignum fuisse, existimarentur.

nihil per-
cum fuisse
demonstra-
tur,

473 Et vero quoniam ex capite adstrui posset, locum illum fuisse sacram? An quod in eo seppellitus fuerit omnium mortalium parens Adam? Ast id ex capite 14 libri Josue minime probatur; quin imo Adamum in monte Calvaria sepultum fuisse, longe communior SS. Patrum sententia tenet. Adhac, semotis legibus positivis Ecclesiæ et Ecclesiastica sepulchrorum consecratione, quæ sane temporibus Abrahæ non riguerunt, non magis sacer est homo mortuus, quam vivus, nec magis sacra domus est, quam homo etiam justus incolit, quam sepulcrum, quo recorditur defunctus. Præterea, si idolorum, templum B justè emere vendere quilibet possit, quid idolum nihil est, teste S. Paulo Epist. 1 ad Corinth. cap. 8, §. 4, nec vere sacri sunt idololatrarum ritus, quidni et Abraham emere sepulchrum potuerit, spretis ejusmodi ritibus? Quod si ille emere hoc titulo potuit, ecce non et Ephron ei vendere? Ac denique, etiamsi locus ille vere sacer fuisse tantisper statuatur, ne sic quidem aut Ephron, aut Abraham simoniz argui posset, nisi aut ille ultra justum agri pretium religionis causa quidquam exegisse, aut hic concessisse probetur; quod cum probari nequeat, evidens fit, quandoquidem leges positivæ, quæ locum sacrum per se et directe vendi prohibent, tunc nequid latenter, nec Ephronem nec Abrahamum merito reprehendi posse, dum nempe postquam humanitate et comitate inter se certassent, alter rei suæ, quam alienabat, pretium admisit, alter, ut rememptam legitime possideret, quadragintos siclos argenti probata moneta publice appendit, itaque justum mercis pretium persolvit.

uti etiam,
expensos ab
eo ad illam
emptionem
400 siclos

474 Transeo nunc ad questionem alteram, quæ circa ipsum venditi agri ac speluncam duplicitis pretium a nonnullis eruditis moveretur, asserentibus scilicet, Hebraïca hæc Moysis verba §. C 16: Secel (seu Schekel) cœsiphon ghober lescher minus commode ab Hieronymo versa fuisse per Latina hæc Siclos argenti probata moneta publicæ, prout et in Vulgata nostra leguntur, cum re ipsa, ut ipsi quidem contendunt, aliud nihil significant, quam siclos argenti transuentis ad mercatorum, seu laminas, ut iidem volunt, argenteas, scili pondere appensa, non tamen charactere ullo, qui monetæ publicæ index esset, insignitas; atque hinc affirmare non verentur, S. Hieronymum juxta ævi sui usum, quo nempe nulla erat pecunia commerciis apta, quæ non publicæ auctoritatis indice signata esset, rem veterem, seu Abrahæ tempore usitatam, minus accurate interpretatum fuisse. Rationes autem, ob quæ Hieronymo versionem hic reprehendant, aut saltem minus probent, triphas hasce apud illos expressas invenio; quod Hebraïca vox Schekel primario cuiusdam ponderis nomen sit, cum radix illius Schakal nulla alia, quam appendi, librandi, ponderandi, aut quæ huic omnino affinis est, notione gaudeat; deinde quod consuetudo Hebraeorum appendendi argentum Octobris Tomus IV.

non gravis
pondoris, sed
nummos pro-
prie dictos
fuisse.

in statera etiam usque ad captivitatem Babyloniam perdurari, ac denique, quod, si Abrahæ ex parte signati usus invalueret, id minime latere potuisse vicinas gentes, unde statim praxis ea, in commerciis facillima, per totum terrarum orbem fuisse propagata; nec certe Romani et Graeci nummis procusis tam diu caruissent. Ita fere illi.

475 Ast ego, salva, quæ ipsis debetur, reverentia, rationes hasce haud satis validas urgentes existimo, ut ab Hieronymi sententia seu Vulgatae nostræ lectione, quæ monetam publica auctoritatem percussam probatamque indicat, vel tantillum etiam recedam. Ac primo quidem cum J. B. Villapandus S. J. tom. 3 Apparatus urbis ac templi Hierosolymitani parte 2, lib. 2, disp. 4, cap. 24 pag. 386 observeandum est, tametsi siclus pondus fuerit, et primæva sui institutione ponderum norma et ratio, nihil tamen prohibere, quo minus illud idem pondus aliquando cuderetur, atque in nummi formam redactum, sicut rerum omnium, quæ pondere expendebantur, communis erat mensura, sic etiam tum earundem, tum etiam reliquarum et æstimator esset et pretium. Et id quidem in vestitus siclis, quos laudatus Villapandus pag. 380, et Erasmus Frelich S. J. ad calcem Annalium regum et rerum Syriæ tab. 18 exhibet, ac certe Machabæorum ex parte locum habuisse, nemo, arbitror, vocabit in dubium. At enim non tunc dumtaxat, sed et multo ante extitisse siclos, qui nummi genus erant, auctor est Flavius Josephus lib. 3 Antiquit. Iudeoic. cap. 9, pag. mihi 88, ubi, cum testatus esset, Moyse, absoluta tabernaculo, Aaroni fratri suo Dei iussu sacerdos munus tulisse, ita loqui de eo pergit: Post hæc convocato populo imperavit, ut rursum contribuerent viritim dimidium siclum. Ac mox, ne dubium esse possit, an de solo argenti ruditis pondere, an contra de argenteo nummo signalo intelligenda hæc sint, mox subdit siclum esse NUMMI genus apud Hebraeos.

476 Neque vero Fl. Josephi, siclos nummi genus Mosaïca ex parte adstruentis, auctoritatem fidemque exerit allegata vocis Schekel Hebraïca radix, aut ipsa Hebraeorum consuetudo appendendi in statera argentum, de quibus laudatus plus semel Wilhelmus Smilius in suo Prolegomeno Pentateuchi §. 2, num. 415 et seqq. disserit. Elenam, si in re nostra ex solo vocis etymo F Hebraico legitimum formari possit argumentum, pari modo ex Latinarum vocum, non dico, etymo, sed vel apertissima significacione demonstraverim ego, florentissimis reipublicæ Romanæ primorum que imperatorum temporibus nullum extitisse argentum cusum, nullum, seu aureum, seu argenteum, nummum signatum, quandoquidem tunc usitatæ voces tributum pendere, vectigalia pensitate, expensa, impendia, libripendes, aliaeque ejusmodi voces appendendi, librandi et ponderandi notione gaudent. Imo ex Latinis hisce suscipere as alienum, as alienum facere, in aere meo esse aliisque id genus phrasibus pari ratione probaverim, aliud nullum metallum, quam merum æs, quod Regulari et Coronarium Plinius vocali, publica auctoritate signatum unquam sub Romanis fuisse, protindeque aurifices ac monetæ peritissimos mirum in modum suis oculis deludi, dum aureos argenteosve nummos et Cesarum effigie signatos se videre credunt, qui lamen, si nempe allata ab adversarii ratio

89 aliquid

ut ut contra-
rium quidam
ex vocis ety-
mo

AUCTORE
J. G.

*et ex Hebreo-
rum consue-
tudine ap-
pendens
pecunias*

aliquid roboris habeat, nihil, nisi laminæ et meri ponderis genus ac rude æs Regularæ, vel Coronarium esse possunt.

477 Quod autem ad Hebreorum consuetudinem appendendi nummos attinet, quam laudatus Smittiæ cit. §. pag. 286 ad captivitatem Babyloniam usque perdurasse, contendit, libens ego ei largior, Hebreos in agitando commerciis nummos ponderare solitos passim fuisse. At num hinc consequens fil., nullum sub priscis illis Hebreis existisse nummum signatum, nullamque pecuniam probatae monetæ publicæ? Profecto, si istiusmodi consecutio valeat, pari ratione evincentur, hodiernos nummos aureos, quos quadruplos, Albertinos, Guineos, ducatos vulgo appellant, meri ponderis genus esse, nec ullo insignitos charactere publico quandoquidem hos appendere in statera solent mercatores aliique, qui sua strenue negotia curant. Adhæc, si quadruplentiæ sicli, ab Abrahamo Ephroni Hethœ dati, aliisque, de quibus frequens est in Scripturis mentio, nihil aliud fuerint, quam laminæ argenteæ, nullo moneta aut nummi charactere insignite, sed solo sicli pondere appensæ, cur laminas illas

B non pondera, sed nummos passim adversarii vocant? Aut cur laudatus Smittiæ recitat Moysis verba ita Belgicae vertit vier hondert sikelem zilvers, GEKEURDE GANGBAERRE MUNTE? Cur item recentior interpres aliquis Gallus, quem fors Smittiæ hic secutus est, sic itidem vertit quatre cent sicles d'argent en BONNE MONNOYE et recue de tout le monde? Enimvero, si energicas hasce et rei nummariae quam maxime proprias voces adhibere ad designandum meri ponderis genus ipsius licet, quibus tandem utentur vocibus, ut nummos hujuscè seculi, puta dictos vulgo Coronas Francicas, veram pecuniam esse, significant?

478 Demum, ut manifeste pateat, apud Hebreos ante captivitatem Babyloniam in usu fuisse nummos, qui non ad pondus, sed ad numerum, quod pecunia signatæ proprium est, expendebantur, quicque certam sui valoris notam p̄ se ferabant, visum est, pauca pro multis testimonia e sacris Codicibus huc adferre. Lib. IV Reg. cap. 12 §. x ita legitur: Cumque viderent (nempe Hebrei sacerdotes sub Joïada pontifice et rege Joas viventes) nimiam pecuniam esse in Gazorphacio, ascenderbat scriba regis et pontifex, C (hic illum, ut inspectorem, sibi adesse, volebat, ne qua suspicione aspergeretur [effundebantque et] NUMERABANT PECUNIAM, quæ inventebatur in domo Domini, et §. seq.: Et dabant eam JUXTA NUMERUM atque mensuram in manu eorum, qui praerant clementariis etc. Rursum eodem lib. cap. 22 §. 7 legitur Josias rex precepisse, ut lignariis et clementariis, ad instaurandum templum Domini adhibitis, necessaria ad id pecunia suppeditaretur, quam ipsi in protestate et fide habent, expresse tamen edicit, ut non suppeditetur eis argentum. Ut quid, obsecro, Josias rex fidelibus famulis suppeditari argentum vetat, si alias priscis temporibus non suppeditari, sed dumtaxat in statera appendi solitum fuisset? Ut quid etiam scriba regis Joas Pontifex que Joïada numerarunt pecuniam, eamque juxta numerum dederunt operariis, si signata pecunia non fuerit, sed, uti adversarii volunt, merum ponderis genus, quod propertea appendendum prius in statera fuisset? Plura, que hoc spectant, eaque etiam jam memoratis antiquiora testimonia, atque ex ipso Hebreico Graecove textu hausta confirmataque videat cu-

riosus lector in Dissertatione critica de Numis- D matibus Hebraicis, quam R. P. Souciel S. J. anno 1715 Parisiis editi.

479 Et his quidem nequaquam officiunt recipitate sub num. 474 finem rationes. Elenum, quibus tandem, quod adversarii volunt, conficietur tabulis, argenti signati seu pecunia usum Medianitas Ismaëlitæque, Hebreorum utique vicinos, omnino latuisse, atque adeo non argenteos, nummos scilicet, sed rudes argenti laminas, seu, ut aliqui definire amant, exacta ad sicut pondus frusta argenti fuisse, quibus tamen, uti Gen. cap. 37 videtur est, tamquam vera pecunia, a suis mercibus plane distincta, patriarcham Joseph a fratribus hujus emerunt? Hanc autem praxim, in commerciis facilissimam, per totum terrarum orbem propagatam statim non fuisse, mirum non est, cum primitus nulla ab Hebreis vicinis gentibus cum Europæis agitata fuerint commercia, nec alteri ad alteros commearint. Et vero praxis illa ante regum Israël tempora propagari ad Romanos nullo modo poterat, utpote qui in rerum natura non fuerunt ante annum Oziae, regis Juda, quinquagesimum primum, quo certe E tempore jam pridem apud Hebreos pecunia numerari et juxta numerum distribui cooperat, ut adeo ex hac parte invalidum omnino sit adversariorum argumentum. Nihilovehementius urget illud, quod a numismatum usu apud Græcos deducunt. Nam tantum abest, ut Græci diu admodum præcisis nummis caruerint, ut contra jam ab ipsis temporibus Moysis excusa numismata haberint, quandoquidem Erichonius, teste Eusebio in Chronicô, Aaron coœvus, Atheniensibus et Lyciis numismata excludit, ut refert Julius Pollux in suo Onomastico lib. 9, cap. 6. Quæ cum ita sint, quidni apud Hebreos, utpote a quibus bone artes scientiae ad Ägyptios, deinde ad Græcos penetrarunt, multo ante Machabeorum, imo et ante Moysis tempora excusos nummos invaluisse, ac denique, uti S. Epiphanius lib. de Mensuris et Ponderibus pag. 183 tradit; Abrahamum argentei nummi figuram in Chananæam importasse, hujusque adeo usum Abrahami ætate illic viguisse, credamus?

480 Reliquum est, ut agitatissimam quæstiōnem, ea recitatis supra verbis Moysis Gen. cap. 23 dictisque S. Stephani Act. cap. 7 §. 16 exortam, quantum scilicet ad nostrum institutum spectat, nunc itidem discutiamus. Si Moysaicæ narratio nî presse, uti omnino decet, inhæreamus, dubium non est, quin Abraham ab Ephrone, filio Seor, speluncam duplice, respiciens Mambræ, quadringentis siclis emerit, testante idipsum nepote ejus Jacob hisce ad filios suos verbis Gen. cap. 49 §. 29 et 30: Sepelite me cum patribus meis in speluncam duplice, quæ est in agro Ephron Hethœ, contra Mambræ, ... quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethœ in possessionem sepulchri. Idem illud confirmat rursus Moyses Gen. cap. 50, §. 12 et 13 ita de filiis patriarchæ Jacob scribens: Fecerunt ergo filii Jacob, sicut præceperat eis: et portantes eum in terram Chanaan sepelierunt eum in speluncam duplice, quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulchri ad Ephron Hethœ contra faciem Mambræ. Contra vero, si S. Stephani Act. 7, §. 16 ad Judeorum primores verba facientem audiamus, Abrahamus pretio argenti a filiis Hemor, filii Sichem, sepulchrum emerit, nempe prope Sichem urbem, ubi duodecim patriarchæ sepulti fuerunt. Rursus autem Gen. cap.

*evincere ni-
vuntur, quo-
rum argu-
mentis*

A cap. 33, v. 18 et 19 non Abrahamus, sed Jacob partem agri, in Sichimis siti, a filiis Hemor, patris Sichem, centum agnis emisse narratur.

*non contradicit oratio
S. Stephanus
Act. cap. 7.*

481 An ergo S. Stephanus ita, ut jam audivimus, loquens, memoria lapsus fuit, aut non tam ex sua sententia fideque historica, quam ex falsa vulgi opinione disseritur? Aut nonne potius in Vulgata nostra admittendum hic loci mendum est? Ita quidem nonnulli, qui ubivis solvendis nodis facilem sibi cuneum adesse voluerunt, pronuntiare et quasi de tripode definire veriti non sunt; ast (ut ante in re simili ostendi) haud satis reverenter nec fundamento utcumque solidio. Ergone, ut Stephanus cum Moyse adducatur in concordiam, reducere oportebit Mambren in Sichem, unaque Ephronem, filium Seor, confundere cum uno ex filiis Hemor filii Sichem? At neque haec solvendi nodi satis apta est ratio. Num itaque cum Gaspare Sanctio, caput 7 Act. §. 16 commentante pag. 152, sub memorato illic nomine Abraham intelligendus erit Jacob, Abrahami nepos, sic ut Abraham cit. §. 16 Act. in obliquo casu positum sit ac patronymice sumptum, vel etiam, ut sit quidem in recto casu ad habitum, patronymici tamen vim habeat? Ita auctor ille statulit, contenditque adeo, hujuscus expositionis adminiculo sine offensione currere cetera, que S. Stephanus cit. §. 16 de sepulchri emptione narrat, cum, ut pag. 157 subdit, S. Stephanus dumtaxat dicerit τὸν Σίχεμ, cui subaudiri potest tam filius, quam pater. Ast num haec omnia satistis feliciter adstruxerit Sanctius, tu, lector, judica.

*cum non sit certum, eam-
dem sepul-
chri emptio-
nem a S. Ste-
phano indi-
cata fuisse*

482 Sed enim operae pretium erit inquirere, an non et modo alio, eoque magis simplici, dissolvit ille nodus queat. Scriptores fere omnes, qui §. 16 capituli 7 Act. commentarii sunt, veluti certum eminditatumque sibi sumpsisse videntur, S. Stephanum non aliam indicare voluisse sepulchri emptione, quam quæ Geneseos cap. 23 descripta a Moyse fuit. Verum enimverso probatum demonstratum a nullo eorum est, eum reapse in hanc emptione digitum intendisse; neque profecto sat perspicio, quibus rationibus id, si voluisserint, evincere ipsi potuissent. Etenim nusquam pollicetur sanctus Orator, nihil se dicturum, quod non diserte expressum narratumque in Pentateucho aliisve sacris Codicibus sit. Et sane, quæ C nusquam in Pentateucho aliquisque sacris Volumini bus reperiuntur, ipsa nempe divina verba, quibus Abram, priusquam moraretur in Charan, evocatus a Deo est, hæc ipse in sua ad Iudeos celebri oratione recensuit, ut superius §§ VIII et IX ostendimus. Si igitur Stephanus alia divinæ vocationis Abræ adjuncta, quam quæ diserte exposita a Moyse fuerant, in sua ista Oratione commemo ravit, quidni diversam quoque sepulchri empti onem, ab Abraham aliquando factam, nec tam uspiam diserte a Moyse expressam, cit. §. 16 indicasse dici queat; hanc scilicet divina re velatione tel ex monumentis fide dignis, aut certe pari modo eductus, quo divina ad Abram in Ur Chaldeorum verba explorata habuit?

*ut contra, si diversa
emptio-
nibus
adjuncta
consideren-
tur, diver-
san*

483 Imo vero, si tam Stephani, quam Moy sis verba, uti in Vulgata exstant, sensu obvio et litterali sumantur, quod in quibusvis libris his toricis, nisi gravissima obset ratio, fieri semper debet; consecrarium erit, ut sepulchri emptio, memorata S. Stephano, diversa prorsus statui debeat ab illa, quam Moyses scriptis mandavit. Quippe in hac emptione sepulchri, seu spelunca duplicitis et agri, occurrit venditor Ephron Hethæus, filius Seor, in emptione autem a S. Ste-

phano memorata, non unus, sed plures occur runt venditores, iisque non filii Seor, sed filii Hemor, filii Sichem, qui certe a Sichem Hethæus, qui Dinam Jacobi filiam rapuit, omnino diversus est. Adhæc sepulcrum, cuius emptio a Moyse cit. cap. 23 refertur, situm fuit prope Hebron; illud autem, de quo S. Stephanus, situm erat in Sichimis, qui locus ab altero quindecim circuliter horæ milliaribus distat. Denique si utriusque conditionis emptioque adjuncta omnia, servato ob viio ac litterali verborum sensu, accurate expendantur, tam altera ab altera emptio diversa videbitur, quam sit Abrahamitica emptio speluncæ duplicitis omnino alia ab emptione partis agri in Sichimis, ubi Jacob sua fixerat tabernacula, quamque agri partem a filiis Hemor centum agnis, uti Gen. cap. 33 a o. 18 videre est, sibi com paravit.

484 In hac igitur sententia nostra emi Abrahamus ab Ephrone Hethæus, filio Seor, speluncam duplicum vicinumque agrum, respicientem Mam bre, quadrungentis sicut probatæ monetæ publicæ, uti disertissime testatur Moyses Gen. cap. 23; et, præter speluncam duplicum agrumque, emit quoque sepulchrum in Sichimis a filiis Hemor, filiis Sichem, illius nempe, qui non gente Hethæus, qualis, teste Onoyse Gen. cap. 34 §. 2, Sichem, Di na raptor, erat, sed gente Chananæus fuit, prout nempe vox illa peculiarem populum, a Chanaan oriundum et a ceteris aliis populis Chananitici distinctum, significat, de quo vide Bonfre rium, in caput 12 Gen. §. 6 eruditæ scribentem.

*diversi sepul-
chri emptio-
nem designas-
se S. Stepha-
nus videatur,*

Postea vero quam Abrahamus, uti S. Stephanus narrat, a filiis Hemor ac nepotibus Sichemi Senioris, seu Chananæi, sepulchrum in Sichem emisit, reversus ex Mesopotamia patriarcha Ja cob, teste Moysi cap. 33 Gen. §. 18 et seqq., partem agri Sichimitici, in qua fixerat aliquan diu tabernacula, a filiis Hemor Hethæi, patris Sichemi Junioris, centum agnis emit; atque ita quidem Abrahamum initatus ex parte est, dum, sicut hic in Hebron sepulchrali loco vicinum agrum adjunxit, ita ipse sepulchro, jam ante ab eodem Abra in Sichimis empto, vicinum adjunxit agrum, seu agri partem, legitimo emptio nis contractu sibi comparatam.

485 At, sciscilaberis, quandanon Abrahamus tametsi em-
sepulchrum illud in Sichem emit, in quo, uti pionis a S.
S. Stephanus narrat, duodecim patriarchæ, filii Jacob, post mortem positi tandem fuerunt? Respon-
deo, cum Moyses hujus sepulchri emptioem laci-
tam prætermiserit, nec S. Stephanus in celebri sua

*epo-
cha incerta
sit.*

ad Iudeos Oratione chronographum egerit, hujus emptioem epocham assignari exactissime non posse, imo neque eam, ut rei gestæ fidès adjungatur, ita assignari debere. Eninvero nonne et alia facta, in Novi Testamenti libris memorata, indubitate prorsus certissimaque haberri debent, tametsi accurate eorum epocha assignari nequeat? Et indu bie quidni, qualia sunt, ut pluribus superdeam, quæ in Epistola Catholica B. Judæ Thaddæi §. 9 de alteracione ob Moysis corpus orta, ac §. 14 de prophetia Enoch, et Epist. 2 B. Petri cap. 2, §. 5 de Justitiae prædicatione a Noë facta, ac denique, que in Epistola Pauli ad Hébræos cap. xi §. 34 et seqq. de quibusdam viris virtute fidei inclytis enarrantur. Cum igitur facta illa, ut ut suis epochis diserte non signata, imo et magna ex parte in Veteris Testamenti libris non expressa, fidem tamen plenissimam idcirco mereantur, quod a viris Spiritu sancto plenis tradita fuerint; quidni pariter S. Stephano credamus,

AUCTORE
J. G.

credamus, desertis verbis asserenti, emptum ab Abrahamo fuisse sepulchrum in Sichem, hujusque venditores fuisse filios Hemor filii Sichem, tametsi nullo ex capite liqueat, an emptio illa facta sit, dum Abraham, ingressus terram Chanaan, prope Sichem aedificavit altare Domino, ibique aliquandiu moratus est; an vero multo post, seu sub rituz sua finem; qua de re disputare supervacaneum foret.

§ XXVI. Abraham Isaaco suo provisurus de uxore, suae domus oeconomum jurejurando prius obstrictum, ut de cognatione herili uxorem ei quaerat, in Mesopotamiam mittit. Hujus legationis felix successus.

B

*Abrahamus,
degena rur-
sus in terra
Australi*

Tamen Abraham apud Hethæos, Hebronis incolas, summa in existimatione esset, ab iisque, ut supra vidimus, velut principes Dei haberetur; haud multis tamen annis, postquam demortua uxori justa persolisset, hic loci substituit. Certe, cum triennio post Saræ obitum Isaacus uxorem duceret, in terra Australi, seu in Bersabee, uti ex Gen. cap. 24, §. 62 colligitur, Abrahams tentoria fixa erant, atque illic quoque, nisi vehementer fallar, ea contigerunt, quæ Moyses cit. cap. 24 Genes. §. 1 et octo seqn. Isaaci nuptias enarraturus, singillatim de Sancto nostro præmittenda censuit. Hisce ea instituto nostro præ rebus ceteris, quæ ipsas Isaaci nuptias attinunt, paulo uberiori inhaerere, exquum erit. Itaque Scriptorem sacram ante alios cit. cap. locutum audiamus: Erat autem Abraham, inquit, senex, dierumque multorum: et Dominus in cunctis benidixerat ei. Dixitque ad servum seniorem domus sue, qui praerat omnibus, quæ habebat: Pone manum tuam subter fenum meum, ut adjurem te per Dominum Deum cœli et terra, ut non accipias uxorem filio meo de filialibus Chananæorum, inter quos habito: sed ad terram et cognationem meam proficiscaris, et inde accipias uxorem filio meo Isaac. Hactenus Moysæ narrationis exordium, de quo nonnulla discutienda veniunt.

*triennio post
mortem Saræ*

487 Ac primo quidem, cum Moyses, Abrahamum tunc fuisse senem multorumque dierum, §. 1 solummodo edicat, ipsum vero annum, quo sanctus Patriarcha de danda Isaaco suo uxori serio cogitavit egitque, diserte ibidem non signet, non una de hujus facti epocha eruditorum est opinio. Hos inter Lippomanus censuit, Abrahamum tunc fuisse annorum centum et triginta septem, ac sui filii coniugio supervixisse triginta octo annos: unde omnino consequens foret, ut, quæ cit. cap. 24 Gen. narrantur, mox ab obitu Saræ contigisse dicenda essent. Verum cum cap. 25 Gen. §. 20 diserte affirmet Moyses, Isaacum, cum QUADRAGINTA ESSET ANNORUM, duxisse uxorem Rebeccam, filiam Bathuëlis Syri de Mesopotamia, sororem Laban; dubium esse non potest, quin inter obitum Saræ, qui zetatis ejus anno centesimo vigesimo septimo, seu Isaaci trigesimo septimo, Abrahams vero centesimotrigesimo septimo ex

jam ante dictis certo contigit, interque Isaaci conjugium tres fere anni intercesserint; ut adeo non 38 annos, uti Lippomanus vult, sed solum 35 Abrahamus sui filii coniugio supervixisse potuerit, utque illius cum economo suo de accipienda Isaaco suo uxore, sermo, et economo ejusdem in Mesopotamiam legatio, ac demum ejus e Mesopotamia in Chananitidem cum Isaaci sponsa reditus eidem anno Abraham centesimo quadragesimo, seu quadragesimo Isaaci, innectande etiam sint, nisi quis præter omnem veri speciem, ad istiusmodi negotia, quæ bimestri spatio perfici facile poterant, integrum fere triennium impensum fuisse, adducere malit.

488 Neque vero adversus sententiam nostram quidquam facil, quod grandavus Abraham haud dubie nihil magis expetierit, quam ut ex Isacco, filio suo, quam cito fieri posset, nepotes cerneret: nam, si quid hec ratio contra nos evincit, evincet itidem, Isaaci coniugium diu ante Saræ mortem, seu multo ante annum Isaaci trigesimum septimum statuendum fore; quod perfecto, salua sacrorum Codicum auctoritate, nemo unus admittet. Fateor quidem cum Saliano in Annal. Eccles. V. T. ad annum mundi 2178 num. 2, hujus coniugii tarditatem, saltem primæ fronte, admiratione non carere; at cum eodem etiam crediderim, Patriarcham ea in re divinam exspectasse monitionem, ut promissum divinitus semen peculiari Dei providentia et administratione dispensaretur, nec antea Virum sanctum, ut suo filio de uxore prospiceret, divinitus fuisse monitum, quam cum jam nubilis esset ea, quam illi destinarat Deus. Ut ut id sit, equidem cum Abraham ratum fixumque esset, nullam ea filiabus Chanaan, ob indicandas infra rationes, uxorem filio dare, velletque adeo ex pueris sibi consanguineis in Mesopotamia degentibus unam aliquam ipsi adsciscere, necesse habuit Isaaci nuptias tam diu differre, donec Bathuëlis hujusve fratrum filiae, ac nominatim Rebecca, de cuius ortu ac zetate post reductum e terra Visionis Isaacum certior fuerat redditus, iam salis adolescentibus, ut collocari in matrimonium sine vita aut valetudinis discrimine possent. Denique, sive rationes jam nunc allegatæ, sive quevis alia Abrahamum moverint, ut ad usque annum Isaacum quadragesimum nuptias ejus differret, verissimum semper ex Moysis testimonio erit, Isaacum F eo dumtaxat anno uxorem duxisse, minimeque recedendam esse a fixa sub numeri 487 calcem chronotaxi nostra.

489 At quæres, ecce Abrahamus concilianus suo filio nuptiis ministrum adhibuerit eumque seniorem suæ domus famulum, ac dein, quorsum ab eo jurandum, et ritu quidem adeo singulari præstandum, exegerit, ut ne scilicet ex Chananæis virginibus uxorem Isaaco acciperet, sed contra ex familia Nachoris, in Mesopotamia tunc etiam degente, ei accerseret uxorem. Ad primum horum pro responso sit, Abrahamus ipsum vel ob solam vergentem zetatem, ut alias non recenseam rationes, in Mesopotamiam ire nec potuisse, nec, etiamsi commode illuc ire potuisse, id eo consilio facere, ipsus dignitati fuisse consentaneum. Cum autem neque ex re esset, dilectissimum Isaacum viarum periculis propterea committere, ejusque quotidiana privari consuetudine; nihil profecto in eo rerum statu convenientius fuit, quam ut Abrahamus suo nomine legatum aliquem in Mesopotamiam mitteret, qui Isaaco, haud dubie ea de re prius a suo Patre consulto,

*domus sua
oeconomum
in Mesopota-
miam mit-
te parat,*

A¹ consulto, atque consentienti, desideratam conjugem adduceret. Quoniam vero ad tanti momenti negotium perficiendum nemo aptior videri poterat, quam suæ domus æconomus, cuius nempe fides, prudentia, industria diligentia longissimi temporis usu spectatae explorataeque erant, idcirco hunc præ ceteris sapienti plane consilio Patriarcha delegit, ut ex consanguineis in Mesopotamia degentibus destinatam Isaaco conjugem accepiret, salvamque et incolunum perduceret in Chananeam.

*prius tamen
iurandum
ab eo exigit,
omino lie-
te,*

B² 490 Sed enim, si servi illius fides, prudentia, industria diligentia perspectæ omnino Abraham fierint, nonne in vacuum Patriarcha eum adjuravit per Dominum, Deum cœli et terræ, seu iurandum ab eo exigit? Minime vero. Eternum, cum gravissimum multis nominibus esset negotium, quod sanctus Pater familiæ suo economo committiebat, atque adeo cum sua plurimum interesset, illud ex sua voluntate ad amissum executioni mandari; potuit sane, ut pote legitimam in servum suum potestatem habens, et causa impulsus gravissima, per Dominum Deum cœli et terræ, quem et ipse famulus agnoscebat adorabatque, eum adjurare, se iurandum invocato Dei nomine ab eo exigere, ut is eo adstrictus religiosum vinculo nihil imprudens attentaret, nec per incuriam humanam culpabilemve ignorantiam quidquam omitteret, quod exquisimis sanctis quæ cotis suis perfectissime non conveniret. Quod ergo nonnulli ex Origene insinuant indecens esse, ut viri perfecti iurandum ab aliis exigant, id contra illos tantum inforqueri potest, quibus in eos ipsos, a quibus iurandum postulant, legitima ac veluti suprema potestas non est, quandoquidem, ubi hoc adest, justaque intercedit ratio, tam ad divini Nominis honorem cedit iurandum exigere, quam illud prestare, uti exemplis sat multis, ac nominatim iis, quæ lib. 4 Regum cap. xi de Joiada, Lib. 1 Esdræ cap. x de ipso Esdræ, et lib. 2 Esdræ cap. ultimo de Nehemia referuntur, satis superque liquet.

C³ 491 Quo autem proposito Abrahamus ritum adeo singularem adhiberi, seu economum suum, dum iuraturum esset, manum femori suo supponere jusserit, variant plurimum eruditorum sententiae, quarum præcipuas laudatas jam sepe Perierius recensuit Disput. 1 in Caput 24 Genes. pag. 530 et seqq., quas illuc, si null, curiosus lector videat. Mihi ex hisce omnibus, imo et ex ceteris, quas apud recentiores videre licuit, probabilissima videtur ea, quæ, uti citatus Perierius fero scribit, memoratio ritu seu iurisjuriandi cæteromia adumbratum ac significatum a Viro sancto fuisse asserit mysterium generationis Messiae, ex femore, id est, ex stirpe et genere Abrahæ propagandi, ipsumque Abramum eo signo profiteri et contestari coluisse firmissimum fidem, quam habebat de Messia generando ex semine suo, secundum illam sibi a Deo datum propositionem. Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ; sic ut intellexerit piissimus Patriarcha, tale semen, in quo benedicenda et beatificanda essent omnes gentes, non solum fore hominem, sed simul etiam Deum, jusseritque, quod id significaret, servum suum supponere manum femori suo, designans carnem, quam ex ipso sumpturus erat Messias, simulque ipse adjuravit eum per Dominum cœli et terræ, indicans, ita eum fore hominem, ut simul etiam esset vere Deus.

AUCTORE
J. G.
quo nempe
mysterium
nascitur ex
sua stirpe
Messia,

492 Ista nunc Sanctorum Patrum testimonia, quibus ea nititur opinio, audisse ex re erit. Et Hieronymus quidem citatum Geneseos locum commentans, lib. Quæst. Hebraic, col. 527 ita scribit: Tradunt Hebrei, quod (Abraham nempe) in sanctificatione ejus, hoc est, in circumcisione juraverit. Nos autem dicimus, jurasse eum in semine Abraham, hoc est in Christo, qui ex illo nascitur, erat juxta Euangelistam Mathæum loquenter: « Liber generationis Jesu Christi » filii David filii Abraham. « Et rursus tom. 4 lib. 1 contra Jovinianum col. 153: Abraham adjurat servum in femore suo, hoc est, in Christo, qui de ejus erat semine nascitur, ut filio suo Isaac alienigenam non adducat uxorem. Et iterum tom. 2, in Epistola sua ad Principiam virginem col. 635 et seq. ita inquit: Quod autem femur signifiet opera nuptiarum, his breviter exemplis doceberis. Abraham mittens ad uxorem querendam filio suo Isaac, dicit majori domus suæ: « Pone manum tuam super femore meo » (lege sub femore meo,) « et adjurabo te per Dominum Deum cœli. » Non dubium, quin per eum, qui de ejus semine erat nasciturus. Hisce consona audi ex S. Ambro-
E
sio Lib. 1 de Abraham cap. 9 col. mihi 309: Inventus est de servulus senior, tamen qui ad uxorem providendam domino juniori eligeretur, et constrictus ut juraret, mitteret manum sub femur Domini sui. Per femur generationem intelligimus: generatio autem Abrahæ Christus est. Unde Apostolus ait: « Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus. Non dicit, Et semini, quasi in multis: sed sicut in uno, Et semine tuo, quod est Christus; » ostendens per ipsum nobis sanctum sacramentum, per ipsum tutum auxilium fore.

493 Atque ita quoque censuit S. Augustinus in suis Quæstionibus in Genes. tom. 3 parte 1, col. 393, in hunc modum loquens: Quod Abraham jubet pueru suo, ut manum suam ponat sub ejus femore, et sic eum adjurat per Dominum Deum cœli, et Dominum terræ, solet imperitos movere: non adtententes, magnam istam de Christo extitisse prophetiam, quod ipse Dominus Deus cœli et Dominus terræ in ea carne venturus esset, quæ de illo femore propagata est. Et lib. 16 de Civit. Dei cap. 33 postquam diuisset, Isaacum, cum quadraginta esset annorum, Rebeccam duxisse uxorem, centesimo F scilicet quadragesimo anno vite patris sui, triennio post mortem matris sue, prout et nos num. 487 ostendimus, ita pergit: Ut autem (Isaacus) illam duceret, quando ab ejus patre in Mesopotamiam servus missus est, quid alius demonstratum est, cum eidem servo dixit Abraham, « Pone manum tuam sub femore meo, et adjurabo te per Dominum Deum cœli et Dominum terræ, ut non sumas filio meo Isaac uxorem de filiis Chananaeorum, » nisi Dominum Deum cœli et Dominum terræ in carne, quæ ex illo femore trahebatur, fuisse venturum? Numquid hec parva sunt prenunciatae indicia veritatis, quam compleri videmus in Christo? Mitto cetera SS. Patrum testimonia, cum jam recensita instar plurimorum, imo omnium, esse queant.

494 Equidem non diffiteor, communis huic SS. Patrum sententiae minime suffragari S. Chrysostomum, dum Homil. 48 in Genes. pag. 483, ritum hunc potius ex recepto tunc antiquiorum more,

*et quidem
ritu valde
singulari,*

*ut SS. Patres
communior
dovent, ad-
iunbrates ac
profiteretur,*

AUCTORE
J. G.

more, quam designandi arcani Mysterii causa, adhibitum ab Abrahamo fuisse, indicat, nixus haud dubie narratione quadam Flavii Josephi, qui libro i Antiquitatum Judaicarum cap. 16 de hoc facto agens, modum quo Hæbraei sese invicem juramento obstringere solerent, ita describit: Subditis alteri manibus sub femora, Deum ita testem invocant eorum, quae destinaverant. Verum enim vero liceat, salva utriusque scriptoris auctoritate, nonnulla in hanc assertione observare. Si nos, seu ritus supra indicatus, veteribus re vera receptus fuerit, atque idcirco solum Abrahamus servum suum manum femori supponere jussit, ecce nec Abimelech, rex Geraræ, dum fidus et amicitiam cum Abrahamo jurejurando firmaret, uti supra num. 424 retulimus, manum femori Abrahamus supposuisse, neque hic idem Abimelecho fecisse legitur? Cur neque Genes. cap. 26 ritus ille ab Isaaco et Abimelecho, aut saltem ab alterutro observatus fuit, cum juraverunt sibi mutuo? Cur nec a Jacob, Abrahami nepote, servatus fuit, dum Genes. cap. 31 v. 53, per timorem patris sui Isaac juravit, non B nocitum se socero suo Labano? Ac denique cur citatis ad numeri 490 calcem variis scripturæ locis ne levissima quidem hujuscemodi ritus ingeritur mentio? Hæc cum ita sint, quidni plerisque SS. Patribus assentiamur, rilatum hunc Abrahamo primum peculiarem fuisse, adhibitumque in hoc negotio ab illo esse ea intentione, ut fidem suam de nascituro ex suo semine per Isacum Messia, Deo vero ac vero homine, solenni modo profiteretur?

ab eodem
xconomio, li-
cet mysterii
ignaro, pra-
standum,

495 Porro, tametsi grande illud mysterium generationis Messiae arcanum maxime, omnibusque id temporis, præter admodum paucos Dei vales, Deoque carissimos et familiarissimos viros, operatum esset, atque adeo verisimiliter Sancti nostri æconomum lateret; tamen, uti laudatus Perierius cit. Disp. i in caput 24 Genes. num. 16 fere loquitur, nihil proorsus aut absurdum aut ineptum aut incongrui hic factum ab Abrahamo est, dum adjuraturus servum suum, eum manum femori supponere jussit ipseque eo ritu arcanum illud mysterium adumbrare intendit. Satis enim erat, inquit idem auctor, servum nosse, et credere, et colere id, per quod adjurabatur, Deum dico C cœli et terra Dominum: de intellectu autem interiori et abdito illius cæremonia ponendi manum sub femore, nequaquam curiose ac sollicite requirendum ab eo erat, persusus nempe certumque habenti, nihil a Domino suo non sapienter ac religiose fieri. Nam multa præcipia a Deo religiose observanda iis, qui earum rerum mysticas significations ignorant, clarissimum nobis argumentum certumque fidem facit lex Mosis, secundum quam multa Hebreis præscripta sunt colenda et observanda, quæ Christi Domini et Ecclesiæ ejus umbram et figuram geregant, et ad ea præfigurandum principaliiter instituta erant: quorum tamen mysteriorum cognitio et paucissim illius populi, nec nisi per singularem quamdam Dei revelationem, contigit.

modo scili-
cet, uti hæ
exponitur,
minime in-
decens,

496 Ita ille, de præfatis ritus substantia inten-
toque ab Abrahamo fine pro more suo crudel-
te disputans. Quibus, ne quid disquisitione huic
desit, adjungi merentur, quæ de ejusdem ritus
modo Salianus in Annalibus Ecclesiasticis Veteris Testamenti ad annum mundi 2178, num. 6
scite observavit, ita scribens: Sicut autem, in-
quit, in nominatione fœmoris modesta locutio

est, qualis illa, " Non auferetur sceptrum de D " Iuda et dux de fœmore ejus, " et, " Omnes " animæ eorum, qui egressi sunt de fœmore Ja- " cob, sepiuginta, " Ita modestam fuisse actionem, par est credere, quicquid falaces Judæi comminiscantur; neque sedisse Abrahamum arbitror super famuli manum, sed ea potius stan- ti, aut sedenti Abraham fœmur, et quidem veste connectum, leviter attigisse aut eam etiam admovissem duntaxat; sicut qui honoris causa manum admovent ori proprio vel alterius genibus, aut jurando pectori, neque os plane tangunt, neque pectus aut genua, sed admovent tantum manum ad eas corporis partes et tactum significant potius, quam faciunt.

497 Superest, ut quamobrem sanctus Patriarcha tam sollicitate eaverit, ne ex filiis Chanaan Isaaco suo uxori daretur, nunc itidem inquiramus. Alii hujus rei causam esse contendunt vi- gentem tunc idolatriam impietatemque Chananaeorum; ast, uti ex jam ante dictis satis appareat, id malum omnium eo tempore non fuit; nec pu- to, adeo difficile futurum fuisse, inter Abimelechi regis Geraræ aut Ephronis Hethæi consanguineas subditas virginem aliquam invenire, que E et verum Deum coleret et honestis moribus imbua- ta esset, aut certe, que in divinum cultum non consensisset, si prius educationis vitio aliove defec- tu ab eo fuisset aliena. Alii legem divinam adstruunt, quæ scilicet inhibita Hebreis fuissent cum Chananaeis connubia; ast frustra; cum ejusmodi lex quatuor ferme seculis post id temporis lata sit per Moysen, qua proinde obstringi Abraham et Isaac neutiquam potuerunt. Alii denique alias allegant rationes, alias aliis probabiliores; ast mihi dicitur ab Abraham Chananaearum cum Isaaco conjugi veriores imo et præcipuae rationes fuisse evidenter hæ, tum quod earum genus ob Chami in patrem suum Nōë nimium irreverentis maleditionem vilius ignobiliusque censuruit, quam ut cum genere suo, toties dirinximus benedicto, per Isaciæ nuptias indeque oriluros liberos in gentem unam amplissimam nobilissimamque aliquando coalesceret; tum quod Vir prudens committendum non existimari, ut Isaacus affini- tates cum illis contraheret, quos ejus posteriorum opera ex interdicto divino expellendo extermi- nando esse, jam pridem didicerat.

F

498 Cum autem hæ aliquæ ejusmodi rationes nullum in Nachoris posteritate locum haberent, ut quæ ex adverso etiam consecuta fuerit in com- muni suo parente Sem benedictionem divinam, quæque et bene morata et veri Dei cognitione, uti ex eodem cap. v. 18 et 3 seqq., v. 31 et seqq. et v. 50 aliisque colliguntur, imbuere erat, meritisimo jure Abrahamus suæ domui æconomum sacramenti religione obstringere voluit, ne de filiis Chanaan Isaaco uxorem acciperet, ut contra ad terram et cognationem suam in Haram proficis- ret, deducturus inde Isaaco suo destinatum uxorem, quemadmodum cit. cap. Gen. v. 3 et 4 Moyses enarrat. Quid ad circumscriptum adeo Patriarchæ mandatum exactamque sacramenti religionem fidelis prudensque æconomus responde- rit, et quo tandem pacto ad ecessanda Heri sui jussa præstito jurejurando, suam addicerit ope- ram, ex ipso rursus Moyse intellexisse juverit. Sic ergo ille v. 5 et 4 seqq. suam prosequitur nar- rationem: Respondit servus: si noluerit mulier ve- nire mecum in terram hanc, numquid reducere de- bebo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es? Dixitque Abraham: Cave nequando reducas filium

A lium meum illuc. Dominus Deus celi, qui tulit me de domo patris mei et de terra nativitatis mee, qui locutus est mihi. et juravit mihi, dicens : Semini tuo dabo terram hanc : ipse mittet angelum suum coram te, et accipies inde uxorem filio meo : sin autem mulier noluerit sequi te, non teneberis juramento : filium meum tantum ne reducas illuc. Posuit ergo servus manus sub femore Abraham domini sui, et juravit illi super sermone hoc.

uti S. Chrysostomus verba Moy-sis commentans

499 Huc usque Mosaica narratio, quam ipsis Chrysostomi verbis illustratam recensuisse non pigebit. Sic igitur ille Homil. 48 in Genesim pag. 483 : Videamus autem nunc, inquit, et servi (cui nempe Abrahamus mandatum illud dedit) probitatem, quomodo Heri pietatem imitatus sit. Nam postquam vidit, tam serio Justum sibi praecipere, dicit ei : « Si non voluerit mulier venire mecum, « vis filium tuum in terram, unde existi, indu- « cam? » Ut ne, inquit, si difficultas aliqua in- « dicat, transgrediar mandata tua, rogo, quid oportebit me observare : et num placet tibi, ut illuc abeat Isaac et, accepta sposa, redeat, si non voluerit, ut mandasti, venire mecum? Quid B igitur Justus? Denegat hoc, et dicit : « Attende « tibi : ne educas filium meum illuc. » Non erit tibi haec re opus. Qui enim mihi hoc pollicitus est, et promisit semen ita multiplicandum, etiam curabit, hoc ut prospere succedat. » Ne « igitur » abducas illuc filium meum. » Ac mox in haec Patriarchae verba Dominus Deus celi et Deus terra, ita observat : Vide, quomodo superiorius servum adjurans, ipsum de omnium Conditore instituit : et nunc precatur iterum, eadem verba dicit : per omnia servum doceus, ut fiducia in eum plenus iter arripiat, et de bono rei exitu bene speret. Docet enim, quantum olim ab initio benevolentiam Dei invenerit, et eum, qui a domo paterna se evocaverit, et usque ad hoc tempus ita gubernaverit, jamque in tam proiecta senecta Isaac dederit, prospera etiam, que adhuc restabant, facturum esse.

500 Tum recitatis ceteris Patriarchae verbis, que eodem capite Genesios §. 7 exstant, mox ita Abrahamum loquentem inducit : Ille (Deus nempe) qui tantam erga me declaravit benignitatem et curam, « Ipse mittet angelum suum ante te, » et inde accipies filio meo uxorem. » Confidens... abi : certus enim sum, eum, qui tantis me be-neficiis haec tuus prosequitur est, prioribus etiam illud additurum et missurum angelum suum ante te. Ipse.... viam tibi preparabit in omnibus, uxoremque tibi notam faciet, ut, accepta ea, huc redeas. Quod si contingat, quod absit, ut reluctetur uxor venire huc, alienus eris a maledictione iuramenti. Tantum filium meum illuc ne abducas. Nullum enim mihi dubium est, quin Dominus secundis tibi faciat omnia. Declaraens, quantum divinae potentiae fidat, prohibet servum, ne filium illo inducat. Cum ergo in hunc modum, ut S. Chrysostomus notat, sua Abrahamus consilia jussaque fidei famulo aper-ruisset, eique hoc pacto omnem perjurii scrupulum anxihamque sollicititudinem examisset, mox cum sibi obsequenter expertus est, seu, uti Moy-ses §. 9 ait, Posuit... servus manum sub fe-more Abraham domini sui, et juravit illi super sermone hoc, nimirum, ut Isaaco non accipe-ret uxorem, nisi ex Heri sui cognatione in Mesopotamia, et ut ne, si illa hinc in Chanaan venire

nollet, eo ipse reducere Isaacum quovis tempore conaretur, aut hunc eo iturum, sponderet.

501 At, inquires, cum Isaac in terra Chanaan natus sit, nec inde unquam pedem extulisse legatur, qua ratione quove sensu Abrahamus eum reduci in Mesopotamiam retinet? Respondet jam saepe laudatus Smitius tom. 2 parte I in Genesim pag. 268, fuisse ibidem (in Mesopotamia nempe) Isaacum in lumbis parentum, ac statim ita loqui pergit : Quia familia interdum instar viri unius habentur, cui, que singulis evenerunt, tribuntur, Isaac REDUCTUS diceatur, unde Abraham venerat. Nimirum censuit hoc loco vir eruditus, id ipsum, quod nos § xi num. 188 et seqq. de idiotismo Hebraico contendimus, neutiquam alienum a vero esse, atque adeo Libris sacris, etiam historicis, nonnumquam aliquid nominatio posterioris adscribit, in quo la-men hi partem nullam, nisi in suis majoribus, habuere. Itaque, si potuisset Isaac in Mesopotamiam reductus dici, quod illuc antea in lumbis Patris fuisse, quidni et Israëlitæ 430 annis in Aegypto commorari fuisse dici possent, qui totidem ante annis in Abraham lumbis illuc versati, atque ipsimet postea diu admodum peregrinati fuerant? Sed haec ex oblata occasione breviter perstricta E sunto. Nunc ad ipsam præcepti supra memorati executionem progredi, non quod haec, tota, quanta est, historica ad res gestas Abrahami proxime spectat, sed ut hinc manifestum fiat, quam non vana fuerit Viri Sancti fiducia, liqueatque adeo, quousque benignus Deus ejus precibus anuerit omnia ita disposuerit, ut fieri tum ipse, tum servus ejus optaret.

502 En adeo genuinam rei totius ipsisque verbis Moysis a §. x contextam narrationem : Tulitque (Abrahami servus) decem camelos de gregi domini sui et abiit, ex omnibus bonis ejus portans secum, profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem Nachor. Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum juxta puteum aquae vespre, tempore quo solent mulieres egredi ad hauriendum aquam, dixit : Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, et fac misericordiam cum domino meo Abraham. Ecce ego sto prope fontem aquæ, et filiæ habitatorum hujus civitatis egressientur ad hauriendum aquam. Igitur puerilla, cui ego dixerim : Inclina hydram tuam, ut bibam : et illa responderit : Bibe, quin et camelis tuis dabo potum : ipsa est, quam præparasti F servo tuo Isaac : et per hoc intelligam, quod feceris misericordiam cum domino meo. Nec dum intra se verba compleverat, et ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filii Melchæ uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydram in scapula sua : puerilla decora nimis, virgoque pulcherrima et incognita viro : descendebat autem ad fontem, et impleverat hydram, ac revertebatur. Occurrerit ei servus, et ait : Pau-xillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua. Quae respondit : Bibe domine mi, celeriterque depositus hydram super ulnam suam, et dedit ei potum. Cumque ille bibisset, adjectit : Quin, et camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant. Effundensque hydram in canalibus, recurrit ad puteum ut hauriret aquam, et haustam omnibus camelis dedit.

503 Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens, utrum prosperum iter suum fecisset Dominus, an non. Postquam autem biberunt camelii, protulit vir inaures aureas, app

AUCTORIS
J. G.

Isaci, quem
Pater in Me-
sopotamiam
reduci vete-
rat, nuptias
conciliaturus

fidus econo-
mus ex Do-
mini sui man-
dato abiit in
Mesopo-
tamiam,

AUCTORIA
J. G.

pendentes siclos duos, et armillas totidem pon-
do siclorum decem. Dixitque ad eam : Cujus es
filia? Indica mihi : est in domo patris tui locus
ad manendum? Quæ respondit : Filia sum Ba-
thuëlis, filii Melchæ, quem peperit ipsi Nachor.
Et addidit dicens : Palearum quoque et femi-
plurimum est apud nos, et locus spatiösus ad
manendum. Inclinavit se homo, et adoravit Do-
minum, dicens : Benedictus Dominus Deus do-
mini mei Abraham, qui non abstulit misericor-
diam et veritatem suam a domino meo, et re-
cto itinere me perduxit in dominum fratris do-
mini mei. Cucurrit itaque puella, et nunciavit
in domum matris sue omnia, quæ audierat.
Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban,
qui festinus egressus est ad hominem, ubi
erat fons. Cumque vidisset inaures et armil-
las in manibus sororis sue et audisset cuncta
verba referentia : Hac locutus est mihi homo :
venit ad virum, qui stabat juxta camelos, et
prope fontem aquæ : Dixitque ad eum : In-
gredere, benedice Domini : Cur foris stas?
Præparavi domum et locum camelis. Et intro-
duxit eum in hospitium : ac destravit came-
los, deditque paleas et fœnum, et aquam ad
lavandos pedes ejus, et virorum, qui venerant
cum eo.

*destinatum
Isaco spon-
sam, eamque*

504 Et appositus est in conspectu ejus panis.
Qui ait : Non comedam, donec loquar sermones
meos. Respondit ei : Loquere. At ille : Servus,
inquit, Abraham sum : Et Dominus benedixit
domino meo valde, magnificatusque est : et
dedit ei oves et boves, argentum et aurum,
servos et ancillas, camelos et asinos. Et pe-
perit Sara, uxor domini mei, filium domino meo
in senectute sua, deditque illi omnia, quæ ha-
buerat (*id est, omnium facultatum heredem
scripti.*) Et adjuravit me dominus meus, dicens :
Non accipies uxorem filio meo de filiabus
Chananæorum; in quorum terra habito : sed
ad dominum patris mei perges, et de cognatione
mea accipies uxorem filio meo : Ego vero re-
spondi domino meo : Quid si noluerit venire me-
cum mulier? Dominus, ait, in cuius conspectu
ambulo, mittet angelum suum tecum, et diri-
get viam tuam : accipiesque uxorem filio meo
de cognatione mea, et de domo patris mei. In-
nocens eris a maledictione mea, cum veneris
ad propinquos meos, et non dederint tibi.

*a fratribus
et matre pro
Isaco*

505 Veni ergo hodie ad fontem aquæ, et dixi :
Domine Deus domini mei Abraham, si direxi-
sti viam meam, in qua nunc ambulo, Ecce sto
juxta puteum aquæ, et virgo, quæ egredieatur
ad hauriendam aquam, audierit a me : Da mihi
pauxillum aquæ ad bibendum ex hydria tua :
Et dixerit mihi : Et tu bibe, et camelis tuis
hauriam : Ipsa est mulier, quam præparavisti
Dominus filio domini mei. Dunque hæc tacitus
me cum volverem, apparuit Rebecca veniens cum
hydria, quam portabat in scapula : descendit
que ad fontem, et hausit aquam. Et ait ad
eam : Da mihi paululum bibere. Quæ festinans
depositus hydriam de humero, et dixit mihi :
Et tu bibe, et camelis tuis tribuam potum. Bi-
bi, et adquavit camelos. Interrogavique eam,
et dixi : Cujus es filia? Quæ respondit : Filia
Bathuëlis sum, filii Nachor, quem peperit ei
Melchæ. Suspendi itaque inaures ad ornandam
faciem ejus, et armillas posui in manibus ejus.
Pronusque adoravi Dominum, benedicens Domi-
no Deo domini mei Abraham, qui perduxit me

recto itinere, ut sumarem filiam fratris domi-
ni mei filio ejus. Quamobrem si facitis miseri-
cordiam et veritatem cum domino meo, indi-
cate mihi : sin autem aliud placet, et hoc di-
cite mihi, ut vadam ad dextram, sive ad sini-
stram.

506 Responderuntque Laban et Bathuël : A
Domino egressus est sermo : non possumus ex-
tra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum.
En Rebecca coram te est, tolle eam, et profi-
ciscere, et sit uxor filii domini tui, sicut locutus
est Dominus. Quod cum audisset puer Abra-
ham, procidens adoravit in terram Dominum.
Prolatisque vasis argenteis, et aureis, ac vés-
tibus, dedit ea Rebecca pro munere, fratri-
bus quoque ejus, et matri dona obtulit. Initio
convivio, vescentes pariter et bibentes manse-
runt ibi. Surgens autem mane, locutus est puer :
Dimittite me, ut vadam ad dominum meum.
Responderuntque fratres ejus et mater : Maneat
puella saltem decem dies apud nos, et postea
proficisciatur. Nolite, ait, me retinere, quia Do-
minus direxit viam meam : dimittite me, ut
pergam ad dominum meum. Et dixerunt : Vo-
cemos pueram, et queramus ipsius voluntatem.
Cumque vocata venisset, sciscitata sunt : Vis ire
cum homine isto? Quæ ait : Vadam.

507 Dimiserunt ergo eam et nutricem illius, *sospitem ei-
dem addue*
servumque Abraham et comites ejus, imprecan-
tes prospera sorori sue, atque dicentes : Soror
nostra es : crescas in mille millia, et possideat
semen tuum portas inimicorum surorum. Igitur
Rebecca, et puer illius ascensis camelis secu-
ta sunt virum : qui festinus revertebatur ad do-
minum suum. Eo autem tempore deambulabat
Isaac per viam, quæ ducit ad puteum, cuius
nomen est Viventis et Videntis : habitabat enim
in terra Australi : Et egressus fuerat ad medi-
tanum in agro, inclinata jam die : cumque ele-
vasset oculos, vidit camelos venientes procul.
Rebecca quoque, conspecto Isaac, descendit de
camelo, et ait ad puerum : Quis est ille homo,
qui venit per agrum in occursum nobis? Dixi-
que ei : Ipse est dominus meus. At illa tollens
cito pallium, operuit se. Servus autem cuncta,
quæ gesserat, narravit Isaac. Qui introduxit eam
in tabernaculum Saræ matris sue, et accepit
eam uxorem, et in tantum dilexit eam, ut dolo-
rem, qui ex morte matris ejus acciderat, tempe-
raret. *Atque hic quidem fuit votorum Abraham*
successus paternæque ejus curæ ac firma in
Deum fiduciae latissimus fructus, de quo sum-
mus divino Numini gratias eum mox egisse,
tametsi Moyses recitatis jam nunc verbis non
subdat, dubitare tamen nos minime sinit anti-
quæ Patriarchæ pietas, et grati animi de ac-
ceptis beneficiis Deo semper exhibendi ferven-
tissima constantissimaque voluntas.

A

§ XXVII. Abraham Ceturam ducit uxorem: hujus conjugii adjuncta discutiuntur: nati ex eo filii: hos, uti et Ismaëlem, muneribus donatos Abrahamus separat ab Isaaco, jam duobus filiis aucto: Sancti obitus et sepultura.

Abraham
duxit uxo-
rem secun-
dariam, de-
functa jam
Sara

B

Efluxerat a morte Saræ, prout ex jam dictis infraque dicendis videre est, triennium circiter, a nuptiis vero Isaaci cum Rebecca trimestre plus minus spatium, cum Patriarcha noster, qui, tametsi defunctæ uxoris domicilium suppelletilemque omnem Isaaci sponsæ, utpote nova, seu in Saræ locum suffictæ matri-familias, tradidisset, aliam tamen conjugem sibi adscendendi animum non mutaverat, re ipsa uxorem duxit, nomine Cetura, non quidem quæ ejusdem ordinis ac dignitatis cum defuncta jam uxore Sara esset, sed quæ legitimæ conjugis nominis et re gaudens Virum suum liberis, si sic placitum Deo esset, augeret, senectutis ejus singularem haberet rationem, familiæque curam suscipiet. Hæc nos Moyses non obscuræ docet, partim, dum relatis Isaaci nuptiis proxime subnectit conjugii Abrahami cum Cetura narrationem, ita cap. 25 Genes. §. 1 loquens: Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Ceturam, sique illud brevi temporis intervallo memoratis jam mox ante Isaaci nuptiis successisse, significans; partim, dum eodem cap. §. 6 tam Cetura, quam Agar's progeniem filios concubinarum, id est, non conjugis alicuius primaria, sed uxorum usurariarum filios, legitimos tamen, compellat, eo ceteroquin nomine illos non appellaturus, si Abrahamus Ceturam magis, quam Agarem, tamquam dominam matremque familiæ, conubiali vinculo sibi adjuncaisset.

Iametsi, non
nulli quo-
rum ratio-
nes hic reci-
tatur,

C 509 Sed quoniam nunc a me dicta non unius dubitationi, sive rei gestæ asserta epocha, sive re ipsa cum adjunctis suis consideretur, obnoxia sunt, haud alienum ab instituto meo fore arbitror, si difficultates omnes variasque nobis hic adversantium rationes expendero eademque opera iis fecero satis. Ab epocha memorati conjugii exordium duco. Laudius jam szpe Smitius, postquam in suo Prolegomeno Genes. pag. 492 et pag. 496 hocce Abrahami conjugium paulo post Isaaci nuptias fixisset, atque in suis ad caput 25 Genesis Notis ita primum fuisse locutus. Si narrationis ordinem hic sequamur, consequens est, Abrahamus has nuptias iniisse, Isaacum jam Rebeccæ conjuncto, dum esset annorum xli, mox in hunc modum eodem tom. 2 Genes. parte 2, pag. 282 loqui pergit: Credunt tamen nonnulli, Moysen hic, ut alias saepè, hysterologia usum, atque hoc cum Cetura conubium dudum ante, et vivente adhuc Sara, initum; ut sensus sit: Abraham vero aliam duxerat etc. Et, ut videas, eum a postrema istac opinione minime fuisse alienum, diligenter satis ac nervose adducit rationes omnes, quibus hæc stabiliti sententia possit,

Octobris Tomus IV.

Illum rursus audi: Sic sane, inquit, non multiplicantur miracula. Appellatur etiam Cetura ABRAILE CONCUBINA lib. 1 Paral. 1 §. xxxii. Viventi igitur Saræ videtur addita. Imo statim infra §. vi de concubinis ejusdem numero plurali sermo est: quasi eodem tempore cum Agar et Cetura vixerit; aut potius quasi Ceturam duxerit, postquam dimisit Agar. Tandem filios concubinarum, quod ibidem dicitur, jam dudum ante separatos fuisse, non obscure indicat Eliézer cap. preecl. §. xxxvi. Sed neque omnia sua dedisset Abraham Isaaco, si adhuc alias ineundi nuptias intentionis fuisse.

510 Verum enim vero nequaquam ego per spicio, adductas hasce a Smito rationes satis esse urgentes, ut Abraham cum Cetura conubium dudum ante Isaaci nuptias et, vivente adhuc Sarra, initum fuisse assuratur. Etenim, cum Abraham jam fere centenario renovata divinitus fuisse, velut aquila, juventus sua, redditusque corpori vigor; ecce multiplicanda hic forent miracula, ut Abraham triginta quinque plus minus ante mortem suam annis ex juvencula uxore liberos aliquot procreare valuisse? Proseculo, si E hodiernis temporibus, quibus vita hominum robustiorum septuaginta aut octoginta annis circumscribitur, viri senes uno altero ante obitum anno ex vegeta, unioreque femina prolem quandoque procreant ac certissime quidem absque ullo prorsus miraculo, quidni id fieri itidem ab Abraham potuit, cum triginta a suo e vivis excessu abesset annis? Neque vero ex concubina nomine, que Cetura appellatur, extundi quidquam in adversantibz nobis praesidium potest, quandoquidem manifestum est, vocem illam in sacris Veteris Testamenti libris, ac nominatim designatis modo locis, solummodo significare uxorem, legitime quidem, sive vivente, sive defuncta primaria, ductam, at quæ ordinariis, quæ matri-familias seu uxori primaria compelunt, privilegiis favoribusque non gaudet, uti supra num. 313 ostendimus, satisque ex libro Judicum cap. 19 intelligi datur, quo scilicet Levitæ uxor concubina vocatur, tametsi hæc ab illo, altera vivente conjugie primaria, ducta fuisse nupsiam memoretur.

511 At, concubinarum Abrahams filios ante Isaaci nuptias sejunctos ab Isaaco fuisse, Eliézer cit. cap. §. 36 indicat. Quid ita? Obsecro, An quia is cit. versus Abrahamum omnia, que habuerat, Isaaco dedisse, retulit? Sed si hæc ejus verba ita intelligas, ac si jam tum Patriarcha se bonorum omnium dominio, usufructu ac possessione exuisset, quid tandem servabis ei reliqui, quod dein, seu Genes. cap. 25 §. 5 Isaaco ejusque ex Agare et Cetura fratribus dare quiverit, cum tamen Moyses discrete illic ita loquatur: Dedit Abraham cuncta, que POSSEDERAT, Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera..., dum adhuc ipse viveret, seu dum sensibus quidem et mente etiamnum integris ute-retur, at parum a vita suæ termino abesset, uti sacer Scriptor sequentii §. 7 et 8 insinuat. Quæcum ita sint, aliud nihil ex verbis Eliézer cit. cap. 24 §. 36 erū posse videtur, quam Isaacum, priusquam uxorem duceret, constitutum ab Abraham fuisse ejuscemodi bonorum, quæ tunc hereditaria censebatur, legitimum a patris sui obitu dominum, seu heredem, attamen permanente interim penes testatorem, dum viveret, bonorum omnium dominio ac possessione. Ex qui-

AUCTORE
J. G.

90 bus

id ante Sarx
mortem con-
tingisse, con-
tendant,
F

LECTORE
J. G.

bus profecto consequi non potest, ut jam dudum ante Isaaci nuptias Abrahamus Ceturam ducerit, immo et iam grandevos ex ea habuerit filios, quos nonnullis ditatos muneribus ab Isaaco suo separasset. Atque hinc quoque fluit ad recensitas a Smatio ad numeri 589 calcem rationis responsio, facileque intelligitur, quo pacto Abrahamus iterum uxorem ducere, sed secundariam dumtaxat, eamque ac communes liberos honeste dtere ac deinde congruenti singulorum collocationi post mortem suam ex perceptis ante bonorum suorum fructibus abunde prospicere quiverit.

512 En modo quæ nobis arguento sunt, ut Patriarcha nostri cum Cetura conjugium post Saræ mortem initum fuisse, cum laudato jam sepe Pererio existimemus. Si Abraham, vivente etiamnum Sara, Ceturam uxorem ducerit, vel id sua sponte, vel suasa et impulsu Saræ fecit. Atqui non est credibile, eundem illum Abraham, qui, cum nullam prorsus haberet prolem, essetque 50 annis junior, impellendus, immo quasi cogendus a Saræ fuit, ut Agarem uxorem duceret usurriam, generatis jam duobus filiis Isaac et Ismaële, ducturum sua sponte viva Sara fuisse uxorem secundariam, praesertim cum jam exemplo Agaris (de quo vide § XVII et § XXII) eductus esset, nonnulla sibi incommoda offendiculaque ex geminata conjugi timenda fore; sed neque simile vero est, eandem illam Saram, quæ ne conjugium quidem cum Agare Viro suo suassisset, nisi quia ipsa tum temporis omni prole et spe gerandæ prolis destituta erat, queque illam postea e mariti sui domo bis expelli curavit, non est, inquam, simile vero, eandem illam Saram inducaturum Virum suum fuisse, ut alteram deinde sumeret uxorem usurriam. Igitur censendum est Abraham Ceturam non duxisse uxorem, nisi postquam jam defuncta esset Saræ, nihilque prorsus incommodi offendiculaque ex hoc tertio ejus conjugio metendum esset.

513 Adhæc huic nostræ sententiaz omnino patrocinatur ordo narrationis Mosaiæ, quæ conjugium illud non nisi post mortem Saræ et Isaacii nuptias memorat: esse autem eum ordinem rectum, et cum ordine rei gestæ congruentem, existimare concenit, dum nihil est, quod nos contra sentire cogat, seu, uti laudatus jam sepe Perarius etiam nota, existimandum semper est, Historiographos sacros res gestas recto ordine narrare, nisi cum manifesta ratio contrariam sententiam nobis persuadet. Atqui, quemadmodum jam supra ostendimus, nulla prorsus affertur manifesta ratio, ob quam Abrahæ cum Cetura conjugium ante Saræ mortem initum fuisse, dicendum sit. Consecutum ergo fit, ut illud post Saræ mortem et Isaacii nuptias, seu eo ordine, quo a sacro Historiographo referunt, re ipsa contingisse, statuantur. Adstipulatur velutiorem Patrum, qui de hujus conjugii epocha egerunt, nota salis receptaque passim sententia, a qua sane sine gravi in contrarium ratione minime recedendum recentioribus est, ac praesertim quidem, dum sic ab eorum auctoritate, eoque recederetur consilio, ut divinus aliquis Historiographus hysterologiz argui, seu res gestas prepostero ordine enarrasse, dici posset.

514 Atque hæc de hujus conjugii tempore. De re autem ipsa duo praesertim examinanda veniunt; alterum, quæ causa hujus connubii; alterum, quæ fuerit Abrahæ sponsa. Quod ad primum attinet, de eo S. Augustinus Questione 70 in Genes. tom. 3 Operum parte 1 col. 395

*Hujus in-
eundi con-
jugii ratione
mysticæ,*

*quorum op-
nioni refra-
gari non
una*

*ratio, nostræ
autem sen-
tentiarum patro-
cinari ostendit.*

ita disserit: Hoc factum Abrahæ quod post mortem Sara de Cethura filios procreavit, non sic accipiendum est, quasi humana consuetudine et cogitatione tantummodo substituenda numerosioris prolis hoc factum sit. Sic enim possent accipere homines etiam quod de Agar factum est, nisi Apostolus admoneret, illa facta fuisse prophetice, ut in utrisque personis mulierum earumque filiorum duo testamenta ad futurorum prænuntiationem allegorica significatio figuraret. Unde in isto quoque Abrahæ facta aliquid tale querendum est. Hisce consona tradit lib. 16 de Civil. Dei cap. 34 sic loquens: Quid autem sibi vult, quod Abraham post mortem Saræ Cethuram duxit uxorem? Ubi absit, ut incontinentiam suspicemur, praesertim in illa jam ætate, et in illa fidei sanctitate. An adhuc procreandi filii quærebantur, cum jam Deo promittente tanta multiplicatio filiorum ex Isaac per stellas celi et arenam terræ fide probatissima teneretur? Sed profecto, si Agar et Ismaël, doctore Apostolo, significaverunt carnales veteris Testamenti, cur non etiam Cethura et filii ejus significant carnales, qui se ad Testamentum novum existimant pertinere?

515 Dein post nonnulla, quibus suam hanc assertionem seu sensus mystici allegoricæ expositiōnē stabilire intitul, sic pergit: Neque enim video, cur etiam Cethura post uxoris (nempe Saræ) mortem duxta, nisi propter hoc mysterium, dicta sit coneubina. Sed quisquis haec non vult in istis significatiōnibus accipere, non calumnietur Abrahæ. Quid si enim et hoc prouisum est contra hereticos, futuros secundarum adversarios nuptiarum, ut in ipso Patre multarum gentium post obitum conjugis iterum conjugari demonstraretur non esse peccatum? Censem igitur Augustinus, potissimum initi ea ætate ab Abrahamo conjugij causam fuisse magnum quoddam mysterium, eo conjugio præfigurandum, ac propterea divino instinctu motum fuisse Patriarcham, ut post Saræ mortem Ceturam uxorem duceret. Verum enim vero, etsi negare non ausim, mysticam illam et allegoricam causam ineundi cum Cetura conjugij præcipuum fuisse, eamque etiam esse, quam Spiritus sanctus nos potissimum scrutari et considerare voluerit, hanc scio tamen, an non et plausibiles illius causas naturales seu historicæ assignari queant. Quid si ergo Abraham, non æstu libidinis, quod de sanctissimo Sene suspicari nefas est, sed amore prolis numerosioris et habendi senectutis sua subsidit desiderio Ceturam duxerit, quo sic nempe non modo etiam extra Dei populum, Chanantidis heredem, ex suo semine multiplicarentur populi, factaque sibi Genes. cap. 17 §. 6 promissio de gentibus regibusque ex se orituris cumulatius impleretur, sed et quo ipse, dum in vivis esset, haberet individuum vitæ sociam, quæ familiam suam administraret fidelerit, seque grandavum senem foveret, et quibus posset, omnibus sublevaret modis?

516 At quenam qualisque nova hæc ejus uxor fuit? Si auctori Quæstionum Hebraicarum in Libros Paralipomenon, quem quidam, S. Hieronymum esse, perperam pularunt, in hacce materia credendum sit, Cetura minime diversa est ab Agare, ancilla Ægyptia, de qua superius actum est. Si autem ipsum Hieronymum lib. Quæstionum in Genesim col. 529 audiamus, incertum est, an Cetura, mutato nomine, eadem cum Agare, num ab hac diversa sit Cetura, inquit, Hebraeo

E
seu allegori-
ce, nec non
quadam na-
turales seu
historicæ,

item novæ
Abrahæ
uxoræ no-
men,

AUCTORE
J. G.

A Hebraeo sermone COPULATA interpretatur, aut JUNCTA. Quam ob caussam suspicantur Hebrewi, mutato nomine eamdem esse Agar, quae, Sara mortua, de concubina transierit in uxorem. Et videtur decepti jam Abraham excusari etas: ne Senex post mortem uxoris sua vultae novis arguatur nuptiis lascivis. Nos, quod incertum est, relinquentes, hoc dicimus: quod de Cetura nati filii Abraam... occupaverint Τρωγλοδύται et Arabiam. Verum, cum adducta jam ratio haud satis solide subsistat, quandoquidem novum illud conjugium non lasciviam arguit, sed potius Abrahā solitam divino instinctu obedientiam senilemque prudentiam ostendit, cunque etiam aliunde rationes minime contemnendae obstant, quo minus Cetura eadem cum Agare fuisse dicatur, ecce, queso, a communis sententia, quae alteram ab altera diversam statuit, hic recedamus?

eius diversitas ab Agare,

517 Et vero, dum Hebraicus textus ita ad verbum loquitur: Et ADDIDIT Abraham et accepit uxorem, cuius nomen erat Cetura, indicat salis tam emphatica dictione non vetus aliquid matrimonium innovatum, sed novum pror-

Bsus conjugium prioribus additum fuisse. Adhæc, uti Cajetanus in hunc locum pag. 99 obseruat, citato versu explicatur non cognomen, sed nomen mulieris Cetura; et hoc eodem capite nominatur Agar suo nomine Agar, atque, quod amplius est, clare subjungitur, Abraham habuisse non unam tantum, sed multas concubinas. Ita fere ille. Quamquam autem in Vulgata non legalitur Et addidit, attamen cum in ea dicatur Abraham duocissimam uxorem nomine Ceturam, vel ex ipsa Vulgata conficitur, ductam a Abraham post Sarx obitum uxorem diversam a prioribus esse, nec minus adeo diversas esse feminas Sarah, Agarem, et Ceturam, quam ipsa earum diversa sint nomina. Ceterum, cum Agar, Abraham certe ante anni ejus octagesimi sexti existuit nubens, probabilius viginti saltem annos nota esset, consequens fit, ut, si anno etatis Abraham centesimo quadragesimo in ejus thalamum recepta sit, tunc ipsa fere octogenaria fuerit; ut adeo haec circa prodigium sex filios ea etate gignere non valuerit, ulque proinde alia prouersus a Cetura, tot filiorum matre, statuenda sit, quae postrema haud dubie, cum Patriarchæ nostro nuberet, integræ vegetaque etate etiamnum florebat.

ejusdem genus, probabilitate non Chananeum

C 518 Porro hanc gente Chananeam fuisse, existimant nonnulli, nihil omnino hac ratione derit, quod Abraham usque adeo abhorruerit a conjugiis mulierum Chananeorum, ut uxorem ex filiabus Chanaan suo filio adscisci severissime caverit. Respondent enim, postrem hoc factum esse propter electionem populi Dei, ut totus descendenter de stirpe Abraham, nec misceretur cum gentibus idololatris; quoniam vero totus Dei populus propagandus erat per Isaac, si is uxorem duisset ex gente Chananea, populus utique Dei, eorum iudicio, idololatris Chananeis naturali cognitione arcta que necessitudine devinctus et permixtus fuisset. At vero, inquit, Abraham ducendo uxorem Ceturam, non intendebat augere populum Dei, sciebat enim promissiones et benedictiones Dei, ad senem suum pertinentes, in solo Isaac et posteris ejus complendas esse; atque adeo, cum alii omnes filii Abraham, praeter unum Isaac, extra populum Dei et electum illud semen Abraham censerentur, nihil plane referebat, an uxorem acciperet Abraham ea Chananeis, an ex qualibet alia gente. Ita fere illi. Sed, cum Scriptura sacra Ceturam gente Chananeam fuisse,

nuspian insinuet, malim ego credere, fuisse filiam aut neptem ancillæ ejusdem, e Chaldaea vel Mesopotamia ab Abraham quondam adductam, eamque ob naturæ gratiaque dotes præ ceteris electam fuisse uxorem, ut recte Abraham se nectent fovere, ejus familiam administrare, et in ea Dei cultum, uti Salianus ad annum mundi 2179 num. 6 scribit, conservare atque amplificare studeret, similique Virum augeret liberis, ex quibus gentes et reges aliquando essent orluri.

519 Nunc, quotnam Abrahams liberos quantoque temporis spatio ex hac tertia sua conjugi suscepit, ex verbis Moysis definire aggredior. Ac primo quidem, ut fidem facit sacer Historiographus Genes. cap. 25 §. 2, indubitatum est, Ceturam peperisse Abraham sex filios, nimirum Zamran et Jecsan, et Madan et Madian, et Jesbo et Sue, quorum posteros recensere, mei instituti non est. Quod autem ad istorum natale tempus attinet, mihi vero saltem proximum videatur, sex illos Abraham et Ceturam filios inter annum Patris sui centesimum quadragesimum, interque annum centesimum quinquagesimum quintum E mundo editos fuisse. Ut ita censem, movet me Moyses §. 6, dum haud secus de filiis Ceturæ, quam de filio Agaris, in hunc modum scribit: Filii autem concubinarum, seu quae primarie uxoris dignitate affectæ non fuerant, largitus est (Abraham nempe) munera et separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam Orientalem. Etenim, cum sat credibile non sit, eorum quempiam, priusquam jam grandior esset ac per se ipse res suas gerere posset, ab æquissimo amantissimo Patre longe sejunctum a fraterno paternoque habitaculo fuisse, consecularium est, ut, quandoquidem hoc ex iam dictis non serius, quam anno Abraham centesimo septuagesimo quinto statutum potest, nemo unus eorum serius, quam anno Patris sui centesimo quinquagesimo quinto natus fuerit, ne aliqui Abrahams filiorum suorum curam et institutionem ante etatis eorum annum vigesimum abjecisse contra omnem veri speciem dicendum sit.

520 Ex his autem jam nunc disputatis simulque ex §. 26, ubi Isaac, cum ei primo unicoco Rebécæ partu duo nascerentur pàrvuli, sexagenarius fuisse narratur, manifeste colligitur, Abraham de felici Cetura partu sat frequens gaudium doloris non nihil admistum habuisse, ex eo videlicet ac denique epocha, qua Abraham post natum Isaaco geminam problem F

capite, quod Isaac suo, ex quo numerosam progeniem expectabat, ne unam quidem exoriri problem cerneret, dum interim mirum in modum multiplicarentur ancillæ filii. Nihilominus tamen cum Saliano ad annum mundi 2180 existimo, non sic più Patriarcham suæ nurus sterilitatem doluisse, quin simul fideliter constanterque speraret, non visurum se mortem, donec videret progeniem Isaaci, per quem divinæ promissiones a se transfundenderentur in posteros Chanantidis possesse. Et vero spem non fefellit eventus. Quippe, cum Isaacus jam annis circiter novemdecim deprecatus esset Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis, uti §. 21 sacer Scriptor fere loquitur, enicissimas ejus preces exaudiuit Dominus, ipsaque Patriarchæ nostri excessit vota, concessa nimirum Isaac etatis ejus anno sexagesimo, ipsis vero Abraham anno centesimo sexagesimo, gemina prole mascula, de cuius utriusque ortu et moribus adeat lector, si cupit, citatum caput 25 Genes. §. 22 et sequentibus.

521 Néque vero jam nunc dictis obesse debet, quod Flavius Josephus lib. 1 Antiquitatum Iudaicarum

AUCTORE
C. B.
concupina-
rum filios
ab Isaaco,

daicarum cap. 18, defuncto Abrahamo, uxorem Isaci gessisse uterum, scribat, cum evidens sit, parachronismum hic loci cubique, quandoquidem ipsem cap. 17, Abrahamum annos CLXXV vivisse, asserit; alque adeo, cum Isaacus centum dumtaxat annis suo patre junior fuerit, annoque aetatis sue sexagesimo, teste Moyse cap. 23 Genes. §. 28, gemina prole auctus ex Rebecca sit, consecutum omnino fit, ut, vivente etiamnum Abrahamo, imo annis quindecim ante hujus obitum statuenda sint, que citatus auctor initio ejusdem capituli 18 de Isaaci filiis enarrat. Quandonam autem, seu, quo determinato anno Patriarcha noster uxorum secundiarum filiis largitus sit munera, eosque ab Isaaco sejunctos ablegarit versus Orientem, seu ad regiones magis, quam Chananea, ad solis ortum vergentes, edici pro certo nequit. Salianus haec ad annum Abrahæ centesimum sexagesimum tertium collocat, non adeo confidenter tamen, quin ad annum alium haec referri posse, insinuat. Mihi multo veri similius est, senos Ceteræ filios una cum Ismaëli non antea muneribus, B unde honeste vivere possent, donatos ab Abrahamo et longe ab Isaaci domicilio sejunctos fuisse, quam dum grandævus Patriarcha suæ finem peregrinationis appropinquare et ultimæ voluntatis suæ declarande atque exequende tempus adesse, cognovisset, quad quidem inueni anno ejus centesimo septuagesimo quinto, qui et ei emortualis fuit, innectendum videtur.

522 At quamobrem, inquires, Abrahamus tunc Isaaco dedit cuncta, que POSSEDERAT, ipsumque in bonorum omnium, quorum jam pridem heredem eum constituerat, possessionem misil? Accidit enim quod causa reliquos suos filios ex terra Chanaan amovit, pula in eas ipsas regiones, quibus postea Medianitidis, Idumeæ, et Arabizæ Felicis nomina adhaeserunt? Ad primum quod attinet, respondeo, voluisse prudentissimum Patrem familias omnem invidit, turbarum rixarumque occasionem praescindere, ac sedulo prospicere, ut ne quis e concubinarum filiis post obitum suum cum Isaaco decessa huic hereditate amplissima contendere auderet, utpote quæ ab ipso, vivo etiam patre, imo et eodem ita statuente, solemni ritu fuisse adita legitime vindicata. Quod ad quæsilum alterum spectat, respondeo, præter recensitas a Saliano rationes, aliam etiam adferri posse, nimurum, cum ex divisionis promissionibus Abrahamus certo sciret, post quadragesitos circiter ab ortu Isaaci anno Chananeitatem ab ejusdem Isaaci posteris occupandam esse, necesse habuit reliquos suos filios in illas regiones haud dubie tunc vacuas amandare, ut hoc pacto prevariceret, ne eorum posteri una cum electo Dei populo Chananeitatem, huic divinitus promissam, tenerent, quod sane contra ordinationem divinam fuisset, aut ne alias una cum Chananeis, si inter hos illi sedes fixissent, exterminandi forent, quod profecto inhumanum et atrocium nimium futurum erat. Volut autem Abraham prudentissimum hoc consilium suum, se etiam vivo, executioni mandari, quo sic de omnium filiorum sorte et incolumente securus, quandcumque Deo visum esset, e vivis excederet.

523 Restat, ut de adita ab Isaaco hereditate deque muneribus ab Abrahamo celeris suis filiis concessis nonnulla partim cum Saliano hic observemus. Cum Abraham Genes. cap. 25 §. 5 et 6 dicitur Isaaco dedisse cuncta, quæ posse derat, filius vero concubinarum largitus esse mu-

nera, haec ita intelligenda sunt, ut dilectissimæ D Saræ, primariæ uxor, filio cesserint bona omnia immobilia, ut sepulchrum in Hebron cum circumposito agro, puteus Bersabee cum nemore, sepulcrum item in Sichimis, de quo vide dicta a num. 480; deinde vero bonorum mobilium, auri, argenti, ovium, boum, camelorum, asinorum, servorum et ancillarum amplissima pars, quæque saltem æqualis illi esset, quam possidebat Patriarcha, dum Isaacum heredem suum primo constituere; contra vero ut Ismaëli et sex Ceteræ filii dumtaxat cesserint præsentes pecuniae, aurum, argentum, vestes, tabernacula, et peccora nonnulla, quæ a tempore addictæ Isaaco hereditatis divina benignitate acquisierat, et unde hi honestissime commodissimeque se suos sustentarent. Profecto, tametsi bona haec cil. §. 6 sub solo munerum nomine veniant, dubitandum tamen ne uitigiam videtur, quin tam opulento Patriarcha et amantissimo filiorum patre minime indigna fuerint, atque ampla satis, ut ab alio quovis concessa parente hereditatis nomen fuisse meritura. Nunc tandem ad peregrinationis Abrahami finem cum sacro Pentaleuchi auctor pro

gredior.

524 Sic igitur ille cil. cap. 25 §. 7 et 8: Fuerint autem dies vite Abrahæ centum septuaginta quinque anni. Et deficiens mortuus est in senectute bona, proiectaque aetatis, et plenus dierum: congregatusque est ad populum suum. Ita nempe impletum est illud, quod Genes. cap. 15 §. 15 ante annos fere nonaginta Abrahamo prædiixerat Deus his verbis: Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona. Vere enim senectus bona fuit, quæ annos vita centum septuaginta quinque sine malis senectulis ordinarii complexa est, quæque, uti Perierius in hunc Genes. cap. 25 locum fere scribit, perfectam quandam in sermonibus, sententiis, consiliis, moribus, studiis et actionibus naturitatem habuit, et propter existimationem virtutis, prudentiae doctrinæque honorabilis et veneranda, maximam apud omnes fidem auctioris temque promerita est. Juverit, Torniellum recitata Mosis verba nervos juxta ac dilucide commentante audire pag. 325 et 326 Annal. saec. : Anno vita sua inquit, centesimo septuagesimo quinto prope expleto, ut colligitur Genesis cap. xxv, vers. 7 et sequentibus, Abraham plenus dierum, quos sane non otiose, neque incassum, sed plurimi sanctissimumque operibus atque exemplis refertos traduxerat: in aetate non præpropera, sed matura et proiecta: in senectute non sibi suisque molestia ac morosa, sed pacata, quieta, ac venerabili: non ulla doloris morbive violentia, sed per naturalem resolutionem sensim ac leniter, ne dicam quodammodo jucunde deficiens, mortuus est.

525 Porro notandum hic adversus pseudo-philosophos nostri temporis est, haec Moysis verba congregatusque est ad populum suum non de Patriarchæ nostri corpore (hoc enim non in suorum patrum aut popularium, sed in empto a se quondam sepulchro conditum fuit) verum de ejus anima intelligi debere, ita nimurum ut haec corpore egressa sit et aggregata cœtu sui similium, puta Adæ, Abelis, Seth, Enos, Noë aiorumque justorum, qui ante ipsum in Dei gratia decesserant atque in Sanctorum limbo Redemptorem mundi expectabant, a quo ad caelestia regna, devicta morte, aliquando perducerentur. Denique quo fixa jam ante a nobis gestorum Abraham chro-

E Abrahamus
in pace et
senectute bo-
na defunctus

F anno vita
175, secun-
dum enim
ad eum
Sanctorum
patrum trans-
itorum

in paternis
hereditatis
possessionem
prius missis,

separaverit
muneribus
que satislar-
gis donari,
hic indicatur.

AUCTORE
J. G.

A notaxis manifestior firmiorque evadat, hic observationum velim, ipsummet Salianum ejusque sequaces, qui Moysis verba Genes. cap. 12 v. 4, cap. 17 v. 1, cap. 21 v. 5 de annis prorsus completis, immo et ad dies aut hebdomas aliquot excretis, exponenda esse, omnino volunt, nihilominus nobiscum admittere, emtualem Abraham annum non centesimum septuagesimum sextum etatis ejus jam inchoatum, sed etiam currentem etatis ejus septuagesimum quintum supra centesimum esse, ut idem Salianus pag. 509 diserte in hunc modum scribit. Adest centesimus Abrahamicus peregrinationis et divinae promissionis annus et ejusdem vitae centesimus septuagesimus quintus, et ultimus. Si ergo, consentiente cum suis laudato auctore, haec Moysis verba Fuerunt autem dies vite Abraham centum septuaginta quinque anni totidem annos ex omni sui parte completos non designant, ecce alia ejusdem Moysis verba, puta haec Septuaginta quinque annorum erat Abraham, cum egredetur de Haran de annis omnino solidis, absolutis et completis intelligenda forent?

B 526 Reliquum est, ut, quæ cit. cap. 25 v. 9 et x de Abrahami sepultura narrantur, hic pariter recenseamus: Et sepelirunt eum (Abrahamum nemppe, prope Bersabee, ubi degere perreverat, defunctum) Isaac et Ismael filii sui in spelunca duplice, qua sita est in agro Ephron, filii Seor Heithæl, e regione Mambre, quem emerat a filiis Heth: ibi sepultus est ipse, et Sara uxor ejus. Itaque quam de uxore sua suscepserat Abrahamus curam, eamdem de eo filii ejus Isaac et Ismael suscepserunt; nec dubitandum, quin hi Parenti optimo justa cumulatissime persolverint. Etsi enim aliquando non bene inter eos convenisset, nihilominus vix aut ne vix quidem ambigi potest, quin sollicitus Pater sallem aliquandiu ante obitum suum alteri alterum conciliariit, ut jam ancillæ filii non invideret filio liberæ, et summa tranquillitas ac concordia in Abrahami domo familiaque vigeret, cum ipse spiritum Creatori suo reddidil et congregatus est ad populum suum. Num autem etiam Ceturæ filii morienti Patri adstiterint ejusque funus curarint, uti Salianus ad annum mundi 2213 num. 13 existimat; an contra

C hi, in remotiores terras, vivo etiam patre, profecti, nec tempestive in Bersabee reverti, nec Patris funus, cum in Hebronis viciniam inde deferretur, comitati potuerint, disputandum aliis relinquo, quandoquidem controversia haec, ob Moysis aitorumque æqualis fidei auctorum silentium ac militantes in utramque partem rationes definiri cœtra omne dubium nequit.

527 Atque haec de ortu, gestis et obitu S. Abrahami disputata, ac, prout res tuit, e divinis scriptoribus, antiquis historiographis, sanctis Patribus, eruditissimis sacrum Litterarum interpretibus eruta, sufficere arbitror, utad singularem ejusdem sancti Patriarchæ memoriam ac generationem progrediviamur, neglectis nimis, uti omnino merentur, innumeris fere narratiunculis, quæ de conscriptis, si Superis placet, ab eo Libris, ut Apocalypsi quadam Tractatu de idolatria, Psalmis, Precibus Matutinis, libro vel Tractatu de Somniis etc, de Hebreacca item lingue ejusque literarum nec non Syriorum Chaldaeorumque characterum inventione, de erectis ab eo instauratis templis, patratisque ad comprobandum humanorum corporum resurrectionem miraculis, aliisque ejusmodi factis vel Rabbinorum vel Musulmanorum aut quorumvis imperitorum opera in chartas con-

jectæ fuerunt, nullamque hodie apud cordatos homines inventuræ sunt fidem. De his, cui ad id animus est, adeundi sunt Petrus Lambesius in Prodromo Historiæ Literariae lib. 1 cap. 6, Scipio Sgambatus libro 2 Archivorum veteris Testamenti tit. 2 a pag. 190 et Augustinus Calmet in Dictionario Biblico, verbo Abraham, editionis Latinae, Augustæ Vindelicorum anno 1738 adornatae, pag. 16 et sequentibus.

§ XXVII. Antiqua Sancti memoria et veneratio: ejus corporis sec. XII per Canonicos Regulares inventio: Reliquiae sub ejus nomine asservatae.

M emoriam sancti Patriarchæ nostri non medioriter commendavit Jesus, filius Sirach, duon cap. 44 Ecclesiastici enumerans viros gloriosos sive gentis majores, virtute inclitos, prudentia insignes, quorum nomen riceret in generationem et generationem, quorum sapientiam narrarent populi et laudem nunciaret ecclesia, hos inter primis, nec vulgari elogio, v. 20 et seqq. Patriarcham nostrum recenset: Abraham, inquit, magnus pater multitudinis gentium, et non est inventus similis illi in gloria: qui conservavit legem Excelsi, et fuit in testamento cum illo. In carne ejus stare fecit testamentum, et in tentatione inventus est fidelis. Ideo jurejurando dedit illi gloriam in gente sua, crescere illum quasi terra cumulum, et ut stellas exaltare semen ejus, et hereditari illos a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos terræ. Et in Isaac eodem modo fecit propter Abraham patrem ejus. Egregiæ autem Hebreorum in suum Patrem venerationi parem fuisse fiduciam, haec similesque Deum precandi formulæ, antiquis Hebreis usitatæ, Recordare, Domine, servi tui Abraham, Deus Abraham, miserere, ac denique, ut multis aliis supersedeam, ipsa haec Judæorum sensa apud Matthæum cap. 3 v. 9 patrem habemus Abraham manifeste demonstrant. F

Sancti memoria celebris fuit ante legem Evangelicam,

in ipsis legis Evangelicæ primordiis:

528 Neque vero minus honorifica in ipsa Evangelicæ legis predicatione Fidelium Patris memoria extitit, uti ex crebra ejus in Evangelii mentione, atque ex parabola, seu potius parabolicis adjunctis contexta historia, quam Lucæ cap. 16 v. 19 de mendico in sinu Abraham deportato, de quo homine divite, Abraham præsidium auxiliumque postulante, Christus Dominus retulit, abunde colligitur. Existimationem Patriarchæ nostri conceptam generationem non parum auxil ac propagavit Apostolus gentium, dum ad Romanos, ad Galatas et Hebreos scriptens, singularem ejus fidem, obedientiam ac sanctitatem summopere extulit; ut mirum esse non debeat, tantæ virtutis Virum et ab Hebreis scriptoribus, et ab exteris quoque, tum gentilibus, tum fidelibus, ac presertim a summis Ecclesiz Christianæ patribus quasi certatim ingenti laudum praæconio celebratum fuisse. Quid? Quod ipse imperator Alexander Severus vel ex matris suæ, Christianæ Religionis mysteriis initiatæ, vel ex Judæorum aut Christianorum relatione compertam Abrahami gloriam admiratus, inter diuos lararii sui illum haud secus, ac Christum collocariit, prout Aelius Lampridius in Alexandro Severo, pag. mihi 930, ex auctore coævo resert. Quod an imperator ille Christianorum Abrahamum venerantium æmulatione,

secundum corpus sepulturæ in Hebron ab Isacco et Ismael.

Car quendam narratiuncula de Abraham sparsæ hic neglectæ sint

AUCTORE
J. G.

tempore
item imp.
Constantini
Magni, qui
in loco,

tione, num sua sponte, ac ritu superstitionis fecerit, definire non ausim.

530 Ut ut postremum hoc se habeat, equidem ex Sozomeno lib. 2 Historiae Ecclesiasticae cap. 4 discimus, antiquitus, ac certe usque ad annum Christi circiter 326 in more positum fuisse, ut ad Convallem Mambre, seu ad locum, Terebinthum postea dictum, ubi Abraham Dei angelos exceperat, vestivo tempore quolannis convenirent ex Palestina, Phoenice et Arabia Judaei simul et Christiani ac Gentiles, partim commercii, partim religionis causa, utque singuli suo more festivitatem celebrarent. Verum, cum Constantinus Magnus, locum illum sanctissimum et Abrahami memoria celeberrimum a Gentilibus ac superstitionis hominibus vario ritu impio inquinari, audisset, mox scripta ad Macarium, Hierosolymorum episcopum aliosque antistites epistola præcepit, ut Gentilium ara, quæ prius illuc steterat, eversa, statuisque, quas cultu divino perperam Gentiles affecerant, incendio consumptis, ecclesiam ibidem designarent, vetustati loci et sanctitati convenientem, darentque operam, ut in posterum locus ille a libamentis et sacrificiis (nempe Gentilium) vacuus esset; adeo ut nihil aliud, quam veri Dei cultus juxta Ecclesie leges ibi celebraretur. Quibus sane verbis aperte satis designat Sozomenus, non interdictum a Constantino Magno fuisse prius illum religiosumque morem, quo secundum Ecclesiæ leges Christiani Deum in Sanctis suis colere et ob beneficia impetranda a Deo per Jesum Christum Redemptorem mundi, ad Amicorum ejus orationes, opem auxiliumque confugere solerent.

Abrahami
memoria ve-
nerando, co-
clesiam ex-
strui cura-
vit,

531 Meminit porro erectæ hujus ecclesie, præter Eusebium lib. 3 de vita Constantini, Nicephorus Callistus Eccles. Histor. lib. 8, pag. 597 et 598, ubi de annua illa celebrante, populorumque ad Convallem Mambre conventu, dispari tamen proposito nec aequa religioso ritu, hac tradit: Et conventus celebritasque ea grata fuerat omnibus: Judæis quidem, quod patriarcham generisue sui principem jactarent Abramum: Gentilibus vero, propter angelorum in eum locum adventum: Christianis porro, quod Deo dilecto illi (Abrahamo) id praeditum fuerat, quod multis postea seculis de virginie futurum fuerat. Quare Constantinus cognita, nimirum quosdam, uti ante idem Nicephorus narrarat, eo loci veteres ethnicae superstitionis aras construxisse, ethnicois sacrificiis isti operatos esse, vinum libasse etc., Episcopis Palæstinis vitio vertebat... quod sic tam Sanctum locum despexit. Itaque episopis Phœnicie mandavit, ut ex ipsis fundamens aræ everenterentur, simulachra igne comburerentur, ac templum ibi tanta antiquitas nominis conveniens extreueretur, in quo divinum Numen ecclesie recepto ritu coleretur, locusque de cetero a contaminatione omni liber esset.... Atque imperata haec ad rem collata legitimum consequuta sunt exitum, haud dubio una cum erecta Divino Numini ecclesia permanente legitimo Amici Dei et sanctissimi Patriarchæ cultu.

cui postea ac-
cessit mona-
sterium.

532 Quandonam autem huic ab Helena Constantini Magni matre, sed hortatu filii, erectæ ecclesie accesserit monasterium, a Quaresmio tom. 2 Elucidationis Terræ sanctæ pag. 773 memoratum, nuspian memorie proditum inveni. At satis antiquum illud esse, vel hinc conicio, quod ejus exordia Bonifacium Stephanum, Stagni Rac-

cusini episcopum, laudatunque Quaresmum, Dambos sacrarum Terræ sanctæ ædium indagatores diligentissimos, fugerint. Postremum hunc cit. pag. loquentem audi: In loco hujus spelunca (duplicis nempe, uti Abraham et Sara, deinde Isaac et Rebecca, ac denique Jacob et Lia sepulti fuerunt) reddita Ecclesia pace, fuit ab Helena, Magni Constantini pia matre, ecclesia aedificata ad honorem insignium illorum viorum et mulierum, juxta quam erat monasterium pro illius cultoribus, inquit Bonifacius... Totius aedifici structura mirabilis est, ex maximis quadratis dolatisque marmoribus constructa. Ecclesia pulchra et sufficientis magnitudinis: in ejus dextera ingressus parte tres sunt capelle, sub quibus esse sepulchra Abrahamæ, Saræ, Isaaci et Rebeccæ, Jacobi et Lia, asseritur. Ingressus in ecclesiam Christianis communiter est interdictus, ad sepulchra vero etiam ipsis Mauris... Ecclesia ista, etsi facta sit spelunca latronum, immundorum videlicet Turcarum habitat; ab eisdem tamen ob sanctorum Patriarcharum memoriam et honorem in magna veneratione habetur; ad quam ex diversis partibus ideo veniunt, et ob illam Hebron est unum ex praecipuis Turcarum sanctuaris, sive memorabilibus locis, ad quæ ipsi pietatis ergo peregrinantur: et plures ducunt filios ad circumducendum.

533 Ne quid vero lector desideret, quo sepulchralis sancti Patriarchæ locus exhibataque ei antiquitus veneratio illustrari magis magisque possit, ex Tractatu quoddam Ms., anno 1671 Paperochio nostro ex bibliotheca canonib. S. Martini

Tornacensis submisso, et hactenus, quod sciam, inedito, nonnulla huc transcribere visum est. Tractatus ille De inventione sanctorum Patriarcharum Abraham, Isaac et Jacob inscriptus, quique nihilominus prolixam satis narrationem de inventione corporis Josephi, Aegypti præregis, complectitur, auctorem habet Canonicum, uti appareret, Regulari Hebronensis ecclesie, qui, quæ de Abrahamo, Isaac et Jacob referit, ab Arnulpho et Odone Canonicis Regularibus, corporis S. Abrahami seculo xii inventoriis, sese didicisse, affirmat, atque adeo fide dignus censeri potest. Sic igitur ille, priusquam inventionem corporum SS. Abrahamæ, Isaac et Jacob enarrare incipiat, impostam eorum sepulchro ecclesiam pag. 2 apographi nostri describit: Venerandus ille locus, in quo Sanctorum (supra dictorum) corpora requiescent, quantæ auctoritatis quantæque reverentiae et excellentiæ apud veteres fuerit, ipsius aedifici fabrica testatur. Circumcludit enim eum murus altus et fortis aspectuque mirabilis ex magnis quadratis atque impolitis lapidibus, miro modo compositus. Hujus * intrinsecus xviii cubitos altitudinis, xlix latitudinis; pavimentum etiam cernitur, intus scilicet, ex magnis quadratis lapidibus pulchre et laudabiliter constructum, adeo solidum et forte, ut quælibet magna fabrica super illud fundari queat.

534 Durities vero lapidum utriusque edificii omne genus marmoris excedit; totum autem opus ita compaginatum et in se connexum est, ut minimus, qui interest, lapis sine laboriosa gravedine tolli non possit. Continentur preterea intus sex pyramides, in honore SS. Patriarcharum Abraham, Isaac et Jacob et uxorum eorum fabricatae, sibique alternatim opposite, id est, pyramides virorum contra pyramides feminarum

In Hebronensi
sia ecclesie,
quæ ab auto-
re fide digno

supple:
mensura
requat vel
simile quid.

hic describi-
tur, subter-
raneo loco,

A nrum uniuscujusque contra comparem suam sci-
licet. Quae sub nomine S. Abrahæ et beatæ Saræ
dicuntur, in medio sunt; que S. Isaac et Rebeccæ,
ad plagam Orientalem; illæ quidem, que Jacob
et Læ nomine vocantur, ad Occidentalem. Spe-
lunca vero duplex sub pyramide sancti Abrahæ
in profundum sita est, a pavimento habens cubi-
tos ferme quatuordecim. Hujus tam mirandi ope-
ris constructores, quidam Esau et Jacob autu-
mant, sed periculoso est valde affirmare, quod
ex veritate nescitur. Hoc unum profecto scimus,
quod ob reverentiam Sanctorum factum fuerit.
Hactenus Hebronensis Canonicus Regularis, qui
tandem post prolixam narrationem, quæ ad
rem nostram nihil facit, SS. Patriarcharum
Abrahæ Isaaci et Jacobi in descripto jam nunc
loco inventionem pag. 9 stilo minime fucoso enar-
rare instituit.

anno 21 re-
gni Franco-
rum Hiero-
solymitan,
seu anno
Christi 1119

535 Anno igitur, *inquit*, xxi regni Francorum, *inchoati nempe mense Julio anni 1099,* quo Hierosolyma per Francos capta, fuit, pre-
rat Cariatharbe, *seu Hebronensi ecclesie*, qui-
dam pia memoriae, nomine Raynerus, Prior
Latinorum primus, virtute venerabilis et per
B cuncta laudabilis, et propter Deum tantum de-
spectus, ut, quamvis super alios fungi prela-
tione putaretur, sibi tamen subditorum minister
esse videbatur, plium scilicet imitatus Magi-
strum, qui dixit: Non veni ministrari, sed mi-
nistriare. Nonnulli itaque confuebant ad eum, sub
eius magisterio Domino servire cupientes, inter
quos erant Odo et Arnulphus, Domini
sacerdotes, quorum narratione didici, quod nar-
ro. Hii tres predicti, videlicet Prior et duo pre-
nominati viri orationibus nocturnisque vigiliis
præ ceteris insistebant et lachymosis suspiriis
sese jugiter affligentes exorabant Dominum omni-
potentem, quatinus eis concederet, quod retro
tot et tantis gemitis negaverat. Tandem exau-
dit eos Deus, et, quod ab eo postulaverant,
dedit.

vatis singu-
lari easu de-
tegi expto;

536 *Tum post breve parergon ita pergit lau-*
datus auctor: Quadam vero die in mense Ju-
nio, sicut mos est Regularium Canonis post
meridiem in lectulis suis quiescentibus, quidam
ejusdem ecclesie, frater, arte scriba, estivum
devitans calorem intravit ecclesiam, et juxta
pyramidem, que sancti Isaac nomine dicitur,
C super pavimentum accubuit. Ibi autem inter
duos lapides pavimenti quedam rimula erat, de
qua tenuis ventus et suavis, frigidus tamen, per
subterraneum meatum egrediebatur; ideoque ille
in loco illo accubuerat, ut a vento refrigeraretur. Dum ergo ibi esset et auram de subtili
procedentem aperto sinu exciperet, coepit per
rimulam illam intus minutos lapides quasi ludens
jacere, quos audiens in profundum cadere,
ibi cisternam vel antrum aliquod esse, arbitra-
tus est, et assumens virgulam quamdam ligavit
in summitate ejus filum longum et forte, et
in capite fili plumbatam parvam, et intromittens
mensus est cubitos undecim in profundum. Prior tunc forte aberat, quibusdam enim
negotiosis impeditus ierat Jerosolymam. Exper-
gefactis a somno fratibus et Hora Nona de-
cantata, narravit frater ille quod invenerat; quod
illi audientes, duplicitis speluncis introitum es-
se suspiciunt. Exspectantibus * duobus aut
tribus diebus Deumque assidue orantes, ut la-
borem suum in bonum dirigeret, interim, que
necessaria ad secundos lapides, erat, ferramenta

* lego ex-
spectantes

paraverunt; duri quippe erant et fere omni ferro
invincibles.

AUCTOR
J. G.

537 Evoluto itaque bidui aut tridui spatio, *et post mul-*
tas preces, communis omnium fratum consilio et Tribuni
assensi, qui eodem tempore ibidem principabatur,
nomine Baldoini (*is fortasse Baldoinus de*
Rames, fuit, de quo mentio fit apud Willermum
Tyrensem archiepiscopum ad annum Christi
1120, lib. 12 Historie cap. 18) illum laboriosum
opus in nomine sanctæ Trinitatis, satis tamen
timide arripuerunt. Timebant enim, ne propter
peccata sua nollet eos celorum Dominus et or-
bis juvare. Ideoque magis ac magis sese afflige-
bant, sacerdotes Missarum solemnia celebrando,
ali clerici Psalteria legendi, laici quoque nichil
minus universæ creature Dominatorum dñando, ut iniquitatibus suis propitiaretur, et eorum
supplicationibus placatus, quod incepérant, se-
cundum preces suas ad effectum perducere di-
gnarentur. Sed, qui secabantur, dum in secundo
per plures dies intima fatigatio gravarentur,
tandem sectis sublatisque lapidibus, apparuit
os speluncæ et introitus. Quo aperto, ut erant
omnes ardenti desiderio, intrare unanimiter vo-
lebant. Sed quia locus ille simul omnes capere E
non posset, voluerunt, ut jam memoratus Odo,
qui senior omnibus videbatur, et prior post
Priorem ejusdem loci canonicus fuerat, primus
omnium introiret, dignum judicantes, ut, si
sors attulisset, ab antiquiore et eorum secundum
ætatem patre multarum gentium Patres inveni-
rentur.

538 Quod ille gratarer suscipiens ab eis cum *post varios*
fune submissus est, qui pervium, quo ulterius *labores*
posset ingredi, iter non inveniens, ut eum fo-
ras traherent, clamavit. Illo vero abstracto,
sequenti die Arnulphum submiserunt, et, dato
ei lumine (*caliginosus quippe erat locus*) coepit
intus se mirari, quid hoc esse potuisse. Vi-
debat enim utrumque parietem ita unitum, ut
de uno lapide factum putares, et totum illud
opus muro superiori consimile. Jam, quid age-
ret, nesciebat, et animi dolore incredibili vexa-
batur, præsertim cum ei nullus pateret aditus. Tandem resumpto animo, ut erat vir gnarus,
accepto martello ferreo utrumque percutere, si
vacuum aliquid audiret. Percutiens autem il-
lum, qui ad Occidentem respicit, parietem,
audivit sonum quasi concavum deintus reso- F
nantem. Tunc aliquantulum spe recuperata, jus-
sit submitti, qui lapidem magnum, quo sub-
terraneum iter cludebatur, tollerent, quibus
submissis, vix per quatuor dierum spatium po-
tuerunt eum moveare. Sublato demum lapide,
apparuit quasi conductus aquæ magnus, sic-
cus tamen. Hujus altitudinis * cubitos xi, et *supple:*
xvii longitudinis, et unum latitudinis. Quem *mensura*
intrantes et diligenter intuentes, sed nichil pror-
sus invenientes, mirabantur opus et gravi dolore
affiebantur. Miras res, uterque murus a dex-
tra et leva parte ex quadratis politisque la-
pidibus est compositus et superiori æquipolens.

539 Igitur, qui præsentes aderant, plus ani-
mi languore, quam corporis dolore deficiebant. *multosque*
Sed Arnulphus, cuius mens Sanctorum reliquias
inveniendi jam quasi conscientia erat, accepto, ut
supra, martello, coepit hue illucque percutere,
si forte audiret, quod superius audierat. Trans
se sono concavatis auditu, hortatus est qui se-
cum erant, quatinus ibi laborare deberent, alium,
quem

AUCTORE
J. G.

quem tollerent, lapidem ostendens. Cumque, ut eum quoque amoverent, per alios quatuor dies desudarent, aspicientes per foramen, quod fecerant, viderunt domunculam in modum basilicæ opere admirabili et rotundo fabricatam, homines ferme triginta capientem, quod desuper unus lapis continuus claudit. Qua visa, præ nimia letitia flentes Deo gloriam dederunt; sed intrare minime presumpserunt. Putabant enim, ibi Sanctorum esse reliquias; ideoque donec a Jerosolymis prelatibus eorum rediret, expectaverunt. Quo regresso, ei, quæ freta fuerant, intimaverunt. O quanta cordis exultatione repletus est, audito, quod volebat, sed, quia principio rei geste non interfuerat, se miserum clamabat.

feliciter tandem aperto

540 Eadem itaque die accersito fratrum consilio statuerunt, ut ipsa die, omnibus a somno post Nonam excitatis, ingredierentur illuc, et diligenter inquisito, si quid ibi esset, scirent quid postea facere deberent, et factum est ita. Statuta namque hora venientes ad locum, amotique ab ostio inventæ basilicæ lapide, intraverunt; sed, quod putabant, minime repererunt. Unde quam plurimum stupefacti mansuiculam illam mirabantur. Miranda quippe est, cum aliqua talis aut vix aut numquam, presertim sub terra, possit inveniri. Illi vero, qui cum Priore illic * ingressi fuerant, sed et ipse Prior dum consideraret, si alicubi duplicitis speluncæ aditum possent agnoscere, reversus Arnulphus ad ostium basilicæ, et studiosius intuens, in ipsius aditu non magnum lapidem animadvertisit in saxe nativo in modum cunei insertum, quem amoveri jussit; quo amoto, speluncæ tam desiderate ingressus apparuit. Tunc omnes cum lachrymis gratias Deo egerunt ipsum deprecatantes, ut eis, quod intus erat, revelare dignaretur, similes facti mulieri sapienti, quæ, perditæ dragma, accedit lucernam, domum evexit, et querit diligenter, donec inveniat illum...

*inventum
fuit una
cum reliquis
patriarcha-
rum Jacob*

541 Aperta igitur spelunca, septimo Kallend. Julii Prior sub nomine obediens et primo Arnulpho injunxit, ut ipse, qui plus laboraverat, intraret, sicut labore suum ad finem usque perducere. Nec mora, acceptis ille cereis in manibus, signo sanctæ Crucis se muniens altissima voce Kyrie eleison cantando, non tamen sine timore, ingressus est, et secum cogitans, ne forte Baldoinus, ejusdem loci defensor, illic thesaurum auri aut argenti esse, suspicaretur, horatus est Priorem, ut eum communiqueret secum illuc intrare, et deprecatus est eum, cujus precibus ille acquiescens intravit, sed timore corruptus statim exiit. Arnulphus vero quarens circubat speluncam, si ossa Sanctorum inveniret, et in illa hora nichil invenit, nisi terram, quasi sanguinem aspersam, et reversus renuntiavit his, qui eum foris exspectabant. Quod illi audientes omnes exierunt foras tristitia magna replete. Sequenti autem die Prior Arnulphum admonuit, ut iterum speluncam ingredieretur, et cum summa diligentia terram fodens circumquaque inquireret. Ille vero magistrus sui jussa exequens, assumptu in manu baculo, introivit, cumque cum baculo terram foderet, ossa sancti Jacob invenit, et nesciens adhuc, cujus essent, ea in unum conglobavit.

*et Isaac cor-
pus S. Abra-
ham,*

542 Dein ultra progrediens et diligentius intuens vidit ad caput sancti Jacob speluncæ alterius ostium, in qua beatorum Abraham et

Ysaac ossa erant, sed tamen clausum, quod cum Daperisset, intuitus caveam et ingressus in eam repperit in ejusdem fundo corpus sancti Abraham patriarchæ signatum, et ad pedes ejus ossa beati Ysaac filii sui. Non enim, sicut nonnulli autumant, omnes in una spelunca conditi fuerunt, sed in interiore Abraham et Ysaac, in exteriori vero Jacob. Arnulphus vero, qui hunc summum et incomparabilem thesaurum representerat, egressus de spelunca nuntiavit Priori et fratribus, se horum Patriarcharum reliquias invenisse. At illi, quod tamdiu cum summo desiderio expectaverunt, audientes in ymnis et cantricis laudantes glorificaverunt Deum. Accipiens autem Arnulphus aquam et vinum lavit sacramum reliquiarum ossa, posuitque unicujusque Patriarcharum singillatim super singulas tabulas ligneas. Tunc Prior, omnibus egressis, diligenter introitum signavit, ne aliquis sine sui licentia ingredieretur...

543 His ita gestis, profectus est Prior Jerusalem, inventionem Sanctorum sancta recordatio Guarmundo patriarchæ, qui tunc temporis (uti etiam videre est tomo 3 Orientis Christiani col. 1248) illic præter, manifestatus, eumque ut ab sublimanda Patriarcharum corpora Cariatarbe veniret. deprecatus. Quid multa? Se venturum, benigno animo promisit, sed non bono usus consilio, eum, cui se venturum promiserat, fecellit. Videntes itaque Prior, se a Patriarcha esse delusum, presente magna multitudine populi, qui de Jerusalem et de vicini civitatibus ad solemnitatem Sanctorum convenierat, pridie Nonas Octobris, clericis vocibus altisonis modulantibus, et Te Deum laudamus decantantibus, cum decenti honorificentis pretiosas sanctorum Patriarcharum reliquias protulit, claustrisque pompatice lustrato, desiderantibus populis ad videndum ostendit. Benedictus Domine Deus, qui abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis! O quanta fuit omnium exultatio, quantus præ nimia letitia fletus, dum illa beata ossa, quod numquam genti alii licuit, deoscularentur. Omnis igitur rite peractus, omnes se Beatorum Patriarcharum patrocinis commendantes, ad propria cum gaudio remearunt.

544 *Huic Canonici Hebronensis narratio consensual quantum ad substantiam Mahometanus scriptor Ben-Schohnah, cognomento princeps doctorum ac magister Musulmanorum dictus qui, uti eruditus dominus D' Herbelot de Molainville in sua Bibliotheca Orientali verbo Schohnah indicat, satis accuratam rerum in Palæstina vicinis que regionibus gestarum Historiam ab Hegiræ anno 1 usque ad annum 806, seu usque ad annum Christi 1403 perductam, conscripsit. Hic ergo Mahometanus auctor apud laudatum D' Herbelot pag. 16, ad Hegiræ annum 513, seu Jesu Christi annum 1119, sub Caliphâ Mosterasched, decimo nono ex Familia Abassidarum principe, Abrahami sepulchram locum, nempe speluncam duplum, ubi praedicti Patriarchæ et Isaaci ac Jacobi corpora sepulta fuerant, apertum fuisse, memoria prodit, ac mox eorumdem Sanctorum corpora inventa fuisse admodum integra, nec non repertos ibi complures lychnos aureos argenteosque, ac demum singula haec ab ingenti hominum numero conspicuta fuisse, affirmat. Quæ postrema si auctor ille ex vero tradidit, haud scio, an non haec sacra donaria multis ante seculis, ac forsan vel ante subactam a Persis anno Christi 614 Palestinam*

K lastinam ingentemque Christianorum stragam, in sacrum illum locum illata a Catholicis fuerint, ut vel divini favoris, S. Abrahami patrocinio sibi impensi, mnemosyna, vel suæ in Sanctum illum pietatis perpetua documenta forent.

assertumque
ab anonymo
Hebronensi
aliquid adju-
ctum,

545 Ut ut haec se habeant, equidem ex Hebronensis Canonici Regularis et jam laudati Ben-Schohnadi narratione consecrarium fit, ut Usuardinum codicis Florentini auctarium, quod ad diem vi Octobris SS. Abrahae, Isaaci et Jacobi corpora anno Christi 1120 inventa a Canonici Hebronensisibus fuisse, adstrul, anno uno a vera hujus facti epocha aberrarit; quod sane quilibet ultra creditur est, qui codicis illius atalem seculo xv superiorem non videri, asserenti Sollerio nostro crediderit. Adhuc ex recitatis num. 543 Canonici Hebronensis verbis non obscure eruitur, Hebronensis ecclesie, cum in ea S. Abrahae reliquiae inventae sunt, neculum præfuisse episcopum; sed tantum Canonici Ordinis Priorem; quod et ex verbis Willerini Tyrensis archiepiscopi lib. 20 Historiae num. 3, et ex Jacobo de Vitriaco S. R. Ecclesie, Cardinali, cap. 57 Historiae Orientalis satis superque demonstratur. Scriptorem pri-

B mum loquentem audi ad annum Christi 1167: Eodem anno nihil pene memoria dignum in regno accidit, nisi quod circa quadragesimale tempus duas ecclesias in regno suspectis episopis ordinante sunt: quarum altera ab ingressu Latino- rum in terram Promissionis Latinum non habuerat Pontificem, videlicet Petracensis; ... altera vero, Ebronensis videlicet, ut dicitur, numquam; sed tempore Graecorum Prioratus fuerit. Sed ... intuitu servorum Dei, quorum memoria in benedictione est, Abraham videlicet, Isaac et Jacob eadem tunc dignitate (episcopali nempe) primum meruit insigniri. Audi et Scriptorem secundum: Similiter Ebronensis ecclesia, quæ prius fuerat Prioratus, propter loci dignitatem... et propter reverentiam Servorum Dei (Abrahae nemp, Isaac et Jacob) ad episcopalem sublimata est dignitatem: cui dominum Rainaldum, Fucherii, piæ recordationis patriarchæ Hierosolymitanæ, nepotem, de quo vide tom. 3 Orientis Christiani, col. 1289, præfectum fuisse, laudatus supra Tyrius testatur.

C ac denique
circa Reli-
quias, sub
Abrahe Pa-
triarche no-
nne

546 Denique ex recitatis num. 534 et 542 testimoniis manifestum fit, servatas in Europa sub Abrahami Patriarche nomine Reliquiae hocce solo titulo, quod viginti circiter ante Messia adventum seculis Abrahamus e viris excesserit, nequamquam pro spuriis fictitiisque habendas esse; cum ex adverso, quandoquidem de ejus sepulchri corporisque inventione constat, ut genuina Fidelium Patris Reliquiae, jure merito servari solitus que Ecclesiæ Catholicæ honoribus offici possint, si eas ea sepulchrali Abrahae loco, jam supra descripto, per Hebronensis ecclesie antistites aliosve prælatos extractas ritus fuisse, instrumenta authentica fideque digna testentur. Num autem ejusmodi testimonii munera fuerint omnes singulæque Reliquiae, quæ jam pridem variis in locis, puta Romæ in ecclesia S. Mariæ supra Minervam, Salerni in ecclesia Metropolitana, in Cephaledensi Siciliæ ecclesia, Pragæ in Cathedrali, Aquisgranii in canobio sanctimonialium Cisterciensium Porceti dicto, Antwerpia item ac Mechlinia alibique sub S. Abrahae Patriarche nomine asservalæ fuerunt, id enimvero ius solis tutum est definire, quibus primæxæ authenticæ harum Reliquiarum testimonia videre et pervolvere licuit.

Octobris Tomus IV.

547 Interim edicere non vereor, omnino suspetas, ne quid pejus dicam, mihi esse eas, ul non nulli volunt. Abrahami reliquias quæ una cum arietis, quem pius Patriarcha Isaaci loco holocaustum Dei obtulit, suppositiis exirebis, aut cum particula lapidis, in quo immolare Isaacum voluit, in Europam allatae illicque asservate olim a quibusdam fuerunt; cum certum sit, oblatum holocausti rite arietem omnino consumptum igne fuisse, nec ullo modo sit veri simile, aut arietis illius, etiamsi absusptus igne non fuisse tantisper ponatur, particulas alias, aut prædicti lapidis fragmenta quedam ab Abrahamo in Bersabee delata fuisse ab eoque transmissa ad posteros, a quibus tandem singulari prorsus casu post briginta circiter secula peregrinis quibusdam Europæ tradita fuissent, cum hi e Syria remarent in patriam. Si qui hodieque, quod minime arbitror, aut arietis illius exirebis aut hujuscemodi Abrahae monumentis glorientur, iis ego auctor sum, ut venerabilis Guiberti abbatis librum tertium, de pigneribus Sanctorum inscriptum, pervolvant; et fallar sane plurimum, nisi se justæ credulitatis requitatem eu inre excessisse, assensuri sint. Reliqua modo, quæ ad S. E. Abrahae venerationem faciunt, commemorare agredior.

AUCTORE
J. G.
in Europa
asservatas,
nonnulla hic
observantur.

§ XXIX. Sancti Patriarchæ in sacris Fastis annuntiatio: legitimus ejus cultus in Ecclesia etiam Latina: Officium proprium et Missa.

P raeter Graecorum Menologium Sirletianum, S. Abrahamum quod S. Patriarcham Abrahenum die ix Octobris una cum Loth annuntiat, eum Magna Graecorum Menæ excusa eodem die itidem cum Loth, ac deinde die xiii Decembris, seu potius die Dominica Adventus secunda vel tertia seorsum a Loth, conjunctim vero cum Isaaco et Jacobo celebrant, addita hocce postremo loco singulari sa-
tis observatione, quam, utpote ad illustrandum F. Sancti cultum non mediocriter conducentem, ex Ms. Raderi versione Menœvorum Latina hic recentere visum est. Ita haec habet: Hunc (Abrahenum nemp) tamquam Christi progenitorem divini Patres nostri et doctores memoria dignum rati, nobis quoque hanc trahiderunt, non longo multorum dierum intervallo a Natali Domini Jesu Christi peragendam, et hoc fortasse ex S. Spiritu instinctu, non imprudenter sane statuerunt, et quodammodo signatum reliquerunt. Nam, cum clementissimus noster et salutis nostræ amantissimus Servator ex singulari gratia ipsum (et ex ipso natos) progenitorem suum habere dignatus sit, æquum existimarent, ut non procul ab ipsis, qui se nobis in humanitate hominem ostendit et exhibuit, Natali solennes memorie ferias Abrahami, velut auctoris et progenitoris ipsius Christi, die Dominicæ celebraremus.

549 Alio prorsus die, nempe xxviii mensis Baune, qui nostri mensis Junii diei xxii respondet, Fasti Coptici et Habessini Sanctum Credentium Patrem, Isaacum, filium ejus, ac nepotem

Copticis, Ha-
bessinis altis-
que,

91 Jacobum

AUCTORE
J. G.

Jacobum annuntiant, eorumque Sanctorum cultum quolibet mense eodem die xxviii solemnissimum apud Aethiopes esse, fidem faciunt. Memoratur quoque S. Abraham patriarcha die ix mensis Tuba, seu iv Januarii inter festa Christianorum Egyptiorum, a Calcasendio Mahumetano posteritati transmissa, que Seldenus lib. de Synedris veterum Hebreorum a pag. 348 recentet, ac rursus die xxviii mensis Musre, seu xxi Augusti S. Abrahae et Isaaci festum indicatur. Denique apud eundem Seldenum pag. 394 ad diem vi Februarii ejusdem S. Patriarchae memoria ac festum occurrit. Laudatis initio numeri 548 Graecorum Menæis ac Menologio, quantum ad diem cultus e Fastis Orientalibus solum consentire reperi Kalendarium festorum priorum ecclesiae Hierosolymitanæ, quod Waddingus in Annalibus Minorum ad annum Christi 1342 num. 48 exhibet, quodque Patriarchæ nostri festum die ix Octobris ritu Latinorum duplici jam tum celebrari illuc solitus fuisse, indicat, uti exhibet ejusdem Kalendarii verbis patet: Octobris... ix S. Abraham Patriarchæ Confessoris duplex.

B 550 In celebranda S. Patriarchæ nostri memoria non seignores Orientalibus fuere Christiani Occidentales, uti ex jam nunc dicens manifestum fit. Ac primo quidem Abrahae patriarchæ meminit ad diem xi Octobris Vetus Romanum Martyrologium et genuinus Usuardus, in quem Sollerius ita pag. 588 scribit: Antiquorum veteris Testamento Patriarcharum fœcundiorem segementum subministrat auctor Romani Parvi, ex quo hoc die Abraham, sequenti a pluribus Loth; alii diebus alii accepti sunt. Ad illius verba descripsit, et ex ipso eadem habent Usuardus et Notkerus. Adhac de Abraham nostro ita Wandelbertus ad hunc diem cecinit:

Exemplum fidei, parendi et norma salubris,
Excelsi patris primum cognomine dictus,
Gentibus inde pater caelesti sorte vocatus
Septenas Abraham sancti retinetque beatus.

Consonant Veteri Romano aliisque retulisti Martyrologiis, quantum ad diem ix Octobris, Adoniani Martyrologii tres codices sat bona notæ a Dominico Georgio pag. 521 laudati, hoc solo a ceteris discrepantes, quod hocce die Abrahami obitu signent, hoc scilicet modo: Obitus Abrahae patriarchæ.

C 551 Denique Martyrologium Romanum hodiernum eodem die ix Octobris ita Patriarchæ nostri meminuit: Eodem die memoria S. Abrahae Patriarchæ et omnium credentium patris. In que ita adnotavit Baronius: Agunt de eodem hoc die, uti jam nunc ostendimus, tum Latini, tum Graeci, qui addunt et Loth. De Abraham, qui merito dictus est Pater credentium, præter ea, quæ locupletissime de eo scribuntur in divinis Scripturis, agunt Josephus de Antiq., Philo Judeus, et alii Hebraeorum, Latinorum et Graecorum, quos omnes singillatim recensere et longum et molestum est. De locis Abrahae memorii nobilibus sedificiorum illustratis, ut de quercu Mambræ, cellula Saræ, incunabulis Isaac et loco sacrificii, ubi eundem Isaac filium voluit immolare, agunt Sozom. Hist. lib. 2, cap. iii; Hieron. in Epitaphio Paulæ Epist. xxvii, et Beda de Locis sanctis; quos, ubi ad institutum nostrum faciebant, supra citatos inveniet lector, aut ceteroqui hic prætermisso, facile, si vult, alibi consulere poterit. Mittó quoque nostri Florarii Ms. ad hunc eundem diem annun-

tiationem subjunctumque elogium, tum ne prolixior in Martyrologiis recensendis sim, tum quod elogium illud, utpote haud satis veritati consonum, hic nemo desideraturus sit,

552 Non possum tamen, quin etiam Fastorum Ecclesie Latinæ annuntiationibus aliqua saltem adjungam exhibiti in ea jam pridem S. Abraham cultus testimonia, ac vel idcirco etiam, ut sic redarguantur heterodoaci quidam, qui Santos veteris Testamenti in Ecclesia Catholica, ac presertim in Occidentali, invocari negant. Velutissimus codex bibliothecæ Fuldensis, cuius nempe initium, uti Wicelius in suis Exercitamentis sincerae pietatis anno 1555 editis, testatur, prævetustate legi non potuit, inter varia, ad Ecclesiæ Catholicæ liturgiam pertinentia, antiquum exhibet Missæ Canonem, in quo post commemorationem: Memento etiam Domine eorum, qui nos precesserunt cum signo fidei, hec verba sequuntur: Cum omnibus in toto mundo offrentibus sacrificium spiritale Deo Patri et Filio et Spiritui Sancto sanctis ac venerabilibus sacerdotibus... et pro rememorando gradu athletico venerabilium Patriarcharum, Prophetarum, E

UT PRO NOBIS DOMINUM DEUM NOSTRUM EXORARE DIGNENTUR, Abelis, Seth, Enos, Enoch, Noë, Melchisedech, ABRAHE etc. Adhac S. Cyrilus Hierosolymitanus, describens sacram synaxim Catechesi mystagogica quintam, affirmat pag. 539, sacerdotem memoriam in ea facere, primum SS. Patriarcharum, quos inter insignem certe omnium fidelium Pater locum tenet, deinde Prophetarum, Apostolorum et Martyrum, ut Deus orationibus illorum et deprecationibus suscipiat preces nostras. Quid? Quod et Abrahami patrocinium nominatum imploreatur in Missa seu Canone universalis Aethiopum, hac nempe formula: O Domine libera populum tuum... custodi eos in recta fide... per preces patrum nostrorum SS. Patriarcharum Abraham, Isaac et Jacob, uti videtur est tom. 6 Biblioth. Patrum edita Parisiis anno 1610 col. 35. Denique, ut alii supersedeam, in Litanis illis, quibus anima corpore egressura Creatori suo commendatur, nominatum quoque invocatur S. Abraham, prout omnibus notissimum est.

553 Quamquam autem ob rationes, a Benedicto PP. XIV libro 4 de Servorum Dei Beatificatione et beatorum Canonizatione parte 2 cap. 23 allegatas, Veteris Testamenti Sancti non soleant in Ecclesiæ Occidentali universum offici speciali Officii et Missæ, non obſuit tamen haec consuetudo, quo minus Sanctus Patriarcha particulari officio in locis sat multis honoratus fuerit, uti constat, tum ex Breviario et Missali Ordinis Fratrum B. Marie de monte Carmelo, jam nunc infra partim describendis, tum ex antiquis Missalibus Ordinis S. Joannis Hierosol., Ultrajectinæ in Belgio ac Moguntinæ in Germania ecclesiæ, tum et ex Cæremoniali Fontisbraldi, quod anno 1461, auctoritate Guilielmi, Parisiensis episcopi, delegati a Pio PP. II ad visitandum, et reformandum dictum monasterium et ordinem, confectum fuit, et in quo Officium S. Abrahae Patriarchæ reperitur. Id ipsum quoque manifestum fit ex Breviario Congregationis Oratori Domini Jesu, quod vigore facultatis obtentæ a Paulo PP. V per Cardinalem de Berulle, ac prævictantæ rei examine incomitiis generalibus, nec non de expressa Ordinariorum licentia digestum ordinatumque fuit, et in quo Officium cum Missa de S. Abrahomo Patriarcha ad diem

invocaturque
in antiquis
aliquot Cano-
nibus Missæ,
in Litaniis
pro moribun-
dis,

ino et qui-
busdam locis
Officie et Mis-
sa cultu jam
pridem hono-
ratus fuit,
F

tum et in
Romano ho-
dierno cum
annotatione
Baroniæ,

A diem XII Octobris, aliis vero diebus alia de Sanctis Veteris Testamenti Officia recitanda prescribuntur. De his adeat curiosus lector laudatum Benedictum PP. XIV. cit. loco, num. 13 et nostri Operis tomum 7 Maij pag. 668.

*prout vetus
Breviarium
RR. PP.
Carmelitarum, ex quo
Capitulum*

554 En modo, tametsi ex omni parte haud satis accuratum sit, SS. patriarcharum Abraham Isaac et Jacob IX. Lectionum Officium, quemadmodum extat in veteri Breviario RR. Patrum Carmelitarum, anno Christi 1480 typis edito, et in eorumdem Patrum bibliotheca Antverpiæ servato.

Ad Vesperas Capitulum.

Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera: qui autem de ancilla, secundum carcem natus est: qui vero de libera, secundum reprobationem, quæ sunt per allegoriam dicta.

F. Dum staret Abraham ad radicem Mambre, vidi tres pueros descendentes:

Tres vidi et unum adoravit.

¶ Tunc quippe vidi Abraham diem Domini, cum in figura summae Trinitatis tres angelos hospitio suscepit.

Tres vidi.

Hymnus.

555 Annuere, Christe, seculorum domine, Nobis per hujus tibi cara merita, Ut, qui te coram graviter delinquimus, Hujus solvamus gloriōsis precibus. Salva, Redemptor, plasma tuum nobile, Signatum sancto vultu tul lumine, Ne lacerari sinas fraude demonum, Propter quos mortis exsolvisti precium. Dole, captivos esse tuos famulos, Absolve reos, compeditos erige, Et quos crux redimisti proprio, Rex bone, tecum fac gaudentem perpetim. Sit tibi, Jhesu, benedicte Domine, Gloria, virtus, honor et imperium. Una cum Patre sanctoque paracclito, Cum quibus regnas Deus ante secula. Amen.

556 ¶ Letamini in Domino et exultate justi.

¶ Et gloriamini omnes recti corde.

Ad Magnificat.

Antiph. Fulgebunt justi, ut in communi tunc Officio plurimorum Confessorum.

Oratio.

Deus qui nos voluisti exemplis Patriarcharum tuorum Abraham, Ysaac et Jacob erudit; da nobis, ipsis intercedentibus, eorum documenta in omnibus sequi; quatenus illorum meritis mereamur pervenire, quo illi gratia tua se pervenisse lateantur Per Dominum.

Ad Matutinum Invitatorium.

557 Regem Patriarcharum Dominum venite adoremus.

Hymnus.

Ecclesiarum principes, Belli triumphales duces, Celestis aule milites, Et vera mundi lumina, Devota Sanctorum fides, Invicta spes credentium, Perfecta Christi charitas,

*Hymnus
ad Vesperas,*

*Versiculos,
Antiphona,
Oratio,*

C

*nec non Hy-
mus ad Ma-
tutinum,*

Mundi triumphat principem.

In his paterna gloria, In his voluntas Spiritus, Exultat in his Filius, Celum replevit gaudiis. Te nunc, Redemptor, quesumus, Ut ipsorum consortio Jungas preantes servulos In sempiterna secula. Amen.

AUCTOR
J. G.

558 *In primo Nocturno.*

Antiph. Secus decursus aquarum etc., ut de primi Nocturni Antiphonis. Psalm. Beatus vir etc.

Antiph. Tamquam aurum etc. Psalm. Quare tremuerunt etc.

Antiph. Sapientiam Sanctorum narrant populi et laudem eorum pronuntiat Ecclesia Sanctorum. Psalm. Domine, quid multiplicati etc.

¶ Letamini etc.

Lectio prima.

Hee sunt generationes Thare. Thare genuit Abraham, Nachor et Aram. Porro Aram genuit Loth, mortuusque est Aram ante Thare E patrem suum in terra nativitatis sue, in Hur Caldeorum. Duxerunt autem Abraham et Nachor uxores. Nomen uxoris Abraham Saray, et nomen uxoris Nachor dicta est Melcha, filia Aram, patris Melchae et patris Jeschae. Tu autem etc.

Responsorium.

Locutus est Dominus ad Abraham dicens: Egressere de terra et de cognatione tua, et veni in terram, quam monstravero tibi. Et faciam te crescere in gentem magnam. ¶ Benedicens benedicam tibi et multiplicabo te. Et

559 *Lectio secunda.*

Erat autem Saray sterilis, nec habebat liberos. Tulin itaque Thare Abraham filium suum, et Loth, filium Aram filii sui, et Saray, nurum suum, uxorem Abraham filii sui, et eduxit eos de Hur Caldeorum, ut irent in terram Chanaan. Venerunt itaque usque Aran, et habitaverunt ibi. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, et mortuus est in Aran. Tu autem etc.

F Resp. Dum staret Abraham ad radicem Mambre, vidi tres pueros descendentes per viam. Tres vidi, et unum adoravit. ¶ Tunc quippe vidi Abraham diem Domini, cum in figura summe trinitatis tres angelos hospitio suscepit. Tres etc.

560 *Lectio tertia.*

Dixit Dominus ad Abraham: Egressere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram, quam monstravero tibi: faciamque te crescere in gentem magnam. Benedicens benedicam tibi, et magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, et maledicam maledicentibus tibi; atque in te benedicent universae cognationes terre. Egressus est itaque Abraham, sicut precepérat ei Deus, et ivit cum eo Loth. Tu autem etc.

Resp. Temptavit Deus Abraham, et dixit ad eum: Tolle filium tuum, quem diligis, Ysaac,

*item secunda
cum Respon-
sorio*

*ae tertia cum
Responso,*

AUCTORES
J. G.

Ysaac, et offeres illum ibi in holocaustum Super unum montium, quem monstravero tibi. o. Immola Deo Sacrificium laudis et redde Altissimo vota tua. Super etc.

secundiquo-
que Noctur-
ni Antiph-
on ac Lectio
quarta cum
Responsorio

561 In secundo Nocturno.

Antiph. Dabo Sanctis meis locum nominatum in regno patris mei, dicit Dominus. *Psalm.* Domine, quis habitabit etc.

Antiph. Sanctis, qui in terra sunt ejus, mirificavit omnes voluntates meas inter illos. *Ps.* Conserva me, Domine.

Antiph. Sancti, qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas ut aquile, volabunt et non deficient. *Psalm.* Domini est terra. y. Exultent Justi etc.

Lectio quarta.

Septuaginta quinque annorum erat Abraham, cum egredetur de Aran. Tulique Saray uxorem suam, et Loth filium fratris sui, universamque substantiam, quam possederat, et animas, quas fecerat in Aran, et egressi sunt ut irent in terram Chanaan. Cumque venissent in eam, pertransiit Abraham terram usque ad locum Sychem, et usque ad convallem illustrem. Chananæus autem tunc erat in terra. Tu autem etc.

Resp. Angelus Domini vocavit Abraham dicens: Ne extendas manum tuam super puerum, eo quod timeas Dominum. y. Cumque extendisset manum, ut immolaret filium, ecce angelus Domini de celo clamavit dicens: Ne.

quinta ita-
dem

562 Lectio quinta.

Temptavit Deus Abraham, et dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit: Assum. Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Ysaac, et vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium, quem monstravero tibi. Igitur Abraham de nocte consurgens stravit asinum suum ducens secum duos juvenes et Ysaac filium suum. Tu autem etc.

Resp. Deus Domini mei Abraham, Dirige vias meas, ut cum salute revertar in domum Domini mei. y. Deus, in cuius conspectu ambulaverunt patres mei, Deus, qui pascis me a juventute mea. Dirige.

ac sexta,

563 Lectio sexta.

Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum, quem præcepérat ei Deus. Die autem tertio elevatis oculis vidit locum procul, dixitque ad pueros suos: Exspectate hic cum asino; ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos. Tulique ligna holocausti, et imposuit super Ysaac filium suum. Ipse vero portabat in manibus ignem et gladium. Tu autem etc.

Resp. Veni hodie ad fontem aque et oravi Dominum, dicens: Domine Deus Abraham, tu prosperum fecisti desiderium meum. y. Igitur puella, cui dixerim: Da michi aquam de ydria tua ut bibam, at illa dixerit: Bibe Domine, nam et camelis tuis potum tribuam, ipsa est enim, quam preparavit Dominus filio domini mei. Domine etc.

564 In tertio Nocturno.

D

Antiph. Letamini in Domino, et exultate justi et gloriamini omnes recti corde. *Psalm.* Beati, quorum etc.

Antiph. Justi autem in perpetuum vivent, et apud Dominum est merces eorum. *Psalm.* Exultate justi autem.

Antiph. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. *Psalm.* Omnes gentes. Versic. Justi autem.

Evangelium. Cum introisset Jhesus Capharnaum etc.

Resp. Dum exiret Jacob de terra sua, vidit gloriam Dei et ait: Terribilis est locus iste, non est hic aliud nisi domus Dei et porta celi. y. Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam.

565

Lectio octava.

octau*

Cumque duo pergerent simul, dixit Ysaac patri suo. Pater mi. At ille respondit: Quid vis fili? Ecce, inquit, ignis et ligna, ubi est victimæ holocausti? Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebat ergo pariter, veneruntque ad locum, quem ostenderat ei Deus, in quo edificavit altare, et desuper ligna compositum. Tu autem etc.

Resp. Oravit Jacob et dixit: Domine, qui dixisti michi: Revertere in terram nativitatis tue, Erue me de manu fratris mei, quia valde eum timeo. y. Deus, in cuius conspectu ambulaverunt patres mei, Domine, qui pascis me a juventute mea. Erue.

566

Lectio nona.

et nona,

Cumque colligasset Ysaac filium suum, posuit eum in altare super struēm lignorum, extenditque manum et arripiit gladium, ut immolaret filium suum. Et ecce angelus Domini de celo clamavit dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit Assum. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facies illi quidquam. Nunc cognovi, quod timeas Dominum et non pepercisti unigenito filio tuo propter me. Levavit Abraham oculos suos, vidiisque post tergum arietem, inter vepres herentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio, appellavitque nomen loci illius: Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus videt.

Resp. Concede nobis Domine, quesumus, veniam delictorum, et intercedentibus Sanctis, quorum hodie solemnia celebramus, Talem nobis tribue devotionem, ut ad eorum pervenire mereamur societatem. y. Adjuvent nos eorum merita, quos propria impedit scelera; excusat intercessio, accusat quos actio, et qui eis tributisti celestis palmarum triumphi, nobis veniam non deneges peccati. Talem etc.

Te Deum laudamus etc.

y. Exultabunt Sancti.

567 In Laudibus.

Antiph. Justorum anime. *Psalm.* Dominus regnabit.

Antiph. Cum Palma.

Antiph. Corpora Sanctorum.

uti et Anti-
phon et Hy-
mnus ad
Laudes,

Antiph.

A Antiph. Spiritus et anime.
Antiph. Exultabunt Sancti.
Capitulum Scriptum est.

Hymnus.

Vos, seculi justi judices,
Et vera mundi lumina,
Votis precamur cordium,
Audite preces supplicum.
Qui celum verbo clauditis,
Serasque ejus solvit,
Nos a peccatis omnibus
Solvite jussu, quæsumus.
Quorum precepto subditur
Salus et languor omnium,
Sanate egros moribus,
Nos redentes virtutibus.
Ut, cum Judex adveniret
Christus in fine seculi,
Nos sempiterni gaudiis
Faciat esse compotes.
Deo Patri sit gloria.

Versic. Mirabilis Deus etc.

B 568 Ad Benedictus.

Antiph. Abraham, pater vester, exultavit, ut viseret diem meum, vidit et gavissus est.

Oratio, ut supra.

Ad Horas Antiphone de Laudibus. Capitulum, Respondentia, Versiculi, ut plurimorum Confessorum, cum Oratione, ut supra.

Ad Vespertas.

Antiph. Justorum autem anime. Psalm. Dixit Dominus etc,

Capitulum Fulgebunt Justi.

Hymnus.

Exultet celum laudibus
Resultet terra gaudiis,
Patriarcharum gloria *
Sacra canunt solemnia.
Vos seculi justi judices etc, ut supra.

Vers. Letamini in Domino.

Ad Magnificat.

Antiph. Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intinguat * extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam.

Oratio, ut supra.

C 569 Ecclesiastico huic de SS. Abraham, Isaac et Jacob Officio, a R. P. Bonifacio a S. Antonio, Bibliotheca RR. Patrum Carmelitarum Conventus Antverpiensis praefecto, summa humanitate mihi communicato, haud ab re erit unam pro ceteris subnectere Missam propriam, a Religiosis ejusdem Ordinis quotannis olim festo die horum Patriarcharum celebrari solitam, quemadmodum ea existat insigni predictae bibliothecæ codice manu scripto pergameno, artificiosissime in Anglia elaborato circa seculum XIV, cui, si orthographiae in nonnullis vocibus et pauca exigui momenti discrimina demas, omnino consonat excusum Venetis anno 1509 servatumque in eadem bibliotheca Ordinale Missarum (ita enim liber hic inscribitur) Fratrum sacri Ordinis gloriosissime Dei Genitricis semperque Virginis Marie de Monte Carmelo extractum et excerptum de approbato usu Dominicani se pulchri sancte Hierosolymitane ecclesie. Sic autem Missa illa habet:

Introitus.

Gaudemus omnes in Domino, diem festum celebrantes sub honore Patriarcharum, de quorum so-

lemnitate gaudent angeli, et collaudant filium Dei.
Psalm. Exultate justi in Domino: rectos decet collaudatio. ¶ Gloria.

Gloria in Excelsis.

AUCTORIS
J. G.

Oratio.

Deus, qui nos voluisti exemplis Patriarcharum tuorum Abraham, Ysaac et Jacob erudiri: da nobis, ipsis intercedentibus, eorum documenta in omnibus sequi: quatinus illorum meritis mereamur pervenire, quo illi gratia tua se pervenisse letantur. Per Dominum.

570 Lectio Libri Sapientiae.

ex quo Missa
Patriarcha-
rum Abrah.

Abraham magnus pater multititudinis gentium, et non est inventus similis illi in gloria; etc., ut Ecclesiastici cap. 44 usque ad finem ejusdem capituli.

Graduale.

Timete Dominum omnes Sancti ejus, quoniam nichil deest timentibus eum. ¶ Inquirentes autem E Dominum non deficient omni bono. Alleluia. Alleluia. ¶ Judicabunt Sancti nationes, et dominabuntur populis, et regnabit illorum rex in perpetuum. Alleluia.

Evangelium secundum Matthæum

In illo tempore: Cum introisset Jesus Capharnaum, etc ut Matth. cap. 8 usque ad x. 14.

571 Offertorium.

Isaac et Ja-
cob hic re-
censetur.

Precatus est Moyses in conspectu Dei sui et dixit: Precatus est Moyses in conspectu Dei sui et dixit: Quare, Domine, irasceris in populo tuo? Parce ire animi tui: momento Abraham, Ysaac et Jacob, quibus jurasti dare terram fluentem lac et mel, et placatus factus est Dominus de malignitate, quam dixit facere populo suo.

Secreta.

Sanctificationis omnium sanctificator Deus oblata et offerentes Sacrificium ob merita Sanctorum Patriarcharum tuorum, Abraham, Ysaac et Jacob sanctifica; offerentibusque concede sic oblata sumere sanctificata, ut per hanc perceptionem sint tibi accepta. Per Dominum.

Communio.

Justorum anime in manu Dei sunt, et non tanget illos tormentum malitiae: visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace.

Postcommunio.

Perceptione Corporis et Sanguinis Domini nostri Iesu Christi commemoratione sanctorum Patriarcharum Abraham, Ysaac et Jacob optineat, ut sit suum entibus ad remissionem peccatorum, et ad consequendam celestis vite perpetuitatem. Per eundem Dominum.